ГЕОГРАФИЯТА И ИСТОРИЯТА

ХАЛФОРД МАКИНДЕР ИЛИ ТРИЛОГИЯТА ЗА ХАРТЛЕНДА

СЪСТАВИЛ И ПРЕВЕЛ С ДОПЪЛНЕНИЯ ЖИВКО ВОЙНИКОВ

Хэлфорд Маккиндер.
Географическая ось истории. Мировой порядок.
Издание на русском языке AST Publishers, 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

КОЙ Е ХАЛФОРД МАКИНДЕР – 2
ГЕОГРАФСКАТА ОС НА ИСТОРИЯТА – 5
ДЕМОКРАТИЧНИТЕ ИДЕАЛИ И РЕАЛНОСТТА. ПОЛИТИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ И РЕКОНСТРУКЦИЯ – 24
- Предговор – 24
- Глава 1. Перспективата – 24
- Глава 2. Обществените стремежи – 26
- Глава 3. Гледната точка на моряка – 39
- Глава 4. Гледна точка на обитателя на сушата – 58
- Глава 5. Съперничеството на империите – 76
- Глава 6. Свободата на народите – 92
- Глава 7. Свободата на хората – 110
- Глава 8. Послепис – 120
- Приложение – 121

ЗЕМНОТО КЪЛБО И ПОСТИГАНЕТО НА МИРА – 122
ГЕОПОЛИТИКАТА КАТО СРЕДСТВО ЗА СВЕТОВНОТО ГОСПОДСТВО, *от Волфганг Ефенбергер* – 130
Х. МАКИНДЕР И „ГЕОГРАФСКАТА ОС НА ИСТОРИЯТА“ *от Александър Дугин* – 146
КАТАСТРОФАТА НА АНГЛОСАКСОНСКИЯ СВЯТ. НОВИТЕ КРЪСТНИЦИ НА СЪР ХАЛФОРД МАКИНДЕР, *от Вили Вимер* – 161
НЯКОИ РАЗСЪЖДЕНИЯ *от съставителя* – 170

КОЙ Е ХАЛФОРД МАКИНДЕР

Сър Халфорд Джон Макиндер (15 февруари 1861 г. – 6 март 1947 г.) е британски географ, академик и политик, един от основателите на геополитиката и геостратегията.

Роден в Гейнсборо, Линкълншир, Англия, в семейство на лекар. Учи в гимназията „Кралица Елизабет“ в Гейнсборо, след това в „Епсъм Колидж“ и колежа „Крайст Чърч“ (Хрисотвата църква) в Оксфорд. Тук учи естествени науки, специализирайки се в зоологията при Хенри Нотидж Моузли – участник в експедицията на „Чалънджър“ с Чарлз Дарвин.

После се насочва към изучаване на история, и отбелязва, че се връща „към своя стар интерес и иска да анализира как съвременната история, може да се представи през теорията на еволюцията в човешкото развитие“.

Той издига идеята за съвместното разглеждане на физическата география, и географията на човешките общности като една дисциплина.

През 1883 г. получава научна степен по биология, а на следващата година – по съвременна история.

През 1887 г. публикува „За обхвата и методите на географията“, един вид манифест за новия подход в изучаването на география. Няколко месеца по-късно е назначен за лектор по география в Оксфордския университет, където въвежда преподаването на предмета. Това е и най-престижната академична позиция за британски географ по онова време.

През 1889 г. Макиндер се жени за Емили Катрин, дъщеря на теолога Кристиан Дейвид Гинсбърг.

През 1892 г. той става първият директор на университетския разширен колеж в Рединг, до 1903 г. Колежът е филиал на колежа „Крайст Чърч“ в Оксфорд и прераства в отделен Университет (в Рединг) през 1926 г.

През 1893 г. той е един от основателите на Географското общество, което насърчава преподаването на география в училищата. По-късно става председател на обществото от 1913 до 1946 г. и е негов президент през 1916-17 г.

През 1895 г. той е един от основателите на Лондонското училище по икономика.

През 1899 г. по инициативата на Макиндер, в Оксфорд, е създадено Географското училище.

През същата година той ръководи експедиция в Кения. Баджанакът му Сидни Хайнд, организира носачите за експедицията. Членовета на експедицията са Кембъл Хаусбърг – фотограф и началник на лагера, Едуард Сондърс – ботаник, Клод Камбърн – препаратор и трима швейцарски планински носачи.

Останалата част се състои от 170 души африкански помощен персонал от племето кикуйю. От тях 49 са върнати обратно, защото не е могло да се намери храна, която са очаквали закупят от масаите, но сред тях е имало глад и са нямали излишна храна.

Сред негрите избухва дизинтерия, а 6 души кикуйю дезертират. По време на експедицията 8 от африканските носачи са застреляни, отбелязано в писмо на Хаусбърг като „застреляни по заповед“; спорно е кой ги е убил, защото както Макиндер, така и Едуард Сондърс, са им били много ядосани и са подхвърляли, че ще ги застрелят.

Но за белият англосаксонец с претенции за расово превъзходство над всички народи и господство над света, животът на един негър не означава нищо, така че всичко е в крак с епохата.

През 1902 г. Макиндер публикува големият си труд „Британия и британските морета“, която включва първата цялостна геоморфология на Британските острови и се превръща в класически географски труд.

Същата година той става член на Фабианското движение и на клуба на фабианските активисти Сидни и Беатрис Уеб, който настояват за социални реформатори и са защитници на националната ефективност.

През 1904 г. Макиндер изнася доклад на тема „Географската ос на историята“ в Кралското географско дружество, в който формулира своята теорията за Хартленда. Това е основополагащото начало на неговото изучаване на геополитиката, въпреки че тук не използва термина Хартленд, а само го описва.

Разочарован, че не получава пълноправен катедра, Макиндер напуска Оксфорд и става директор на Лондонското училище по икономика през същата година.] След 1908 г. той се концентрира върху пропагандирането имперското единство и изнася лекции по темата.

Кандидатира се безуспешно за депутат като член на Либералната юнионистка партия през 1909 г. Избран е в парламента през януари 1910 г. от избирателния район Глазгоу и е депутат до 1922 г. Посветен е в рицарство по случай Новата година през 1920 г. за заслугите си като депутат.

Като възпитаник на Оксфорд и преподавател в университета, той със сигурност е бил сред външния кръг на ядрото на британския имперски задкулисен елит, описан от проф. Карол Куигли (Англо-американсикят управляващ елит).

От трудовете му ясно се вижда че е апологет на англоскасонското превъзходство над всички останали народи от Европа, на правото на Британия да наложи господството и ценностите си над целия свят, и пропагандира английската парламентарната форма на управление, като най-висша форма, връх на цивилизацията. Това особено добре се вижда във втория му най-обемен геополитически труд „Демократичните идеали и реалността: политически изследване и реконструкция“, публикувана през 1919 г.

Книгата е написана изключително пристрастно със силна германофобия, която на моменти е изразена по най-примитивен и циничен „вестникарски“ начин, която няма нищо общо с научния стил на труда му, и само принизява действителната му ценност. Предвид времето когато е писан, и издаден непосредствено след Първата световна война, и убежденията му на британски империалист, което автоматично означава и яростен германофоб, това е разбираемо и нагледно показва начинът на мислене на британският имперски елит, вкарал страната си във войната.

Тя следва доклада от 1904 г., озаглавена „Географската ос на историята“, и представя подробно неговата теория за „Хартленда“ (Сърцевината на Евразия). Той апелира трудът му да се вземе предвид за пълно отчитане на геополитическите фактори на Парижката мирна конференция, и противопоставя (географската) реалност на идеализма на Удроу Уилсън.[1]

Макиндер предрича, че развитието на международния транспорт по суша ще нараства с толкова високи темпове, „че запазването предимството на морските сили е от най-голямо историческо значение“. Следователно опорната точка, оста на глобалната политическа сила е сухопътният контрол над Евразия, а военноморска сила – като Великобритания ще играе второстепенна роля. Затова морската сила не трябва да позволява обединението на Хартленда от една сила.

Най-известният цитат от книгата е: „Който управлява Източна Европа, командва Хартленда; Който управлява Хартленда, командва Световния остров; Който управлява Световния остров, командва света.“

---

[1] *Уилсън изобщо не е идеалист, а неговите 14 точки не са повече от умела идеологическа диверсия срещу врага, на която много наивници вкл. и в България, са повярвали.*

Това послание е съставено, за да убеди победителите, чертаещи границите на Парижката мирна конференция в решаващото значение на Източна Европа, тъй като стратегическият път към Хартленда изисква пояс от буферни „лимитрофни“ държави, които да разделят Германия и Русия. За Макиндер най-голямата опасност за британското господство ще настъпи, ако Германия и Русия се съюзят (политиката на Бисмарк) и това не трябва да се допуска по никакъв начин.

Лимитрофните държави Чехословакия, Полша, Латвия, Литва, Естония, Голяма Румъния и на Балканите Югославия (която заедно с Румъния да държи в подчинение Унгария и България, които Макиндер определя като враждебни държави) са създадени, но се оказват неефективна стена в периода 1938-40 г. Основната цел на неговата работа е да предупреди, че вероятността от нова война, ако на Германия бъде позволено да се възроди, ще избухне със сигурност.

Макиндер участва като британски комисар в Южна Русия в края на 1919 г. където влиза в контакт с Бялото движение на генерал Деникин. Той докладва за впечатленията си пред кабинета на Лойд Джордж през януари 1920 г. и предлага Великобритания да признае полската независимост, като подтикне и генерал Деникин да го направи, и да се обединят полските войски с Бялата армия, за да се смаже тираничния болшевишки режим. Но това не става, самият Лойд Джордж не се интересува от Полша и Бялата армия и е склонен да признае болшевишката власт.

Последната работа по геополитика на Макиндер е статията от 1943 г. „Земното кълбо и постигането на мира“, в която описва представите си за следвоенен свят. Той повтаря и разширява своя възглед за света и Хартленда, като определя Атлантическият океан за свързващо звено между Британия и САЩ и в тези две сили вижда „Морската сила“ и бастионите на западната цивилизация, носителите на демокрацията и прогреса. Но вече първостепенната роля ще е на САЩ, а Великобритания ще е придатък, като „оградено с ров летище“.

На други места по света, отвъд „пояса от пустини и дива природа“ и региона на „Големия океан“ на Индо-Тихоокеанския регион, се намира районът на „мусонните земи“ на Индия и Китай, който ще нарасне по мощ. Въпреки че не му е ясно как ще стане, вижда в Китай другата голяма континентална сила на бъдещето. За Китай, Макиндер предсказва още през 1904 г., че той може да се превърне в най-голямата заплаха „за свободата на света“, ако китайската континентална сила се организира от японците, в които вижда огледален образ на британците, и тогава „ще добави океанска крайна зона към ресурсите на големия континент или Хартленда“. Съотв. Япония и Китай ще изместят Русия от централното място в Хартленда. Като гледаме развитието на събитията от последните няколко години, руско-китайският съюз е неравностоен, Русия ще попада все повече под икономическата зависимост на Китай и не бихме се учудили, ако в по-далечно бъдеще, бъде превърната в покорен васал на Китай.

Хартлендът е СССР, който ще излезе от войната още по-силен и бъдещото противопоставяне ще е между морските атлантически демокрации, под чийто контрол трябва да цяла Западна Европа с една окупирана и напълно подчинена Германия и комунистическият руски Хартленд. В тихоакеанският регион, Япония също трябва да бъде укротена и подчинена от САЩ.

Първият и вторият геополитически труд на Макиндер оказват влияние върху вижданията на германският геополитик Карл Хаусхофер. Но идеите на Хаусхофер, не са разбрани от Хитлер и не са приети. Той се отнася с пренебрежение към него, наричайки го в тесен кръг „един полезен идиот“.

Теорията за Хартленда и по-общо класическата геополитика и геостратегия оказват изключително влияние върху формирането на стратегическата политика на САЩ по време на Студената война, от Хенри Кисинджър и Збигнев Бжежински, както и след това в нашето време.

ГЕОГРАФСКАТА ОС НА ИСТОРИЯТА

(Х. Дж. Макиндер, магистър, доцент по география в Оксфордския университет; директор на Лондонското училище по икономика и политически науки.)
„Географски журнал“. Бр. 4. АПРИЛ, 1904. ТОМ XXIII.[2]

The geographical pivot of history (1904)
H. J. Mackinder
The Geographical Journal, Vol. 170, No. 4, December 2004, pp. 298—321
(The Geographical Journal. No. 4. APRIL, 1904. VOL. XXIII.)

Когато историците в далечното бъдеще погледнат назад към вековете, през които преминаваме сега, и ги видят в компресиран вид, както днес виждаме египетските династии, е напълно възможно те да опишат последните 400 години като колумбова епоха и да кажат, че тя е приключила скоро след 1900 г.

Напоследък е обичайно да се говори, че географските изследвания вече са почти приключили, и се признава, че географията трябва да бъде подложена интензивен анализ и философски синтез.

За 400 години очертанията на картата на света са завършени с приблизителна точност и дори в полярните региони, пътешествията на Нансен и Скот намалиха много вероятността за бъдещи драматични открития.

Началото на XX век е подходящо като край на една велика историческа епоха, не само заради това постижение, колкото и велико да е то. Мисионерът, завоевателят, фермерът, миньорът и напоследък инженерът следват толкова отблизо стъпките на пътешественика, че светът, в по-отдалечените си предели, едва е разкрит, преди да се пристъпи към неговото практически пълно политическо присвояване.

В Европа, Северна и Южна Америка, Африка и Австрлия почти не е останал регион, в който да не се изтъкне претенция за собственост, като причина и резултат на войните между цивилизованите или полуцивилизовани сили.

Дори в Азия сме свидетели на последните ходове от играта, започната от конниците на казака Ермак и корабите на Васко да Гама. Най-общо казано, можем да противопоставим колумбовата епоха на епохата, която я е предшества, описвайки нейната основна характеристика, като разширяване на Европа срещу почти незначителни съпротиви, докато средновековното християнство е било затворено в тесен регион и заплашено от външното варварство.

Отсега нататък, в следколумбовата епоха, отново ще трябва да се справим със затворена политическа система но в световен мащаб. Всяка експлозия на обществените сили, вместо да се разсее в обгръщащият кръг от непознато пространство и варварски хаос, ще бъде отразена рязко от другия край на земното кълбо и слабите елементи в политическия и икономически организъм на света ще бъдат разбити.

Има огромна разлика в ефекта при падането на снаряд в земен вал и падането му сред затворените пространства в твърдите конструкции на голяма сграда или кораб. Вероятно някакво смътно осъзнаване за този факт отклонява голяма част от вниманието на държавниците във всички части на света от териториално разширение към борбата за относителна ефективност.

---

[2] *Текстът на изнесеният доклад пред Кралското географско дружество, на 25 януари 1904 г.*

Струва ми се, че през настоящото десетилетие за първи път сме в позиция да направим корелация между по-големите географски и исторически обобщения. За пръв път можем да възприемем нещо от реалното съотношение на характеристиките и събитията на световната сцена и можем да търсим формула, която да изрази поне някои аспекти на географската причинно-следствена връзка в универсалната история.

Ако имаме късмет, тази формула ще има практическа стойност, като постави в перспектива някои от конкуриращите се сили в съвременната международна политика. Западния имперски подход се основава на многократния емпиричен опит. Ще опиша онези физически характеристики на света, които най-силно са принуждавали човекът към действие, и ще представя някои от основните фази на историята като органично свързани с тях, дори във вековете, когато са били непознати за географията.

Целта ми не е да обсъждам влиянието на различните характеристики, нито пък да правя изследване в регионалната география, а да покажа човешката история като част от живота на световния организъм. Осъзнавам, че мога да стигна само до един аспект на истината и не желая да се отклонявам в прекомерен материализъм.

Човекът, а не природата инициира, но природата контролира. Моята грижа е за общия физически контрол, а не за причините на универсалната история. Може да се надяваме само до някакво приближение до истината, така че ще бъда толерантен към критиците си.

Покойният проф. Фрийман смяташе, че единствената история, която има значение, е тази на средиземноморската и европейската раса. В известен смисъл, това е вярно, защото сред тези раси се зародиха идеите, които направиха наследниците на Гърция и Рим доминиращи в целия свят. В друг и много важен смисъл обаче подобно ограничение сковава мисълта. Идеите, които формират нацията, за разлика от обикновената тълпа от човешки същества, обикновено са възприемани под натиска на общо бедствие и общата необходимост от съпротива срещу външна сила.

Идеята за формирането на английската нация възниква в епохата на Хептархията[3], последвана от епохата на датските и нормандските завоеватели. Идеята за Франция е наложена на съперничещите си франки, готи и римляни от хуните при Шалон (Каталунските поля) и в Стогодишната война с Англия.[4]

Идеята за християнския свят е родена от римските гонения срещу ранните християни и узрява с кръстоносните походи.[5]

Идеята за САЩ възниква от местният колониален патриотизъм във войната за независимост.

Идеята за Германската империя е по-неохотно приета в Южна Германия едва след борбата срещу Франция в съюз със Северна Германия.

Литературната концепция за историята, концентрира вниманието си върху идеите за цивилизацията, която е техен резултат, но е склонна да изгуби от поглед по-елементарните движения, чийто въздействие обикновено подхранват великите идеи. Една отблъскваща личност изпълнява ценна обществена роля, като обединява враговете си. Например под натиска на външното варварство Европа е изградила своята цивилизация.

---

[3] *Хептархията се нарича периода на съществуване на седемте традиционни англосаксонски кралства, съществували в Британия между VI и VIII век: Източна Англия, Есекс, Кент, Мерсия, Нортъмбрия, Съсекс и Уесекс. Този период на разпокъсаност завършва с постепенното обединение на тези кралства в Кралство Англия, което е завършено до X век.*

[4] *Авторът греши, формирането на френската народност (той смесва нация с народност, но това е типично за епохата) започва с разпадането на Франкската империя и завършва с епохата на кардинал Ришельо.*

[5] *Много по-рано, с признаването му от Константин Велики, за официална религия на империята.*

Нека за момент погледнем Европа и европейската история като подчинени на Азия и азиатската история, защото европейската цивилизация е резултат от вековната борба срещу азиатското нашествие. Най-забележителният контраст на политическата карта на съвременна Европа, представлява обширната територия на Русия, заемаща половината континент, и групата от по-малки територии, заети от Западните сили. От физическа гледна точка, има подобен контраст между непрекъснатата равнина на изток и богатия комплекс от планини и долини, острови и полуострови, които заедно образуват останалата част от континента. На пръв поглед изглежда, че в тези познати факти имаме корелация между природната среда и политическата организация, толкова очевидна, че едва ли необходима да я описваме, особено когато видим, че в цялата руска равнина, студената зима е противоположна на горещото лято и условията на човешкото съществуване са еднородни. Поредица от исторически карти, като тази, от Оксфордския атлас, разкриват факта, че не само грубото съвпадение на Европейска Русия с Източната европейска равнина е въпрос на последните сто години, но че през цялото по-ранно време е имало постоянно утвърждаване на съвсем друга тенденция в политическото групиране.

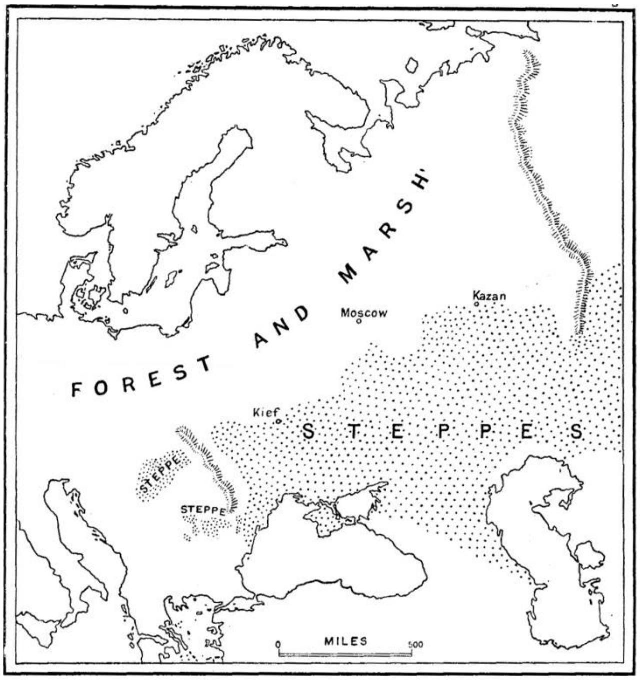

Две групи държави обикновено разделят този регион на северна и южна политическа система. Орографската карта не изразява специфичния физически контраст, който доскоро е контролирал човешкото движение и заселване в Русия.

Когато зимната снежна покривка избледнява на север от обширната равнина, тя е последвана от дъждове, чийто максимум настъпва през май и юни край Черно море, а до Балтийско и Бяло море – по-късно през юли и август. На юг по-късното лято представлява период на засушаване. Вследствие на този климатичен режим северът и северозападът са покрити с гори, прорязани от блата, докато югът и югоизтокът са безгранична тревиста степ, с дървета само покрай реките. Линията, разделяща двата региона, минава диагонално на североизток от северния край на Карпатите до точка в Уралската верига, по-близо до южния, отколкото до северния ѝ край. Москва се намира малко на север от тази линия, или с други думи, от горската ѝ страна. Извън Русия, границата на голямата гора минаваше на запад почти точно през центъра на Европейския континент, който е на 800 мили между Балтийско и Черно море. Отвъд това, в полуостровна Европа, горите се простират през равнините на Германия на север, докато степните земи на юг обхващат големия трансилвански бастион на Карпатите и се простират нагоре по Дунав, през днешните царевични ниви на Румъния, до Железните врата.

Отделна област от степи, известна на местно ниво като Пуста, сега в по-голямата си чест обработваема, заема равнината на Унгария, обградена от залесените склонове на Карпатите и Алпите. В цяла Западна Русия, с изключение на Далечния север, изсичането на горите, отводняването на блатата и обработката на степите напоследък са осреднили характера на ландшафта и до голяма степен заличиха едно различие, което преди е било много характерно за човечеството.

Древните Русия и Полша възникват изцяло в горският регион. В степта, от друга страна, от непознатите кътчета на Азия, през портата между Уралските планини и Каспийско море, от V до XV век, се наблюдава забележителна последователност от нашествия на турански[6] номадски народи – хуни, авари, българи, маджари, хазари, пацинаки (печенези), кумани, монголи, калмики[7].

При Атила хуните се установяват сред Пустата, в най-отдалечения дунавски край на степите, и оттам нанасят удари на север, запад и юг срещу уседналите народи на Европа. Голяма част от съвременната история може да бъде определена като следствие от промените, пряко или косвено произтичащи от тези нападения. Напълно възможно е, поради тази причина, англите и саксите да са били принудени да прекосят морето, за да основат Англия в Британия.[8] Франките, готите и римските провинциалисти са принудени за първи път да застанат рамо до рамо на бойното поле (Каталунските поля), обединявайки се срещу азиатците, които несъзнателно сплотяват съвременната френска народност.

Венеция е основана след разрушението на Аквилея и Падуа; и дори папството дължи решаващият си престиж на успешното посредничество на папа Лъв с Атила в Милано.

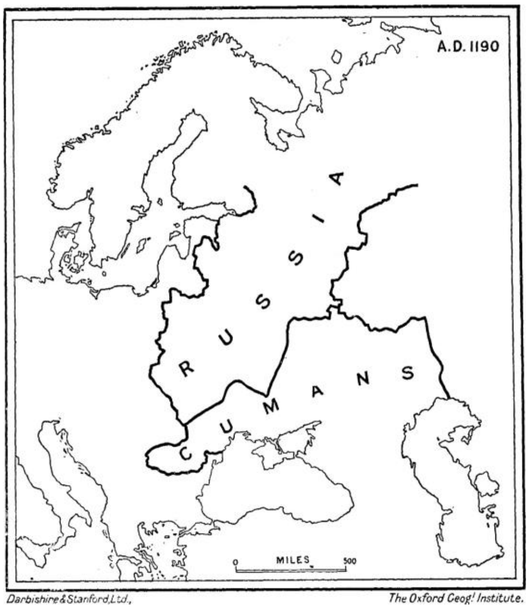

Darbishire&Stanford,Ltd. The Oxford Geog! Institute.

Такъв е резултатът от нашествието на тези сурови и безмилостни конници, носещи се през безкрайната равнина – удар, така да се каже, на големия азиатски чук, удрящ свободно през празното пространство.

Хуните са последвани от аварите. И за да се изгради гранична зона срещу тях, е основана и укрепена Австрия (Източната марка) и Виена, след походите на Карл Велики. След това идват маджарите и чрез непрестанни нападения от степната си база в Унгария увеличават значението на австрийския аванпост, като това привлича политическия фокус на Германия на изток към периферията на кралството.

Българите установяват управляващата се каста на юг от Дунав и оставят името си на картата, въпреки че езикът им е отстъпил пред този на славянските им поданици.

Най-дългата и най-ефективна окупация на руската степ е на хазарите, които са съвременници на голямото сарацинско (арабско) нашествие: арабските географи познават Каспийско море като Хазарско море.

В крайна сметка, обаче от Монголия пристигат нови орди и в продължение на два века Русия в северната гора е държана подчинена на монголските ханове от народа кипчаки, и така „Степта“ забавя руското развитие и го измества във времето, когато останалата част от Европа бързо напредва.

Трябва да отбележим, че реките, течащи от гористият регион към Черно и Каспийско море, пресичат цялата ширина на степния път на номадите и има епизодични преходни движения по течението им под прав ъгъл спрямо движението на конните народи. Така мисионерите на гръцкото християнство се изкачват по Днепър до Киев, точно както преди това норвежките варяги се спускат по същата река, по пътя си към Константинопол.

---

[6] *Общо название използвано от учените от XIX век за обозначаване на тюркските народи.*

[7] *Калмиките не са нашественици, а преселени от Русия и така спасени от избиване в Китай.*

[8] *Пресилен извод.*

Още по-рано тевтонските[9] готи се появяват за миг на Днестър, след като прекосяват Европа от бреговете на Балтийско море в същата посока на югоизток. Но това са мимолетни епизоди, които не обезсилват по-широкото обобщение.

В продължение на хиляда години поредица от конни народи се появяват от Азия през широката врата между Уралските планини и Каспийско море, яздейки през откритите пространства на Южна Русия и достигат в Унгария, в самото сърце на Европейския полуостров, където историческата необходимост ги противопоставя на историята на всеки от великите народи наоколо – руснаците, германците, французите, италианците и византийските гърци.

Така те стимулират полезна и мощна реакция, вместо да смазват съпротивата със своя деспотизъм, поради мобилността на своята сила и власт, простираща се в степите и достигаща до околните гори и планини.

Fig.3.

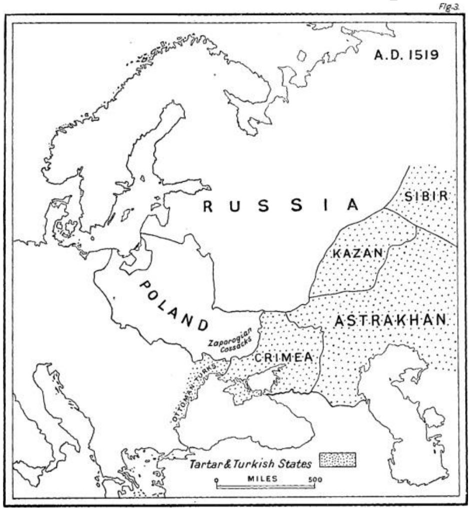

Съперничеща мобилна власт е характерна и за викингите с техните кораби. Слизайки от Скандинавия по северните, и южните брегове на Европа, те проникват във вътрешността на континента по речните пътища. Но обхватът на тяхното действие е ограничен, защото, най-общо казано, властта им е ефективна само в близост до водата. Така уседналите народи на Европа са поставени между два натиска –на азиатските номади от изток и от другите три страни –на пиратите от морето. По самата си природа нито един от двата натиска не е непреодолим и следователно и двата натиска са стимулиращи.

Формиращото влияние на скандинавците е второ по значение след това на номадите, и под техния натиск Англия и Франция правят големи крачки към своите обединения, а обратно, единството на Италия е разрушено от тях.

В по-ранни времена Рим мобилизира силата на своите уседнали народи чрез пътищата си, но с течение на времето римските пътища се разпадат и са възстановени едва през XVIII век.

Хунското нашествие в никакъв случай не е първото от азиатската серия. Скитите пиейщи кобилешкото мляко от Омировите и Херодотските разкази, очевидно практикуват същия начин на живота и вероятно са и от същата раса като по-късните обитатели на степта. Келтският елемент в имената на реките Дон, Донец, Днепър, Днестър и Дунав е знак за преминаването на хора с подобен начин на живот, въпреки, че не са идентична раса, но келтите са дошли от северните гори, подобно на готите и варягите от по-късно време.

Големият клин от населението, който антрополозите характеризират като брахикефали, прогонен на запад от брахикефална Азия през Централна Европа към Франция, очевидно разделя северното, западното и южното доликокефално население и много вероятно произлиза от Азия.[10]

Пълното значение на азиатското влияние върху Европа обаче не е така ярко, докато не стигнем до монголските нашествия от XV век; но преди да ги анализираме, е желателно да изместим географската си гледна точка от Европа, за да можем да разгледаме Стария свят в неговата цялост.

---

[9] *Авторът използва термина тевтонски, тевтонци (от латински) за обозначението на германците.*

[10] *The Races of Europe, by Prof. W. Z. Ripley (Kegan Paul, 1900). (остарели и неверни схващания)*

Тъй като валежите идват от морето, сърцето на най-голямата земна площ е относително сухо. Следователно не сме изненадани, че 2/3 от цялото население на света е концентрирано в относително малките райони по покрайнините на големия евразийски макроконтинент – в Европа, до Атлантическия океан; в Индия и Китай, до Индийския и Тихия океан. Огромен пояс от почти необитаема, практически бездъждовна, земя като Сахара, се простира през Северна Африка до Арабия. Централна и Южна Африка са почти толкова откъснати от Европа и Азия през по-голямата част от историята, колкото и Северна и Южна Америка и Австралия.

Всъщност южната граница на Европа е Сахара, а не Средиземно море, защото пустинята разделя черния човек от белия.

Непрекъснатият материк на Евразия, между океана и пустинята, е с площ 21 000 000 кв. мили или половината от цялата суша на земното кълбо, ако изключим пустините на Сахара и Арабия. Има много отделни пустини, разпръснати из Азия, от Сирия и Персия на североизток до Манджурия, но няма такава непрекъсната пустош, сравнима със Сахара.

Fig.4

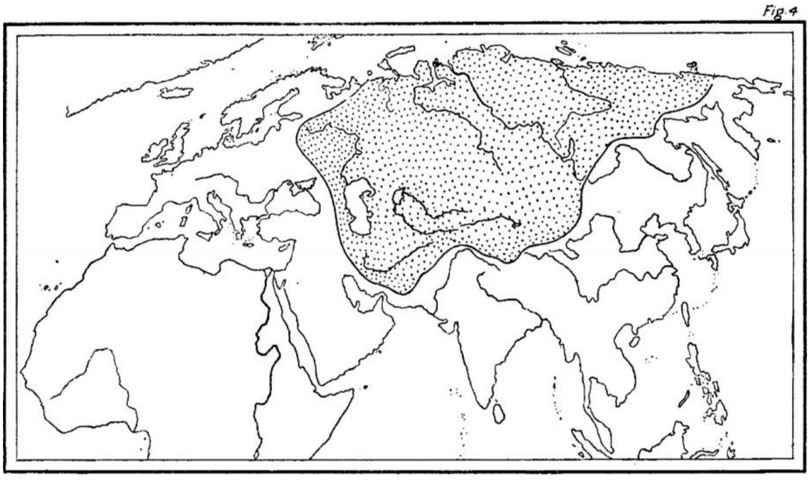

От друга страна, Евразия се характеризира с много забележително разпределение на речния отток. В огромна част от центъра и севера реките са практически безполезни за целите на човешката комуникация с външния свят. Волга, Окс (Амударя) и Яксарт (Сърдаря) се оттичат в солени езера; Об, Енисей и Лена – в замръзналия океан на север. Това са шест от най-големите реки в света.

В същата област има много по-малки, но все пак значителни потоци, като Тарим и Хелмунд, които не успяват да достигнат океана и се губят в пясъците. Така ядрото на Евразия, дори и осеяно с пустинни петна, е степна земя, осигуряваща широко разпространение на често оскъдни пасища, и в нея има не малко оазиси, захранвани от реки, но е напълно отделено от водните пътища към океана. С други думи, в тази огромна област имаме всички условия за поддържане на рядка, но като цяло значителна популация от номади, яздещи коне и камили. Тяхното царство е ограничено на север от широк пояс от субарктически гори и блата, където климатът е твърде суров, освен в източните и западните покрайнини, подходящ за развитието на земеделски селища.

На югоизток горите се простират до тихоокеанското крайбрежие в Амурската земя и Манджурия. Подобно на запад, в праисторическа Европа, гората е била преобладаващата. Така очертани на североизток, север и северозапад, степите се простират непрекъснато на 4000 мили от Пустата в Унгария до Малка Гоби в Манджурия и с изключение на най-западния си край, те не са пресечени от реки, оттичащи се към достъпен океан, тъй като можем да пренебрегнем съвсем скорошните опити за търговия до устията на Об и Енисей.

В Европа, Западен Сибир и Западен Туркестан степните земи са ниско разположени, на някои места под морското равнище. На изток, в Монголия, те се простират върху плата; но преминаването от едното към друго, през голите и сухи по-ниски вериги, не представлява голяма трудност. Ордите, които нахлуват в Европа в средата на XIV век, събрат първите си сили на 3000 мили разстояние във високите степи на Монголия. Опустошението, причинено в продължение на няколко години в Полша, Силезия, Моравия, Унгария, Хърватия и Сърбия, обаче е само най-отдалеченият и най-преходен резултат от голямото движение на източните номадите свързани с Чингиз хан. Докато Златната Орда окупирала Кипчакската степ, от Аралско море, през вратата между Уралската верига и Каспийско море, до подножието на Карпатите, друга орда, спускайки се на югозапад между Каспийско море и Хиндукуш в Персия, Месопотамия и дори в Сирия, основала владенията на Илханите.

Трета вълна впоследствие нахлула в Северен Китай, завладявайки Катай, Индия и Манги, или Южен Китай, защитени от Тибет, сравним с пустинята Сахара и полярните ледове. Но по-късно, по времето на Марко Поло в случая с Манги, и по времето на Тамерлан в случая с Индия, това препятствие е било заобиколено.

Така се случва, че в този типичен и добре документиран случай, всички заселени покрайнини на Стария свят рано или късно усещат експанзивната сила на мобилната мощ, произхождаща от степта. Русия, Персия, Индия и Китай са или подчинени като васали, или получават монголски династии. Дори зараждащата се мощ на турците в Мала Азия е потушена за половин век от Тамерлан.

Както в случая с Европа, така и в други крайбрежни земи на Евразия има документирани по-ранни нашествия, Китай е трябвало повече от веднъж да преживее завоеванията от север; Индия няколко пъти е завоювана от северозапад.

В случая с Персия обаче поне едно от по-ранните завоевания има специално значение в историята на западната цивилизация (има се предвид Александър Македонски).

Три – четири века преди монголите, селджукските турци, излизащи от Централна Азия, завладяват по този път огромна част от земята, разположена между петте морета – Каспийско, Черно, Средиземно, Червено и Персийско. Те се установяват в Керман, Хамадан и в Мала Азия и свалят сарацинското (арабското) владичество в Багдад и Дамаск.

Уж за да накажат отношението им към християнските поклонници в Йерусалим, християнският свят предприема голямата серия от кампании, известни общо като Кръстоносни походи. Въпреки че се провалят в непосредствените си цели, те раздвижват и обединяват Европа до такава степен, че можем да ги считаме за началото на съвременната история – още един поразителен пример за европейски напредък, стимулиран от необходимостта да се реагира на натиска от дълбините на Азия.

Концепцията за Евразия, до която стигаме, е тази за непрекъсната земя, обградена с лед на север, с вода другаде, с площ от 21 милиона кв. мили. Повече от три пъти е по-голяма от Северна Америка, чийто център е на север, с площ от около 9 милиона кв. мили, повече от два пъти по-голяма от площта на Европа.

Във вътрешността на Евразия няма водни пътища към океана, но условията, освен в субарктическата гора, са много благоприятни за мобилността на ездачите и камилските кервани. На изток, юг и запад от това сърце на земята се намират периферни региони, разположени в обширен полумесец, достъпни за корабоплаването.

Според физическата си структура, тези региони са четири на брой и забележително съвпадат с ареалите на четирите големи религии – будизъм, брахманизъм, мохамеданство и християнство. Първите две са мусонните земи, като едната е обърната към Тихия океан, а другата към Индийския океан. Четвъртата е Европа, напоявана от атлантическите дъждове от запад. Тези три заедно, с площ по-малка от 7 милиона кв. мили, имат повече от 1000 милиона души или 2/3 от световното население.

Третата, съвпада със земята между петте морета, или, както по-често се описва, Близкия изток, е сух регион лишен от влага поради близостта на Африка и с изключение на оазисите, е слабо населена. Тя притежава характеристиките на периферния пояс на централната област на Евразия.

Тя е предимно лишена от гори, осеяна с пустини и следователно е подходяща за живот на номадите. Но наличието на морските заливи и реки вливащи се в океаните я отварят за морската сила и позволяват упражняването на такава сила от нея.

Затова, периодично през историята, тук сме имали империи, основани от земеделското население на големите оазиси на Вавилония и Египет и намиращи се в свободна водна комуникация с цивилизованите светове на Средиземноморието и Индия. Но, тези империи са обект на безпрецедентна поредица от скитски, тюркски и монголски нападения от Централна Азия, или на усилията на средиземноморските народи да завладеят сухопътните пътища от западния до източния океан. Тук е най-слабото място в пояса на ранните цивилизации, защото Суецкият провлак разделя морската мощ на източна и западна, а безводната пустош на Персия, напредваща от Централна Азия към Персийския залив, дава постоянна възможност на номадските сили да се устремят към брега на океана, разделяйки Индия и Китай, от една страна, от средиземноморския свят, от друга.

Винаги, когато вавилонските, сирийските и египетските оазиси са слабо удържани, степните народи могат да заемат откритите плата на Иран и Мала Азия като предни постове, откъдето да нанасят удари през Пенджаб към Индия, през Сирия към Египет и през разрушения мост на Босфора и Дарданелите към Унгария.

Виена стои на портата на Вътрешна Европа, устоявайки на номадските нападения, както на идващи по директния път през руската степ, така и на идващи по обходния път на юг от Черно и Каспийско море.

Тук илюстрираме съществената разлика между сарацинския и турския контрол над Близкия изток. Сарацините (арабите) са клон на семитската раса, по същество народи обитаващи между Ефрат и Нил и по-малките оазиси на Южна Азия. Те създават велика империя (Арабския халифат), като се възползва от двата вида мобилност, разпространена по тяхната земя – тази на коня и камилата, от една страна, и на кораба, от друга. В различни периоди техните флоти контролират както Средиземно море до Испания вкл., така и Индийския океан до Малайските острови вкл. От стратегически централното си положение между Източния и Западния океан, те се опитват да завладеят всички крайбрежни земи на Стария свят, имитирайки Александър и изпреварвайки Наполеон, заплашвайки дори степните земи.

Напълно различни от Арабия, Европа, Индия и Китай, са туранските езичници от затворената среда на Азия, тюрките които унищожават сарацинската цивилизация (т.е. Арабския халифат).

Мобилността в океана е естественият съперник на мобилността на коня и камилата в сърцето на континента.

Върху плаването по океанските реки възникват „потамските“ т.е. речни цивилизации, в Китай по Хуанхъ и Яндзъ, в Индия по Ганг, във Вавилония по Тигър и Ефрат, и в Египет по Нил.

Корабоплаването по Средиземно море става основа на таласократията, цивилизацията създадена от гърците и римляните. Сарацините и викингите също използват крайбрежното плаване, за да господстват по океанските брегове.

Най-важният резултат от развитието на корабоплаването е откриването на Капския път към Индия (покрай нос Добра надежда). Свързването на западните и източните морски пътища на Евразия, по заобиколен начин неутрализира стратегическото предимство на централното разположените степните номади.

Революцията, започната от великите мореплаватели от колумбовото поколение, дава на християнския свят възможно най-широката мобилност на силата и властта.

Единният и непрекъснат океан, обгръщащ разделените островни земи, се превръща в географското условие за крайната концентрация на властта чрез морето и основа на цялата теория на съвременната военноморска стратегия и политика, както е изложена от капитан Махан и г-н Спенсър Уилкинсън.

Широкият политически ефект обръща отношенията между Европа и Азия, защото докато през Средновековието, Европа е затворена между непроходима пустиня на юг, непознат океан на запад и ледена или горска пустош на север и североизток, а на изток и югоизток е постоянно заплашвана от превъзхождащите със своята мобилност конни номади и от арабите с техните камили, сега тя се появява на света, умножавайки повече от 30 пъти морската повърхност и крайбрежните земи, до които е има достъп, и обгръща с влиянието си евроазиатската континетална сила, дотогава заплашвала самото ѝ съществуване.

„Новите Европи“ (колониите) бяха създадени в свободните земи, открити сред водите, и това, което Великобритания и Скандинавия бяха за Европа в по-ранните времена, сега са Америка и Австралия, и до известна степен дори Транссахарска Африка, която се превърна в Евразия.

Великобритания, Канада, САЩ, Южна Африка, Австралия и Япония сега са пръстен от външни и островни бази за морската сила и търговия, недостъпни за континенталната сила на Евразия. Но континентална сила съществува и последните събития отново увеличават нейното значение.

Докато морските народи на Западна Европа покриват океана със своите флоти, заселват външните континенти, и в различна степен поставят под своята власт океанските покрайнини на Азия, Русия организира казаците и излизайки от северните си гори, налага своя контрол над степта, като използва своите собствени „номади“ за да покорят татарските номади.

Тюдорският век, е свидетел на разширяването на Западна Европа през морето, но е свидетел и на пренасянето на руската сила от Москва през Сибир. Нахлуването на казаците на изток в Азия е събитие, почти толкова наситено с политически последици, колкото и заобикалянето на Кап (Капската колония и нос Добра надежда), въпреки че двете движения дълго време остават разделени във пространството. Едно от най-поразителните съвпадения в историята е разширяването на Европа към морето и към сушата, което в известен смисъл продължава древното противопоставяне между римляни и гърци. Малко са големите провали с толкова големи и далечни последици от неуспеха на Рим да латинизира гърците.

Тевтонците са цивилизовани и християнизирани от римляните, славяните – предимно от гърците. Затова римо-тевтонците (авторът има предвид Западната католико-протестантска цивилизация) са тези, които в по-късни времена се впускат в океана, а гърко-славяните (всъщност само православните руснаци, а не славяните като цяло[11]) прекосяват степите, покорявайки туранците.

Така съвременната континентална сила се различава от морската сила не само по източника на своите идеали, но и по материалните условия на своята мобилност.[12]

С използването на казачеството, Русия благополучно се е измъква от предишната си изолация в северните гори. Най-важната промяна, която се е случва в Европа през последния век, е миграцията на юг на руските селяни, така че докато земеделските селища преди свършваха на границата с горите, центърът на населението на цяла Европейска Русия сега се намира на юг от тази граница, сред житните ниви, в които се превърнаха по-западните степи. Тук Одеса издига значението си и се развива с бързината на американски град.

---

[11] *Няма единна славянска цивилизация, западните славяни със словенците и хърватите са част от Западната цивилизация, южните славяни, (българи, сърби, босненци, черногорци, заедно с гърци, албанци и румънци) са част от православният Балкански свят силно повлиян от турците, а руските славяни (с белорусите и малорусите или украинците) са различна цивилизационна общност. (б. пр.).*

[12] *Бях критикуван за това твърдение. Преразгледах този пасаж, но стигам до извода, че по същество е правилен. Дори византийският грък щеше да бъде друг, ако Рим беше успял да завърши асимилирането на древните гърци. Без съмнение идеите, за които се говоря, са византийски, а не елински, но те не са римски, което е и смисълът.*

Преди едно поколение парата и Суецкият канал увеличават мобилността на морската сила в сравнение със континентална. Железопътните линии са главните захранващи линии за океанската търговия. Но трансконтиненталните железници (транссибирската и трансманджурската железници построени от Русия) сега преобразуват условията на континентална сила и никъде не могат да имат такъв ефект, както в **затвореното сърце на Евразия**[13], в огромни райони, където не е имало нито дървен материал, нито достъпен камък за изграждането на пътища. Железопътните линии вършат по-големи „чудеса“ в степта, защото директно заместват мобилността на конете и камилите, като етапът на развитие на пътния транспорт тук е пропуснат.

По отношение на търговията не бива да се забравя, че океанският трафик, колкото и сравнително евтин да е, обикновено включва четирикратна обработка на стоките – във фабриката откъдето идва, на експортния кей, на вносния кей и във вътрешния склад на получателя за дистрибуция на дребно; докато континенталният железопътен вагон може да се движи директно от фабрика износител до вносния склад получател. Така океанска търговия, при равни други условия, изисква четирикратна обработка на стоките, докато железопътния транспорт – само двукратна. Твърди се, че английските и германските въглища се конкурират при такива условия по средата на Ломбардия.

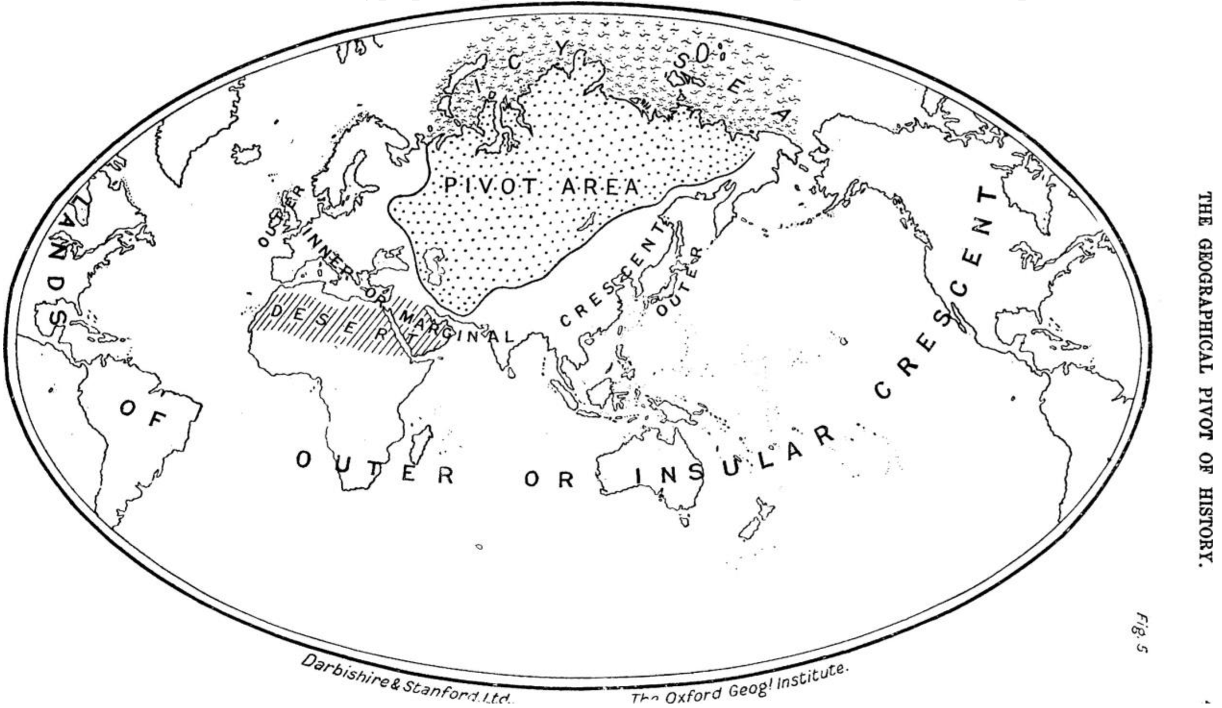
ICY SEA
PIVOT AREA
OUTER
INNER OR MARGINAL CRESCENT
DESERT
OUTER
CRESCENT
LANDS OF OUTER OR INSULAR CRESCENT
THE GEOGRAPHICAL PIVOT OF HISTORY.
Fig. 5
Darbishire & Stanford Ltd.
The Oxford Geog! Institute.

ЕСТЕСТВЕНИ ЦЕНТРОВЕ НА ВЛАСТТА.
Централна зона – изцяло континентална. Външен полумесец – изцяло океански. Вътрешен полумесец – частично континентален, частично океански.

---

[13] *Това е Хартланда (Сърцето на сушата) но авторът ще въведе този термин в следващия си труд.*

Руските железници имат трасе от 6000 мили от Вирбален[14] на запад до Владивосток на изток. Присъствието на руската армия в Манджурия е също толкова важно доказателство за мобилността на континентална сила, каквато е британската армия в Южна Африка, като пример за мобилността на морска сила.

Вярно е, че Транссибирската железница все още е единична и несигурна комуникационна линия, но до края на века цяла Азия да бъде покрита с железопътни линии. Пространствата в Руската империя и Монголия са толкова огромни, а потенциалът им по отношение на населението, пшеницата, памука, горивата и металите е толкова неизчислимо голям, че е неизбежно там да се развие един огромен икономически свят, отделен и недостъпен за океанската търговия.[15]

Като разглеждаме този бърз преглед на по-широките исторически течения в развитието, не става ли очевидна известна устойчивост и свързаност с географските взаимоотношения? Не е ли опорният регион, оста на световната политика онази огромна област на Евразия, която е недостъпна за корабите, в древността е била отворена за конните номади, а днес е на път да бъде покрита с мрежа от железопътни линии? Тук са съществували и съществуват условия за мобилност на военната и икономическа сила с широкообхватен, но все пак ограничен характер.

Русия заменства Монголската империя. Нейният натиск върху Финландия, Скандинавия, Полша, Турция, Персия, върху... дори Индия и Китай, заместват центробежните нашествия на степните народи от миналото.

В света, тя заема централната стратегическа позиция, която Германия държи в Европа. Тя може да атакува във всички страни и да бъде атакувана от всички страни, с изключение на север. Пълното развитие на съвременната ѝ железопътна мобилност е само въпрос на време. Нито пък е вероятно евентуална социална революция[16] да промени основните ѝ отношения с големите географски граници на съществуването ѝ.

Мъдро осъзнавайки фундаменталните граници на властта си, нейните владетели се разделиха с Аляска; защото е закон в руската политиката, Русия да не притежава нищо зад моретата, тъй като Великобритания е върховният господар в океана.

Извън опорната зона, в един голям вътрешен полумесец, са Германия, Австро-Унгария, Турция, Индия и Китай, а във външен полумесец – Великобритания, Южна Африка, Австралия, САЩ, Канада и Япония. При сегашното състояние на баланса на силите, опорната държава е Русия, но не е еквивалентна на периферните държави и място за промяна на равновесието е Франция.

САЩ наскоро се превърнаха в „източна“ сила, влияейки на европейския баланс не директно, а чрез Русия, и след като построят Панамския канал, ще направят ресурсите си от Мисисипи и Атлантическия океан достъпни в Тихия океан. От тази гледна точка истинското разделение между Изтока и Запада се намира в Атлантическия океан.

Изместването на баланса на силите в полза на опорната държава, водещо до нейното разширяване върху крайбрежните земи на Евразия, ще позволи използването на огромни континентални ресурси за изграждане на флот и тогава империята на света ще излезе на хоризонта.[17] **Това ще се случи, само ако Германия се съюзи с Русия.** Заплахата от подобно събитие ще хвърли Франция в съюз с отвъдморските сили, а Франция, Италия, Египет, Индия и Корея ще се превърнат в предмостия, където външните флоти ще подкрепят сухопътните армии, за да принудят опорните (континенталните) съюзници да разположат сухопътни сили и да им попречат да концентрират цялата си сила върху флоти.

---

[14] *Вержболово, сега Вирбалис, град в Литва, намира се на границата с Калининградса област, т.е. бившата Източна Прусия. (б. пр.).*

[15] *Т.е. независим от Британската морска търговия, от което се страхуват британските империалисти. (б. пр.).*

[16] *Тук авторът не предвижда големите социални сътресения, които чакат Русия и завинаги ще попречат, на предвижданото тогава бурно промишлено развитие. (б. пр.).*

[17] *Това направиха САЩ, съчетавайки своята континентална сила, тъй като владеят цял континент с неговия Хартленд и много добре развития си флот (военен и търговски), но когато е писан този доклад, няма как авторът да предвиди това развитие. (б. пр.).*

В по-малък мащаб това е, което Уелингтън постигна от морската си база в Тореш Ведраш по време на войната на Пиренейския полуостров.[18]

Не може ли това да се окаже стратегическата функция на Индия в британската имперска система? Не е ли това идеята, залегнала в основата на концепцията на г-н Амери, че британският военен фронт се простира от Кейптаун през Индия до Япония?

Развитието на огромните потенциали на Южна Америка може да окажат решаващо влияние върху системата. Това ще укрепи САЩ или друга страна, ако Германия успешно оспори доктрината на Монро, и ще откъсне Берлин от политиката на опорната точка (б. пр. т.е от руско-германският съюз).

Конкретните комбинации от силите, уравновесени в баланс, не са съществени; Моето твърдение е, че от географска гледна точка те вероятно ще се въртят около опорната държава или оста, която винаги е ще е голяма, но с ограничена мобилност в сравнение с околните външни и островни сили. Говоря като географ.

Действителният баланс на политическата сила във всеки даден момент е продукт на географските условия, икономически и стратегически, и относителния брой, жизнеспособност, оборудване и организация на конкуриращите се народи. В зависимост от това, доколкото тези фактори са точно оценени, е вероятно да коригираме различията, без да прибягваме до грубата сила на оръжието.

А географските фактори в изчислението са по-измерими и по-близки до константа, от човешките. Следователно трябва да очакваме нашата формула да се прилага еднакво както за миналата история, така и за настоящата политика.

Социалните движения на всички времена се въртят около едни и същи физически характеристики, защото се съмнявам че прогресивното засушаване на Азия и Африка, дори и да е доказано, е променило жизненоважно човешката среда в историческите времена.

Западният поход на империята, е като кратко въртене на външната сила около югозападния и западния край на оста или опорната област. Въпросите, свързани с Близкия, Средния и Далечния изток, са свързани с нестабилното равновесие на вътрешните и външните сили в онези части на периферния полумесец, където местната власт в момента е слаба.

В заключение, ще отбележа, че ако бъде заменен контрола на Русия върху вътрешността на континента с някакъв нов контрол, това няма да намали географското значение на опорната ос.

Ако например китайците бяха организирани от японците, за да свалят Руската империя и да завладеят нейната територия, те ще представляват „жълтата опасност“ за свободата на света, само защото ще добавят океанския фронт[19] към ресурсите на големия континент, предимство което все още не се притежава от руския стопанин на опорния регион.

***

---

[18] *Става дума за войната с Наполеон. Уелингтън създава укрепена система, от 152 крепости и 628 редута, от крепостта Сао Висенте до Тореш Ведраш в Португалия.*

[19] *Днес светът върви в тази насока, Русия се оказа неспособна да се превърне в опорната точка, в ос на света в Евразия, затова ще бъде заменена от Китай. (б. пр.)*

Преди прочитането на доклада, ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ[20] каза: Винаги сме много щастливи, когато можем да поканим нашия приятел г-н Макиндер да ни запознае с някоя тема, която със сигурност ще бъде интересна, оригинална и ценна.

Няма нужда да представям на срещата, този толкова стар приятел на Обществото и затова веднага ще го помоля да прочете доклада си.

След прочитането на доклада, ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ каза: Надяваме се, че г-н Спенсър Уилкинсън ще представи някои критики към доклада на г-н Макиндер. Разбира се, не е възможно да се избегне географската политика (геополитиката).

Г-н СПЕНСЪР УИЛКИНСЪН[21]: Най-естественото и най-искреното нещо, което ще кажа в началото, е да изразя голямата си благодарност, която сигурен съм, всеки присъстващ тук изпитва за този най-интересен доклад, изнасян тук от дълго време насам.

Докато слушах доклада, със съжаление погледнах към част от незаетите места в залата, и много съжалявам, че не бяха заети от членовете на кабинета, защото в доклада на г-н Макиндер са изложени две основни доктрини: първата, която не е съвсем нова, е предвидена преди няколко години, през миналия век, че след съвременните подобрения в мореплаването и комуникациите, целият свят се превърна в едно цяло, в една политическа система. … Докато само преди половин век държавниците са играли на няколко полета от шахматна дъска, а останалата ѝ част е била празна, в днешно време светът е затворена шахматна дъска и всяко движение на държавника трябва да отчита всички полета в нея. Аз самият мога само да пожелая да имаме министри, които да отделят повече време за изучаване на политиката от тази гледна точка, защото не можеш да преместиш нито една фигура, без да обмислиш всички полета на дъската.

Твърде склонни сме да гледаме на политиката като разделена на водонепроницаеми отделения, всяко от които няма връзка с останалия свят, докато не осъзнаем важният факт, че днес всяко движение, което се прави в една част на света, засяга цялостните международни отношения в света – факт, който за съжаление е пренебрегнат както в британската политика, така и в повечето популярни дискусии за нея, и съм изключително благодарен на г-н Макиндер, че е поставил толкова голям акцент върху това в своя доклад.

Следва другият момент – основният, предполагам, който той изтъкна, е всъщност огромното значение за света на съвременната експанзия на Русия. Не мога да кажа, че съм напълно убеден в някои от историческите аналогии или примери на г-н Макиндер, освен ако всъщност не приемем доклада му като нещо, което ни води много напред в бъдещето. Г-н Макиндер ни връща 400 години назад и говори за колумбовата епоха. Тези големи движения на централноазиатските племена към Европа и към различните периферни страни, според мен, са надценени по значение. Те са оставили случайни остатъци от миналото, но не са направили света много по-богат на идеи и много рядко са представлявали някакви трайни промени в живота на човечеството. Те са били възможни, защото разширяващите се сили на Централна Азия се натъкват на много рязка граница. Например, нашествието на османските турци, а преди това и на селджукските турци срещу Византийската империя, неизменно се натъкват на изостанали региони, в които управлението е в упадък. Така повечето от експанзиите достигнали Централна Европа, по маршрута на север от Черно море, съвпадат в периоди когато в Европа управлението е много слабо организирано и между държавите е липсвала всякаква солидарност.

---

[20] *През 1904 г. постът е заеман от сър Клементс Маркъм.*

[21] *Той е първият професор по военна история в колежа „Чичеле“ в Оксфордския университет и член на колежа „Всu души“, очевиден представител на задкулисния британски имперски елит. (б. пр.)*

Следователно, смятам че тези примери не предлагат много паралели за бъдещето;. Ще се спра на противодействащия феномен, изразяващ се, че в западната част на Европа има малък остров, който след като е постигнал собствено политическо единство и е развил морската си мощ в борбата за собствена независимост, е успял да повлияе на периферните региони и да придобие огромното влияние, което ни беше разкрито, и може би малко преувеличено на картата, която г-н Макиндер показа. Това е Британската империя, преувеличена, защото това е карта в проекцията на Меркатор, която преувеличава Британската империя, с изключение на Индия. Моето лично убеждение е, че островна държава като нашата, ако запази военноморската си мощ, може да поддържа баланса между отделните сили, които действат на континента, и вярвам, че това е историческата функция на Великобритания, откакто е Обединено кралство.

Сега виждаме една друга също малка островна държава, издигаща се от другата страна на евроазиатския континент (Япония), и не виждам никаква причина да се съмнявам, че тази държава не е в състояние да упражнява на източния край на азиатския континент, сила толкова решителна и влиятелна, колкото тази, която Британските острови, с по-малко население, упражняват върху Европа.[22]

Сър ТОМАС ХОЛДИЧ[23]: Когато човек чуе лекция която г-н Макиндер току-що ни изнесе, толкова информативна и добре разработена, с толкова много храна за размисъл, е необходимо време за да се асимилира чутото, и аз самия не смятам че притежавам необходимата увереност, за да я критикувам или дори да я обсъждам.

Има само един въпрос, към г-н Макиндер, и като съпоставя фактите за географските условия с историята на човешката раса, ми се струва, че не е маловажен.

Г-н Макиндер казва, че в началото всички монголски раси са тръгнали от центъра в планинска Азия, разпространявайки се навън, на запад, юг и изток, но се натъкват на непреодолима преграда в Тибет по пътя си и никога не са заели Индия.

Но преди експанзията на монголците, е имало и други централноазиатски племена, които се разпространяват от региони, които не са толкова далеч от изходната позиция на монголци, имам предвид скитите и арийците, и те са намерили пътя до Индия. Това обаче е въпрос свързан с много подробности.

Това, което искам да знам от г-н Макиндер е, какво той смята за първоначалната причина, за това изключително преливане от страната, която сме склонни да считаме за люлка на човешката раса, към всички различни части на света. Дали това са били просто номадските инстинкти на хората, някакъв вид наследствена принуда, която ги е задължавала да се изселват навън; или е било действителната промяна във физическите характеристики на страната, в която са живели?

Знаем, че физическите условия на света, периодически се променят много и ми се струва невъзможно да се съгласува идеята за голяма континентална страна, която някога е била пълна с многобройно население и е издържала това население, с изобилна сила от земеделско богатство, и при такива условия един народ има желание да се разселва и скита в други части на света, търсейки неизвестно какво.

Аз самият мисля, че една от големите и убедителни причини за всички тези миграции наистина е отчетлива промяна във физическото състояние и климата на региона. Това е момент, смятам доста важен, когато обсъждаме тема като настоящата, поставяща географските условия във връзка с историческите факти.

---

[22] *Ще се опита, но ще бъде спряна във Втората световна война и „превъзпитана“ от САЩ. (б. пр.)*

[23] *Британски географ, участник в редица експедиции, съставил карти на Индия и съседните региони, председател на Кралското географско дружество през 1917–1919 г., автор на книгите „Портал към Индия“ (1910 г.) и „Политически граници и определяне на границите“ (1919 г.).*

Имам още един кратък въпрос, който беше бегло засегнат от г-н Макиндер. Той посочи Южна Америка като възможен фактор във външния пояс на силата, който трябва да окаже принуда върху вътрешната сила, въртяща се около южната част на Русия.

Сега, от това, което видях напоследък, нямам ни най-малко съмнение, че това ще се случи. Потенциалът на Южна Америка като военноморска сила смятам за много голям. Вярвам, че в течение на следващия половин век, въпреки факта, че току-що Аржентина продаде два кораба на Япония, а Чили ни продаде няколко кораба, въпреки този факт, ще има увеличение на военноморската сила в Южна Америка, в резултат на чисто естествени причини, за защита на собственото крайбрежие и трафик, което ще бъде сравнимо само с изключителното развитие, наблюдавано през последния половин век в Япония. Това струва ми се със сигурност е един от факторите, ако искаме да гледаме напред, с които бъдещата военноморска политика на света ще трябва да се съобразяваме.[24]

Г-н АМЕРИ[25]: Мисля, че винаги е изключително интересно, ако можем от време на време да се откъснем от детайлите на ежедневната политика и да се опитаме да видим нещата като цяло, и точно това направи тази вечер интригуващата лекция на г-н Макиндер. Той ни представи цялата история и обикновена политика под формата на една голяма всеобхватна идея. Спомням си, когато изнасях лекция за Херодот в университета, той основава идеята си за историята, като голямата борба между Изтока и Запада. Г-н Макиндер обяснява цялата история и политика с голямата икономическа борба между голямото вътрешно ядро на Евразиатския континент и по-малките периферни региони и острови отвън. Аз самият не съм сигурен, че тези две борби не са едно и също нещо, защото след като открихме, че светът е сфера, Изтокът и Западът се превърнаха в относителни понятия, и не съм съгласен с едно нещо, което г-н Макиндер каза, когато описа Русия като наследник на Гърция.

Тя не е наследник на древна елинска Гърция, а на Византия, а Византия е наследник на старите ориенталски монархии с гръцки език с добавен оттенък на римската цивилизация.

Ще се върна за момент към тази географска икономическа основа, върху която г-н Макиндер изгради рамката на своята лекция. Мисля, че възприех нещата малко по-различно. Според мен има не две, а три икономическо-военни сили.

Ако започнем с древния свят, имаме широкото географско разделение на степите на вътрешен пояс, на външен пояс подходящ за земеделие, и крайбрежие, и съответстващите на тях три икономически и три военни системи.

Съществува икономическата и военна система на земеделската страна, системата на крайбрежните и морските народи и системата на степите. Всяка от тях има своите специфични слабости и специфични източници на сила.

Най-силната в много отношения е външната степна зона преминаваща в региона на земеделските държави. Там имаме големите, солидни военни империи на древността – Египетската, Вавилонската, Римската империя, големите армии и гражданската пехота, голямото развитие на богатството. Но те съдържат определени елементи на слабост. Собственият им просперитет или недостатъците на формата им на управление в крайна сметка водят до леност и слабост.

---

[24] *Силно се надценява ролята на Южна Америка. Както показва историята на XX век, тази роля е нулева за световното развитие и се превърна в полуколония на САЩ. (б. пр.).*

[25] *Лео Амери е политик и журналист от Британската консервативна партия. Член на „групата на Милнър“, т.е. на задкулисния британски имперски елит и самият той е любимец на лорд Милнър. Държавен секретар за колониите (1924–29 г.), и държавен секретар за Индия по време на Втората световна война (1940–45 г.). Автор на многотомна история на Втората англо-бурска война и няколко тома мемоари и (посмъртно публикувани) дневници.*

Освен тях, има две други системи. Имаме степната система, чиято военна сила се дължи на нейната мобилност и нейната недостъпност у по-бавно развиващите се земеделски сили.

Що се отнася до предполагаемите „орди от нашественици, дошли от вътрешността“, аз самият не вярвам, че някога е имало такива големи орди и големи народи обитавали вътрешността. Известно е, че степните популации са били малобройни както тогава, така и сега, но поради тяхната мобилност, по-тежките и по-бавни военни армии не са можели успешно да ги атакуват.

В обикновените времена, когато земеделските уседнали държави са силни, народите от степите просто ги избягват, а уседналите държави срещат големи трудности да ги завладеят. Спомняте си трудностите, които римските легиони са имали с партите; и мисля, че можем да намерим много по-скорошен пример за трудността, която една цивилизована държава среща при завладяването на степна сила.

Съвсем наскоро цялата британска армия беше затруднена да покори около 40 000 – 50 000 южноафрикански фермери, живеещи в суха степна земя.

Тази картина, която г-н Макиндер ни показва, ми напомни точно за това, което видяхме съвсем скоро в Южна Африка, искам да кажа, че картината на каруци, пресичащи реката, с изключение на формата на покрива на каруцата, са точно същите като бурските, пресичащи превала. Имахме същата трудност да ги покорим, каквато всички цивилизовани сили са имали със степните народи.

Когато цивилизованите сили в периферните страни са отслабвали и са оставяли на малки наемни армии да вършат работата им, са изпадали в затруднения и точно тук, струва ми се, винаги се е проявявала силата на степите.

Възможността да се оттеглят в недостъпната пустош и да нападат другите в моменти на слабост, дава на степните народи тяхната сила, въпреки че не разполагат с голяма икономическа мощ.

След това идва третата система, тази на народите от крайбрежието: те разполагат с още по-малко чиста военна сила, но имат най-голяма мобилност, имам предвид викингите или сарацините, когато са властвали над Средиземно море, и на англичани от времената на Елизабет I, когато са ограбвали Испанските колонии.

В по-модерните времена е настъпила по-нататъшна промяна в селскостопанските условия и прехода от старите селскостопански държави към съвременната индустриална държава. Ще отбележа, че много страни, които са били степни, са станали селскостопански и индустриални. Това е така, както и фактът, че много рядко в историята се случва някоя държава да се издигне до велика сила само от една система.

Турците са започнали като народ от степите, дошли и са завладели Мала Азия; след това са формирали редовна военна сила и са създали великата Турска (Османска) империя; и накрая, за известно време се превърнаха във водеща военноморска сила в Средиземно море.

По същия начин, за да победят картагенците, римляните се развиват едновременно в морска и континентална сила. В същност, за да бъде една държава велика, тя трябва да притежава и двата елемента на силата. Римляните са станали велика военна сила, чиято база е периферният регион, но са притежавали и морска сила. Ние самите винаги сме имали за база индустриалното богатство на Англия.

Руската империя, обхваща големия степенен регион, но тя не е в ръцете на старите степни народи, а всъщност е част от земеделския свят, икономически погледнато, тя завладява степта и се превръща в голяма земеделско-индустриална държава, като придобива мощ, каквато чистите степни народи никога не са притежавали. Г-н Макиндер посочи, че едва през последния век земеделските раси са окупирали и заселили южната степ на Русия. Те правят същото и в Централна Азия; всъщност старите степни народи биват изтласквани напълно и се образуват, все по-близо намиращи една до друга, две водещи индустриално-военни сили, едната, излъчваща се от континентален център, а другата, започваща от морето, но постепенно навлизаща по-навътре в континента, за да има голямата индустриална база, от която се нуждае, защото само морската сила, ако не се основава на голяма индустрия и няма голямо население зад себе си, е твърде слаба, за да може настъплението ѝ наистина да се осъществи в световната борба. Нямам намерение да правя много повече забележки, но има само един момент – думата на г-н Макиндер ми го подсказа.

Мобилността на конете и камилите е отминала; и сега става въпрос за железопътна мобилност в сравнение с морска мобилност.

Ще кажа, че морската мобилност дава огромно количество военна мощ в сравнение с това, което е била в древността, особено по отношение на броя на хората, които могат да бъдат превозвани. В миналото корабите са били достатъчно мобилни, но са превозвали малко хора, затова набезите на морските народи са били сравнително слаби. В момента не предлагам нищо политическо; просто констатирам факт, като казвам, че морето е много по-добро за превоз на войски от всичко друго, освен 15 или 20 успоредни железопътни линии.

Това до което стигах, е следното: както морето, така и железопътният транспорт ще бъдат развивани в бъдещето, а в по-близко или далечно бъдеще и от въздуха като средство за придвижване и когато стигнем до това (тъй като започнахме с колумбовата епоха, нека да погледна малко напред) – когато стигнем до това, голяма част от географското разпределение ще загуби значението си и успешните сили ще бъдат тези, които имат най-голяма индустриална база. Няма да има значение дали са в центъра на континента или на острова; онези народи, които имат индустриалната мощ и силата на изобретенията и науката, ще могат да победят всички останали.[26] С това завършвам.

Г-н ХОГАРТ[27]: Тъй като часът е доста късен и температурата е доста ниска, няма да ви отнемам времето с много дълги забележки. Със сигурност имахме чудесно интригуващ доклад и мисля, че не е необходимо да съветвам нито автора на доклада, нито аудиторията, да се опита да мисли имперски. Бих помолил г-н Макиндер, да уточни един момент. Наистина ли искаше да каже, че развитието на нещата в тази вътрешна опорна земя, ще бъде напълно различно от всичко, което е наблюдавано там преди? Тоест, постигнато е нещо като стационарно състояние на нещата и страната се развива, и ще изнася собствените си продукти за останалия свят; и следователно никога повече няма да видим онова състоянието, което е съществувало през цялата древна история, в този голям централен регион. Т.е. разселване на населението му към периферните страни, и въздействие на периферните страни обратно с постиженията на цивилизацията, и всеки един от тези два фактора си взаимодействат.

Единственото друго наблюдение, което искам да направя, е да подсиля възражението на г-н Амери срещу гръко-славянската теория на г-н Макиндер. Не мога да приема това разделение на цивилизацията на гръцка и римска. Доколкото Русия може да се нарече цивилизована страна в този момент, тя не е цивилизована от Православната църква. Всъщност, все още не съм чул изобщо за някакво цивилизационно влияние, упражнявано от Православната църква в голям мащаб. Руската цивилизация се дължи на обществената култура, въведена от Петър Велики, и тя е по-скоро римска (западна), отколкото гръцка.

---

[26] *Напълно правилно така и стана в нашата епоха. (б. пр.).*

[27] *Дейвид Д. Хогарт, британски археолог, участник в разкопки в Крит и Мала Азия, директор на Британското училище в Атина, по-късно куратор на Музея на изкуствата и археологията „Ашмолеан“ в Оксфорд.*

Но на първия ми въпрос бих искал г-н Макиндер да даде ясен отговор. Какъв ще бъде ефектът върху света от това ново разграничение между периферните и централните опорни земи.

Г-н МАКИНДЪР: Трябва да благодаря на всички изказали се. Радвам се, че формулата ми работи толкова добре. Имам предвид точно това, което казва г-н Хогарт; имам предвид, че за първи път в писаната история – и това е отговор и на сър Томас Холдич – в степните земи се развива голямо уседнало население. Това е революционно изменение в света, с което трябва да се съобразяваме. Много се съмнявам и в това съм съгласен с г-н Амери, че броят на дошлите номади от сърцето на Азия е бил много голям. Така е както той го казва, че в тяхната мобилност е самата същност на всичко. Малък брой хора, идващи от степните земи, биха могли да направят много неща, като се има предвид относителната им мобилност в сравнение със земеделското население.

По отношение на запитването на сър Томас Холдич какво би трябвало да ги накара да мигрират, сър Клементс Маркъм посочва, че номадите не са се разселвали само веднъж в световната история.

Аз посочих факта, че в продължение на 1000 години номадските народи са идвали през територията на съвр. Русия. Не виждам как, когато имаме тази постоянна поредица от миграции към крайбрежните земи, трябва да търсим някаква специална физическа промяна, за да я обясним. Всички сведения, които имаме от времето на древните гърци, описващи пиещите кобилешко мляко скити и изобразяващи номадския им начин на живот, показват че тези народи са били номадски и са останали номадски в продължение на 2000 години, и не виждам никакви доказателства, че е необходимо нито да се придържаме към някаква голяма физическа климатична промяна, нито да предполагаме някакво голямо уседнало население.

Доколкото знам, Свен Хедин[28] отхвърля идеята, че задължително трябва да се изисква голяма промяна в климата, за да се обясни съществуването на находките в Централна Азия, които той изследва (б. пр. оазисите в Източен Туркестан по поречието на р. Тарим). Имасилни ветрове и много пясък, периодично отнасян на стотици мили през пустинята. Пясъкът определя течението на реките и местоположението на езерата, а някоя голяма буря, отклоняваща река в друго русло, несъмнено е достатъчна, за да разруши град, изоставен поради липсата на водата. Самият факт, че е имало номади и че е имало богати страни за ограбване, ми се струва почти достатъчен за моята теория.

Мисля, че в бъдеще ще има различни икономически региони, единият базирана главно на морето, а другия в сърцето на континента и разполагащ с железопътни линии.

Не мисля, че г-н Амери е отчел достатъчно факта, че най-големите армии не могат да бъдат придвижвани с флот. Германците вкараха близо милион души във Франция (в 1870-71 г.); те се придвижиха в марш и използваха железопътните линии за доставки.

Русия, чрез своята митническа система и по други начини, непрекъснато ускорява осъществяването на това, което мога да нарека неокеанска икономическа система. Цялата ѝ политика, чрез митническата си система, чрез промяната на междурелсието на железопътните си линии, е за да се отдели от външната океанска конкуренция.[29]

Що се отнася до основата на морската сила в индустриалното богатство, аз съм напълно съгласен. Това, което предлагам е, че голямото индустриално богатство в Сибир и Европейска Русия и завладяването на някои от крайбрежните региони, ще създадат условията за построяване на флот, необходим за основаването на световната империя. Начинът, по който г-н Амери поставя трите групи сили, е малко по-различен от моя, но по същество е същият. Аз разграничавам вътрешната континетална мобилност, гъсто населената граница и външните морски сили. Вярно е, че времената на камилите и конете за отминали; но моето предложение е железопътните линии ще заемат тяхното място и тогава ще може лесно да де разпределя силата от едната страна на другата в тази област. Целта ми не е да предсказвам велико бъдеще за тази или онази страна, а да създам географска формула, в която бихте могли да вместим всеки политически баланс.

---

[28] *Шведски пътешественик, изследвал Персия, Средна Азия, Индия, Хималаите, Синцзян и Таримския басейн (Източен Туркестан).*

[29] *Руският митнически пръстен, е разположен така, че да добави към ключовата за икономическите си цели зона, значителни части от външните земи, дори и да не са от океанските брегове.*

Имаше един момент по отношение на гръко-славянството: в смисъла, в който г-н Хогарт и г-н Амери ме разбират, съм съгласен с тях, но в края на краищата не мога да не чувствам, че християнството е възникнало на две много различни почви – гръцката философска и римската правна, и това е повлияло различно на славяните и тевтонците. Това обаче е просто пример и ако уточня твърдението си, като говоря за Византия, тогава ще се доближа до това, което г-н Амери пита, и ще отпадне необходимостта да въвеждам примера с Рим, който г-н Хогарт представи.

Що се отнася до потенциала на земята и на хората, ще посоча, че в Европа сега има повече от 40 000 000 души в степната зона на Русия и тя в никакъв случай все още не е гъсто населена, и че руското население се увеличава по-бързо от всяко друго голямо цивилизовано или полуцивилизовано население в света.

С намаляващото френско и британско население, което не се увеличава толкова бързо, колкото преди, и местното население на САЩ и Австралия, което почти спира да се увеличава, трябва да се изправим пред факта, че за сто години 40 000 000 души са заели само един малък ъгъл от степта. Мисля, че сме на път, в бъдеще това население, ще наброява 100 000 000; и това е тенденция, която трябва да вземем предвид, когато използваме стойностите на променливите величини в уравнението на силата, за което търсех географската формула.

Въпросът относно Корея и Персийския залив, който беше повдигнат от г-н Спенсър Уилкинсън, точно илюстрира моята корелация на въпросите от Далечния, Средния и Близкия изток. Представям ги като настоящата временна форма на сблъсъка между външните и вътрешните сили, действащи през междинната зона, която е седалището на независими сили.

Напълно съм съгласен, че функцията на Великобритания и Япония е да действат върху периферния регион, поддържайки баланса на силите там срещу експанзивните вътрешни сили. Вярвам, че бъдещето на света зависи от поддържането на този баланс на силите. Нашата формула ясно показва, че трябва да се погрижим да не бъдем изгонени от периферния регион. Трябва да запазим позицията си там и тогава, каквото и да се случи, ще бъдем в сравнителна сигурност.

Увеличаването на населението във вътрешните райони и спирането на растежа във външните райони може да е доста странно; но може би Южна Америка ще ни помогне.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Признавам, че бях очарован от доклада на г-н Макиндер и от вниманието, с което беше изслушан от публиката, видях, че всички вие споделяте това отношение. Г-н Макиндер се е занимавал с една стара, много стара история от самата зора на историята, борбата между Ормузд и Ариман, и ни показа как тази борба е продължила от самата зора на историята до наши дни. Той ни обясни отлично всичко това с описанието и илюстрациите, с добро разбиране на темата и с яснотата на аргументацията, каквато рядко сме виждали в тази зала. Сигурен съм, че всички вие заедно с мен ще изразите единодушна благодарност на г-н Макиндер за неговия много интересен доклад тази вечер.

ДЕМОКРАТИЧНИТЕ ИДЕАЛИ И РЕАЛНОСТТА. ПОЛИТИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ И РЕКОНСТРУКЦИЯ

Изследване за геополитиката от достопочтения сър Халфорд Дж. Макиндер, таен съветник на Британската корона, бивш председател на Имперския комитет по корабоплаване, директор на Лондонското училище по икономика и политически науки, професор по география в Лондонския университет, преподавател в Оксфордския университет и автор на „Британия и нейните морета“.[30]

Забележка на издателя. Трудът е публикувана за първи път през 1919 г., но е забравен до Втората световна война, когато интересът към теориите на Макиндер се възражда. Публикуван е от Henry Holt and Company през 1942 г.

Mackinder, H.J. Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction. New York: Holt, 1919.

Предговор

Този труд, не е просто продукт на вълнуващото военно мислене; идеите на които са очертани преди десетилетие. През 1904 г., в доклад на тема „Географската ос на историята“, изнесен пред Кралското географско дружество, описах Световния остров и Сърцевината; През 1905 г., в статия за *National Review* на тема „Трудът като индекс на националната и имперската сила“, аз за първи път, зададох тона на дискусията за работната сила. Терминът предполага състоянието на военната сила, и идеята за производителността, а не за богатството, като основа на икономическата преценка. Днес си позволявам да се върна към тези теми малко по-подробно, защото войната засили, а не опроверга по-ранните ми възгледи.

1 февруари 1919 г. Х. Дж. Макиндер.

Глава 1. Перспективата

Бъдещето и мирният договор; причини за минали войни; изостряне на конфликти на интереси; правни основи на Обществото на народите; възможност за световна тирания; обхват на темите.

Спомените ни все още са пълни с ярки подробности от скорошната всепоглъщаща война; между нас и всичко, което се е случило преди това, е издигната преграда. И най-накрая дойде време да погледнем на случилото се в по-широка светлина и трябва да се научим да разглеждаме тази дълга война като едно-единствено непрекъснато събитие, праг в потока на историята.

Последните четири години бяха значими, защото обобщиха един век и стана прелюдия към друг. Напрежението между народите бавно се натрупваше и ако използваме езика на дипломацията, сега сме свидетели на разведряване. Изкушаващо е да се мисли, че трайният мир ще бъде плод на общата умора: че хората навсякъде са толкова уморени, и са решили да сложат край на войната. Но международното напрежение ще продължи да се натрупва, дори и бавно в началото; помним, че и след Ватерло имаше мир за едно цяло поколение.

---

[30] *„Britain and the British seas“ е труд по физическа география, в 418 стр. издаден в 1902 г.*

Кой от дипломатите на Виенския конгрес през 1814 г. си е представял, че Прусия ще се превърне в заплаха за света?[31] Възможно ли е да се планира по-нататъшният ход на историята така, че да не възникват нови изненади? Това е огромната задача, пред която сме изправени, ако оставим настрана фалшивата скромност и си позволим да изглеждаме по-мъдри в очите на поколението на участниците във Виенския конгрес.

Великите войни в човешката история, защото световна война се случва на всеки сто години през последните четири века, са резултат, пряк или косвен, от неравномерното развитие на народите и тази неравномерност в развитието далеч не се дължи на по-големия гений и жизненост на някои народи от други; тя се дължи на неравномерното разпределение на плодородието и стратегическите възможности по земното кълбо. С други думи, в природата няма такова нещо като равенство на възможностите за всички народи.

Отхвърлям обвинението, че тълкувам погрешно географските факти, и съм готов да отида по-далеч и да кажа, че взаимното привличане на сушата и морето, на плодородието и естествените пътища, насърчава империите и в крайна сметка трябва да доведе до създаването на световна империя. Ако искаме да осъществим на практика нашия идеал, въплътен в Обществото на народите (ОН), за предотвратяване на нови войни, трябва да признаем тези географски реалности и да предприемем стъпки, за да избегнем по-нататъшното им влияние. През миналия век, под влиянието на Дарвиновата теория, хората започнаха да мислят, че формите на организация, с които трябва да оцелеят, са тези, които са най-добре адаптирани към естествената среда.

Днес, след като преживяхме пламъците на последната война, осъзнаваме, че човешката победа изисква изоставяне на такъв елементарен фатализъм. Цивилизацията зависи от организацията на обществото, чрез която ние сме в състояние да комуникираме взаимно, и колкото по-високо е нивото на цивилизация, толкова по-изразено е разделението на труда и толкова по-сложна става организацията.

Следователно едно голямо напреднало общество има значителна инерция; без да се разруши самото общество, е невъзможно внезапно да се промени или леко да се коригира посоката на неговото развитие. Ето защо много години преди войната външни наблюдатели предсказваха предстоящия сблъсък на обществата, които се движеха по сходни пътища в своето развитие.

Историкът обикновено започва разказите си за войната със споменаване на слепотата на хората, които са отказали да видят заплашителния надпис на стената[32], но фактът остава: непрекъснатостта на развитието предполага, че едно национално общество, когато е младо, може да бъде подтикнато да избере желаната посока, но в едно зряло общество всичко е установено и способността да се промени начинът на съществуване е загубена. Днес всички народи по света са на прага на нов живот и ние, днешните хора, сме напълно способни да гарантираме, че нашите внуци няма да се налага да се поддават на географски изкушения и да отново да влизат в конфликти помежду си.

В бързината си да отхвърлим всички идеи, исторически свързани с идеята за баланс на силите, ние поемаме големи рискове и се излагаме на опасност, като позволяваме на ОН да бъде изградено върху чисто легалистични принципи. Нашият идеал е справедливостта да надделее над всички народи, големи или малки, и справедливостта да триумфира над хората, независимо от тяхното положение в живота. Силата на държавата се използва за поддържане на справедливост между отделните хора и сега, когато международното право не успя да предотврати Първата световна война, ние признаваме необходимостта от известна сила или, както казват юристите, някаква санкция, за да се поддържа справедливост между народите и държавите.

---

[31] *Не Прусия, а Британия е заплахата за света с манията си за световно господство. (б. пр.).*

[32] *Препратка към библейската Книга на пророк Даниил и историята за вавилонския цар Валтасар: на един пир този цар извършил светотатство, като заповядал да се налее вино в свещени съдове от Йерусалимския храм; ангел написал заплашително предупреждение на стената на банкетната зала, което никой не разбрал; само пророк Даниил разтълкувал този надпис и предсказал смъртта на царя. Същата нощ Валтасар умрял. Вижте: Дан. 5:1-31.*

Но силата да се поддържа върховенството на закона сред гражданите лесно се изражда в тирания. Възможно ли е да се създаде световна сила, достатъчна да поддържа закона между големи и малки държави, без да се изражда в световна тирания? Има два пътя към такава тирания: единият е завладяването на всички останали народи от един народ, а другият е извращението на самата международна сила, създадена за да ограничи амбициите на една свръхамбициозна нация. Подхождайки към голямото препроектиране на човешкото общество, трябва да признаем, че в случая с разбойника, умението и възможността, предшестват факта на разбойничеството. С други думи, трябва да гледаме на голямата задача пред нас делово, които мислят от гледна точка на възможностите деловите среди, а не просто като юристи, които дефинират права и компенсации.

В следващите редове ще се опитам да оценя относителната важност на основните характеристики на земното кълбо в светлината на историческите събития, включително историята на последните четири години, и да предложа най-добрите начини, по които нашите идеали за свобода могат да бъдат адаптирани към очевидните реалности на нашия общ дом. Но първо е необходимо да се идентифицират и опишат някои характерни проявления на човешката природа, които се разкриват във всички форми на политическа организация.

Глава 2. Обществените стремежи

Демократичният идеализъм, неговата поредица от провали и връзката му с реалността; икономическата реалност на съвременната политика; организаторите на съвременната политика; тяхното възникване чрез революцията; организаторите и обществената дисциплина; великият организатор като убеден реалист; демократичните предразсъдъци срещу специалистите; организаторът мисли стратегически; неговият „практичен“ ум; Наполеон; Бисмарк; стратегическото мислене на Прусия; „Kultur“[33] и стратегията; германската военна карта; стратегическата мисъл в икономикатата; демокрацията мисли етично; „без анексии и обезщетения“; отказ да се мисли стратегически, докато не бъде принудена от необходимост да се защити; демокрацията ще падне, ако не вземе предвид както географската, така и икономическата реалност.

---

[33] *Разграничението между култура и цивилизация придобива ново значение по време на Първата световна война. В своите „Размисли за един неполитически човек“ Томас Ман отъждествява културата с германците и приписва по-малко ценната цивилизация на врага – Запада (Британия и Франция): „Германщината е култура, душа, свобода, изкуство, а не цивилизация, общество, избирателни права или литература“. В началото на войната „представители на германската наука и култура“ публично отричат обвиненията на пропагандата на Антантата че германските войски извършват военни престъпления, в Манифеста от 93-мата от 4 октомври 1914 г.: „Тези, които се съюзяват с руснаци и сърби и предлагат на света срамния спектакъл да настройват монголи и негри срещу бялата раса, имат най-малко право да действат като защитници на европейската цивилизация.“ Военната пропаганда на Антантата се възползва от това обвинение и окарикатурява претенциите на Германия за култура, например в пропагандният плакат на Хари Р. Хопс от 1917 г. за набиране на доброволци, за американската армия, в която Германия е изобразена като изнасилващо чудовище (горила), носещо каска с шип, чиято кървава тояга носи немския надпис „Kultur“ (Култура), като подигравка. (б. пр.).*

Дързкият френски народ в своя център на мисълта, Париж, през 1789 г. имаше велика визия за бъдещето: Свобода, Равенство и Братство. Но след това френският идеализъм загубва връзка с реалността и постепенно се поддава на съдбата, въплътена във фигурата на Наполеон.

Наполеон възстановява реда в страната чрез прецизната си военна организация и същевременно променя френската власт дотолкова, че самият закон се превръща в отрицание на свободата.

Историята на Великата френска революция и Великата империя оказва влияние върху цялата последваща политическа теория; тази история изглеждала като трагедия в древногръцки дух, катастрофа, предопределена от характера на революционния идеализъм. Така че, когато през 1848 г. народите на Европа отново се отдават на пророчески настроения, техният идеализъм вече е много по-сложен. Свободата е допълнена от принципа на националността с надеждата, че свободата може да бъде защитена от прекалено ревностен организатор чрез независимият национален дух.

За съжаление, през тази революционна година здравата лодка на идеализма отново се откъсва от котвата си и впоследствие е отнесена от съдбата в бурното море, в лицето на Бисмарк.

Благодарение на пруската подреденост, Бисмарк изкривява новия идеал на германската нация, точно както Наполеон изкриви по-ранните, по-прости френски идеали за свобода и равенство. Трагедията на въпросния национален идеализъм обаче не е предопределена от хаоса на свободата, а от материализма, известен като *Kultur*, присъщ на организатора. Френската трагедия е просто крах на идеализма, но германската трагедия е, казано направо, крах на изместения реализъм.

През 1917 г. демократичните народи по целия свят решават, че над света е засияла великата светлина на спасение: руската автокрация падна и американската република влезе във войната. За известно време Руската революция следва и продължава да следва пътя на всички революции, но ние все още вярваме във всеобщата демокрация.

Към идеала за свободата от XVIII век и идеала за националността от XIX век добавяме през XX век, нашия идеал за Обществото на народите.

Ако бъдещата трета трагедия е неизбежна, тя ще обхване целия свят, защото демократичните идеали днес са кредото на по-голямата част от човечеството.[34] Германците, със своята *Real-Politik*, или реална политика (която е нещо повече от просто практическа политика), вярват, че катастрофата ще настъпи рано или късно.

Военните лидери, заедно с пруската военна каста, вероятно се борят да запазят властта си, но дори многобройни интелигентни представители на германското общество действат под влиянието на политическата философия, към която искрено се придържат, въпреки нашето убеждение за нейната погрешност.

В последната война очакванията на германците бяха разочаровани по много начини, но това беше така, защото ние успяхме да наложим на Германия няколко мъдри принципа на управление въпреки собствените си политически грешки.[35]

Предстоят ни още по-големи изпитания. Каква дълбочина на международното сътрудничество е необходима, за да направим света безопасен за демокрациите? И какви условия трябва да бъдат изпълнени във вътрешната структура на тези демокрации, за да се впрегнат успешно в тежкия плуг на социалното преустройство на идеалите, вдъхновили героите от последната война?[36] Няма по-важни въпроси. Ще успеем ли да се опитаме трезво да съчетаем новия си идеализъм с реалността?[37]

---

[34] *Наивни заблуждения, демокрацията е утопия, също като комунизма, но умело е използвана като идеологическо оръжие от англосаксонския империализъм! Самият автор обаче е негов пропагандатор и затова използва популистката „демократична“ риторика. (б. пр.).*

[35] *Наивна заблуда, просто отворят пътя на НСДАП и Хитлер, натрапвайки една чужда система за управление. (б. пр.).*

Идеалистите са солта на земята; без тях, които ни преследват, обществото е обречено на упадък, а цивилизацията на изчезване. И не бива да забравяме, че идеализмът исторически е свързван с две фундаментално различни черти на човешкия характер.

Старият идеализъм, независимо дали е в будизма, стоицизма или средновековното християнство, се основава на себеотрицание; францисканските монаси приемат обет за целомъдрие, бедност и служба на обществото. Но съвременният демократичен идеализъм, иначе казано, идеализмът на Американската и Френската революции, се основава на самореализацията.

Целта му е всеки човек да може да живее пълноценен, уважаващ себе си живот. Според преамбюла на Американската декларация за независимост, всички хора са създадени равни, надарени със свобода и стремеж към щастие. Тези две страни на идеализма исторически съответстват на две комбинации от реални факти. В миналото властта на природата над човека е била всеобхватна. Суровите реалности са ограничавали амбициите на човека. С други думи, светът като цяло е тънел в бедност, а аскетизмът е бил единственият общодостъпен път към щастието. Разбира се, отделните хора се издигат над останалите, но само с цената на безмилостно потискане на своите събратя.

Дори т. нар. демокрация на Атина и утопията на Платон (за идеалната държава) предвиждат стопанското и производствено робство.[38]

Но съвременният свят е богат. Човекът вече е подчинил силите на природата до значителна степен и цели обществени класи, преди подчинени на съдбата, сега възприемат идеята, че с по-справедливо разпределение на богатството, трябва да възникне известно равенство на възможностите. Тази съвременна реалност на господството на човека над природата, без която демократичните идеали са безполезни, съвсем не се дължи само на развитието на научните знания и изобилието от изобретения.

Властта, която човекът притежава днес, е условна, а не абсолютна, тъй като природата е все още силна и доказва силата си чрез суши и епидемии. Човешкото богатство и относителната сигурност днес се основават на разделението и координацията на труда и постоянната модернизация на сложните заводи и фабрики, които са заменили простите занаятчийски инструменти на примитивното общество.

С други думи, производството на съвременно богатство зависи от поддържането на нашата социална организация и капитал. Обществото изисква постоянни грижи и част от нашето благополучие може да се сравни с нематериалната „добра воля“ на деловите среди (на работодателя). Собственикът (търговец или производител) зависи от навиците на клиентите си не по-малко, отколкото от изправността на машините във фабриката; и двата фактора трябва да се вземат предвид еднакво, те се нуждаят от постоянно внимание, но когато бизнесът (търговията) западне, тези фактори придобиват отрицателна стойност – машините се превръщат в скрап, а добрата воля се свежда до изплащане на дългове. Обществото се основава на факта, че човекът е същество на навика. Чрез комбиниране на различните навици на много хора, обществото развива структура, която може да се сравни със структурата на работеща машина.

Г-жа Баунсер е способна да формира просто общество в една стая, защото Бокс спи през нощта, а Кокс спи през деня, но обществото се разпада, когато един от наемателите си взема почивка и временно изоставя навиците си.

---

[36] *Англосаксонска демагогия. (б. пр.).*

[37] *Това е грешката, че идеализмът какъвто и да е по съдържание, няма нищо общо с реалността и затова винаги се проваля с цената на обществени сътресения. (б. пр.)*

[38] *Защото древните гърци не познават друг тип организация на обществото и начина на производство. (б. пр.).*

Опитайте се да си представите какво ще се случи, ако всички, от които зависи ежедневието – пощальони, железопътни работници, месари, пекари, печатари и много други, внезапно изоставят установените си навици; В такава ситуация човек започва да осъзнава колко голяма е властта на съвременното общество над природата, защото обществото е постоянна грижа (на езика на инженерите, то има инерция). Ако грижата бъде изоставена достатъчно дълго, за да „излезе от контрол“, обществото бързо ще се върне към най-простата реалност, тоест към управлението от природата.[39]

И доста хора просто ще умрат. Накратко, производителната сила е далеч по-важен елемент от реалността по отношение на съвременната цивилизация, отколкото натрупаното богатство. Общото видимо богатство на една цивилизована страна, независимо от древността на някои от нейните съкровища, обикновено се оценява като равно по стойност на продукцията за не повече от 7 – 8 години.

Значението на това твърдение не се крие в неговата скрупульозна точност, а в бързо нарастващата му практическа стойност за съвременните хора, поради тяхната зависимост от производствените механизми, механични и обществени, които стават все по-усъвършенствани и комплексни през последните 4 – 5 поколения. Всеки напредък в прилагането на науката е имал съответния отзвук в обществената организация.

Не е случайно, че Адам Смит е говорил за разделението на труда, когато Джеймс Уат е изобретявал парната машина. И в наше време не е случайно, че освен изобретяването на двигателя с вътрешно горене – ключът към автомобилите, подводниците и самолетите, сме свидетели на безпрецедентно разширяване на кредитната система. Металните машини са принудени да работят благодарение на навиците на живите същества. Предположенията на някои научни ентусиасти, които твърдят, че хуманитарните науки са загубили значението си, не издържат проверката на практиката; да се управляват хора, както горните, така и долните слоеве на обществото, е много по-трудно и много по-важно в съвременните условия.

Наричаме хората, които управляват обществената машина, организатори, но това общо определение обикновено включва представители на две категории едновременно. Първо, има администратори, които строго погледнато, не са организатори: те не са инициатори, така да се каже, на нови органи в организма.

Функцията на администратора е да поддържа работещата обществена машина в добро състояние и да следи за нейната работа. Когато работниците почиват или, поради здравословно състояние или възраст, се пенсионират, администраторът е длъжен да запълни свободните места с предварително обучени новодошли.

Типичен пример за администратор е бригадирът. Съдията прилага закона в онези случаи, когато той реално, а не само на теория, може да го направи. Идеята за прогрес не е заложена в работата на администратора като такъв. В дадена организация неговият идеал е ефективността или перфектната плавност на работата. Постигането на дадена организационна ефективност е неговият идеал: той жадува за гладко функциониране.

Не без причина едно често срещано заболяване на администраторите е наречено „пристрастяване към червените ленти“.[40]

Едно сложно, добре управлявано общество, поради самата си природа всъщност е склонно към застой, както е в Китай.

---

[39] *Законът на ентропията – всяка система, винаги се стреми да заеме най-простата форма на организация. (б. пр.).*

[40] *В английския език идиомът „red tape“ (червена лента) се отнася до прекомерна бюрократична регулация. Смята се, че първите, които са обвързвали документи с бюрокрация, са били чиновниците в Испания по времето на Карл V (XVI век), като с червена лента върху документа, са привлекли вниманието към най-неотложните въпроси, и от тях тази практика е възприета от други европейски бюрократи; постепенно изразът „red tape“ се превръща в нарицателно.*

Добрата воля на един установен и добре управляван бизнес често може да се купи на висока цена на пазара. Може би най-поразителната илюстрация на обществените стремежи и обществената инерция е неподвижността на самите пазари. Всеки продавач иска да стигне до мястото, където купувачите са свикнали да се събират, за да има увереност в продажбата на стоките си. От друга страна, всеки купувач, ако е възможно, се втурва там, където са концентрирани продавачите, за да купи стоките по-евтино заради конкуренцията на продавачите. Властите често се опитват напразно да децентрализират лондонските пазари.

За да оценим правилно друга категория организатори, а именно създателите на социални механизми, нека се обърнем за момент към революциите и техния типичен ход. Известният ни Волтер критикува съществуващия ред, въплътен в управлението на хипотетична Франция; някой си Русо си представя идеала за по-щастливо общество; авторите на някаква си „Енциклопедия“[41] доказват, че такова общество има материална основа. Малко по малко, новите идеи завладяват умовете на отделни добронамерени ентусиасти, неопитни в трудното изкуство да променят навиците на обикновения човек.

Тези ентусиасти се възползват от възможността да трансформират структурите на едно хипотетично френско общество. Но така, те за съжаление, пречат на обществото да функционира. Спирането на механизма, унищожаването на инструментите за производство и предишното правителство, елиминирането на опитните администратори, пристигането на необучени аматьори – всичко това води до намаляване на темпа на производство на стоки от първа необходимост и в резултат на това цените се покачват, а доверието в правителството отслабва.

Лидерите на революцията несъмнено са готови да обеднеят за известно време, за да приложат идеалите си на практика, но са заобиколени от гладуващи милиони. За да спечелят време, тези милиони са подведени да вярват, че липсата на храна се дължи на машинациите на свалените власти и подобни обяснения неизбежно пораждат терор. Накрая хората стават фаталисти и отказвайки се от идеалите си, започват да търсят организатор, който ще може да възстанови реда в обществото. Неотложната нужда от ред се подсилва от факта, че враговете нахлуват в националната територия от чужбина, а намаляването на производството и отслабването на дисциплината подкопават отбранителната мощ на държавата.

Но организаторът, който е способен да възстанови реда, не е просто администратор; той трябва да може да проектира и изгражда, а не просто да смазва зъбните колела на социалните механизми. Ето защо Карно[42], който „организира победата“, и Наполеон с неговия Граждански кодекс[43] са спечелили вечна слава за своите творчески усилия.

Възможността за организация като конструктивна дейност зависи от дисциплината. Едно жизнеспособно общество се състои от множество взаимосвързани човешки навици; ако съществуващата социална структура трябва да се трансформира, дори чрез относително малки промени, значителен брой мъже и жени трябва едновременно да променят собствените си навици по допълващи се начини.

---

[41] *Това се отнася до „Енциклопедията“, или „Обяснителния речник на науките, изкуствата и занаятите“, справочно издание в 35 тома, съставено от френските просветители Ж. д'Аламбер и Д. Дидро; сред авторите на статиите са Волтер, Бюфон, П. Холбах, Монтескьо, Русо и други светила на европейската наука от онези години.*

[42] *Л. Карно е френски държавник и военен лидер. По време на Френската революция е член на Комитета за обществено спасение, сформира четиринадесет армии, организира отбрана по цялата граница на страната и ръководи военни операции, за което е удостоен с почетното звание „Организатор на победата“.*

[43] *Кодификацията на гражданското право във Франция в началото на XIX век се извършва по инициатива на първия консул Наполеон Бонапарт; с изменения и допълнения този кодекс продължава да е в сила и до днес.*

Невъзможно е да се наложи лятно часово време без правителствен декрет, тъй като частната инициатива неизбежно ще потопи обществото в хаос. Лятното часово време следователно предполага обществена дисциплина, която не се състои в частни навици, а във възможността за едновременна и обща промяна в тези навици.

В подредената държава ангажиментът към дисциплина става като вроден и рядко се пристъпва, полицията да го налага. С други думи, обществената дисциплина или промяната на навиците волево или по команден ред, се превръща в навик.

Военната дисциплина, доколкото може да се опише като поредица от отделни действия извършвани под командване, е по-проста, но професионалният войник знае добре разликата между рутинната дисциплина и битката, със или без екипировка и обучени мъже. Във времената на безредие взаимовръзката на производствените навици се разрушава звено по звено и обществото като цяло обеднява, въпреки че разбойниците в широкия смисъл на думата могат временно да забогатеят.

По-трагично обаче е изоставянето на навика за дисциплина, тъй като това предполага загуба на волята за възстановяване. Помислете какво донесе на Русия една година на последователни революции; нейното състояние най-накрая заприлича на онази ужасна парализа, при която умът възприема и се опитва да управлява, но нервите не могат да получат отговор от мускулите. Разбира се, нацията не умира с така поразено тяло, но целият обществен механизъм ще трябва да бъде възстановен възможно най-бързо, при условие че народът, хората, които са претърпели обедняването, не забравят навиците си и не загубят способностите, от които зависи цивилизацията.

Историята доказва, че само силата може да формира ново ядро на дисциплината при такива обстоятелства; но организаторът, който разчита на сила, неизбежно е принуден да мисли за възстановяването на реда като за своя крайна цел. Идеализмът няма да процъфтява при такова управление. Именно защото историята съдържа убедителни доказателства за подобно развитие, много идеалисти от последните две поколения са станали интернационалисти.

Военното възстановяване на дисциплината обикновено се постига или чрез завладяване от друга сила, или (случайно) чрез успешна национална съпротива срещу чуждестранно нашествие. Великият организатор е великият реалист. Не че му липсва въображение – далеч не е така; но въображението му е насочено към практически мерки, а не към постигане на мимолетни цели. Неговият ум е като на Марта, а не като на Мария.[44]

Ако е индустриалец, трудът и капиталът ще са важни за него; ако е пълководец, броят на войниците и наличието на провизии ще заемат мислите му. Усилията му са насочени към междинни цели – пари в случая с индустриалеца, победа в случая с генерала пълководец. Но парите и победите са само ключове към скритите цели и те непрекъснато му се изплъзват. Той умира, печелейки пари, или, ако е победоносен пълководец, се оплаква, като Александър, че няма какво повече да се завладява.[45]

Единствената му грижа е бизнесът или армията, които е организирал, да бъдат добре управлявани и затова е строг към своите администратори. Най-много той цени навика за дисциплина; неговият механизъм трябва да реагира незабавно на завъртането на лоста. Организаторът неизбежно гледа на хората като на инструменти. Неговото мислене е коренно различно от това на идеалиста, защото той движи хората в екипи и следователно трябва да вземе предвид материалните ограничения, докато идеалистът се обръща към всеки от нас поотделно, неговата крилата душа се извисява.

---

[44] *Библията (Лука 10:38–42): Според „Евангелието от Лука,“ сестрите Марта и Мария приели Христос в дома си, Мария слушала Христос, а Марта подреждала трапезата. Когато Марта се обидила на сестра си, Христос ѝ казал: „Марто! Марто, ти се грижиш и безпокоиш за много неща, но само едно е нужно. А Мария избра полезната част, която няма да ѝ се отнеме.“*

[45] *Тази легенда е записана от Плутарх (виж „Морал“): „... Александър, на 32-годишна възраст, след като завладял почти целия свят, се тревожел какво да прави по-нататък.“*

От това не следва, че организаторът не се грижи за благосъстоянието на обществото; напротив, той цени обществото като източник на живата сила, за която е необходимо да се осигурят подходящи условия за съществуване. Това е начинът на мислене както за военните, така и за капиталистите, ако са далновидни и прозорливи.

В политиката организаторът вярва, че хората съществуват за доброто на държавата – този Левиатан, както я описва Хобс, философът от епохата на Стюардите.[46] Но демократичният идеалист трудно може да толерира държавата, тъй като тя ограничава свободата, виждайки в нея необходимото зло.

В установените демокрации на Запада идеалите за свобода са превърнати в предразсъдъци на средностатистическия гражданин и именно от тези „навици на мислене“, а не от мимолетните екстази на идеалистите, зависи сигурността на нашите свободи.

В продължение на хиляда години тези предразсъдъци са вкоренени във Великобритания, отделена чрез морето от континента; Те са плодове на непрекъснат експеримент и поне трябва да се отнасяме с уважение към тях, освен ако не сме готови да признаем предците си за глупаци. Един такъв предразсъдък е, че е неразумно да се назначава специалист в кабинета.

Неотдавнашната война, когато дори в демокрацията свободата трябва да бъде ограничена за оцеляването на страната, доказа на всички, че през военното време, определени специалисти заемаха съотв. високи постове, и те трябва да бъдат наследени от други специалисти, съотв. въпросният предразсъдък е отдавна остарял и трябва да се преодолее.

И все пак, дори по време на войната, Великобритания имаше цивилен държавен секретар по военните въпроси! Известно е, че безсилието на настоящата британска конституция срещу автокрацията, защото демокрацията е несъвместима с организацията на обществото, необходима за война.

Когато настоящият чилийски министър-председател за първи път пристигна в Англия, той е посрещнат от няколко членове на Камарата на общините. Говорейки за „майката на всички парламенти“, видяна от далечен ъгъл на света, и реагирайки на непрестанното мрънкане за парламентарното управление, толкова познато в Лондон, този човек възкликна: „Вие забравяте, че една от основните цели на парламента е да предотвратява вършенето на работа!“

Мисленето на организатора е преди всичко стратегическо, докато мисленето на истинския демократ е етично. Организаторът мисли как да използва хората, докато демократът мисли за правата на хората и тези права често се превръщат в пречки за организатора. Разбира се, организаторът трябва да бъде владетел, защото поради капризната природа на хората и дълбоко вкоренените навици, той няма да постигне много по друг начин. Но поради практическата насоченост на ума си, той е лош господар.

Немезидата на демократичния идеализъм, разкъсала веригите на реалността, служи като най-висш идеал на организатора и е гаранция за механичната ефективност. Организаторът започва достатъчно невинно; изпълнителният му ум се бунтува срещу безредието, преди всичко срещу недисциплинираността около него. Няма съмнение, че именно военната сила спаси революционна Франция. Но такава е движещата сила на непрекъснатото развитие, че помита дори собствените си създатели.

---

[46] *Хобс използва образа на библейското чудовище Левиатан, и с него сравнява държавата, която притежава изключителна власт и възниква в резултат на обществен договор, което предполага пълното подчинение на гражданина на властите; трактатът „Левиатан“ е публикуван през 1651 г., когато Стюартите са временно изгонени, а Англия е управлявана от лорд-протектора О. Кромуел.*

За да подобри качеството на работната сила, такъв създател е принуден в крайна сметка да се стреми да контролира цялата дейност – да работи, да мисли и да се бори. Правейки това, той поема върховното командване, а неефективността е болезнена за него. Ето защо Наполеон допълва Великата си армия и гражданския кодекс с конкордата с папата, чрез който понтификът става слуга на светската власт.

Той можеше да се радва на траен мир след Амиенския договор[47], но трябваше да продължи да се готви за война. В крайна сметка той потегля към Москва и всеки друг голям предприемач на негово място, надценявайки себе си, също ще завърши с фалит.

Бисмарк е Наполеон на прусаците, техният железен канцлер; в някои отношения той се различава от френския си модел и тези различия трябва да бъдат обсъдени по-подробно за нашите цели. Краят на живота му е различен от този на Наполеон. Няма изгнание на Елба след Москва, няма изгнание на Света Елена след Ватерло.

Вярно е, че след тридесет години начело старият кормчия е свален през 1890 г. от новия капитан (кайзер Вилхелм II), склонен към пиратство, но това се дължи на предпазливост, а не на прекомерна амбиция. Както Наполеон, така и Бисмарк има строго практичен ум, но у Бисмарк има и нещо повече. Той не е просто голям предприемач, както Емерсън описва Наполеон.[48]

Никой държавник, който е желаел да адаптира войната към политиката, не прецени по-разумно ситуацията от Бисмарк. Той води три кратки победоносни кампании и сключва три мирни договора, всеки от които носи полезни предимства на Прусия. Но колко различни са тези договори! След войната от 1864 г. срещу Дания, Бисмарк анексира Шлезвиг-Холщайн, като без съмнение се стреми към Килския канал. След войната от 1866 г. срещу Австрия, той отказва да анексира част от Бохемия и така обижда краля си, че пълно помирение между тях се осъществява едва след победата през 1870 г. Няма съмнение, че отказът на Бисмарк е бил мотивиран от далновидно желание да види Австрия в съюз с Прусия.

През 1871 г., след Седан и обсадата на Париж, Бисмарк се поддава на натиска на военната партия и завзема Лотарингия и Елзас. Великият канцлер притежава качество, което обикновено липсва на прусаците: той умее да разбира начина, по който мислят другите народи.[49]

Предпочита да действа с психологически методи. След като обединява Германия под пруска власт, той не започва повече войни. Но той прави велики неща и за известно време дори става владетел на Европа, и не прави това просто на вълната от военните успехи. На Берлинския конгрес от 1878 г. той постига прехвърлянето на Босна и Херцеговина на Австрия и по този начин изостря съперничеството между Австрия и Русия на Балканския полуостров.[50]

---

[47] *Амиенският мир, подписан през 1802 г., слага край на войната между Франция и Великобритания; съгласно условията на мирния договор Великобритания се отказва от всички свои завоевания и е задължена да върне всички колонии, които е завзела, с изключение на остров Тринидад и холандските владения на остров Цейлон, а френските войски трябва да напуснат Неапол, Рим и остров Елба.*

[48] *Това се отнася до очерка „Наполеон. Човек на мира“ от сборника „Избраният от човечеството“ (1850) на американския философ Р. У. Емерсън. В този сборник Наполеон е придружен от фигури като Платон, Е. Сведенборг, М. дьо Монтен, У. Шекспир и Й. Гьоте.*

[49] *Именно за това е категорично против анексията на тези две провинции, тъй като знае, че ще превърне французите в смъртни врагове. Елзас-Лотарингия е голяма стратегическа грешка, допусната заради късогледото тщеславие на Вилхелм I. (б. пр.).*

[50] *Точно това не е искал да постигне. Истинският победител на Берлинският конгрес е Дизраели, а не Бисмарк. За Бисмарк в дългосрочен аспект, резултатите от конгреса са провал на цялата му външнополитическа стратегия. (б. пр.).*

На същия Берлински конгрес той тайно насърчава Франция да окупира Тунис и когато Франция най-накрая го прави, Италия, както предвижда Бисмарк, веднага се разочарова. През 1879 г. е сключен съюз с Австрия, а през 1881 г. е сформиран Тройният съюз на Германия, Австрия и Италия.

Отвън изглежда сякаш неговите пастири тичат около стадото, събирайки упоритите овце. Със същите хитри, неочевидни средства той противопоставя Франция на Великобритания, а Великобритания на Русия.

По подобен начин действа и във вътрешната политика. През 1886 г. изоставя борбата с Ватикана и си спечелва подкрепата на Католическата партия, неутрализира социалистическата заплаха в индустриалния и католически Рейнланд, като същевременно успокоява и ползващата се с относителна независимост католическа Бавария на юг.

Може би паралелът трябва да се прави не между Наполеон и Бисмарк, а между Наполеон и цялата пруска управляваща каста. Падението на тази каста, на което сега сме свидетели, е като последните години на Наполеон; слепият организатор се втурва към Москва, а слепият държавен организатор се втурва към своя Армагедон.

Kultur е определението за онази философия и онова образование, които са научили цял народ да мисли изключително практически. Французите са артистичен народ и следователно са склонни към идеализъм. Наполеон се възползва от идеализма им и в крайна сметка го дискредитира в блясъка на своя гений.

Бисмарк, от друга страна, е потомък на материалистична „Култура“, но като изтъкнат човек не забравя за духовността. Културата като феномен възниква не след победите на Фридрих Велики, а след поражението при Йена.[51]

Царуването на Фридрих през XVIII век е еднолично управление, подобно на Наполеоновото, а в Прусия през XIX век, каквото и да се твърди публично, управлява олигархия от интелектуални „специалисти“ - войници, държавни служители, професори. Фридрих, самотен организатор, издига администратори и когато умира, оставя на мястото на Прусия механизма, който е разрушен при Йена. След битката при Йена философът Фихте идва да изнася лекции в Берлин, все още окупиран от французите. В онези дни пруската столица не е имала университети; лекциите са се изнасяли не на млади студенти, а на зрелите граждани на страната в криза.

Фихте преподава философия на патриотизма във време, когато германските университети са увлечени от абстрактното преклонение пред знанието и изкуството. През следващите няколко години, от 1806 до 1813 г., се установява силна връзка между армията, бюрокрацията и училищата, с други думи, между нуждите на правителството и целите на образованието. Тази връзка съставлява същността на пруската система но ѝ придава перверзна сила. Всеобщата военна служба е в пълна хармония със задължителното всеобщо образование, въведено в Прусия две поколения преди английския Закон за образованието от 1870 г.; Берлинският университет, с неговите блестящи професори, е създаден като своеобразен аналог на Генералния щаб. Накратко, знанието като такова вече не се търси в Прусия; то се разглежда като средство за постигане на цел, а целта е прераждането на държавата след ужасна катастрофа.[52]

Нещо повече, страната се превръща във военен лагер насред равнина, лишена от естествените бариери, които притежават Испания, Франция и Великобритания. Целта, както знаем, оправдава средствата и тъй като целта на Прусия е била да придобие военна сила чрез налагане на строга дисциплина, средствата в този случай са били непременно материалистични.[53]

---

[51] *През 1806 г., близо до германския град Йена, Великата армия на Наполеон напълно разбива силите на крал Фридрих II от Прусия.*

[52] *Предубедеността на автора не отговаря на историческата истина. (б.пр.).*

[53] *„Еволюцията на Прусия“ от Мариот и Грант Робъртсън (Лондон, Clarendon Press, 1915)*

От гледна точка на Берлин, притежаването на великолепна *Kultur*, или стратегическо мислене, в образованата част на обществото е предимство, но за световната цивилизация това е фатално обстоятелство – фатално в крайна сметка или за цивилизацията като цяло, или за определена държава. По време на боевете в наше владение попадна германска военна карта. Между другото, тук възниква интересен въпрос: осъзнават ли повечето хора във Великобритания и Америка ролята, която картографията е играла в германското образование през последните три поколения?

Картите са сред основните инструменти на *Kultur* и всеки образован германец е до известна степен географ, което не е така при огромното мнозинство англичани или американци. Германецът е научен да вижда на картите не само конвенционални граници, начертани на лист хартия, но и отличителни физически характеристики, практическите характеристики на терена. Реалната политика намира истинското си значение в менталната карта в главата. Сериозното преподаване на география в германските училища и университети се води от самата зора на *Kultur*.

Всичко започва след поражението при Йена и благодарение на усилията на четирима мъже, по-специално Александър фон Хумболт, Бергхаус, Карл Ритер и Щилер[54], те получават назначения в новия Берлински университет и се озовават в сега известната картографска работилница на Пертес от Гота[55].

И до днес, ако искате наистина добра карта, точно и красиво изобразяваща основните характеристики на ландшафта, трябва да се обърнете към картограф от немски произход. Причината е елементарна: много немски картографи са географи по образование, а не просто геодезисти или чертожници. Те живеят от търсенето на услугите си от образованата общественост, която цени майсторски нарисуваните карти.[56]

В нашата страна моралната страна на образованието се цени и е възможно интуитивно да пренебрегваме материалната география. Доколкото знам, преди войната много учители, възразяваха срещу географията като училищен предмет с мотива, че тя допринася за разпространението на империализма (а във физическото възпитание тези учители са виждали проява на милитаризъм). Човек може да се смее на подобни спекулации колкото си иска. В миналото, нека ви напомня, е било обичайно да се подиграват на отшелниците, които са се отказвали от светската суета – но зад тях е стоял страхът, че подобно развитие на ситуацията е напълно възможно.

Берлин-Багдад, Берлин-Херат, Берлин-Пекин – не просто думи, а маршрути на ментални карти – тези имена означават за повечето англосаксонци нов начин на мислене, съвсем наскоро и в доста несъвършен вид, представен ни от грубите вестникарски карти. Но днешните прусаци, техните бащи и дядовци, са обсъждали тези пътища през целия си живот с молив в ръка. При изготвянето на подробните условия на мирното споразумение нашите държавници със сигурност ще се възползват от съветите на отлични специалисти географи, но зад членовете на германската делегация ще стоят не само шепа специалисти, а цялата голяма географски образована общественост, отдавна запозната с всички важни въпроси, които могат да бъдат повдигнати в хода на преговорите, и готова да окаже информирана подкрепа на своите лидери.

---

[54] *А. фон Хумболт е германски географ и натуралист, един от основателите на физическата география. Г. Бергхаус е германски географ и картограф, сътрудник на А. фон Хумболт. К. Ритер е германски географ, специалист по сравнителна география и автор на фундаменталния труд „География във връзка с природата и историята на човечеството“. А. Щилер е германски юрист и картограф, съставител на военна карта на Германия и на световен атлас, който е смятан за образец на картографията в края на XIX - началото на XX век.*

[55] *Ю. Пертес е германски издател, чиято картографска компания се намира в град Гота. Освен карти, от 1785 г., Пертес печата известния годишен „Готски алманах“ – сборник със статистическа, историческа и генеалогична информация.*

[56] *В обръщението си към Географската секция на Британската асоциация в Ипсуич (1895 г.) дадох подробен отчет за развитието на германската географска школа.*

Това обстоятелство може да се превърне в решаващо предимство, особено ако нашите политици изпаднат в великодушно настроение.

Ще бъде интересно дали успехите на Талейран и Метерних в тайната дипломация от 1814 г. могат да бъдат повторени от дипломатите от победените държави на нашето време, особено при условията, наложени на дипломатите от народовластието![57] Навикът да се мисли картографски е не по-малко полезен за икономиката, отколкото за стратегията. Вярно е, че принципът на *laissez-faire*[58] не е подходящ тук, но клаузата относно „третирането на най-облагодетелствана нация, една спрямо друга“, която Германия наложи на победената Франция с Франкфуртския мир[59], има съвсем различно значение за стратегическия германски ум и за ума на честен кобденист[60].

Германският бюрократ изгради върху нея цяла планина от преференции за германската търговия. И какво значение имаше тази клауза за Великобритания в нейния северен ъгъл, когато Германия предостави на Италия отстъпка по отношение на вносните мита върху зехтина? А няма ли железопътните вагони, връщащи се към Италия, да бъдат натоварени „едновременно“ с германски износ?

Цялата система от обширни и сложни търговски договори между Германия и нейните съседи се основава на внимателно проучване на търговските пътища и индустриалните зони. Германският чиновник мисли практически за „живеенето“, докато британският му колега е обсебен от негативното желание да „остави другите да живеят“.

Кайзер Вилхелм заявява, че скорошната война е сблъсък на два светогледа. Думата „светоглед“ издава организатора, който гледа отвисоко на света. Киплинг се е съгласявал с кайзера, но на езика на обикновения народ, когато е писал, че има човешко чувство и има германско чувство.[61]

Организаторът, бидейки организатор, неизбежно е нечовечен или по-скоро мисли нечовешки. Без съмнение кайзерът и поетът са преувеличили в желанието си да подчертаят противоположните стремежи; дори демокрациите се нуждаят от организатори и дори сред верните последователи на *Kultur* има зрънце добросърдечност. Истинският въпрос е кой ще вземе превес в държавата – идеалистите или организаторите?

Интернационалистите напразно се бунтуват срещу всякаква организация, когато говорят за войната на пролетариата срещу буржоазията. Демокрацията отказва да мисли стратегически, докато не бъде принудена да го прави за собственото си спасение. Това, разбира се, не пречи на демокрацията да обяви война за идеали, както се случи след Френската революция.

Един от проблемите на нашите съвременни пацифисти е, че те твърде често призовават за намеса в делата на други народи. През Средновековието, огромни неорганизирани тълпи отивали да се бият с неверниците и загивали по пътя. Съвсем не поради внезапността на нападението „западните демокрации“ били неподготвени за последната война.[62]

---

[57] *Вярно е също, че държим географски атласи в кабинетите и библиотеките си, към които от време на време поглеждаме, точно както проверяваме правописа на думите в речника. Но способността да пишеш правилно не означава литературен талант! Изучаването на география е от решаващо значение за мисленето, за което говорим.*

[58] *Буквално „позволете ми да го направя“ (на френски), принципът на ненамеса на държавата в икономиката.*

[59] *Мирният договор от 1871 г., според който Франция отстъпва Елзас и Лотарингия на Германия, е задължена да изплати 5 милиарда златни франка обезщетение или еквивалент в злато и да прехвърли на победителя своите активи, железопътни линии и др.*

[60] *Тоест, поддръжник на възгледите на Р. Кобдън, английски политик, който се застъпва за свободната търговия и ненамесата на държавата в икономиката на частните компании.*

[61] *Неточен цитат от реч на Р. Киплинг на митинг в Саутпорт (1915 г.). Киплинг заявява, че „светът твърди, че има различни начини за саморазделяне, но в действителност в съвременния свят всичко е много просто - или си човек, или си германец“. Киплинг е член на имперския британски елит (групата на Милнър), това обяснява глупавото му сравнение! (б. пр.).*

И все пак, в началото на века, ако вземем предвид само Великобритания, трима уважавани политици едновременно се обърнаха към нашия суверенен народ, и не бяха чути (лорд Роузбери се застъпва за ефективност, г-н Чембърлейн призовава за икономическа защита, а лорд Робъртс настоява за задължителната военна служба).[63]

В една демокрация управлението се упражнява със съгласието на обикновения гражданин, който не гледа света от върха на хълм, защото трябва да се труди на плодородните равнини. Няма смисъл да се критикува народният суверенитет, такива са неговите характеристики, явяващи се едновременно и недостатъци.

Президентът Уилсън признава това: неслучайно е казал, че отсега нататък трябва да направим света безопасно място за демокрациите. Той е повторен от британската Камара на общините, пред която отговорни министри се осмелиха да заявят, че с изключение на военноморски флот, призован да ни защитава, ние не сме подготвени за война.

Демократът мисли с принципи, независимо дали те са според неговите страсти, идеали, предразсъдъци или икономически закони. Организаторът, от друга страна, планира сграда и подобно на архитекта, трябва да обмисли всичко – от изкопа и основите до материалите, с които ще строи. Неговата картина на света трябва да бъде изключително конкретна и детайлна, тъй като тухлите са най-подходящи за стени, камъкът за трегери и основи, а дървеният материал и керемидите за покриви.

Ако организаторът създава държава, а не развиваща се нация, той трябва внимателно да проучи територията, която ще окупира, и обществените структури (не икономическите закони), които са му достъпни в момента. Ето защо той противопоставя стратегията си на етиката на демократите.

Суровите моралисти не допускат грях, колкото и голямо да е изкушението, и достойната награда на небето несъмнено ще очаква обитателите на бедняшките квартали, които успеят да „не се поклонят“.

Но практичните реформатори наистина са загрижени за жилищния проблем! Нашите политически моралисти напоследък надминаха себе си. Те започнаха да проповядват строгия принцип „без анексии, без контрибуции“. С други думи, те отказват да се съобразяват с реалностите на географията и икономиката. Ако вярвахме, както в силата на синапено зърно[64], в обикновената човешка природа, щяхме да можем да местим планини! Но здравият разум подсказва, че е разумно да се възползваме от възможността, тъй като демократичните държави са сериозно решени да направят света безопасен за демокрациите, вместо да се отдават на просто бърборене. С други думи, трябва да решим политическите проблеми в предстоящото Общество на народите. Трябва да вземем предвид реалностите на пространството и времето и да не се задоволяваме само с това да запишем на хартия принципите на правилното поведение. Доброто не винаги изглежда еднакво дори за тези, които са съюзници, и със сигурност ще изглежда зло, поне временно, за нашите настоящи врагове.

---

[62] *Пропагандна лъжа, неподготвената е Германия, а организаторът и инициаторът е Британия със съюзниците си Франция и Русия. (б .пр.).*

[63] *А. Примроуз, лорд Роузбери – британски имперски политик, министър-председател през 1894–1895 г. Дж. Чембърлейн – британски държавник, секретар по колониите, един от „подстрекателите“ на англо-бурската война. Фредерик Робъртс – британски фелдмаршал, командвал колониалните сили в Афганистан, Бирма и Южна Африка. Б.пр.: И тримата са представители на имперския британски задкулисен елит, подготвил войната срещу Германия.*

[64] *Препратка към Библията (Матей 13:31-32): „Небесното царство е подобно на синапено зърно, което човек взе и прося на нивата си; то е най-малкото от всички семена, но когато порасне, е по-голямо от всички треви и става дърво, така че небесните птици долитат и се подслоняват по клоните му.“*

Принципът „без анексии, без контрибуции“ несъмнено е отличен призив за обединение и неговите автори нямат желание да подкрепят съществуващите тирании. Но не е преувеличено да се отбележи, че има фундаментална разлика между мнението на адвокат, който вярва в това, докато не се появят доказателства за противното, и мнението на предприемач, който изобщо не е обвързан с формули. Единият прави нещата, а другият, в най-добрия случай, позволява нещата да се случват.

В миналото демокрацията се отнасяше с подозрение към всички форми на народен суверенитет, но постепенно се запозна с мъдростта на самопознанието. Някога се е смятало (и ще се мисли отново рано или късно), че основната функция на държавата в свободните страни е да предотвратява тиранични действия, независимо дали са от страна на граждани или чуждестранни нашественици. Обикновеният гражданин в никакъв случай не е модел за смели иновации. Следователно авантюристите, независимо дали са отделни лица или организирани групи, са принудени сами да проправят пътя на прогреса. Във военните и бюрократичните държави е различно; Наполеон би могъл да води, както и Йозеф II[65], ако консервативните поданици на последния не се бяха разбунтували.

В Прусия целият прогрес е бил внимателно осигурен от държавата и следователно прогресът там е просто повишаване на ефективността.[66] Но съвсем наскоро, за да спасим демокрацията, ние отменихме най-строгите правила и позволихме на нашите правителства да ни организират, не само за отбрана, но и за настъпление. Ако войната беше кратка, щеше да си струва бележка под линия в учебник по история. Но тя продължи дълго, част от обществените структури се сринаха, други се промениха, за да се приспособят към нови цели, така че навиците и егоистичните интереси се разсеяха, а обществото се превърна в сурова глина в ръцете ни, чакаща да бъде оформена.

Но грънчарският занаят, подобно на този на стоманодобивника, предполага следното: човек трябва да знае какво иска да направи и да има предвид свойствата на материала, с който работи. Той трябва да има художествени цели и да притежава технически знания; човешката инициатива трябва да е свързана с реалността; необходимо е да се развие практически мироглед и същевременно да остане верен на идеалите. Дори в напреднала възраст един скулптор се стреми да научи нещо ново за материала, с който работи; да учи не просто, за да знае, за да придобие практически, „тактилни“ знания; да овладее, както се казва, материала.

Същото се случва и с човешкото познание за реалностите на земното кълбо, върху което трябва да развием великото изкуство да живеем заедно. Не става въпрос за съставяне на огромни енциклопедии от факти. Във всяка нова епоха ние гледаме на миналото и настоящето по нов начин, от нова гледна точка. Очевидно е, че четирите години на последната война доведоха до промяна във възгледите, каквато никой от днешните посивели мъже не е преживявал. Но когато погледнем назад с настоящите си знания, не виждаме ли, че бурните течения, които са прелели от коритото си, са започнали да набират сила преди около 20 години?

---

[65] *Австрийски император. През 1788 г. вълненията в империята на Хабсбургите предизвикват бунт в Белгия, и тя се обявява за независима държава. С Ращатския договор от 1714 г. територията на Испанска Нидерландия преминава под контрола на австрийските Хабсбургите. Австрия не проявява интерес към областта, създадена под британски натиск като буферна държава срещу възможната експанзия на Франция. През следващите десетилетия австрийското правителство прави няколко опита да я замени за друга територия, по-близка до нейната основна територия, като Бавария или Силезия. През 1795 г. Белгия е анексирана от Франция. От 1815 до 1830 г. Белгия е част от Нидерландия, но в резултат на бунт, се отделя по религиозен принцип. Затова Белгия е съставена от две народности – французи или валонци и фламандци (холандци) които са католици, за разлика от останалите холандци в Нидерландия, които са протестанти. Това е ярък пример, как религията, а не толкова езика, участва във формирането на националното съзнание.*

[66] *Преди 12 години срещнах пруски щабен офицер, който ми каза, че е посветил целия си живот, опитвайки се да спести половин час при плановете за мобилизация.*

В последните години на миналия век и в ранните години на новия, организаторите в Берлин и малцинствата в Лондон и Париж вече започваха да играят играта на теглене на сламки.[67]

В следващите редове възнамерявам да опиша някои от реалностите, географски и икономически, от гледна точка на XX век. Разбира се, повечето факти ще ви се сторят познати. Но на езика на средновековните ученици се е правила разлика между *vera causa* и *causa causans*[68] – просто училищно обучение и осъзнаване, което мотивира действие.

Глава 3. Гледната точка на моряка[69]

Единството на океана, първата географска реалност; последствията, които не са напълно осъзнати; необходимостта от историческо проучване; речните държави в Египет; „затварянето“ на Нил със континентална сила; съперничещите си военноморски сили на Средиземно море; „затварянето“ на Средиземно море със континентална сила; Латинският (Апенинският) полуостров като военноморска база; завладяването на света от военноморска база на Латинския полуостров; разделянето на Латинския полуостров; възможността за нова морска сила във Великобритания; военноморските бази като такива; морската сила в Първата световна война; Световният остров; основата на морската сила.

Физическите характеристики установени от географията са останали практически непроменени през последните 50 – 60 века от човешка история, за които имаме някакви познания. Вярно е, че горите са били изсечени, блатата пресушени, а пустините са се разширили; но очертанията на сушата и водата, както и разположението на планините и реките, са се променили малко, ако изобщо са се променили.

Влиянието на географските условия върху човешката дейност обаче се определя не само от реалностите, каквито ги познаваме и каквито са били някога, но и до голяма степен от човешкото въображение. Световният океан е бил и остава един през цялата ни история, но хората са трябвало да измислят два океана, западен и източен, за практическите си цели; картината се е променила едва преди 400 години, когато е бил заобиколен нос Добра надежда. Следователно, не е изненадващо, че адмирал Махан, през последните години на миналия век, е основал своите разсъждения за морската мощ на думите от първа глава на Библията. „И Бог каза: Да се съберат водите под небето на едно място…“

Океанът, повтарям, винаги е оставал един, но практическите последици от този очевиден факт не са били известни допреди няколко години и едва сега се осъзнават напълно. Всеки век има своя собствена географска перспектива. Нашите съвременници, вече не достатъчно млади за военна служба, бяха обучавани по география от карта на света, на която почти цялата вътрешност на Африка беше празна (т.е. неизвестна); но едва миналата година генерал Смътс разказа на Кралското географско дружество за претенциите на Германия за световно господство и завладяването на вече изследваната Централна Африка.[70]

---

[67] *Г-н Чембърлейн подава оставка, за да се кандидатира на избори през септември 1903 г., а лорд Робъртс последва примера му и подаде оставка от поста главнокомандващ със същата цел през януари 1904 г.*

[68] *Истинска причина, непосредствена причина (лат.). Средновековната схоластика разграничава причината като обща предпоставка на всяко събитие и непосредствената причина (причина) на събитието.*

[69] *Т.е. на жителите на крайбрежната зона и островите, в случая – британците, на морската сила.*

Географската перспектива на XX век се различава от тази на всички предишни векове не само по своята дълбочина. Днес вече, нашите географски познания са пълни. Наскоро достигнахме Северния полюс и открихме, че полюсът е посред дълбоко море, докато Южният полюс се намира на високо ледено плато. С тези нови открития книгата на откривателите е завършена. Никой никога повече няма да открие нови плодородни земи, нови непознати планински вериги или непознати досега широки реки.

Нещо повече, политически претенции за владение на тази или онази територия се появиха веднага щом имахме време да съставим карта на света. Каквото и да ни интересува, физически, икономически, военни или политически взаимовръзки на явленията на повърхността на земното кълбо, днес за първи път в историята, сме принудени да се занимаваме със затворена система. Известното вече не е скрито зад полуизвестното, зад което е скрито непознатото, а в земите отвъд завладяното вече няма място за политическа експанзия и покоряване. Всяко събитие, всяка катастрофа се усеща мигновено дори от антиподите[71] и достига до нас от антиподите (спомнете си въздушните вълни от изригването на вулкана Кракатау през 1883 г., те се разпространяват в пръстен около земното кълбо до определена точка в другото полукълбо, а оттам се връщат обратно към Кракатау, мястото на своето „рождение“).

Всяко човешко действие сега е обречено да бъде повтаряно и възпроизвеждано по цялата планета. Ето защо, строго погледнато, всяка важна нация трябваше да се включи в неотдавнашната война, тъй като тя, уви, продължи достатъчно дълго.[72]

Въпреки това, дори днес отношението ни към географските реалности, ако изхождаме от практически цели, се формира от предварително заложените представи от миналото. С други думи, човешкото общество все още възприема фактите на географията не като такива, а така както хората са свикнали да ги възприемат в хода на историята. Изисква се съзнателно усилие да се погледнат на тези факти от безпристрастната, пълна и следователно дистанцирана перспектива на XX век.

Неотдавнашната война ни е научила на много, но все още много от нашите съграждани се възхищават на ярката „западна“ фасада и се отвръщат от това, което смятат за мрачната „източна“ фасада.

Следователно, за да оценим позицията си, е препоръчително да направим кратък преглед на етапите на нашето развитие. Нека започнем с последователните етапи на мирогледа на моряка. Представете си обширна червена пустиня, издигната на няколкостотин фута над морското равнище. Представете си долина със стръмни скалисти склонове, прорязващи това пустинно плато, а в дъното на долината – ивица богат чернозем, през която тече плавателна, сребриста река на север в продължение на 500 мили. Това е Нил, извиращ от мястото, където гранитните скали на Асуан правят корабоплаването невъзможно при Първия праг, и постепенно се разпростира в обширна делта. От единия край на пустинята до другия през долината са само 10 мили. Застанете на скалата с пустинята зад вас; скалистият склон под краката ви води надолу към равнината; Освен ако няма лятно наводнение, освен ако растителността отдолу не е зелена през зимата или златиста през пролетта, погледът ви ще може да види само далечна скална стена, отвъд която отново се простира пустинята. Пукнатините в тези каменни стени са разширени в древността, в тях са създадени пещерни храмове и гробници, а в скалите са издълбани заплашителни лица на царе и богове.

---

[70] *Пропагандна лъжа. Германия няма особен интерес към колониите. Ян Смътс е британски военен лидер, фелдмаршал, министър-председател на Южноафриканския съюз (1919–1924), отявлен британски империалист, близък приятел на Сесил Роудс и Алфред Милнър, взема дейно участие и улеснява завладяването на бурските републики от британците. (б. пр.).*

[71] *Авторът използва тази дума в значение, наследено от древната космогония, в която антиподи са били хора, живеещи на противоположната страна на земното кълбо.*

[72] *Тенденциозно и невярно разсъждение. (б. пр.).*

Египет, който отдавна е заема тази плодородна зона, създава цивилизация в древността, защото е притежавал всички важни географски физически предимства за производителен земеделски труд. Той разполага с плодородна почва, много влага и продължително слънцегреене, и плодородието на земята способства за увеличаването на населението и неговото благосъстояние.

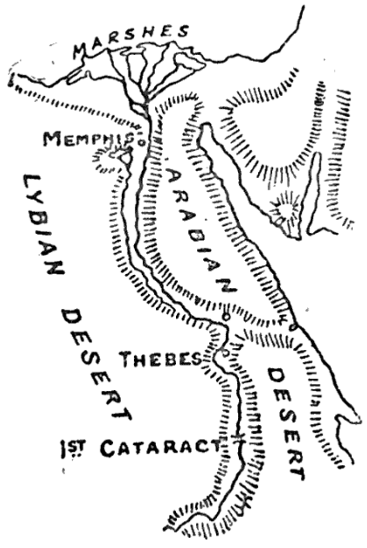

Fig. 1.—A river-world apart.

Също страната разполага с удобен воден път и гъста мрежа от напоителни канали. Широката река улеснява развитието на корабоплаването: речното течение насочва лодките на север, а етезианските ветрове[73], известни в океана като „пасати“ или търговски ветрове, спомагат за връщането им на юг.

Древен Египет - Речен свят, отделен от другите

Плодородието и добрите комуникации, тоест работната сила и средствата за нейното организиране, полагат основите на Старото царство. Представяме си древен Египет като долина, доминирана от шепа племена, които се сражавали помежду си във флотилии от големи военни лодки, подобно на съвременните речни битки на племената по река Конго.

Отделните племена, след като побеждават съседите си, завладяват по-дълги участъци от долината, и получили по-солидна материална база за работна сила и благодарение на това продължават с по-нататъшни завоевания. Накрая цялата долина се подчинява на единно управление и египетските фараони се установяват в Тива. Техните администратори, пратеници и куриери, плават с лодки по Нил на север и на юг. На изток и запад се простира пустинята, защитавайки страната от врагове, а по северните граници на египтяните, блатистият пояс на Делтата ги предпазвал от морски пирати[74].

Сега нека мислено се пренесем във „Великото море“, в Средиземно море. Като цяло физическите условия там съвпадат с тези на Египет, с изключение, че мащабът е увеличен и следователно там възниква не просто царство, а империя – Римската империя. На 2000 мили западно от финикийския бряг има широк воден път с „устите“ си в Гибралтарския проток, от двете страни има плодородни земи (дъждове през зимата и изобилие от слънчева светлина през пролетта и лятото). Но е поразителна съществена разлика между жителите на долината на Нил и населението на средиземноморското крайбрежие. Условията на човешката са относително еднакви във всички региони на Египет: всяко племе има свои собствени земеделци и лодкари. Но народите от Средиземноморието постепенно се специализират: някои се задоволяват с обработването на нивите и плаването по реките, докато други с готовност овладяват морската търговия. Например, уседналите египтяни, отдадени на земеделска работа, и предприемчивите финикийци живеят като съседи. Следователно е необходимо по-устойчиво и систематично организационно усилие за обединяване на всички средиземноморски образувания в единна политическа система.

---

[73] *От древногръцката дума „етесия“, произлизаща от думата „етесиос“, означаваща „годишен“; вероятно се отнасяща до годишния цикъл на тези ветрове.*

[74] *„Зората на историята“ от професор Дж. Л. Майърс.*

Съвременните изследвания ясно показват, че водещата морска сила на древността неизменно е произхождала от почти квадратния воден басейн между Европа и Азия, почесто наричан Егейско море (включително Архипелага), или „Главното море“, както са го наричали древните гърци. Народите от това море вероятно са научили финикийците на занаята им в дните, когато гръцки език все още не се е говорил на островите. От изключителна важност за настоящите ни изследвания е да отбележим, че центърът на предгръцката цивилизация в Егейско море, според митологията и последните археологически разкопки, е остров Крит. Може би това е първата база на морската сила?

Оттам ли са тръгнали моряците, плавали ли на север и видели брега на изгряващото слънце отдясно и брега на залязващото слънце отляво? Това са съответно Азия и Европа. Дали от Крит морските народи се заселват по бреговете на Егейско море, създавайки един вид крайбрежен „гръцки пояс“, който отделя морето от останалите народи, живеещи на няколко мили от брега?

Fig. 2.—A coastal navigation drawn to the same scale as the river navigation opposite.

В Архипелага има толкова много острови, че името му, подобно на това на делтата на Нил, с времето се е превърнало в един от най-често срещаните описателни термини в географията. Но Крит е най-големият и най-плодородният от тези острови. Той е показателен пример за значението на размера в основата на морската мощ. Живата сила на морето трябва да се подхранва от плодородието на земята; тогава, при равни други условия, безопасността на живота и наличието на хранителни провизии, тази сила ще подчини морето, където ресурсите са по-големи.

Крайбрежното плаване, сравнено в мащаб с речното плаване.

Следващият етап от развитието на Егейския басейн ни дава очевидно същия урок. Племената, опитомяващи конете, говорещи старогръцки, проникват от север на полуострова, който сега образува континенталната част на Гърция, и се заселват там, елинизирайки местното население. Тези елини достигат върха на полуостров Пелопонес, свързан с континента чрез тънкия Коринтски провлак. Оттук, след като установяват военноморската си мощ, върху тази сравнително силна полуостровна база, едно от елинските племена, дорийците, успява да завладее Крит, по-малка но напълно изолирана база.

Минават няколко века, през които гърците плават по южното крайбрежие на Пелопонес в Йонийско море и колонизират бреговете му. Накрая полуостровът се превръща в цитаделата на гръцкия морски свят.

По „външните“ брегове на Егейско и Йонийско море селищата на гръцките колонисти образуват тясна ивица, уязвима за атаки от сушата. Само на централния полуостров гърците се чувстват относително сигурни (историята обаче показва, че те са били прекалено самоуверен народ). Персите дошли на източния, „външен“ бряг на Егейско море от вътрешните райони на Азия, атакуват гръцките градове по море, а атинският флот доставя подкрепления по вода от полуостровната цитадела; самата война се превръща в сблъсък на морски и сухопътни сили. Персийската морска атака е отблъсната при Маратон, след което персите се връщат към обичайната си стратегия на сухопътното господство: под ръководството на цар Ксеркс те правят обходен заход по суша, прекосяват Дарданелите с лодки и настъпват срещу гърците от север, надявайки се да „унищожат гнездото на стършелите“.

Но персийските усилия са неуспешни и заслугата за завършването на първия етап в развитието на морската мощ трябва да се отдаде на македонците, наполовина гърци и наполовина варвари[75], които идват от „основата“ на полуострова, завладяват гръцката военноморска база на юг и след това се придвижват в Азия, през Сирия до Египет, разрушавайки по пътя си финикийски Тир. Така те създават „затворено море“ в източното Средиземноморие, лишавайки гърците и финикийците от военноморски бази.

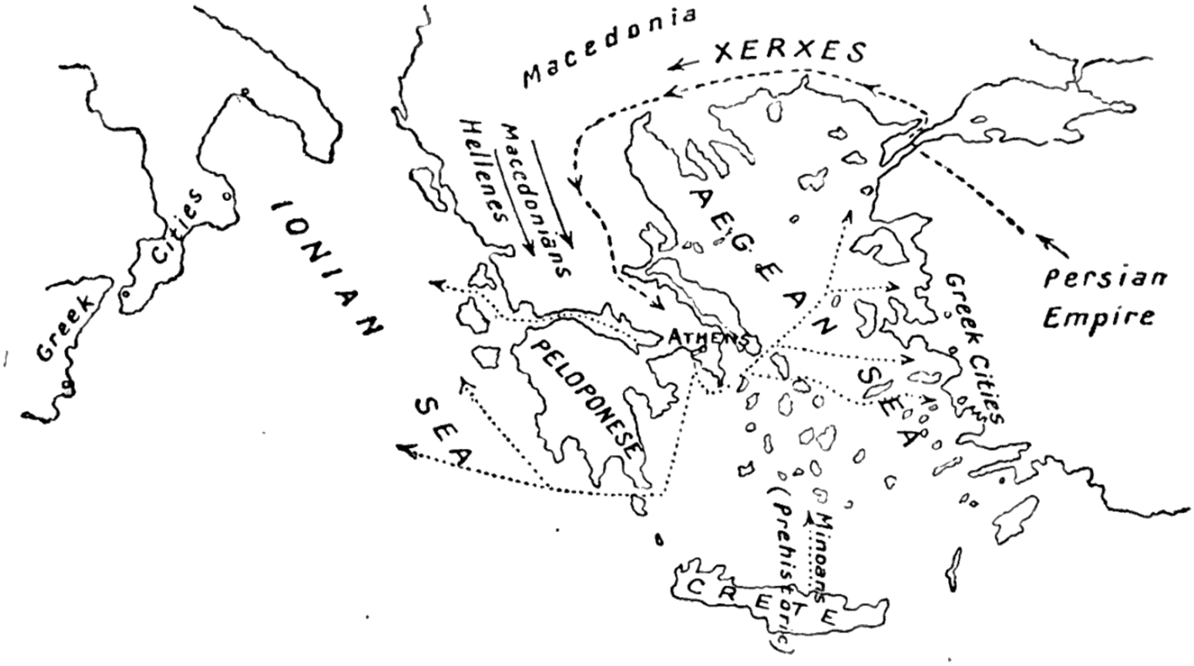

Fig. 3.—The Greek Seas, Ægean and Ionian, showing the Cretan insular sea-base, and the Greek peninsular sea-base; also the march of Xerxes to outflank the sea-power of Athens.

Гръцките Егейско и Йонийско море, гръцката морска база на о-в Крит и на полуострова. Походите на Ксеркс срещу морската сила Атина и гръко-персийските войни.

След това македонският цар Александър смело се насочва към Западна Азия. Може да се говори за мобилността на корабите и „дългата ръка“ на флота, но морската мощ зависи от наличието на подходящи бази, продуктивни и безопасни. Гръцката морска мощ се развива подобно на египетската речна мощ и крайният резултат и за двете е един и същ; търговията по море се осъществява успешно дори без защитата на военноморския флот, тъй като всички брегове принадлежат на една държава.

Сега нека да преминем към западното Средиземноморие. Там Рим започва като укрепен град на хълм, с мост и река, която тече в подножието му и се влива в морето. Този хълмист град с моста и пристанището си е крепост и пазар за малкото земеделци, които обработват почвата на Лациум, „широката земя“ или равнината между Апенините и морето. „Бащата“ Тибър, от гледна точка на корабоплаването, е малка река достъпна за малки кораби, които са плавали нагоре по течението на няколко мили от брега, но това е достатъчно, за да даде на Рим предимство пред неговите съперници, съседните етруските хълмисти градове. Рим е имал мост и вътрешно пристанище, подобно на Лондон. Разчитайки на плодородието на Лациум, римляните плават по Тибър до западното Средиземноморие. Скоро те влизат в конкуренция с картагенците, които развиват стопанството си в плодородната долина Мерджеде на нос отвъд морето.

---

[75] *Не варвари, а дорийци останали в прародината си, не емигрирали на юг в Пелопонес. Народ родствен на дарданците, пеоните, фригите. (б. пр.).*

Избухва Първата пуническа, или финикийска, война и римляните се утвърждават победоносно в морето. След това те разширяват базата си, анексирайки целия Италийски полуостров от Лациум чак до река Рубикон.

По време на Втората пуническа война картагенският пълководец Ханибал се опитва да унищожи римската военноморска мощ, чрез флангова маневра по суша, подобно на Ксеркс и Александър, които също изправени пред военноморски сили.

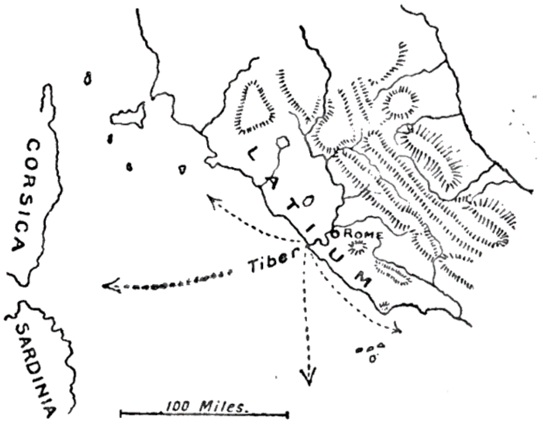

Fig. 4.—Latium, a fertile sea-base.

Лациум – морската база на Рим

Той превежда армията си от Африка до Иберийския полуостров (Испания) през тесния гибралтарски проток и след това през Южна Галия настъпва в Италия. Но Ханибал е победен и Рим анексира средиземноморските брегове на Галия и Испания. Като превземат самия град Картаген в Третата пуническа война, римляните превръщат западното Средиземноморие в „затворено море“, тъй като всичките му брегове вече принадлежат на една континентална сила. Остава само да се обедини господството над западния и източния басейн на Средиземно море, които са свързани от Сицилианския и Месинския проток.

Римските легиони окупират Македония и настъпват в Азия, но разликата между латинския Запад и гръцкия Изток остава, както става очевидно, когато избухва гражданска война между римските владетели на Запада и Изтока, Цезар и Антоний.

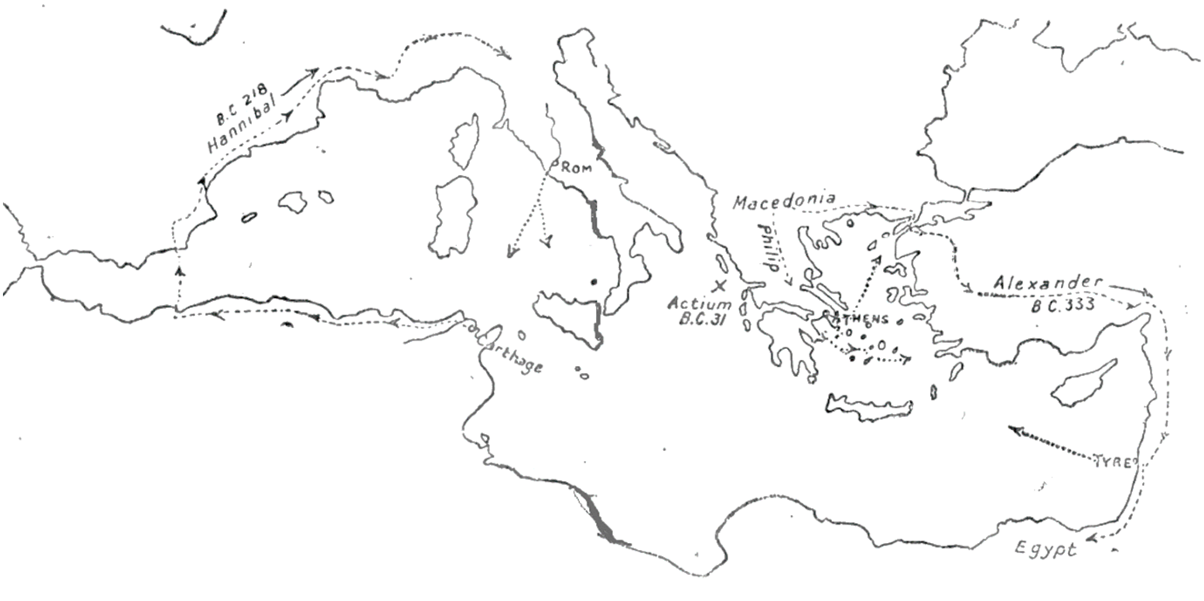

Fig. 5.—Two famous marches for the purpose of outflankingsea-power; also a victory which 'closed' the Mediterranean.

Двата известни похода за обхода на морската мощ и победата, която затвори Средиземно море за Рим

В морската битка при Акциум, една от решаващите битки в световната история, западният флот на Цезар унищожава източния флот на Антоний. Оттогава нататък, в продължение на пет века, цялото Средиземноморие е „затворено“, „вътрешно“, поради което днес възприемаме Римската империя като предимно континентална сила. Тя не се е нуждаела от голям флот, освен от няколко „полицейски“ кораба, за да поддържа реда по основните търговски пътища на Средиземно море, точно както египетските фараони някога са подчинили целия Нил.

За пореден път континентална сила слага край на съперничество по вода, лишавайки военноморската сила от нейните бази. Да, при Акциум се провежда кулминационна морска битка и флотът на Цезар е първият, който постига заслужената награда на всички следващи победоносни флоти – пълен контрол над морето. Но впоследствие този контрол не се поддържа в морето, а на сушата, по-специално по бреговете.

Когато Рим завършва организацията на властта си в Средиземно море, започва дълъг преходен период, през който постепенно се осъществило океанското развитие на западната цивилизация. Преходът започва с изграждането на римската пътна система, предназначена да осигури по-голяма свобода на действие на легионите. След края на Пуническите войни се оказва, че четири латиноезични провинции обграждат западното Средиземноморие – или Италия, Южна Галия, Източна и Южна Испания и Картагенска Африка. Сигурността на външните граници на африканската провинция е гарантирана от пустинята Сахара, Италия е защитена от Адриатическия „ров“, но в Галия и Испания има неудобни съседи – непокорените келтски племена. С други думи, империята е изправена пред позната дилема – или да атакува и да сложи край на заплахата, или да се окопае и да отблъсква набезите, без да унищожи самата заплаха. Смелите хора избрали първия начин и в крайна сметка римските пътища стигат до океана, на разстояние от хиляда мили от нос Сен Винсенте до устието на Рейн. Така латинската част на империята се закрепя в две характеристики на физическата география: от едната страна е Латинско море (Западното Средиземноморие), а от другата – Латинският полуостров, между Средиземно море и океана.[76]

Юлий Цезар се установява на брега на Бискайския залив и построява флотилия, която по-късно разбива флотилия от венетите (келтско племе), плаващи от Бретан. Тъй като британските келти подкрепят своите роднини в Галия, той прекосява Ламанша и разрушава островната им база. В рамките на 100 години римляните завладяват цяла низина, по-плодородна Британия, елиминирайки опасността от морска сила на галския бряг. Така Ламаншът също се превръща в „затворено море“, на милостта на континенталната сила.

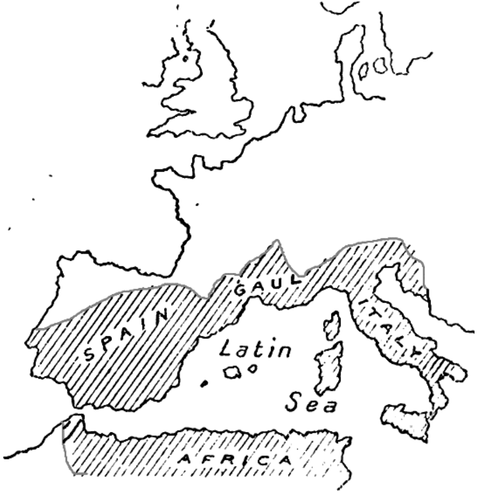

Fig. 6.—The Latin Sea, showing the Roman territory after the Punic Wars.

Латинското море и Рим след Пуническите войни

Минават четири века и континенталната сила на Рим отслабва, така че моретата от двете страни на Латинския полуостров скоро вече не са „затворени“.

Северните народи (викингите) нападат през Северно море от своите фиорди, осмеляват се да прекосят Ламанша и дори Гибралтарския проток, проникват в Средиземно море; морската им сила постепенно се утвърждава на целия Латински полуостров. Те установяват своите най-предни бази на Британските острови и Сицилия, и смело атакували бреговете на Нормандия и Южна Италия.

---

[76] *Не знам дали тези имена са били използвани преди – Латинско море и Латински полуостров (Апенинският п-в). Струва ми се, че те добре отразяват заключенията, които съм направил, затова ще ги използвам в бъдеще.*

Междувременно сарацинската (арабската) камилска конница излиза от Арабия и превзема Картаген, Египет и Сирия от Източната Римска империя, тоест провинциите, разположени на юг от Средиземно море. След това те изграждат собствен флот и успяват да окупират част от Сицилия и Испания. Така Средиземно море престава да бъде „вътрешният“ регион на империята и се превръща в граница между християнския и ислямския свят. В същото време множеството кораби позволява на сарацините да задържат Испания (на север от морето), точно както в по-ранни времена господството на Рим му е позволявало да задържи Картаген (на юг от морето).

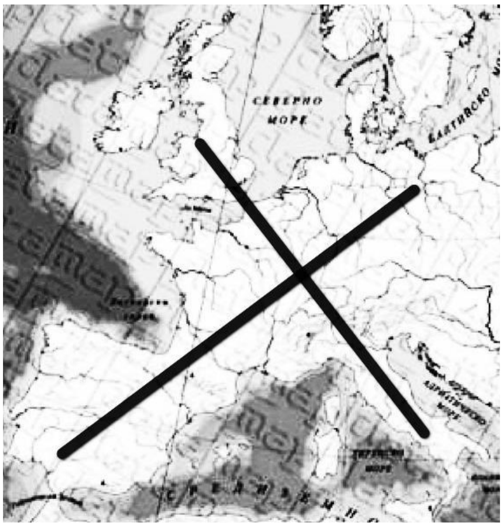

В продължение на цели хиляда години латинското християнство остава затворник на Латинския полуостров и остров Британия. То се простираше на 1500 мили на североизток, измерено по права линия, от океанския бряг и Свещения нос на древните[77] до Копенхагенския проток (Скагерак и Категат), а на 1500 мили на изток, измерено по същия начин, и се простира по криволичещото средиземноморско крайбрежие, чак до Константинополския проток (Босфора). Малкият полуостров се приближава до големия през Проливите: от едната страна е Скандинавия, от другата – Мала Азия; а отвъд тези сухоземни бариери се образуват два сухоземни региона около Балтийско и Черно море. Ако приемем, че Британия компенсира Италия, тогава симетрията на дисталния край[78] на големия полуостров ни позволи мислено да наложим латински кръст върху картата: горната част – Германия, страните – Англия и Италия, опората – Испания и центърът – Франция; по този начин, сякаш за да се подчертае съществуването на църковната империя на петте народа, която, дори и след като се е измества на север, се явява като средновековен наследник на държавата на римските цезари.

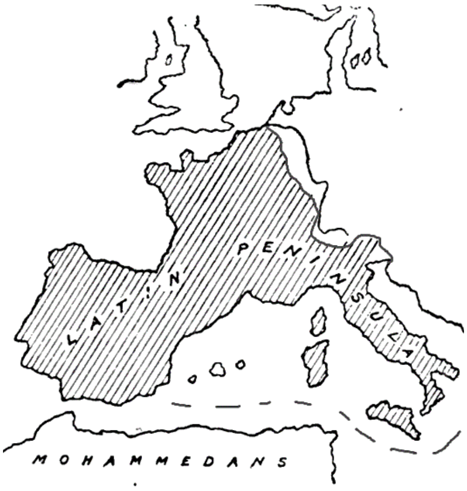

FIG. 7.—The Latin Peninsula, occupied by the modern Romance nations.

Латинският полуостов и съвремените романски нации

На изток обаче, където Балтийско и Черно море за първи път започват да определят полуостровния характер на Европа, границите изглеждат понеясни, тъй като Балканският полуостров се стремително насочва на юг, постепенно се стеснявай и преминавайки в историческия малък Гръцки полуостров.

Не е ли изкушаващо да се отдадем на фантазии за това какво можеше да се случи, ако Рим не се беше отказал от завладяването на териториите на изток от Рейн? Кой би се осмелил да твърди, че мощната морска сила, напълно латинизирана чак до Черно и Балтийско море, не би управлявала света от своята полуостровна база?

---

[77] *В древната традиция няколко носа по бреговете на Европа и Мала Азия са били наричани по този начин, но в този случай очевидно говорим за нос Сан Висенте на югозападния бряг на Португалия.*

[78] *Авторът използва анатомична терминология: в анатомията дистален – далечен, проксимален – близък.*

Но класическият Рим е предимно средиземноморска, а не полуостровна сила и затова границите на Рейн и Дунав трябва да се разглеждат като крайни граници на средиземноморското влияние, а не като междинни успехи на полуостровната политика. Повторното отваряне на моретата от двете страни е това, което е консолидирало Европа и е превърнало в пълноценен полуостров. И следствието, е необходимостта от нейното организиране, защото в противен случай натискът от север и юг ще унищожи християнския свят. Затова Карл Велики създава своята империя на Рейн, наполовина латинска и наполовина немска по език, но изцяло латинска по религия. От тази империя по-късно, като от изходна база започват кръстоносните походи. От ретроспекция на нашето време и от гледна точка на моряка, кръстоносните походи, ако бъдат успешни, обещават поредното „затваряне“ на Средиземно море.

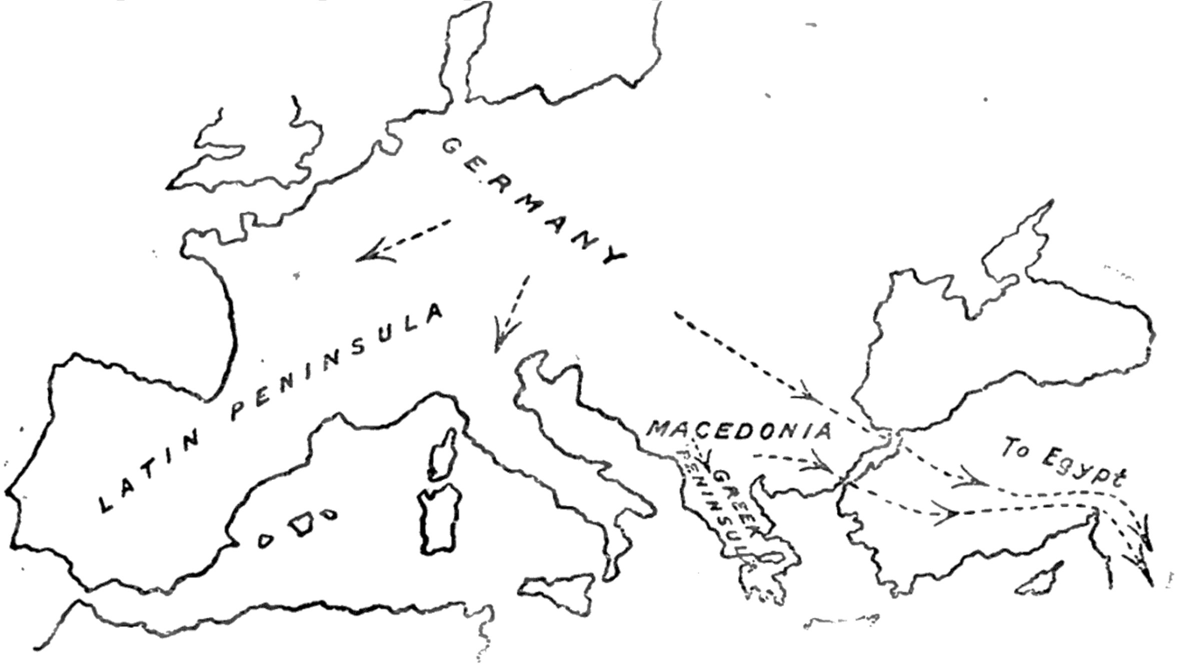

Fig. 8.—Showing Germany in the neck of the Latin Peninsula, and Macedonia in the nec of the Greek Peninsula.

Германия в тила на Латинския п-в и Македония в тила на Гръцкия п-в

Дългата поредица от войни, продължила два века, се развива на два етапа. Флотите от Венеция и Генуа напредват към Яфа и Акра на брега на Сирия; сухопътните сили преминават през Унгария, по известния „коридор“ в долините на Морава и Марица, а след това, през Константинопол и Мала Азия, и се озовават в Сирия. Сравнението на тези сухопътни кампании на кръстоносците (база в Германия, достъп до Средиземно море) с подобните кампании на Александър от Македония е естествено. Всъщност могат да се направят много паралели между македонците, които са само частично гърци, и германците, които са само частично латинизирани. Всеки истински грък, всеки истински елин, гледа с презрение на варварския македонец!

Но първоначалното местоположение в основата на гръцкия полуостров позволява на македонците да завземат гръцката военноморска база, а разположението на германците в основата на големия Латински полуостров винаги се е възприема като заплаха за латинските военноморски бази отвъд Рейн и Алпите. Така народите на латинската цивилизация са закалени в периода, наречен Тъмните векове, през който те трябвало непрекъснато да отблъскват атаките на мохамеданите, поради което кръстоносните походи завършват с неуспех.

Едва през XV век най-накрая идва времето за големите океански пътешествия, които подчиняват целия свят на Европа. Ще спрем тук, за да опишем накратко уникалната среда, в която „западната издънка“ на човешката раса развива предприемчивостта и упоритостта, които я направиха лидер на съвременния свят.

Европа е само малък ъгъл от огромен остров, който включва също Азия и Африка, при това люлката на европейската цивилизация е само половината Европа: Латинският полуостров и няколко по-малки полуострова и острови около него. На юг се простирали обширни пустини, които може да бъдат прекосени за три месеца от камилските кервани, и които държат чернокожите хора, строго отделени от белите.

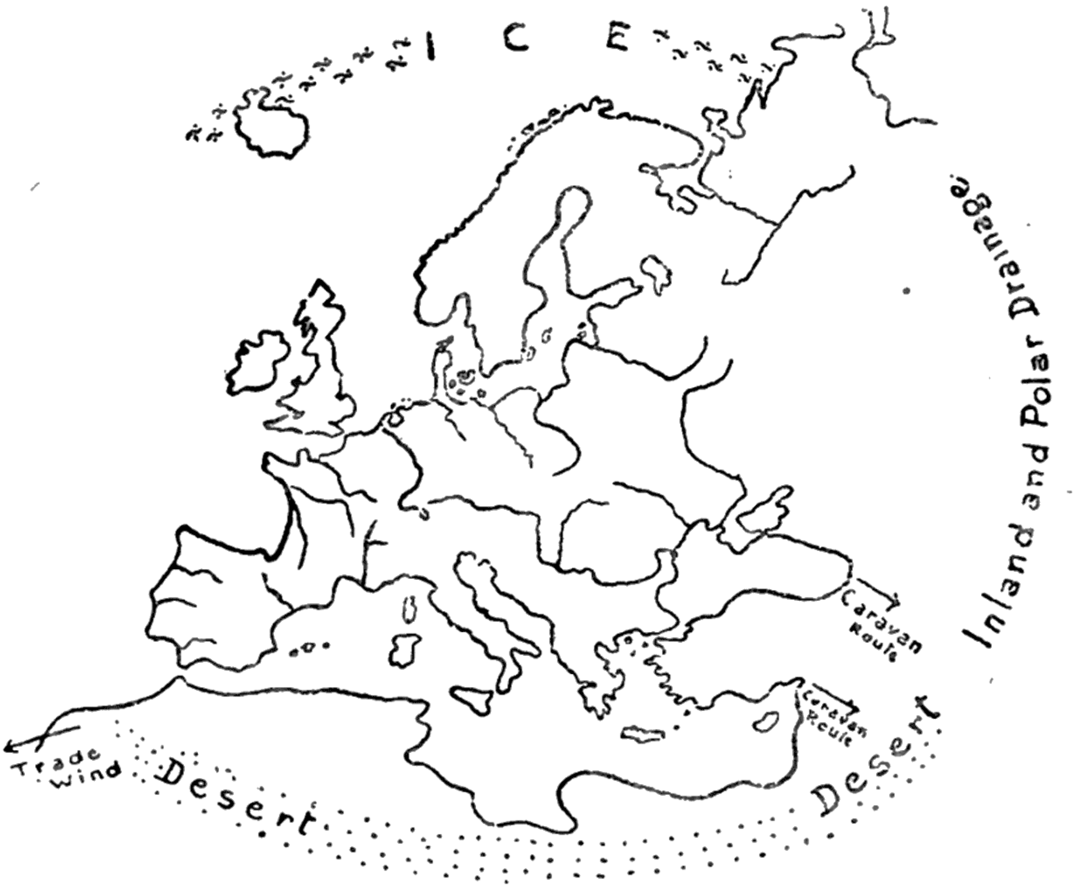

Fig. 9.—The River and Coast Ways of the Seaman's Europe. The land surface of all Europe measures less than 2 per cent. of the surface of the Globe. This was the prison of mediæval Christendom, but the sea-base of modern Christendom.

Речните и крайбрежни пътища на „Европа на моряците“. Сухоземната повърхност на цяла Европа е по-малко от 2 % от повърхността на земното кълбо. Това е затворът на средновековния християнски свят, и морската база на съвр. християнски свят

На запад се простира неизследван океан, а на север – студ и лед. На североизток се простират оградени борови гори, а реките текат или до ледения бряг на Северния ледовит океан, или до вътрешните морета като Каспийско море, което няма излаз към океана. Само на югоизток има условия, които позволяват проникване във външния свят, но тези пътища и маршрути са надеждно блокирани, от VII до XIX век, от арабите и турците.

Европейската система от водни пътища е отделена от Индийския океан чрез Суецкия провлак. Следователно, от гледна точка на моряка, идеята за Европа като отделен регион е безспорна, въпреки че жителя на сушата ще си представи този регион като сливащ се с Азия. Това е специален свят, доста плодороден сам по себе си, а водните му пътища осигуряват естествените условия за сближаване на различни народи. По тези водни пътища с техните притоци и бродове хората с лодки, без да излизат в открито море, плават по крайбрежието до хоризонта или плахо се държат за бреговете на реките. В онези дни, когато в Европа практически не е имало останали пътища, тъй като римската пътна система се е разпаднала, лодкарите често достигат до горните течения на реките (днес рядко ходим там, смятайки, че резултата не си заслужава усилията).

По отношение на средновековната „обсада“ на Европа, трябва да се отбележат две благоприятни обстоятелства. Първо, мохамеданите не разполагат с неизчерпаема човешка сила, тъй като разчитат на сухи и субаридни пустини и степи с няколко оазиса; второ, Латинският полуостров не е изпитвал сериозен натиск по океанската граница, тъй като северняците (нормани, викинги), жестоки и безмилостни езичници, обитават бреговете около своите фиорди, дори по-малко просторни и плодородни от оазисите, а където са се заселват – в Англия, Нормандия, Сицилия или Русия, малкият им брой способства за бързото им разтваряне в местното население. Така цялата отбранителна мощ на Европа се насочва срещу заплахата от югоизток. Но с укрепването на европейската цивилизация тя все повече гледа към океанския фронт; Венеция и Австрия са напълно достатъчни, за да се противопоставят на турците.

След неуспешните опити на скандинавците да се проврат през ледовете сковали Гренландия, португалците се заемат да намерят морския път до Индия около бреговете на Африка. Те са вдъхновени от принц Хенри (Енрике) Мореплавателят, наполовина англичанин и наполовина португалец.[79]

На пръв поглед изглежда странно, че мореплаватели като Колумб, които са прекарали живота си в крайбрежни пътешествия, често плавайки от Венеция до Великобритания, са избягвали толкова дълго експедициите на юг, въпреки че често плават през Гибралтарския проток. Още по-странно е, че когато най-накрая се заемат да изследват Африка, са необходими две поколения с почти ежегодни пътешествия, преди Васко Да Гама да намери пътя до Индийския океан. Причината за тези трудности е чисто физическа. В продължение на 1000 мили, от географската ширина на Канарските острови до географската ширина на Кабо Верде (о-вите Зелени нос), африканското крайбрежие е мъртва пустиня, като пасатите тук неуморно духат от сушата към океана. Плаването на юг при тези постоянни ветрове е сравнително лесно, но съществуваше и въпросът за връщането на същите кораби, които не могат да плават срещу вятъра, като съвременните клипери, те не смеят да излизат в откриния океан и не рискуват да тръгнат без запаси от прясна храна и вода, защото скорбутът е истинска епидемия за моряците.

След като откриват океанския път към „индийските морета“, португалците скоро успяват да сложат край на заплахата от арабските дау[80]. Европа атакува врага отзад; тя заобикаля сухопътните препятствия, както правят Ксеркс, Александър Велики, Ханибал и кръстоносците по своето време.

Оттогава до откриването на Суецкия канал през 1869 г. европейските моряци все по-често предпочитат да заобиколят нос Добра надежда и да плават на север по източния океан до бреговете на Китай и Япония. Един-единствен кораб, „Вега“ на шведския барон Норденшелд[81], се осмелява да плава по северното крайбрежие на Азия, излагайки се на постоянни рискове. След две години, както се оказа, без да е завършил обиколката на Тройния континент[82], корабът се завръща у дома през Суецкия канал.

До миналия век не е правен опит да се достигне Индия по суша, освен чрез набезите на авантюристи. Търговията с Индия се осъществява по крайбрежията, което също

---

[79] Майката на принц Енрике е Филипа Ланкастър, съпруга на крал Хенри IV Английски.

[80] Дау или дхау е общото наименование за арабски платноходи с латински (наклонени) платна.

[81] През 1878–1879 г. шведският геолог и географ Н. Норденшелд е първият, който преминава по Северозападния морски път през Беринговия проток в Тихия океан.

[82] Според терминологията на автора, Европа – Азия – Африка.

изисква не малка смелост, от една точка на картата до друга, покрай огромния южен нос, чиито брегове са, от една страна, европейски и африкански, а от друга, африкански и азиатски. Ако разгледаме картата от ракурса на Индия, светът се очертава като голям нос, простиращ се на юг от Великобритания до Япония. Този нос на света е подвластен на морската мощ, както е било по-рано с гръцките и латинските носове: всичките му брегове са отворени за морска търговия и за атаки от морето. Естествено, мореплавателите избират за своите бази и търговски пунктове острови на разстояние от континента като Момбаса, Бомбай, Сингапур и Хонконг, или малки полуострови като нос Добра надежда и Аден, защото те осигуряват подслон за корабите и сигурност за стоките. С нарастващата си смелост и сила европейците започват да строят търговски градове, като Калкута и Шанхай[83], близо до устията на широки реки, отварящи пътища към богатия и гъсто населен крайбрежен район. Така, възползвайки се от свободата си на движение, морските пътешественици на Европа налагат волята си на жителите на сушата в Африка и Азия в продължение на около четири века. Отслабването на непосредствената заплаха за християнския свят поради относителното отстъпление на исляма несъмнено е една от причините за разпадането на средновековна Европа в края на Средновековието; още през 1493 г. папата трябва да начертае известната линия на картата – от полюс до полюс през океана, за да предотврати по-нататъшни конфликти между испанците и португалците.

В резултат от това разделение на света се появяват пет съперничещи си океански сили – Португалия, Испания, Франция, Холандия и Англия, вместо единствената християнска империя, за която кръстоносците очевидно някога са мечтали.[84]

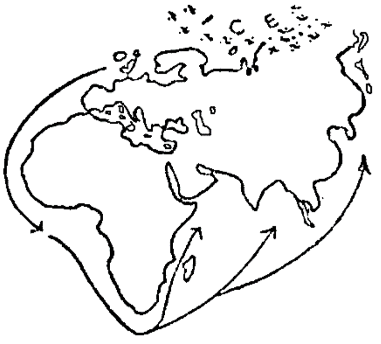

FIG. 10.—The world-promontory.

Световният нос

Резултатът от хилядолетния преход от древни към съвременни условия на морската мощ, ни подтикват към сравнение между Гръцкия и Латинския полуостров, заедно с техните прилежащи острови. Полуостровна Гърция с остров Крит служи като своеобразен прототип на Латинския полуостров с островна Британия.

При дорийците значителните ресурси от континенталната част на полуострова са използвани за завладяване на Крит, но по-късното съперничество между Спарта и Атина предотвратява пълното използване на полуострова като военноморска база. И ако вземем по-големия полуостров и по-големия остров, Британия е завладяна и покорена от Рим от континенталната част на полуострова; но до края на Средновековието на Латинския полуостров има няколко конкуриращи се военноморски бази, всяка от които е изложена на атаки от сушата, както Атина и Спарта са били изложени на сухопътното нашествие от Македония. Сред тези латински военноморски бази едната Венеция, се противопоставяла на исляма, докато другите са въвлечени в междуособни борби за господство над океана, така че малката британска островна база, без друга полуостровна база наблизо, се превръща в крепост на силата, която се простира върху по-големия полуостров. Самата Великобритания, до XVIII век няма истинско единство в рамките на своята територия, но характеристиките на физическата география осигуряват преобладаването на английска кръв в южната част на острова, където англичаните са последователно врагове и съюзници на шотландците и уелсците.

---

[83] *Тези селища са съществували преди пристигането на европейците, но пълноценното им развитие като градове започва в колониалната епоха.*

[84] *Авторът силно преекспонира значението на кръстоносните походи. Това са завоевателни кампании на европейски авантюристи, а християнството е идеологическото оправдание и официален повод.(б. пр.).*

От нормандското нашествие до появата на съвременната индустрия и използването на въглищните находища, английският народ остава почти уникално прост по своя състав. Това, което прави английската история епична, е че едва в определен период историите на Шотландия и Ирландия се присъединяват към нея. Плодородна равнина между планините на запад и север, простираща се между морета на изток и юг, народ от селяни, един крал, един парламент, приливна река (Темза), един голям град с централен пазар и пристанище – това са градивните елементи на Англия, чиито фарове светят по върховете на хълмовете от Плимът до Берик-ъпон-Туид в онази нощ по време на царуването на Елизабет, когато Испанската армада влиза в Ламанша.

В по-малък мащаб Лациум, Тибър, градът, сенатът и народът на Рим имат подобно единство и подобна сила. В исторически план истинската база на британската морска мощ е английската равнина, плодородна и изолирана; въглищата и желязото дойдоха по-късно. Белият флаг на Кралския флот подчертава историческата приемственост: това е знамето на Свети Георги, „увеличено“, за да представлява по-малките съюзници.

Британската история през последните три века ни позволява да разпознаем и изучим всички характеристики на морската мощ, но основната база, продуктивна и сигурна, е тази към която постепенно се добавя всичко останало. Казват ни, че трябва ежедневно да благодарим на Бог за Ламанша, но когато си помисля за славната реколта на английските низини през онази знаменателна 1918 г., ми се струва, че моряците трябва да бъдат благодарни толкова, колкото и плодородната почва. Защото остров Крит, е принуден да се предаде на дорийците, които идват със своите кораби от континенталната част на полуострова.

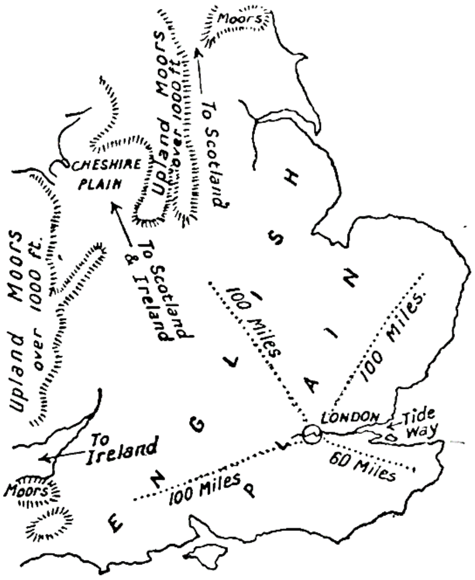

Fig. 11.—The English Plain, a fertile sea-base.

Английската равнина, като плодородна морска база.

Четири пъти през последните три века силите на великия полуостров – Испания, Холандия и два пъти Франция, се опитват да се откъснат от британското военноморско господство. След Трафалгар, британската военноморска мощ най-накрая се установява на Латинския полуостров, създавайки спомагателни бази в Гибралтар, о-вите Малта и Хелголанд. Континенталното крайбрежие на практика се превръща в британска граница, въпреки съпротивата на вражеските съюзи, и Великобритания е свободна да се подготвя за морска война при свои собствени условия. Затова тя предприема „полуостровни“ кампании срещу Испания и дебаркира с войски в Холандия, за да помогне на военните си съюзници.

Галиполи в известен смисъл е изпреварен от евакуацията на Валхерен и Ла-Коруня.[85] Когато Наполеоновите войни приключват, британската морска мощ се разпростира почти безпрепятствено върху целия голям нос на света (завършващ с нос Добра надежда) между Великобритания и Япония. Британските търговски кораби представляват Британската империя по моретата; британският капитал, изпратен в чужбина, е част от британските ресурси, контролирани от Лондон, налични за поддържане на господството над океана.

---

[85] *В началото на 1809 г. части под командването на генерал Дж. Мур водят продължителни битки с французите, обсаждащи испанския град Ла Коруня, докато чакат евакуация по море. Същата година британски експедиционни сили дебаркират на холандския полуостров Валхерен, но епидемия принуждава британците да се евакуират. По време на Първата световна война съюзниците започват*

Тази горда и печеливша позиция е толкова сигурна, че викторианците[86] смятат за почти естествено островната Великобритания да владее моретата. Това може би е причинило значително негодувание в останалата част на света; нашето присъствие отвъд Ламанша изглежда за мнозина несправедливо предимство. Но военните кораби не могат да се ориентират в планините, а след френските войни на Плантадженетите[87] не сме търсили европейски завоевания, така че отношението на чуждите историци към Великобритания през XIX век ще се сведе до известната формула, с която един ученик описва директора на училището: „звяр е, но справедлив“.[88]

Може би най-важният резултат от използването на британската морска мощ е ситуацията в Индийския океан в навечерието на неотдавнашната война. Британските „раджи“ в Индия[89] зависят от подкрепата от морето, но във водите от нос Добра надежда до Индия и Австралия обикновено е невъзможно да се намери британски линеен кораб или дори крайцер от първи ранг.

Всъщност Индийският океан е „затворено море“. Великобритания притежава или „защитава“ по-голямата част от крайбрежието, а останалата част от бреговата линия е образувана от острови, като Холандските Източни Индии, или от територии като Португалски Мозамбик или Германска Източна Африка, континентални, но недостъпни за европейско проникване по суша.

Освен в Персийския залив, не е имало, нито е могло да има, съперничеща база на морска сила, която да съчетава сигурността с необходимите ресурси; а в Персийския залив Великобритания обявява и налага политиката, че не трябва да се създават военноморски бази нито на персийския, нито на турския бряг.

Има повърхностна и поразителна прилика между „затвореното“ Средиземноморие на римляните, с легионите по границата на Рейн, и „затворения“ Индийски океан, с британската армия на северозападната граница на Индия. Разликата е, че „затварянето“ на Средиземно море е осигурено от гореспоменатите легиони, но „затварянето“ на Индийския океан е постигнато чрез военноморска сила и домашната база.

В горния кратък преглед на превратностите на морската мощ не сме се спирали на много обсъжданата тема за едноличния суверенитет над моретата. Сега е признато, че поради непрекъснатостта на океана и мобилността на корабите, решителната битка в морето води до незабавни и дългосрочни резултати. Цезар побеждава Антоний при Акциум и оттогава нататък властта на Цезар е безспорна по всички брегове на Средиземно море. Великобритания печели решителна победа при Трафалгар и оттогава нататък мо-

---

неуспешна десантна операция на турския полуостров Галиполи и в крайна сметка са принудени да се оттеглят, губейки над 150 000 души.

[86] *Британците от времето на викторианската епоха – управлението на кралица Виктория – или средата и втората половина на XIX век.*

[87] *Поредица от военни конфликти, останали в историята под общото наименование Стогодишната война. От английска страна тази война е водена от династията Плантадженети, която има претенции към френския трон.*

[88] *Според легендата, този ментор е бил д-р Ф. Темпъл, строгият директор на училище „Ръгби“ и по-късно архиепископ на Кентърбъри. Б. пр.: Тенденциозно, британската справедливост я усетихме на гърба си през 1878 г. в Берлин. По-точно е да се каже „Нагли зверове, егоисти“, това са британците и политиката им.*

[89] *В този случай говорим за британската колониална администрация (British Raj – британско управление в Индия); самите раджи са местни индийски владетели.*

же да игнорира вражеските флоти в океана, да транспортира войски там, където са необходими, и да ги изтегля, да внася провизии от далечни земи и да оказва натиск при всякакви преговори с онези държави, които имат достъп до морето.

Това, което ни интересува тук, е основата на морската мощ и взаимодействието на морето и сушата. Защото този въпрос е фундаментален. Нил е разполагал с флот от военни кораби, а реката е била затворена за враговете от една-единствена континентална сила, която е контролирала плодородните бази на целия Египет. Островната база Крит е била завладяна от по-големия гръцки полуостров. Македонските сухопътни сили са прогонили гръцките и финикийските военни кораби от Източното Средиземноморие, превземайки базите им.

Ханибал беше нанесъл сухопътен удар по родния полуостров на римската морска сила но тази база беше спасена чрез победа на сушата. Цезар беше спечелил върховенството в Средиземно море чрез морска победа и впоследствие Рим запази властта си, като охраняваше сухопътните си граници.

През Средновековието латинското християнство се защитава по море от своята полуостровна база, но по-късно този полуостров се превръща в дом на съперничещи си държави и няколко бази на морската сила, всички уязвими за атаки по сушата, а господството над моретата преминава към сила, базирана на остров, за щастие плодороден и богат на въглища. С тази морска сила британските авантюристи основават отвъдморска империя – империя от колонии, плантации, фабрики и протекторати; чрез морските си войски те установяват сухопътното управление в Индия и Египет. Толкова впечатляващ е опитът на британската морска сила, че има тенденция да се пренебрегват уроците на историята и да се разглежда морската сила като цяло и последна инстанция в конкуренция с континенталната сила, поради единството на океана.

Никога преди морската мощ не е играла такава роля, както в неотдавнашната война и в събитията, които я предшестват. Тази верига от събития започва преди около двадесет години с три големи победи, спечелени от британския флот без нито един изстрел. Първата е при Манила в Тихия океан, когато германска ескадра заплаши да се намеси в полза на испанците, на които американците се противопоставят; британската ескадра подкрепи американците.[90]

Няма да се спирам твърде много на този изолиран инцидент, но ще отбележа, че той може да се счита за типичен в отношенията между силите по време на войната между Испания и САЩ; тази война даде на САЩ господство в Атлантическия и Тихия океан и предпоставката за прокопаването на Панамския канал, за да получи „островното“ предимство при мобилизирането на своите военни кораби. Така е направена първата стъпка към помирение между британците и американците.[91] Доктрината на Монро за Южна Америка беше приета и подкрепена[92].

Втората от тези победи на британския флот е спечелена, когато британците запазват суверенитета си над океана по време на Южноафриканската война, което е от изключителна важност за поддържането на британското управление в Индия; и третата победа е когато наблюдавахме Руско-японската война[93] и успяхме да осигурим достъпа си до Китай.

---

[90] *Това се отнася до епизод от Испано-американската война от 1898 г., когато американска ескадра потапя отряд испански крайцери в битката при Кавите (близо до Манила).*

[91] *Наивна заблуда, в която вярва британският имперски елит. (б. пр.).*

[92] *Южна Америка – заден двор на САЩ. (б.пр.).*

[93] *Великобритания предостави военна помощ на Япония съгласно англо-японския договор за съюз от 1902 г. под формата на няколко (7) дрендноута построени в английски корабостроителници. В руско-японската война, руският флот е изостанал и не притежава от този нов клас военни кораби.*

И в трите ситуации историята можеше да бъде много различна без участието на британския флот. Но активното изграждане на германския флот в съответствие с поредица от „морски“ закони наложи изтеглянето на британски ескадри от Далечния изток и Средиземно море и подтикна към сътрудничество в тези басейни с японските и френските военноморски сили.

Самата Голяма война започна „по стария начин“ и едва през 1917 г. признаците на нова реалност станаха очевидни. В началото на войната британският флот потвърди своето превъзходство в морето, покривайки целия полуостровен театър на военните операции на сушата с помощта на френския флот. Германските войски в колониите бяха изолирани, германското търговско корабоплаване беше прекратено, британските експедиционни сили са транспортирани през Ламанша без никакви загуби (на хора, и коне), а британските и френските товари от чужбина са доставяни безопасно. Накратко, териториите на Великобритания и Франция се обединиха благодарение на войната, общата им граница се премести на един оръдеен изстрел от брега на Германия (достойна компенсация за временната и трагична, загуба на редица френски департаменти).

След битката при Марна, истинската военна карта на Европа показва френско-британската граница, простираща се по бреговете на Норвегия, Дания, Германия, Холандия и Белгия – на три мили от неутрална земя, и след това се виеше по криволичеща линия през Белгия и Франция до швейцарската граница при Юра.[94]

На запад от тази граница, по суша и море, съюзниците се укрепват, очаквайки яростната атака на врага. Девет месеца по-късно Италия се осмели да се присъедини към съюзниците, защото пристанищата ѝ са държани отворени от морската мощ на двете сили. На Източния фронт войната също се води по стария начин. Там континенталната сила е представена от двата противоположни лагера, като вторият от тях, въпреки закостенялата си автокрация (Русия), е съюзник на морската мощ на „демократичния Запад“. Накратко, балансът на силите е същият като век по-рано, когато британската морска мощ подкрепя португалците и испанците на „полуострова“ и се съюзява с автокрациите под формата на източните сухопътни сили (Прусия, Австрия, Русия).

Наполеон трябваше да се бие на два фронта, които според съвременното определение трябва да наречем Западен и Източен. Но през 1917 г. всичко се промени драстично – с влизането на САЩ във войната, падането на руската автокрация и последвалия колапс на Русия като воюваща страна. Световната стратегия на конкуренцията е напълно трансформирана. Продължихме да се борим, за да можем да кажем това днес, без да рискуваме да обидим някой от нашите съюзници – да направим света по-безопасен за демокрациите.[95] Това, разбира се, звучи като израз на идеализъм. Но не по-малко важно е да помним новата реалност. Наскоро, в края на войната, сме въвлечени в пряк сблъсък на сухопътни и морски сили, като морските сили обсаждат сухопътните сили. Ние спечелихме, но ако Германия беше надделяла, тя щеше да утвърди военноморската си мощ на възможно най-широка основа, каквато никога преди не е била позната в историята. Обединеният континент Европа, Азия и Африка сега е в действителност, а не само на теория, остров. Нека го наричаме Световен остров, за да не забравяме това.

---

[94] *Регион в северозападна Швейцария, отделен кантон от 1978 г.*

[95] *Пропагандна лъжа! Целта на войната е напълно егоистична, Британия иска да унищожи Германия, тъй като я смята за конкурент в световното производство и търговия, без самата Германия да пречи с нещо, освен със собственото си развитие. По-циничен и нагъл подход на една държава спрямо друга, няма аналог в историята до тогава. Франция воюва от реваншизъм, а Русия – от омраза към Австро-Унгария покровителствана от Германия, за господство над Балканите и Проливите и от глупост. Днес САЩ по британски почин оправдават наглата си завоевателна политика с „опазване на демокрацията.“ Смятам че формата „наглосаксонци“ най-точно определя манталитета на тези народи. Днес Британия е вече маргинална западаща държава с деградиращо население и голям все повече увеличаващ се дял от културен и расов чужд примес (негри от бившите колонии, пакистанци, индийци), но САЩ все още е световна сила и като такава пречи много на света да живее свободно. (б. пр.).*

Една от причините, поради които моряците едва наскоро приемат общия смисъл, подразбиращ се в термина „Световен остров“, е че те в миналото не можеха да обиколят земното кълбо. Ледена шапка с диаметър 2000 мили покрива полярното море, достигайки с единия си ръб до плитчините на Северна Азия. Така че, от навигационна гледна точка, континентът не е остров. Моряците през последните четири века са го разглеждали като огромен нос, стърчащ на юг от далечния север, като планински връх, издигащ се от гъстите облаци, които крият основата му. Дори през миналия век, след откриването на Суецкия канал, плаването на изток е означавало заобикаляне на носа, с акостиране в Сингапур вместо в Кейптаун.

Този факт и неговото значение ни насърчават да мислим за континента, сякаш е различен от другите острови но само по размер. Говорим за неговите части, независимо дали са Европа, Азия или Африка, точно както говорим за части от световния океан – Атлантическия, Тихия или Индийския океан. Теоретично, дори древните гърци са смятали континента за остров, но са предпочитали да го наричат просто „светът“.

Днешните ученици наричат мегаконтинента „Стария свят“, за разлика от два полуострова, които заедно съставляват „Новия свят“. Моряците обикновено говорят за „континент“, тоест за солидна земна маса. Нека спрем за момент и се опитаме да оценим пропорциите и размерите на този нововъзприеман голям остров.[96]

Ако започнем от местоположението на Северния полюс, той лежи на рамото на земното кълбо. Измервайки разстоянието от полюс до полюс по централния меридиан на Азия, получаваме следното: първо, 1000 мили покрито с лед море до северния бряг на Сибир, след това 5000 мили суша до южния край на Индия, след това 7000 мили море до антарктическата ледена шапка. Но ако измерим по меридиана на Бенгалския залив или Арабско море, диаметърът на Азия достига само около 3500 мили. От Париж до Владивосток е приблизително 6000 мили, разстоянието от Париж до нос Добра надежда е същото, но тези измервания се отнасят за земно кълбо с обиколка от 26000 мили. Ако не бяха ледените препятствия пред околосветското плаване, практичните моряци отдавна щяха да обсъждат Големия остров именно под това име, тъй като площта му е равна само на 1/5 от площта на Световния океан.

Световният остров завършва с носове на североизток и югоизток. В ясен ден от североизточния нос, през Беринговия проток, може да се различи северният край на два полуострова, всеки от които е с размер около 1/26 от земното кълбо, които наричаме Северна и Южна Америка. На пръв поглед изглежда няма съмнение относно симетрията на Стария и Новия свят; и двата се състоят от два полуострова, в единия случай на Африка и Евразия, а в другия на Северна и Южна Америка. Но между тях няма истинска прилика. Северното и североизточното крайбрежие на Африка, дълго близо 4000 мили, е толкова тясно свързано с противоположните брегове на Европа и Азия, че пустинята Сахара изглежда като много по-ясно изразена граница на континента, отколкото Средиземно море.

В бъдещите дни на аеронавтиката морските сили ще използват водните пътища на Средиземно море и Червено море само под натиск от сухопътните сили, посредством новата десантна сила (б. пр. т.е. ВВС), когато става въпрос за противопоставяне на морската сила.

Северна и Южна Америка, свързани от тънкия Панамски провлак, на практика са по-скоро острови, отколкото полуострови един спрямо друг. Южна Америка се намира не само на юг, но и предимно на изток от Северна Америка; двете сухопътни маси са, както биха казали военните, подредени в редица и в резултат на това океаните на света обгръщат цяла Южна Америка с изключение на малка част от нея. Същото важи и за Северна Америка по отношение на Азия, тъй като континентът се вдава в океана през Беринговия проток и от глобуса може да се види, че най-краткият път от Пекин до Ню Йорк минава през този проток; обстоятелство, което един ден може да се окаже важно за пътешественика с влак или по въздух.

---

[96] *Трудно е да си представим дадените твърдения върху плоската карта, а трябва да използваме глобус.*

Третият от новите континенти Австралия, е на 1000 мили от югоизточния край на Азия и заема само 1/5 от повърхността на земното кълбо.[97]

Така трите т. нар. нови континента са по площ не повече от сателити на стария континент. Единият океан покрива 9/19 от земното кълбо, а единият мегаконтинент, Световният остров, обхваща 2/12 от тази площ; множество малки острови, сред които се открояват Северна и Южна Америка, заедно заемат останалата 1/12.

Името „Нов свят“, както е очевидно за всеки, който си е направил труда да се запознае с реалността и да отхвърли историческото наследство, изкривява перспективата. Истината, както се представя за непредубеденото око, е че големият нос, простиращ се на юг чак до нос Добра надежда, и северноамериканската военноморска база въплъщават в огромен мащаб трети аспект на разграничението между остров и полуостров, освен случая с гръцкия полуостров и остров Крит и случая с Латинския полуостров и остров Британия.

Съществената разлика е, че Световният нос, обединен от съвременни сухопътни комуникации, всъщност е Световен остров, потенциално надарен с всички предимства на остров и с колосален запас от ресурси. От известно време американските мислители се удивляват на факта, че страната им вече не се отделя от света, а президентът Уилсън убеди народа си в това, като се съгласи да участва във войната.[98] Но Северна Америка вече не може да се разглежда дори като континент; през XX век тя се свива до размерите на остров. Американците са свикнали да мислят за своето парче земя от 3 млн. кв. мили като аналогично на Европа; един ден, казват те, САЩ ще имат братовчед – Съединените европейски щати[99].

Може би не всички от тях осъзнат, че вече няма смисъл да си представят Европа като отделна от Азия и Африка. Старият свят се е превърнал в остров или, с други думи, в едно цяло, най-големият географски обект на земното кълбо.

Има забележителни паралели между кратката история на Америка и дългата история на Англия; и двете страни досега са преминали през една и съща последователност от колониални, континентални и островни етапи на развитие. Англосаксонските селища на източното и южното крайбрежие на Великобритания често се сравняват с тринадесетте английски колонии на източното крайбрежие на бъдещите Съединени щати; Често се забравя континенталният етап от английската история, подобие на който в Америка е ерата на Линкълн. Войните на Алфред Велики и Уилям Завоевателя са вътрешноанглийски войни със скандинавска намеса, а Англия като такава се превръща в остров едва при Елизабет, когато се освобождава от враждебността на шотландците и урежда вътрешните си раздори, оттогава нататък действа като цяло в отношенията си със съседния континент. Америка днес също е такава, защото американците са преодолели вътрешните си различия и се превърнаха в остров, защото събитията са принудили американците да осъзнаят, че техният т. нар. континент е на същото земно кълбо като континента Европа-Азия-Африка.

---

[97] *Това казва авторът. Всъщност Австралия заема 1/17 от земната суша, ако не броим Антарктида, или почти 1/20, ако броим Антарктида.*

[98] *Първата крачка към американският империализъм и началото на стремежа към световното господство, осъществен едва след края на студената война. (б. пр).*

[99] *Днес това е ЕС, но не е братовчед на САЩ, а негов покорен и докаран до сляпо послушание васал. (б. пр.).*

Нека нанесем войната от 1918 г. на карта на света. Това е война между островитяни и континентални държави, в това няма съмнение. Води се главно на континента и на сухопътния фронт на полуостровна Франция; от едната страна са Великобритания, Канада, САЩ, Бразилия, Австралия, Нова Зеландия и Япония, всичките острови[100].

Франция и Италия са полуостровни държави, но дори и с това предимство те не могат да удържат войната до края без подкрепата на островитяните. Индия и Китай, ако броим Китай като воюващ на Манджурския фронт, могат да се считат за авангард на военноморската мощ на Великобритания, Америка и Япония. Холандският остров Ява е единственият остров с голямо население, който не се присъедини към Западния съюз, но Ява не подкрепи континенталните държави.

Привидното единодушие на островитяните не може да бъде погрешно тълкувано. Разпадането на Русия постави реалността на по-ясен фокус, а Руската революция пречисти идеалите, за които се борихме. Фактите изглеждат в същата перспектива, ако вземем цялото население на земното кълбо. 14/16 от цялото човечество обитава големия континент, а почти 1/16 обитава съседните острови Великобритания и Япония. Дори днес, след четири века миграция, само около 1/16 от цялото човечество живее на малките континенти. Тези пропорции е малко вероятно да се променят с течение на времето. Ако Средният запад на Северна Америка може да осигури, да речем, още 100 млна души днес, вероятно Вътрешна Азия едновременно да добави цели 200 млна; и ако тропиците на Южна Америка изхранват още 100 млна, тропиците на Африка и Индия със сигурност могат да изхранват 200 млна. Само горите на Конго, ако бъдат развити за земеделие, ще изхранват около 400 млна души, ако гъстотата на населението е като на Ява и населението на Ява продължава да се увеличава. Имаме ли освен това право да предполагаме, че предвид климата и историята, Вътрешна Азия има по-малко население от Европа, Северна Америка или Япония?

Ами ако великият континент, целият Световен остров или голяма част от него, в бъдеще се превърне в единна, обединена база на морска сила? Няма ли другите островни бази моментално да остареят по отношение на кораби и хора? Техните флоти несъмнено ще се сражават героично, както доказва историята, но са обречени. Дори в настоящата война островна Америка трябваше да се притече на помощ на островна Великобритания, не защото британският флот не беше в състояние да властва в моретата, а за да не може Германия, в период на мир (или по-скоро примирие), да построи толкова много кораби и да набере толкова много хора, че Великобритания да трябва да се подчини на поражението няколко години по-късно.[101]

Капитулацията на германския флот във Фърт ъф Форт[102] е забележително събитие, **но трезвата мисъл ни кара да се запитаме дали възможността по-голямата част от великия континент, в един хубав, или трагичен за нас ден да бъде обедине-**

---

[100] *Бразилия е континентална страна, трудно ще се нарече остров, а и участието на Бразилия и Япония е чисто формално, символично.(б. пр.)*

[101] *Напълно фантастично, Германия никога не е залагала на флот и не си е правила илюзиите да окупира Британия. Но много години преди това британската германофобска пропаганда облъчва обществото със страха от германската инвазия, на която вярва и автора. Грешката на Германия е че подцени второстепенните фронтове във войната – Солунския и особено Италианския, откъдето можеше да нанесе решаващият прелом, след отпадането на Русия и да постигне крайната си победа. (б. пр.).*

[102] *В края на Първата световна война германският военноморски флот, състоящ се от 74 кораба, е интерниран в пристанището Скапа Флоу (на Оркнейските острови, а не Форт Бей, на брега на Шотландия, както твърди авторът). През юни 1919 г. всички екипажи потопяват корабите си по заповед на адмирал Л. фон Ройтер.*

на под ръководството на една държава, е напълно изключена. И трябва също да се запитаме дали този съюз може да създаде непобедима морска сила. Може би не успяхме да премахнем тази опасност в неотдавнашната война и оставихме някаква вратичка в мирния договор за бъдещето?

Трябва ли да отричаме, че подобна вратичка в закона е най-голямата заплаха за свободата на света от гледна точка на стратегията? Трябва ли тази заплаха да бъде посрещната в новата ни политическа система? Нека разгледаме тези въпроси от погледа на човек от сушата.

Глава 4. Гледна точка на обитателя на сушата

Световният остров отвътре; Физическото определение на сърцето на земята; Другите природни региони; Арабският център; Конните номади и орачите; Арабските стремежи за създаване на световна империя; Степният пояс; Татарските нашествия и техните последици; Тибет и северозападните порти на Индия и Китай; Свободното проникване от сърцето на земята в Арабия и Европа; Стратегическото определение на сърцето на земята; Черноморският басейн; Балтийският басейн; Сърцето на земята, толкова реално, колкото и Световният остров; Цитаделата и крепостта на континенталната сила.

Преди четири века светогледът на човечеството е радикално променен за едно поколение от пътешествията на великите изследователи Колумб, Да Гама и Магелан. Идеята за единния океан, произлизаща от сходството на приливите и отливите в Атлантическия и Индийския океан, внезапно става важна за хората на действието. Подобна революция се случва и в сегашното поколение в идеята за единството на континента, благодарение на съвременните методи за комуникация по суша и въздух.

На островитяните им отнема много време да разберат. това Великобритания влиза във война, за да защити съседите си Белгия и Франция, смътно осъзнавайки, че самата тя може да бъде застрашена от тяхната уязвимост, но британският народ почти единодушно прие моралното ни задължение към Белгия.[103]

Америка е шокирана от трагедията на „Лузитания“[104] [135] и се намесва във войната поради постоянното нарушаване на корабоплаването в неутралните води от страна на германските подводници.

Никой от англосаксонските народи първоначално не осъзнава стратегическото значение на войната.[105]

Те гледат на континента отвън, като моряци, за които Гвинея, Малабар, Коромандел и Мурманск са „брегове“. Нито Лондон, нито Ню Йорк обсъждат международната политика по същия начин, както в кафенетата на континентална Европа. Следователно, за да оценим континенталната позиция, трябва да се насочим навътре, да се поставим мислено в големия пръстен от „брегове“.

---

[103] *Великобритания, поема покровителството на малки континентални държави. Следователно, когато Германия поставя ултиматум на Белгия през август 1914 г., Великобритания, като гарант на белгийския неутралитет, поставя контраултиматум и след това обявява война на Германия. Б. пр.: Разбира се това е лицемерна лъжа, оправдаваща британската агресия спрямо Германия. Белгия изобщо не е неутрална и невинна, а е сключила тайни договори с Британия и Франция, почти едно десетилетие по-рано, като предоставя територията си, за плацдарм на английските и френските войски, за агресия срещу Германия.*

[104] *Този британски трансатлантически пътнически кораб с почти 2000 души на борда е торпилиран и потопен от германска подводница през май 1915 г. край бреговете на Ирландия. Б. пр. Авторът обаче забравя или услужливо премълчава, че корабът е бил претъпкан с боеприпаси, които нелегално пренася от САЩ към Британия. Всъщност тяхното взривяване, след удар на германско торпедо, разрушава кораба. А намесата на САЩ е подготвяна още с избирането на демократа Уилсън за президент и това е само повод.*

[105] *Пропагандна лъжа, точно стратегическият замисъл за англосаксонското световно господство е в основата на войната, дирижирана и ръководена от Британия. (б. пр.).*

Нека започнем с „интегрирането“ на нашите данни, защото само тогава можем да разсъждаваме за реалностите, които континентът предлага на стратегическото мислене. Размишлявайки за значими явления, човек трябва да мисли широко; командирът на батальона мисли в роти, но командирът на дивизията вече мисли в полкове и бригади. За да сформираме обаче нашите бригади, някои географски подробности трябва да бъдат изяснени от самото начало.

Северната граница на Азия е непристъпна брегова линия, покрита с лед, с изключение на тясна водна ивица, която се отваря през краткото лято от топенето на местния лед, образуван през зимата между сушата и ледената полярна шапка. Трите най-големи реки в света[106], Лена, Енисей и Об, текат на север през Сибир до този бряг, но те са практически неподходящи за океанско или речно корабоплаване и изобщо за корабоплаване.[107]

Южно от Сибир се намират други, не по-малко обширни региони със солени езера без излаз на океана; такива са басейните на реките Волга и Урал, които се вливат в Каспийско море, и басейните на Окс и Яксарт (Амударя и Сърдаря), които се вливат в Аралско море. Географите обикновено описват тези вътрешни басейни като „континентални“.

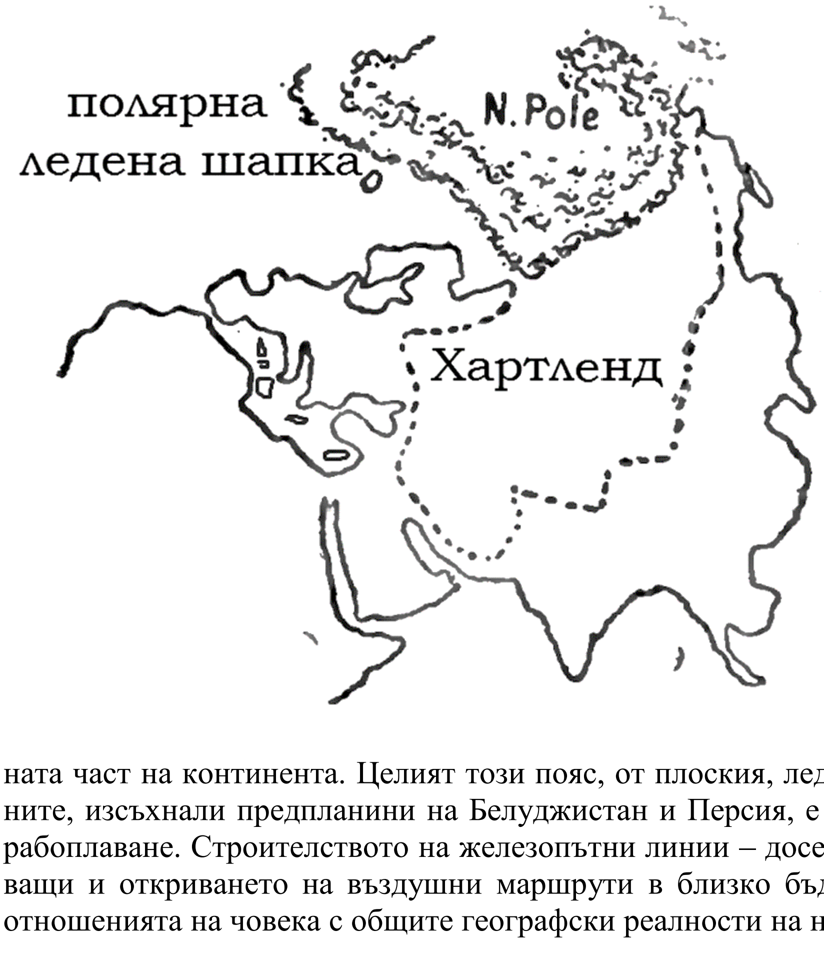

Част от Азия и Европа, чиито реки текат или към ледения север, или в солени езера без излаз към океана; Африка разположена срещу Европа и Азия в продължение на 4000 мили.

Заедно арктическите и континенталните сухи региони заемат почти половината от Азия и ¼ от Европа, образувайки непрекъснат широк пояс през северната и централната част на континента. Целият този пояс, от плоския, леден бряг на Сибир до стръмните, изсъхнали предпланини на Белуджистан и Персия, е недостъпен за океанско корабоплаване. Строителството на железопътни линии – досега практически несъществуващи и откриването на въздушни маршрути в близко бъдеще ще революционизират отношенията на човека с общите географски реалности на нашия свят.

---

[106] *Трите най-големи реки в света по дължина са Амазонка, Нил и Яндзъ; Об (заедно с Иртиш) е на 6-то място, Лена е на 10-то място, а Енисей е на 14-то място.*

[107] *Това е вярно и днес, въпреки че съвременните ледоразбивачи проправят директен път до устията на Об и Енисей за да се осигури поне морски път през летните месеци покрай бреговете на Западен Сибир.*

Този голям регион отсега нататък ще наричаме **Хартленд**. Северът, центърът и западът на Хартленда са равнина, която се издига най-много на няколкостотин фута над морското равнище. Това е най-голямата равнина на земното кълбо, обхващаща Западен Сибир, Туркестан и басейна на Волга в Европа, а Уралските планини са дълги, но не са високи: веригата им завършва на около 300 мили северно от Каспийско море, оставяйки широк проход от Сибир към Европа. Отсега нататък ще наричаме тази обширна равнина **Голямата низина**. На юг Голямата низина лежи в подножието на друга равнина, чиято средна височина над морското равнище е около половин миля, а местните планински вериги достигат 1,5 мили височина. Това широко плато е заето от три региона – Персия, Афганистан и Белуджистан;

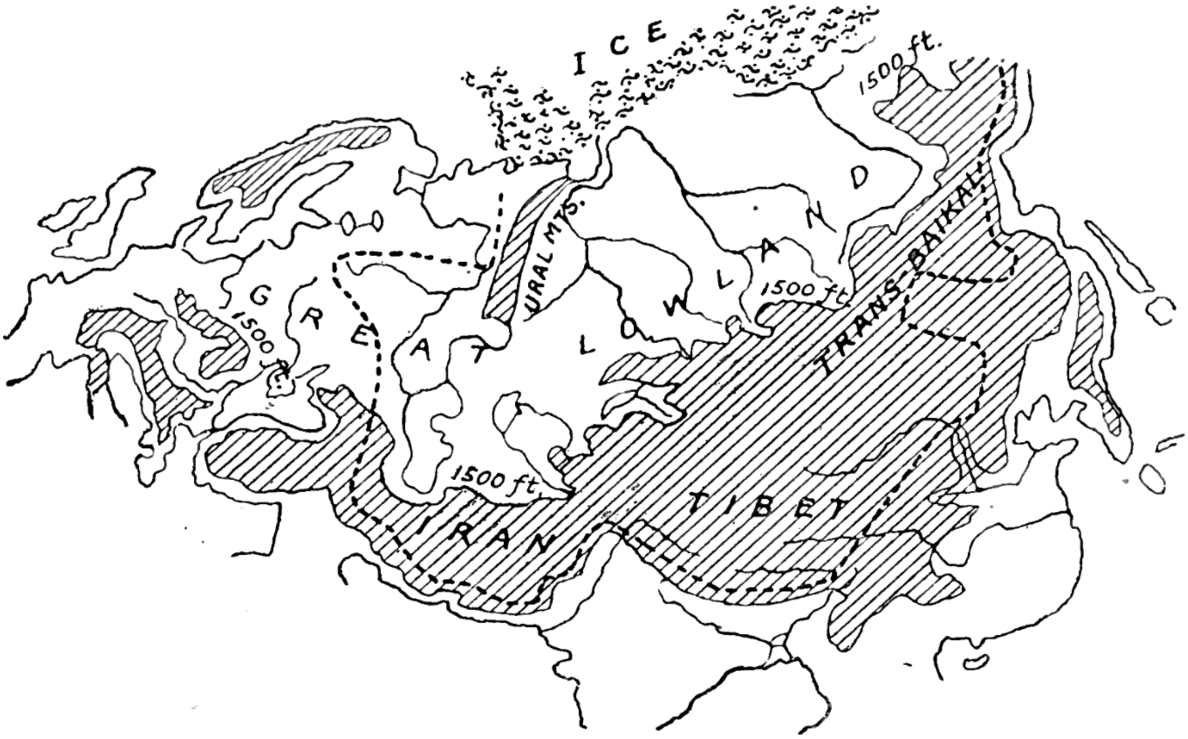

Голямата Евразийска равнина в чийто граници се намира Хартленда. По границите на Хартленда са разположени високи планински плата и планини

За наше удобство ще обозначим тази територия като **Иранска височина (Иранско плато)**. Хартлендът, като комбинация от арктическата и континенталната зона, включва по-голямата част от Голямата низина и Иранската височина; следователно, той се простира до дългата, висока и криволичеща линия на Персийските планини[108], отвъд която се намира депресията на долината на река Ефрат и Персийския залив.

Сега нека мислено се пренесем на запад от Африка. Там, между географските ширини на Канарските острови и Кабо Верде (островите Зелени носа), се простира пустинен бряг; както си спомняме, именно това обстоятелство толкова дълго е възпрепятствало средновековните моряци да предприемат пътешествие на юг и да заобиколят края на Африка. С ширина от 1000 мили, Сахара се простира оттам през северната част на Африка, от Атлантическия океан до долината на Нил. Пустинята далеч не е безжизнена навсякъде: тя има достатъчно оазиси – плитки долини с подземни водни извори и хълмове, над които понякога се събират облаци, но като цяло това са само изолирани, хаотично разпръснати точки по повърхността на обширен и безплоден регион, почти толкова голям, колкото Европа. Сахара е основната естествена граница на света; през цялата история на човечеството тя е разделяла белите от черните народи.

---

[108] *Това се отнася до планинската верига Загрос, най-голямата планинска система в съвременен Иран.*

Арабия заема широкото пространство между Сахара и Хартленда. От двете страни на долината на Нил се намират арабските земи, Либия на запад и самата Арабия на изток; а отвъд долното течение на Ефрат, в подножието на Персийските планини, се намира регион, наречен Арабистан[109], тоест земята на арабите. Следователно, в пълно съответствие с разпределението на местното население, имаме право да считаме Арабия за регион простиращ се на 800 мили от Нил до Ефрат. Ако я вземем от подножието на планинската верига Тавър, северно от Алепо, до Аденския залив, дължината ѝ е не по-малка от 1800 мили. Половината от Арабия е пустиня, а другата половина е предимно сухи степи. Намирайки се в географските ширини на Сахара, Арабия е по-плодородна и там живеят повече номади бедуини. Освен това има големи оазиси, където са разположени големи селища. Но основната разлика между Арабия и Хартленда и Сахара е, че територията ѝ е пресечена от три големи водни басейна, свързани с океана – Нил, Червено море и Ефрат с Персийския залив. Нито един от тези три водни басейна обаче не осигурява естествен проход през сухата зона.

Нил е плавателен от Средиземно море до Първия праг (по средата на пустинята), въпреки че днес в Асуан са построени шлюзове, които позволяват плаване до Втория праг; а по Ефрат може да се изкачи с лодка само до точка на 100 мили растояние от Средиземно море. Суецкият канал сега свързва Средиземно и Червено море, но не винаги е било така и не само провлакът е възпрепятствал навигацията по този маршрут. В северната част на Червено море, където има много скали, духат силни ветрове по протежение на пасатите и платноходите с трудност достигат до местния канал, който придобива сегашното си значение само чрез появата на корабите с парна машина.

В миналото пътят от Червено море до Средиземно море е започвал от Кусейр на западния бряг, минава през пустинята, и достигал до Нил при Кена, след което продължава по реката. По този маршрут британската армия достига от Индия до Египет преди повече от 100 години, за да отблъсне нашествието на Наполеон в Египет и Палестина.

От горното описание ще се види, че Хартленда, Арабия и Сахара заедно образуват обширен, извит пояс, недостъпен за мореплавателите, освен в трите Арабски басейна. Този пояс се простира през големия континент, от Арктика до Атлантическото крайбрежие. В Арабия той се отваря към Индийския океан и следователно разделя останалата част от континента на три отделни региона, където реките се вливат в океан без лед. Тези региони са: тихоокеанските и индийските брегове на Азия; полуостровите и островите на Европа и Средиземно море; африканският нос южно от Сахара. Последният регион се различава от другите два по следния важен факт: големите му реки, Нигер, Замбези и Конго, както и малките, независимо дали е Оранжева или Лимпопо[110], текат през вътрешното плато и падат през стръмна скала, за да напояват сравнително къса ивица от тесни крайбрежни низини. На платото коритата на тези реки са плавателни в продължение на няколко хиляди мили, но те нямат излаз на океана, подобно на реките на Сибир. Същото важи и за Нил над Катаракта. Следователно можем да разглеждаме вътрешността на Африка на юг от Сахара като втори Хартленд. Нека оттук нататък го наричаме **Южен Хартленд**, за разлика от Северния Хартленд на Азия и Европа.

Въпреки разликите в географската си ширина, двата Хартленда показват поразителни сходства. Обширна гора, главно от вечнозелен бор и смърч, се простира от Северна Германия и Балтийското крайбрежие до Манджурия, така че горите на Европа сякаш се сливат с тези на Тихоокеанското крайбрежие. Южно от тази горска зона Хартлендът се оголва и дърветата растат само покрай реките и в планините. Тази обширна тревиста площ е плодородна прерия по южния край на гората, изобилстваща с цветя през пролетта, но по-на юг тревата става по-рядка с увеличаването на безводието. Този тревист регион обикновено се нарича степ, без да се прави разлика между богати и бедни по отношение на растителността региони, но строго погледнато, това обозначение се отнася само за по-малко плодородните южни земи около пустинните райони на Туркестан и Монголия.

---

[109] *Авторът има предвид съвр. Хузестан, регион в югозападен Иран.*

[110] *Реките Оранжева и Лимпопо могат да се нарекат малки само в сравнение с изброените по-горе: дължината на Оранжева е 2092 км (62-ро място в списъка на най-дългите реки), а дължината на Лимпопо е 1800 км (72-ро място).*

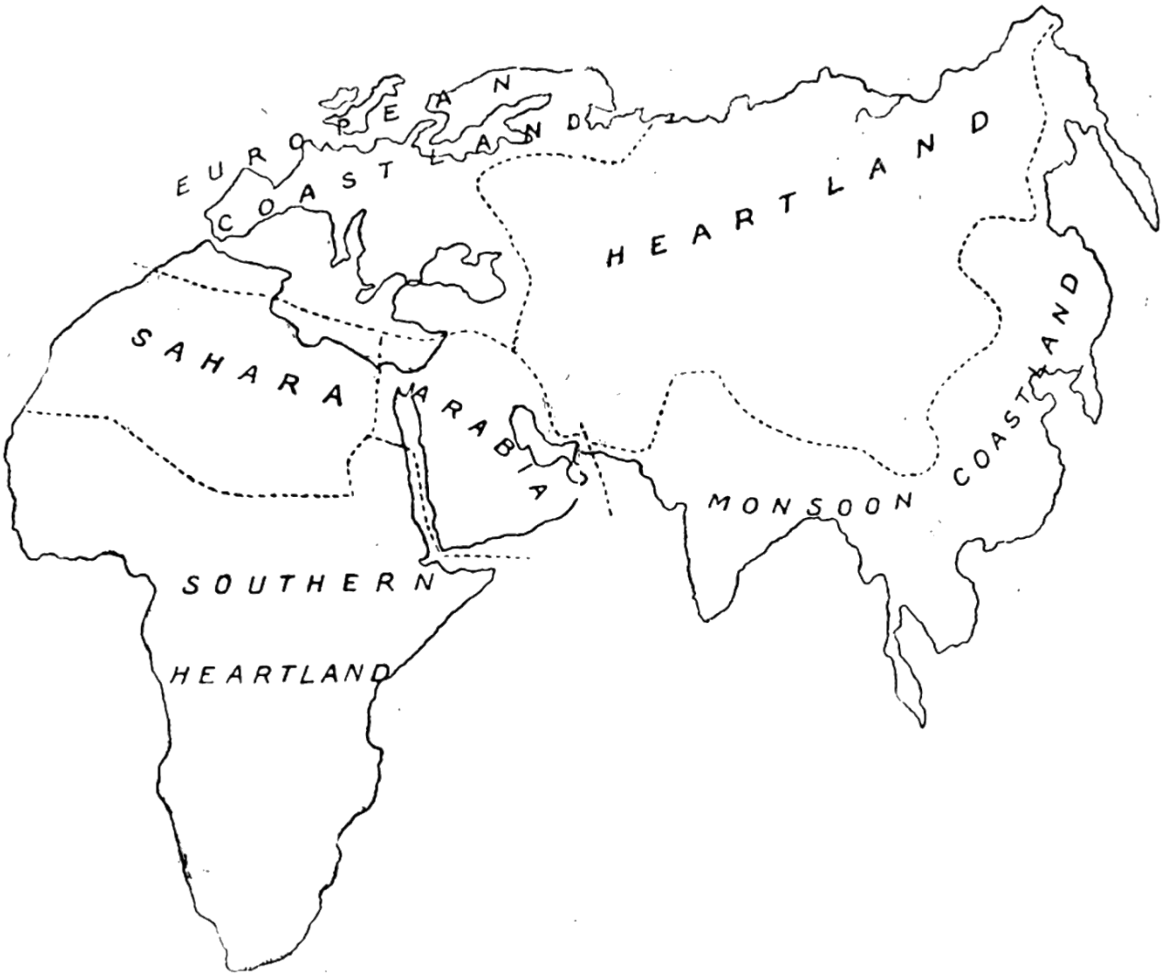

Световният остров, разделен на шест естествени области

Степта е била първоначалното местообитание на коня, а южните ѝ краища – на двугърбата камила. Южният Хартленд също притежава обширни ливади и пасища, чието плодородие в Судан постепенно се увеличава, от ръба на Сахара до тропическите гори простиращи се до бреговете на Гвинея и Конго. Горите тук не достигат до Индийския океан, но отвъд тях се простира тревиста планинска местност, която свързва суданските пасища с тези на Южна Африка; този обширен открит район се простира от Судан до Кейп Уайлд[111]; тук живеят антилопи, зебри и други големи копитни животни, които могат да бъдат сравнени с дивите коне и магарета от Северния Хартленд.

---

[111] *Това се отнася до западния край на Гамбия на атлантическото крайбрежие.*

Въпреки че зебрите не са били опитомени и затова южноафриканците не са имали товарни домашни животни, с който сме свикнали, но конете и камилите от Арабия са достигнали Судан на много ранен етап. Накратко, и в двата Хартленда, на север повече отколкото на юг, пътуването с коне е заменило плаванията с лодки по реките и по морските брегове на Атлантическия и Тихия океан. Северният Хартленд граничи с Арабия в продължение на стотици мили, където Иранската планинска област се спуска към долината на Ефрат; В североизточния си край (Абисиния и Сомалия) Южният Хартленд, граничи прекъснато от морето, с южния плодороден ъгъл на Арабия, известен като Йемен. С други думи, арабските степи, ограждащи местните пустини, служат като проход между Северния и Южния Хартленд; има и проход по бреговете на Нил през Нубия.

В заключение, трябва да кажем, че Северният Хартленд, Арабия, и Южният Хртленд откриват широк, тревист проход за конници и камили от Сибир през Персия, Арабия и Египет до Судан; и ако не беше мухата цеце и други тропически болести, хората със сигурност щяха отдавна да пътуват с коне и камили почти до Нос Добра надежда.

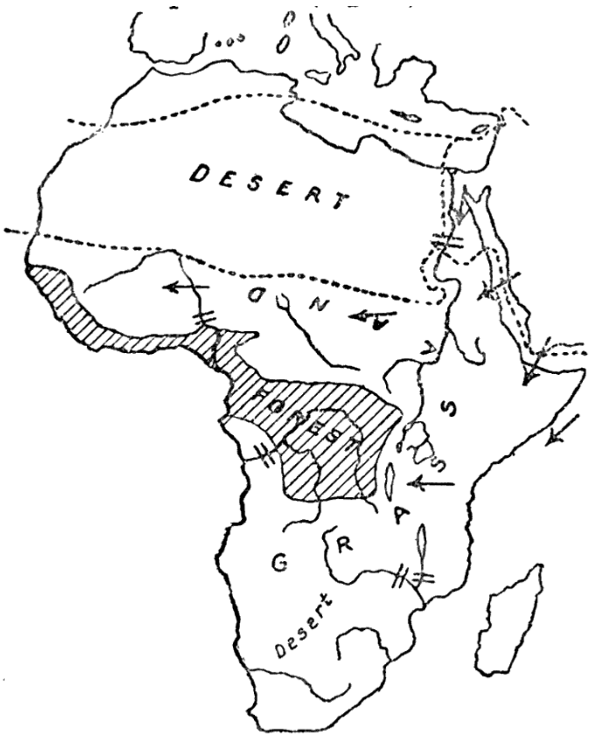

Южният (африкански) Хартленд

Отвъд Арабия, Сахара и двата Хартленда, на картата на Световния остров остават само две сравнително малки области, които обаче са от най-голямо значение за човечеството. Средиземно море, европейските полуострови и острови, са населени от 400 млна души, а южните и източните крайбрежни райони на Азия (или Индиите, ако използваме старото наименование) се населяват от 800 млна души. Оказва се, че в тези две области живеят ¾ от населението на земното кълбо.

От нашата настояща гледна точка трябва да каже, че 4/5 от населението на големия континент, или Световния остров, обитават две области, които заедно заемат само една пета от площта му. Двата района си приличат и в няколко други много важни отношения. Първо, реките им са в по-голямата си част плавателни до океана. В Индиите (т.е Индия, Индокитай и Китай) имаме редица големи реки, водещи до открито море; това са Инд, Ганг, Брахмапутра, Иравади, Салуин, Менам[112], Меконг, Сонгхо, Сицзян, Яндзъ, Жълтата река, Хайхе, Ляохе, Амур.

Повечето от тях са плавателни на няколкостотин мили от устията си; британски параход веднъж е достигнал по Яндзъ до Ханджоу, град на 500 мили от морето.

В полуостровна Европа има малко място за толкова големи реки, но Дунав, Рейн и Елба се гордеят с активно корабоплаване и директни излази на океана. Манхайм, на 300 мили нагоре по Рейн, беше едно от главните пристанища на Европа преди войната; баржи с дължина 100 ярда и хиляди тонове акостираха на кейовете му.

---

[112] *Остаряло име за Чао Прая, най-голямата река в Тайланд.*

Полуостровната география на Европа, дори и да има ограничен речния поток, предлага още повече възможности за воден транспорт. Приликата между двете „крайбрежни зони“ се простира отвъд наличието на плавателни реки. Ако премахнем от картата на Световния остров, по-сухите райони, където се наблюдават само локални валежи поради наличието на планини, веднага ще забележим предимството на крайбрежните зони по отношение на плодородието, поради широко разпространените валежи както в равнините, така и в планините. Мусонните ветрове през лятото носят океанска влага от югозапад към Индия и на югоизток към Китай; западните ветрове от Атлантика носят дъжд в Европа по всяко време на годината, а през зимата напояват Средиземно море. Следователно и двата бряга се отличават с богатството на почвата си, а развитото земеделие позволява изхранването на голямо население.

Ето защо Европа и Индия са земи на орачи (земеделци) и мореплаватели, докато Северният и Южният Хартленд и Арабия в по-голямата си част не познават плуга и са недостъпни за морските кораби.

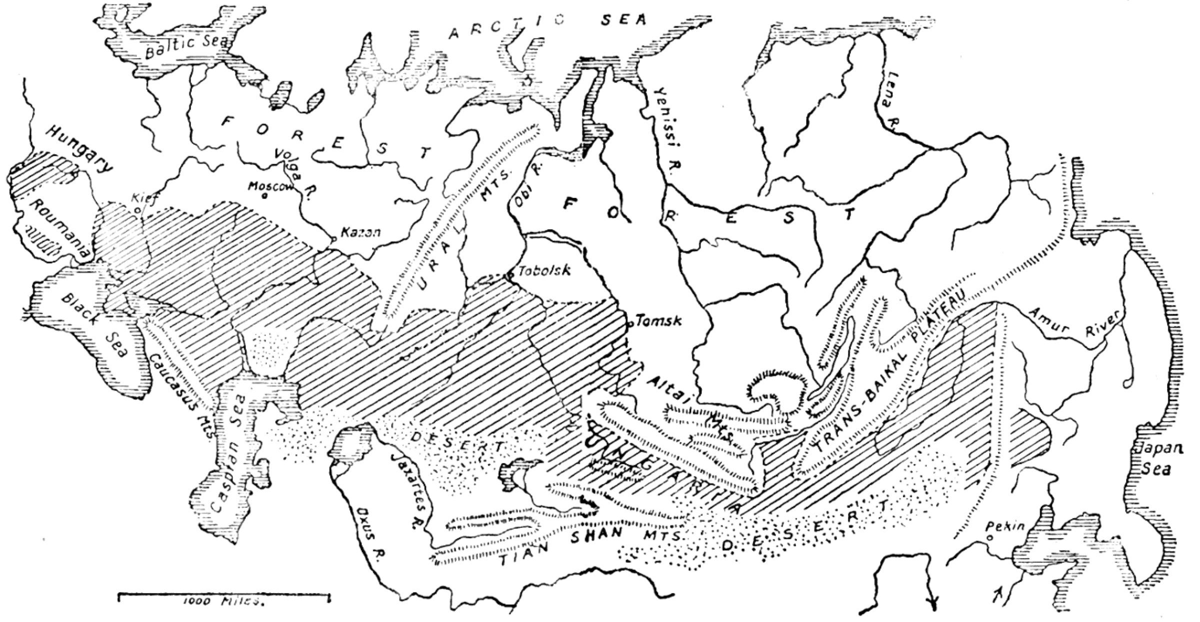
Baltic Sea
ARCTIC SEA
Hungary
Roumania
Kief
FOREST
Moscow
Volga R.
Kazan
URAL MTS.
Obi R.
Yenissi R.
Lena R.
Tobolsk
Tomsk
F O R E S T
Black Sea
Caucasus Mts
Caspian Sea
Altai Mts.
TRANS-BAIKAL PLATEAU
Amur River
DESERT
Jaxartes R.
Oxus R.
TIAN SHAN MTS.
DESERT
Japan Sea
Pekin
1000 Miles.

FIG. 18.—The Steppes. ////// Grasslands.

Степите на Евразия

От друга страна, те са естествено пригодени към номадските миграции на конните народи и камилските кервани, които водят стада от говеда и овце. Дори в саваните на тропическа Африка, където няма коне или камили, богатството на местните жители се състои главно от говеда и овце. Разбира се, това са широки обобщения, допускащи много местни изключения, но те достатъчно отразяват естеството на огромните географски реалности .[113]

Нека сега се обърнем към историята, тъй като никаква практическа представа за причините, които подтикват хората към действие, не може да бъде схваната по чисто статичен начин; трябва да разчитаме или на собствения си опит, или на историята на човешката раса.

Оазисите на Изтока обикновено са възхвалявани в поезията като великолепни градини, защото пътешествениците са прекосявали пустини, за да стигнат измъчени от глад и жажда до тях!

---

[113] *Говорим за реалности, които, обусловят историята и сегашното разпределение на населението и цивилизацията. Същите реалности днес придобиват ново съдържание благодарение на по-високата организация на производството на храни и по-богатите пасища.*

Писаната история започва в големите оазиси на Северна Арабия. Ранната международна политика, е взаимодействието на две държави, възникнали в алувиалните равнини на долното течение на Ефрат и долното течение на Нил; издигането на диги за предпазване от наводнения и изграждането на канали за разпределение на речните води неизбежно допринасят за установяването на обществен ред и дисциплина.

Двете цивилизации със сигурност са били много различни, което е причината за установяването и поддържането на отношенията им.

В Египет скалистите стени на сравнително тясната долина са снабдявали населението със строителни материали, а папирусът, предшественикът на хартията, улеснява развитието на писмеността; В равнините на Вавилония са строили с глинени тухли и са използвали глинени плочки за писане с клинопис.

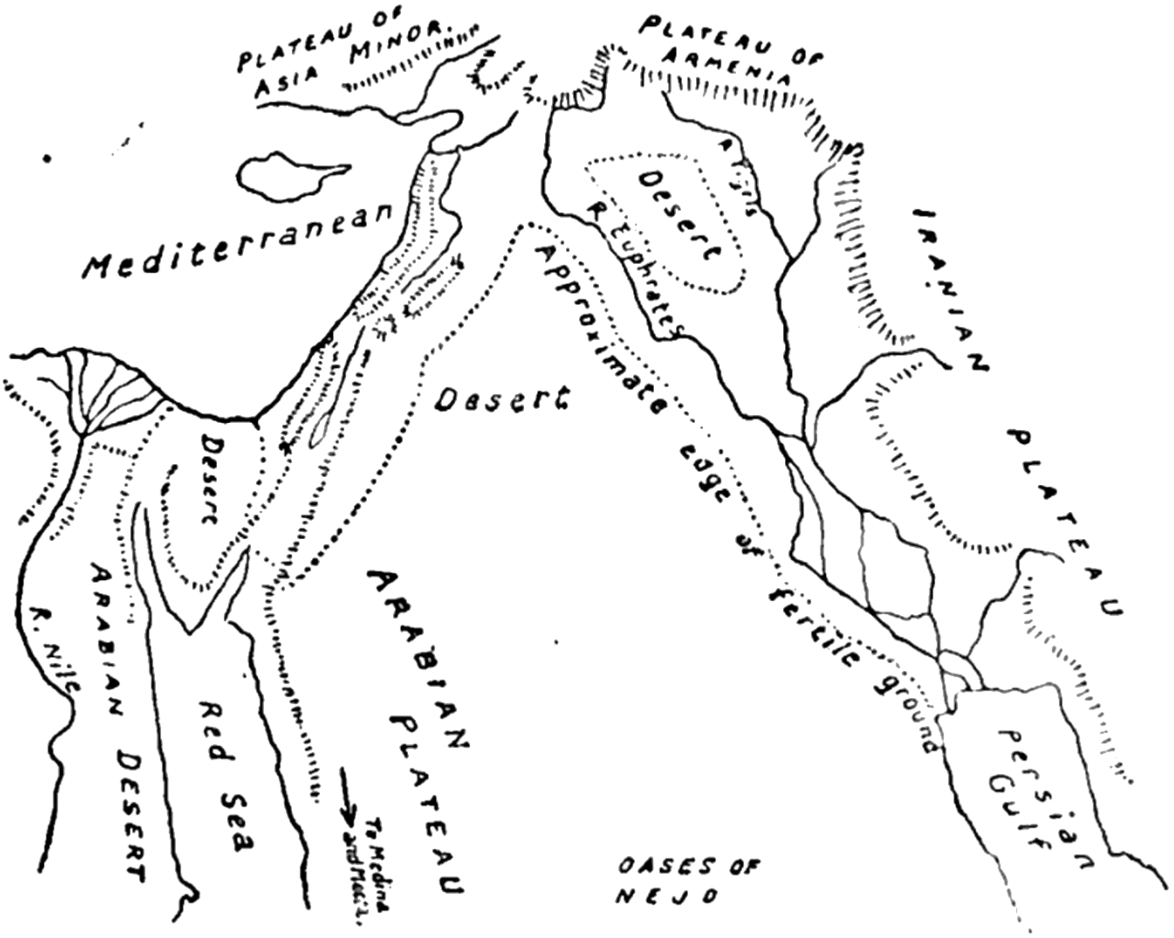
PLATEAU OF ASIA MINOR
PLATEAU OF ARMENIA
Mediterranean
Desert
Tigris
R. Euphrates
Approximate edge of fertile ground
IRANIAN PLATEAU
Desert
Desert
R. Nile
ARABIAN DESERT
Red Sea
ARABIAN PLATEAU
To Medina and Mecca
OASES OF NEJD
Persian Gulf

FIG. 19.—Northern Arabia.

Северна Арабия

Пътят между двете страни е минавал на запад, от Ефрат през сирийския край на Арабската пустиня, покрай изворите на Палмира до Дамаск, който е основан в оазис при сливането на реките Абана и Фарпар, носещи водите си от склоновете на Антиливан и планината Хермон.[114] От Дамаск е имало различни пътища към Египет: долният е минавал по крайбрежието, а горният се е простирал по ръба на пустинното плато на изток от долината на река Йордан.

---

[114] *Антиливан (Джебел еш Шарки) е планинска верига между Ливан и Сирия. Хермон (Еш Шейх с височина 2813 м) не е планина, а хребет с дължина почти 60 км и площ от около 1000 кв. км, част от Антиливан.*

В далечината, си намира скалистия хребет на Юдея, между горния и долния път, на хълма се е намирала крепостта Йерусалим. На картата, съставена от монаси по време на кръстоносните походи и все още окачена в катедралата Херефорд, Йерусалим е обозначен като геометричен център, пъп на света, а на пода на църквата, все още е изобразен „Светия гроб“ в Йерусалим и показва точното местоположение на „центъра на вселената“.

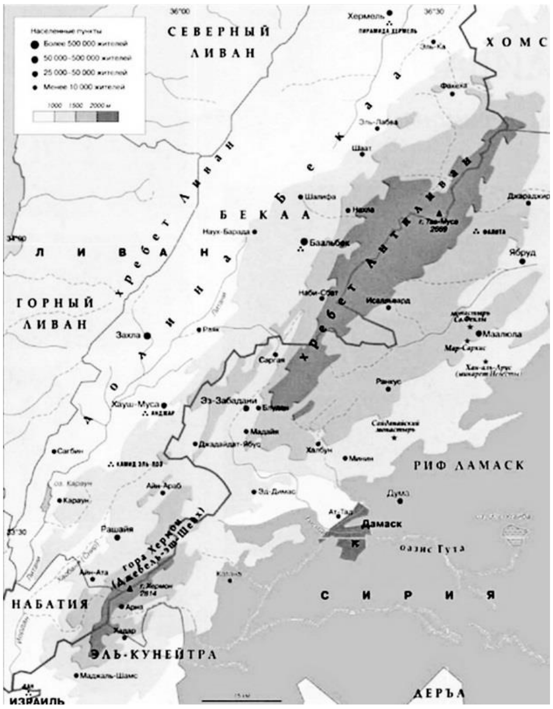
Населенные пункты
Более 500 000 жителей
50 000–500 000 жителей
25 000–50 000 жителей
Менее 10 000 жителей
1000 1500 2000 м
36°00
36°30
33°30
СЕВЕРНЫЙ ЛИВАН
ХОМС
ГОРНЫЙ ЛИВАН
ЛИВАН
БЕКАА
хребет Ливан
долина Бекаа
хребет Антиливан
Хермель
Эль-Ка
Факеха
Эль-Лабва
Шаат
Шлифа
Нахла
Наук-Барада
Баальбек
г. Тал-Муса 2669
Джарабуд
Яброд
Наби-Шит
Исальвара
Захла
Раяк
Маалюла
Мар-Саркис
Саргая
Рангус
Хауш-Муса
Эз-Забадани
Блудан
Мадайя
Джадайдат-Ябус
Халбун
Минин
Саїдная
Сагбин
Караун
Айн-Араб
Эд-Димас
Дума
Ат-Тал
Дамаск
Рашайя
оазис Гута
РИФ ДАМАСК
гора Хермон (Джебель-эш-Шейх)
г. Хермон 2814
Айн-Ата
Арна
Хадар
НАБАТИЯ
СИРИЯ
ЭЛЬ-КУНЕЙТРА
Маджаль-Шамс
ИЗРАИЛЬ
ДЕРЪА

Ако нашето изучаване на географските реалности, които разглеждаме възможно най-пълно, води до правилни заключения, тогава средновековните църковни деятели не са грешали чак толкова. Ако Световният остров по дефиниция е главната крепост на човечеството на земното кълбо и Арабия, бидейки междинният регион между Европа и Индия, между Северния и Южния Хартленд, заема централно положение на Световния остров, тогава цитаделата на Йерусалим е стратегически разположена спрямо световните реалности и сегашното ѝ положение не се различава съществено от идеалното разположение от гледна точка на Средновековието или на древен Вавилон и Египет.

Както показа войната, Суецкият канал осигурява интензивен трафик между Индия и Европа, а армия в Палестина е способна да го атакува; вече се строи товарна железопътна линия през Яфа на крайбрежната равнина, която ще свърже Южния и Северния Хартленд. Освен това, който държи Дамаск, ще има флангов достъп до алтернативен маршрут между океаните, надолу по долината на Ефрат.

Едва ли може да се обясни с чисто съвпадение, че в този регион се намира началната точка на историята и центърът на пътищата, които са най-важни дори в наше време. В зората на историята, децата на Сем или семитите, завладели обработваемите околности на арабските пустини; няма ли малка прилика между пръстена на техните селища около пясъчното море и подобния пръстен от гръцки селища около Егейско море?

Нахлуването в Обетованата земя отвъд Йордан от Бени Израел, децата на Израел, вероятно е било едно от многото бедуински нападения. Халдейците, от чийто град Ур на границата на пустинята, Авраам тръгнал по утъпкания път към Палестина, били семити и прогонили несемитските акадци[115] от земите, станали известни като Вавилония; династията на царете-пастири в Египет също изглежда е от семитски произход.[116]

От това следва, че всички народи на Арабия – араби, вавилонци, асирийци, сирийци, финикийци и евреи – са говорили диалекти на една езикова група (семитски езици). Сега навсякъде там, от планинската верига Тавър до Аденския залив и от Персийските планини до оазисите в Сахара на запад от Нил, се говори арабски. Арабската планинска област се спуска рязко към морския бряг във всички посоки, с изключение на една: на североизток тя се спуска леко надолу в широка депресия, заета от долината на Ефрат и Персийския залив. Дължината на тази депресия е 1800 мили от дефилето, през което Ефрат излиза от Арменските планини, до Ормузкия проток в устието на Персийския залив; По цялата дължина на тази депресия се простират Персийските планини, високата иранска граница на Хартленда.

---

[115] *Акадците също са семити, те са предци на асирийците. (б. пр.).*

[116] *Пастирските царе, както Йосиф Флавий нарича тази династия, са били хиксосите, азиатски народ, завладял част от Египет около 1600 г. пр.н.е. (или дори по-рано). Забележката на автора за възможната семитска принадлежност на хиксосите също най-вероятно се основава на разсъжденията на Йосиф Флавий, който е смятал тази етническа група за предци на евреите.*

Едно от най-великите събития в древната история е когато персийските планинци се спуснали в долината на Ефрат под ръководството на Кир и след като превзели Вавилон, напреднали по сирийския път през Дамаск, за да завладеят Египет. Дефилето, през което Ефрат напуска Арменското плато, е на повече от 800 мили по права линия от устието му и само на малко над 100 мили от североизточния бряг на Средиземно море близо до Алепо. Непосредствено на запад от това дефиле се издига Арменското плато, чиято средна височина е около 1,5 мили, което се спуска към много по-ниския полуостров на Мала Азия.

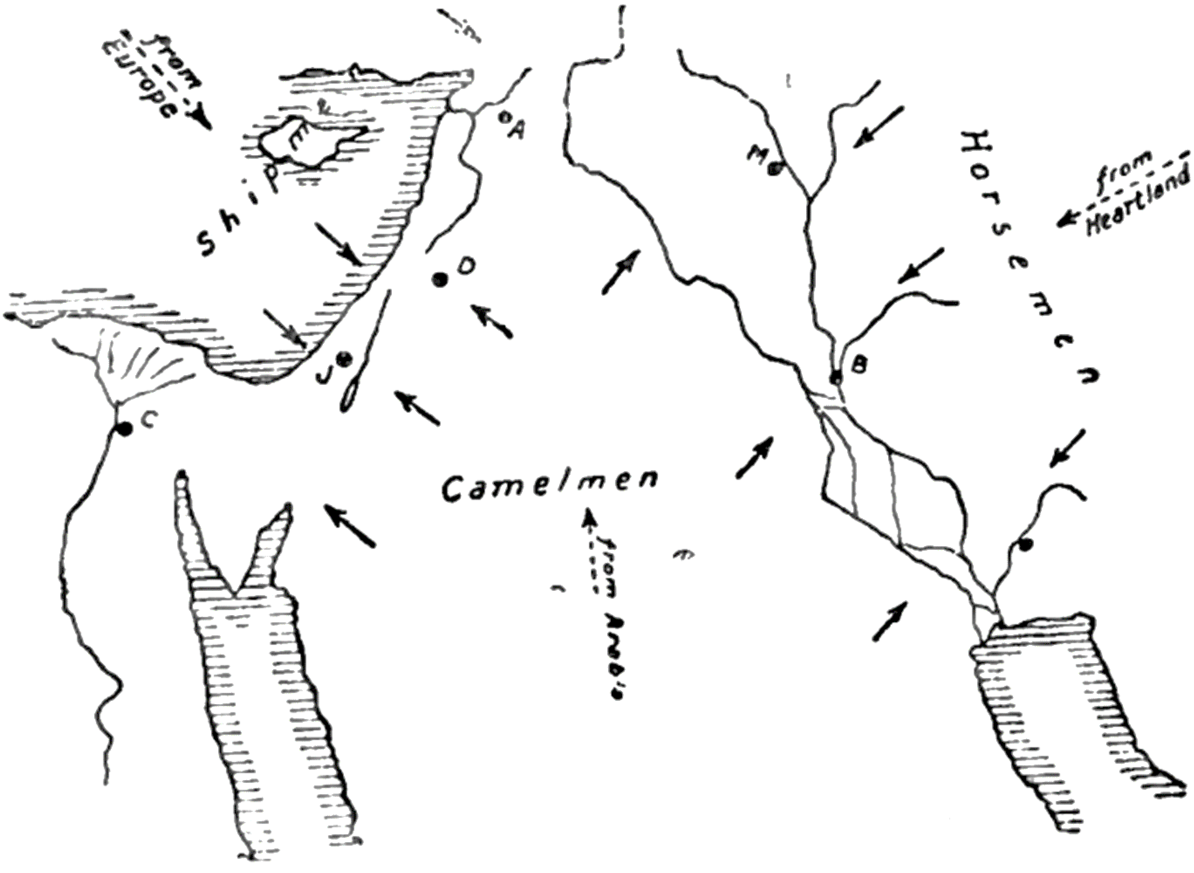

Нашествията на номадите – яздещите коне, яздещите камили и морските народи срещу древните уседнали земеделски цивилизации

Второто велико събитие в древната история е похода на македонците, водени от Александър прекосили Дарданелите и преминали през откритите център на Мала Азия, проникнали през проходите Тавър в Киликия, достигайки Египет през Сирия, а след това, през Сирия, до Ефрат и се спуснали по реката към Вавилон. Александър е довел македонците по суша в Арабия, но тяхното нахлуване се основавало на морската сила, както се вижда от бързото последващо развитие на големите елинистични пристанища Александрия и Антиохия, крайбрежните столици, от които мореплавателите са тръгвали към вътрешността на страната.

Ако анализираме тези факти от географска гледна точка, лесно е да се види, че плодородният пояс се простира на северозапад нагоре по река Ефрат, след това завива на юг покрай събиращите дъжд брегове на Сирия и се прекъсва на запад, в Египет. Това е гъсто населен пояс, обитаван от уседнали орачи (земеделци). С изключение на два участъка безжизнена земя, главният път на древността е минавал през житните му ниви, от Вавилон до Мемфис.

Ключът към някои от великите събития в древната история може да се намери в подчинението на народите от този земеделски пояс, от техните мигриращи съседи. От юг, оставяйки зад гърба си засушените простори на Арабия, ездачите на камили напредвали на североизток към Месопотамия, на северозапад към Сирия и на запад към Египет; от североизток, обръщайки гръб на степните простори на Хартленда, конните номади прониквали от Иранската планинска област в Месопотамия; от северозапад, през полуостров Мала Азия или директно през левантийския бряг, атакували морските народи, които плавали по водните пътища на Европа и заплашвали Сирия и Египет.

В Азия римляните завземат западната част от територията, завладяна от македонците. Рейн и Дунав, по които са разположени легионите, маркират границите на римското проникване северно от Средиземно море, а горното течение на Ефрат, където реката тече от север на юг, преди да завие на югоизток, маркира границите (също защитавани от легионите) на римското проникване на изток от Средиземно море.

Всъщност Римската империя в широк смисъл, е местна империя: тя принадлежи изцяло на атлантическото крайбрежие. Отдалечените провинции, преди под македонско управление, по римско време преминават към партите, наследниците на персите, които от своя страна са дошли от Иран в Месопотамия.

След това отново идва времето на камилските ездачи. Вдъхновени от проповедите на Мохамед, арабите от централния оазис Неджд и западния регион Хиджаз (където се намират Мека и Медина) изпращат сарацинска (арабска) армия, която прогонва партите[117] от Месопотамия, изгонват римляните (византийците) от Сирия и Египет и основават поредица от вътрешни столици – Кайро, Дамаск и Багдад, по древния път през плодородния пояс. От тази плодородна основа, властта на сарацините (арабите) се разпростира върху всички околни райони и по начин, предполагащ създаването на световна империя.

На североизток мохамеданите настъпват от Багдад към Иран по същия проход, който партите и персите преди това използват в обратната посока; те дори достигат Северна Индия. На юг те прекосяват йеменския нос на Арабия, достигат африканското крайбрежие южно от Сахара и завладяват целия Судан. Така, подобно на голям орел, тяхната континентална империя разперва криле от арабския център над земите на Северния Хартленд, във вътрешността на Азия, и над земите на Южния Хартленд, във вътрешността на Африка. Но сарацините не се задоволяват с господство, основано единствено на транспортните средства, присъщи на степите и пустините; подобно на своите предшественици, финикийците и поданиците на библейската Савската царица[118], те насочват вниманието си към морето. На запад се придвижват по северното крайбрежие на Африка, по вода и по суша, докато достигат до Берберия и Испания, чиито обширни равнини, нито изцяло безплодни като Сахара, нито гористи като по-голямата част от Европейския полуостров, им напомнят за условията в родната им земя.

А на изток от Йемен, в устието на Червено море, и от Оман, в устието на Персийския залив, те плават с летните мусони към Малабарския бряг на Индия и дори до далечните Малайски острови, връщайки се у дома със зимните мусони. Арабските дау постепенно очертават на картата една морска империя, простираща се от Гибралтарския проток до Малакския проток и от брега на Атлантическия океан до брега на Тихия океан. Тези огромни сарацински (арабски) владения, подчинили северните и южните земи чрез войските си от ездачи на камили, и земите на запад и изток покорени с морски кораби, не просъществува дълго, защото има фатален недостатък: арабската база не разполагала с достатъчно многобройна човешка сила, за да осигури подчинението на завладените територии. Но никой, който изследва реалностите, на които се основава стратегическото мислене на всяко правителство, стремящо се да стане световна сила, не бива да губи от поглед предупрежденията, извлечени от човешката история.

---

[117] *Грешка на автора, арабите воюват със Сасанидски Иран, сменил господството на партите в началото на III век.*

[118] *Тоест, на жителите на арабското царство Саба (Шеба; разположено приблизително на територията на съвременен Йемен).*

Не Европа или Индия разбиха Сарацинската империя (Арабският халифат); това става от Хартлендът, с нападения от север. Арабия е заобиколена от море и пустиня във всички посоки, с изключение на границата с Хартлендът. Западната морска мощ на арабите несъмнено е спряна от Венеция и Генуа, а източната им морска мощ е укротена от португалците, заобикалящи нос Добра надежда. И турската сухопътна мощ разгромява и покорява сарацините.

Тук ще се спрем по-подробно върху характеристиките на великия Северен Хартленд, и дългата пасищна зона (степта), която се намира на юг от горската зона и частично се припокрива с границите на двата крайбрежни региона на запад и изток. Степите започват в центъра на Европа, където Унгарската равнина[119] е изцяло заобиколена с пръстен от залесени планини – Източните Алпи и Карпатите.

Съвременните полета с пшеница и царевица изместиха степите, но преди сто години, преди да бъдат прокарани железопътните линии до пазарите, конвенционално морските територии на Унгария на изток от Дунав са били прерия или степ, а унгарците са измервали богатството си главно в коне и говеда.

Отвъд горската бариера на Карпатите се отваря основният степен пояс, който се простира на изток, с крайбрежието на Черно море на юг и края на руските гори на север. Горският клин нахлува в причудлив зигзаг в руската равнина[120], в южна посока, от северния край на Карпатите на 50-тия паралел географската ширина до подножието на Уралската верига на 56-тия паралел.

Москва се намира близо до горите, в район с разчистени полета, които са съставлявали цяла населена Русия преди неотдавнашната колонизация на степта.

Басейните на Волга и Дон, сега са заети от житни площи вместо степна трева, но само преди сто години казашките постове на Русия са стояли на реките Днепър и Дон, и само дърветата по брегове им са нарушавали безкрайния степен пейзаж.

Горите в южния край на Уралската верига образуват своеобразен „нос“, вдаващ се в степта, но равнината, водеща от Европа към Азия: между Уралската верига и северния бряг на Каспийско море, е покрита с трева. Отвъд тази „порта“ степта се разширява все повече. На север от тях горите продължават, но на юг се простират пустините и субаридните простори на Туркестан.

Транссибирската железница пресича степната зона от Челябинск, станция в източното подножие на Урал, където се събират маршрутите от Петроград и Москва, до Иркутск на река Ангара, точно под мястото, където тя изтича от езерото Байкал. Житните полета постепенно заместват тревата около железопътната линия, но уседналото население тук е доста малко, а татарите и киргизите все още се скитат по обширните степни площи. По-нататък краят на гората завива на юг по границата между Западен и Източен Сибир. Източен Сибир изобилства от гористи планини и хълмове, които постепенно се спускат от Забайкалското плато до североизточния нос на Азия, към Беринговия проток. Ливадната (степна) зона също отива на юг и се простира на изток по долния ръб на Монголската възвишение. Преходът от Голямата низина към Монголия е „Сухият проход“ на Джунгария[121], между планините Тяншан на юг и Алтай на север.

---

[119] *Панонската низина или равнината Алефьолд.*

[120] *Източноевропейската, или Сарматската равнина, се простира от балтийското крайбрежие до Уралските планини.*

Отвъд Джунгария, степите преминават към южните подножия на гористите Алтай и Забайкалските планини, по протежение на пустинята Гоби на юг и достигат до горните притоци на река Амур.

По източната, външна страна на Хинганския хребет има горски пояс, през който Монголската възвишеност се спуска към низините на Манджурия, но самата Манджурия все още има своя собствена степ, доста сравнима с подобно изолираната унгарска степ на 5000 км на запад. Манджурската степ не достига до брега на Тихия океан; пътят ѝ е блокиран от крайбрежна планинска верига, гъсто покрита с гора и насочваща Амур, който тече на изток, към устието му на север.

Нека освободим този дълъг степен участък от съвременни железопътни линии и царевични ниви и го заселим отново във въображението си с татари, яздещи коне[122], които по произход са тюрки; турският език, говорен в съвременен Константинопол, се предполага, че е напълно разбираем за арктическите племена в устието на река Лена.[123] По някаква неизвестна причина[124], може би редовните суши, тези номадски татарски орди епизодично през историята си, се събират и изсипват в неустоима лавина върху уседналите земеделски народи на Китай и Европа.

На запад за първи път ги срещаме под името хуни, които в средата на V век сл. Хр. нахлуват в Унгария водени от жестокия Атила. От Унгария те извършват нападения в три посоки – на северозапад, запад и югозапад. На северозапад предизвикат смут сред германците, и племената най-близо до морето, англите и саксите, преплуват и се установяват в новия си дом, остров Британия. На запад хуните напредват в Галия, но са победени в голямата битка при Шалон (Каталунските поля), където франки, готи и римляни (романизилани гали) рамо до рамо се сражават срещу общ враг от изток (от този съюз по-късно възниква съвременният френски народ). На югозапад Атила достига до Милано, като по пътя разрушава важните римски градове Аквилея и Падуа, чиито жители избягали към брега и основават Венеция.

В Милано Атила и посрещнат от римския архиепископ Лео; по някаква причина хуните спират и римският трон си приписва това постижение. Едва ли е преувеличено да се каже, че сред последствията от този смазващ удар на Хартленда към крайбрежието е появата на английската и френската нация, раждането на морската сила Венеция и възходът на средновековната институция на папството.[125]

Кой може да предвиди какви големи и да се надяваме, добри промени ще донесе подобен удар, ако се случи в наши дни?

Хунските набези спират след няколко години, вероятно защото не са разполагали със значителна човешка сила зад гърба си; възможно е европейците да са били шокирани от скоростта на удара.

Въпреки това, отделни хуни очевидно се задържат в пустата унгарска равнина – и са били принудени да се подчинят на новата конна орда, настъпваща на запад, а именно аварите, с които Карл Велики се е сражава, и маджарите които са се появяват по-късно.

---

[121] *Джунгарският басейн (падина, равнина) е исторически географски регион в Северозападен Китай.*

[122] *Тук татари е употребено като общото название за азиатските номади.*

[123] *Авторът греши, турците и якутите трудно биха се разбрали помежду си без преводач. Все едно да сравни английският език със скандинавските езици или с немския, или френския с румънския. (б. пр.).*

[124] *Причината е точно тази – климатичните промени и засушаването. Както казват китайските автори „номадите вървят след водата и тревата“. (б. пр).*

[125] *Пресилен и повърхностен извод. (б. пр.).*

През 1000 г. тези „тюрки“[126], опустошавали Германия през предходния век, са успешно покръстени, след което маджарските земи се превръщат в надеждна крепост на латинския християнски свят: татарите не проникват отново в Унгария. Но те поддържат икономиката си главно със същите методи, които са били използвани в степта.

През Тъмните векове скандинавските езичници пиратстват с корабите си в северните морета, а сарацинските и мавритански нашественици опустошават Средиземно морето, докато турците от Азия нахлуват в самото сърце на християнския полуостров, който е принуден да се изправи срещу враждебната морска сила, ще имаме поне бегла представа за положението на Европа – между чука, и наковалнята. Чукът е континенталната сила на Хартленда.

Ако проследим тези исторически събития на картата, става очевиден един решаващ стратегически факт: Голямата низина, в обхвата на своите равнини, се наслагва върху континенталните и арктически пояси на Хартленда от източната страна на Европейския полуостров. Нищо не пречи на конните номади да се насочат на запад към регионите, захранвани от чисто европейските реки Днепър и Дунав.

В ярък контраст с този свободен проход от Хартленда към Европа е веригата от могъщи бариери, които отделят Хартленда по източната и югоизточната му граница от Индия. Гъсто населените земи на Китай и Индия се намират зад източните и южните склонове на най-високите планински вериги на земното кълбо; на юг Хималайската верига, извиваща се на 1500 мили по северната част на Индия, и се издига от 1000 до 28 000–29 000 фута над морското равнище. Хималаите са само ръбът на Тибетското плато, площ, равна на общата площ на Франция, Германия и Австро-Унгария, със средна надморска височина от 15 000 фута (височината на алпийския връх Монблан).

В сравнение с тези факти, разликите между низините и равнините, между Иранската планинска област и Голямата низина, изглеждат абсолютно незначителни. Тибет със съседните си вериги (Хималаите, Памир, Каракорум, Хиндукуш и Тяншан; нека ги наречем заедно Тибетската планинска област) няма равен на земното кълбо по обща височина и площ, тоест по размер. Дори когато Сахара започне да се пресича ежедневно от превозните средства на съвременната цивилизация, Тибет този „покрив на света“, ще продължи да бъде заобикалян и ще продължи да блокира сухопътните пътища към Китай и Индия, като подчертава особеното значение на северозападните граници на тези две страни. На север от Тибет, голяма част от региона е континентален и следователно част от Хартленда, се намира Монголската планинска област, която също е част от Хартленда. Тази Монголска височина е много по-ниска от Тибет, всъщност е сравнима по надморска височина с Иранската височина. През сухата територия на Монголия, два естествени пътя водят до плодородните низини на Китай: единият през провинция Гансу, отвъд североизточния „ъгъл“ на Тибет, до големия град Сиан, с население от около милион души; другият е право на югоизток от езерото Байкал до Пекин, който също има население от около милион души. Сиан и Пекин, и двата града в Китайската низина, са основани от завоеватели от Хартленда.[127]

Съществуват и два естествени пътя през Иранското плато към Индия: единият е тясна високопланинска пътека по склоновете на Хиндукуш, надолу по долината на Кабул и през прохода Хайбер до пресичането на Инд при Аток; другият е през Херат и Кандахар, покрай подножието на афганистанските планини и през дефилето Болан до

---

[126] *Авторът има предвид унгарците, които византийските извори наричат „турки“.*

[127] *Сиан (древният град Чанъан) е основан по време на управлението на древнокитайската династия Чжоу (XI-III век пр.н.е.), произходът на народа Чжоу не е точно установен (б. пр. пратохари). Пекин (или по-скоро селище на мястото на съвременния град) също се появява по време на епохата Чжоу. Авторът вероятно има предвид, че „пълноценен“ град на това място е възникнал едва по време на управлението на монголската династия Юан (по това време Пекин се е наричал Ханбалък).*

Инд. Точно на изток от Инд започва Индийската пустиня, която се простира от океана почти до Хималаите и следователно двата пътя постепенно се сливат в Пенджаб, тази вътрешна „порта“ към Индия, е между пустинята и планините. Тук е Делхи, откъдето се осъществява корабоплаването по Джумна и Ганг, а градът, подобно на Сиан и Пекин в Китай, е основан от завоеватели от Хартленда.[128] Тези тесни и трудни пътища многократно са използвани от нашественици от Хартленда, за да нахлуват в Индия и Китай, но империите, които са създали, скоро прекъсват връзката си със степите. Такъв е случаят с Моголите в Индия, династия, основана от монголи от вътрешността на Азия.

Заключението, до което стигаме, е че връзката между Хартленда (особено по-отворените западни региони на Иран, Туркестан и Сибир) и Европа и Арабия е много по-силна, отколкото с Китай и Индия или с Южния Хартленд на Африка. Ясно очертаните естествени граници на пустинята Сахара и Тибетската верига нямат паралел на юг и изток, където Хартлендът се среща с Арабия и Европа.

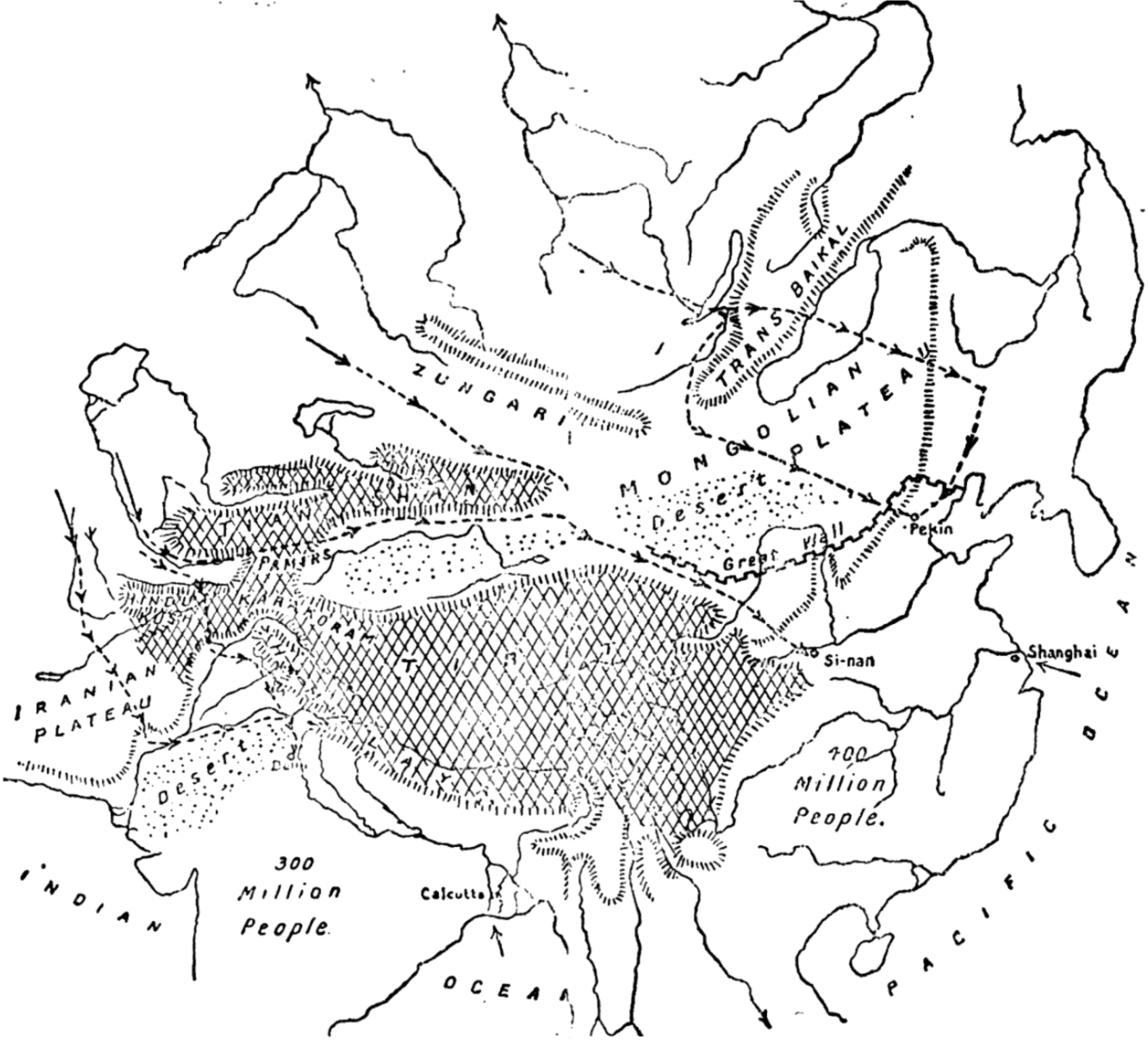
ZUNGARIA
TRANS BAIKAL
MONGOLIAN PLATEAU
MONGOLIAN Desert
Great Wall
Pekin
Si-nan
Shanghai
PAMIRS
HINDU KUSH
KARAKORAM
TIBET
IRANIAN PLATEAU
Desert
300 Million People
400 Million People
Calcutta
INDIAN OCEAN
PACIFIC OCEAN

Тибетското плато и достъпът към Китай и Индия откъм Хартленда.

Тясната взаимовръзка на тези три региона е добре илюстрирана от географската формула, в която се опитахме по-горе да впишем някои от съществените събития от месопотамската и сирийската история; земеделците от Месопотамия и Сирия винаги са били изложени на набезите на конните номади от Хартленда, камилските ездачи (бедуините) от Арабия и морските народи от Европа. Въпреки това, границата между Хартленда, от една страна, и Арабия и Европа, от друга, поради неочевидния ѝ характер, трябва да се очертава с известна предпазливост. Дългата верига на Персийските планини обгражда горния край на Месопотамия на запад и се влива в планините Тавър, които служат като висока южна граница на полуостровната планинска област на Мала Азия. По отношение на ландшафта, Мала Азия е степ, обхващаща пустиня в средата, в която отделните реки на Тавър се вливат в солени езера; по-големите реки обаче текат на север към Черно море. Отвъд Егейско море, откриваме обширния басейн на Дунав, който се влива в Черно море; горните течения на Дунавските притоци достигат височини, от които Адриатическо море е почти видимо, на Илирийската планинска област, чиято стръмен външен склон образува скална стена над красивия далматински бряг. Ще наречем тази стена Динарските Алпи.

---

[128] *Легендата разказва, че Делхи е основан от Пандавите, царското семейство от Махабхарата. Като се има предвид, че са били арии, твърдението на автора изглежда разумно в този случай, тъй като арийците някога са дошли в Индия от Хартленда.*

Оказва се, че Тавър и Динарските Алпи действат като стръмни граници между Средиземно море и Адриатическо море, като едновременно с това насочват дългите реки към Черно море. Ако не беше Егейско море, което винаги се опитва да пробие скалите към Черно море, и протока Дарданели, чието течение е ориентирано на юг, подобно на течението на всички местни крайбрежни реки, тези високи външни стени на Тавър и Динарските Алпи щяха да се слеят в един единствен извит хребет, своеобразен бастион на онази естествена бариера, която разделя вътрешното Черно море от външните Средиземно и Адриатическо море. Без Дарданелите този бастион може да служи като граница на Хартленда, а Черно море и всички негови реки щяха да попълват „континенталната“ система от водни течения.

Когато континентална сила затваря Дарданелите за средиземноморска морска сила, както стана по време на Първата световна война, това е състоянието на нещата, което води до човешките миграции. Римските императори установява източната столица на империята в Константинопол, по средата на пътя между Дунав и Ефрат, но Константинопол не е за тях просто „преходен“ град по пътя от Европа към Азия. Рим като средиземноморска сила, не завладява северния бряг на Черно море и самото това море е част от границата на империята.

Степите са оставени на скитите, както тогава са били наричани турците[129], и само изолирани търговски пунктове са владени от моряците (генуезците) на кримския бряг. Следователно Константинопол е крепост, от която средиземноморската морска сила държи границата по море, а сухопътната сила (легионите) пази западните и източните граници по река.

В римско време морската сила напредва в Хартленда, ако тълкуваме този термин широко, тоест стратегически, и го разширим до Мала Азия и Балканския полуостров.

Последващата история е също толкова прозрачна за тълкуването на основните географски факти, но посоката ще бъде обратна. Част от турците от Централна Азия се насочват към Арабия и се придвижват през Средното и Арменското плато в отвора на степта на Мала Азия; там те се заселват, „тюркските маджари“[130] малко по-рано нахлуват в Европа и след като заобикалят Черно море от север, се заселват в унгарските степи.

Водени от Османската династия, турците прекосяват Дарданелите и следвайки „коридора“ на речните долини на Марица и Морава през Балканските планини, завладяват Унгария. Откакто град Константинопол пада в турски ръце през 1453 г., Черно море е „затворено“ за венецианските и генуезките мореплаватели.

---

[129] *Идентифицирането на скитите с номадското население на Мала Азия и Близкия изток, датиращо от Херодот и другите древни автори, но трябва да се разбира съвсем условно.*

[130] *Маджарите не са тюрки, а угри, част от угрофинската общност. (б. пр.).*

В римско време морската мощ се е простира до северните брегове на Черно море; при османските турци, Хартлендът, родината на конните номади, достига Динарските Алпи и Тавър. Този съществен факт, се засенчва от твърдението за турското господство над Арабия, отвъд Хартленда, но днес отново изплува на повърхността, когато Великобритания възвърна Арабия за арабите. Като част от Хартленда, Черно море доскоро беше елемент от стратегическото планиране за нашия общ враг Германия.[131]

Първоначално дефинирахме Хартленда като съдържащ само речни водни пътища; но не доказва ли дадената по-горе история, че това определение трябва да получи по-широко тълкуване в контекста на стратегическото мислене?

От гледна точка на човешката мобилност и различните видове транспорт е ясно, че сухопътната сила може да „затвори“ Черно море и днес, целият басейн на това море трябва да се разглежда като част от Хартленда.

Само баварският участък от Дунав, който е неподходящ за корабоплаване, може да се счита за разположен извън Хартленда. Остава да се добави още едно обстоятелство. Балтийско море също сега може да бъде „затворено“ от сухопътна сила.

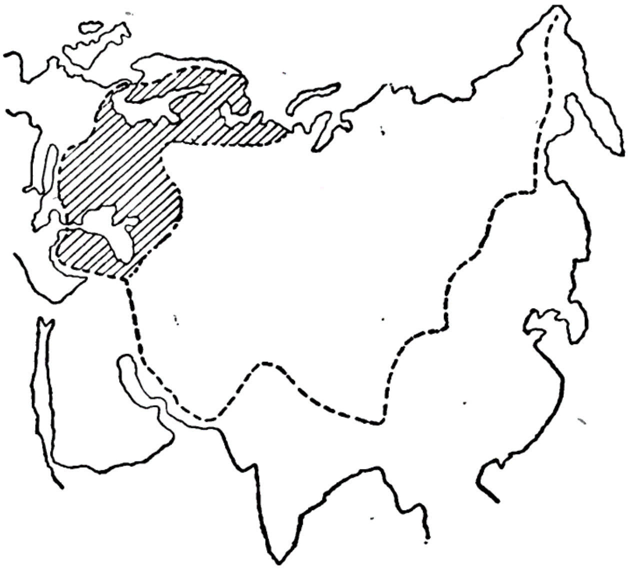

Хартленда, с прилежащите басейните на Черно и Балтийско море и найгорните долини (в планинските плата) на китайските и индийските реки.

Фактът, че германският флот в Кил е отговорен за полагането на мини и разполагането на подводници, които попречиха на съюзническите ескадри да проникнат в Балтийско море, не обезсилва твърдението, че морето е било „затворено“ от сухопътна сила; съюзническите армии влязоха във Франция с морска сила, а германската военноморска отбрана на Балтийско море е дело на сухопътна сила. От изключителна важност е в рамките на мирно споразумение, предназначено да ни предпази от бъдещи войни, да се гарантира, както признаха отговорните министри пред Камарата на общините, че флотите на островитяните вече няма да могат да проникват в Балтийско и Черно море.

За стратегическия мислител, „Хартленда“ включва също Балтийско море, плавателните средни и долни течения на Дунав, Черно море, Мала Азия, Армения, Персия, Тибет и Монголия. Вътре са Бранденбург-Прусия, Австро-Унгария, Русия, огромната тройна сила, която е липсвала на историческите номади.

„Хартленда“ изглежда като регион, до който морската сила не е в състояние да достигне при съвременни условия, въпреки че западната му част се намира в арктическите и континенталните дренажни зони. Една поразителна физическа характеристика свързва „Хартленда“: дори в Персийските планини, с изглед към горещата Месопотамия, през зимата вали сняг. Линия, представляваща средната точка на замръзване през януари, се простира от Нордкъп в Норвегия на юг по веригата от острови край норвежкия бряг, покрай Дания, през средата на Германия до Алпите и от Алпите на изток по Балканската верига. Одеският залив и Азовско море замръзват ежегодно, както и по-голямата част от Балтийско море. В средата на зимата, ако погледнем от космоса Хартлендът ще изглежда като покрит с голям бял щит, който показва истинските му размери перфектно.

---

[131] *Тенденциозно, в Черно море има няколко подводници и два германски военни кораба „Гьобен“ и „Бреслау“ които охраняват успешно българското и турското крайбрежие от руския флот. (б. пр.).*

Когато руските казаци в края на Средновековието, за пръв път започват да патрулират степите, се случва голяма революция, тъй като татарите, подобно на арабите, не разполагат с необходимата работна сила, за да основат трайна империя; а зад казаците стоят руските земеделци, днес народ от 100 млна души, живеещ в плодородните равнини между Черно и Балтийско море.

През XIX век руската автокрация придобива голяма власт в Хартленда и сякаш заплашвала всички отдалечени земи на Азия и Европа. Въпреки това, към края на века, германците в Прусия и Австрия решават да подчинят славяните и да ги въвлекат в окупацията на Хартленда, през който преминават сухопътните пътища към Китай, Индия, Арабия и Африканския Хартленд.[132]

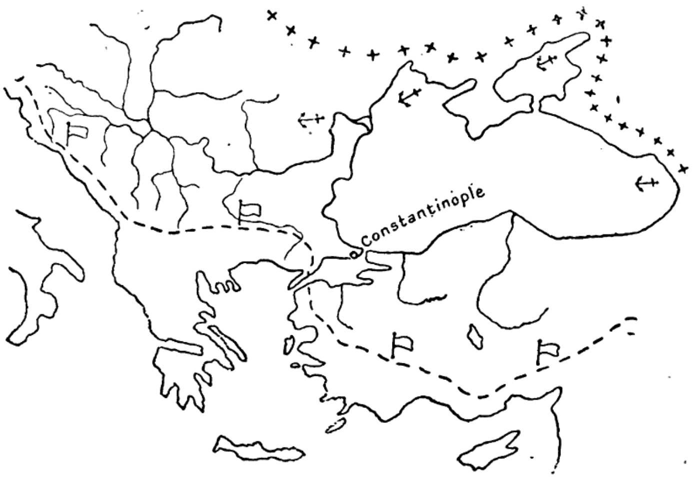

Границата на Хартленда на Балканите и водосборният басейн на Черно море

Германските военни колонии Киаочжоу (залива Цзяочжоу) в Китай и в Източна Африка са създадени като крайни точки на проектираните сухопътни пътища.[133] Съвременните армии разполагат не само с трансконтинентална железопътна линия, но и с автомобили. Те имат самолети, които са като бумеранг, оръжието на континенталната сила срещу морската сила. Съвременната артилерия е способна да унищожава кораби.

Накратко, мощна военна сила, държаща Хартленда и Арабия, може лесно да затвори международния „кръстопът“ на Суецкия канал. Ще е изключително трудно за морска сила да задържи канала – например, ако в неотдавнашната война подводният флот първоначално е бил в Черно море. Успяхме да спечелим, но географските факти не са изчезнали и постоянно се откриват нови стратегически възможности за сухопътната сила в противовес на морската сила.

Няма съмнение, че Хартлендът е толкова физическа реалност на Световния остров, колкото самият Световен остров е по отношение на океана, дори ако границите на първия не са толкова ясно определени, колкото тези на втория. Въпреки това, само около 100 години са изминали, откакто е създадена базата от човешка сила, достатъчна да заплашва свободата на света от тази цитадела на Световния остров.[134]

Нито едно листче хартия, дори да съдържа устава на ОН, при сегашните условия не е убедителна гаранция, че Хартлендът няма отново да се превърне в център на световна война.

Дойде време, докато народите все още са готови да слушат, да обсъдим какви гаранции, основани на географските и икономически реалности, могат да бъдат дадени за бъдещата сигурност на човечеството. Ще разгледаме как се роди бурята, която сега жънем, и как избухва в Хартленда.

---

[132] *Напълно тенденциозно и фантастично твърдение, зад зле прикрита англосаксонска германофобия. (б. пр.).*

[133] *Фантастични изводи.*

[134] *Отново пропагандна германофобия! Най-голямата заплаха за света са англосаксонците (Британия и САЩ), и тогава и днес!*

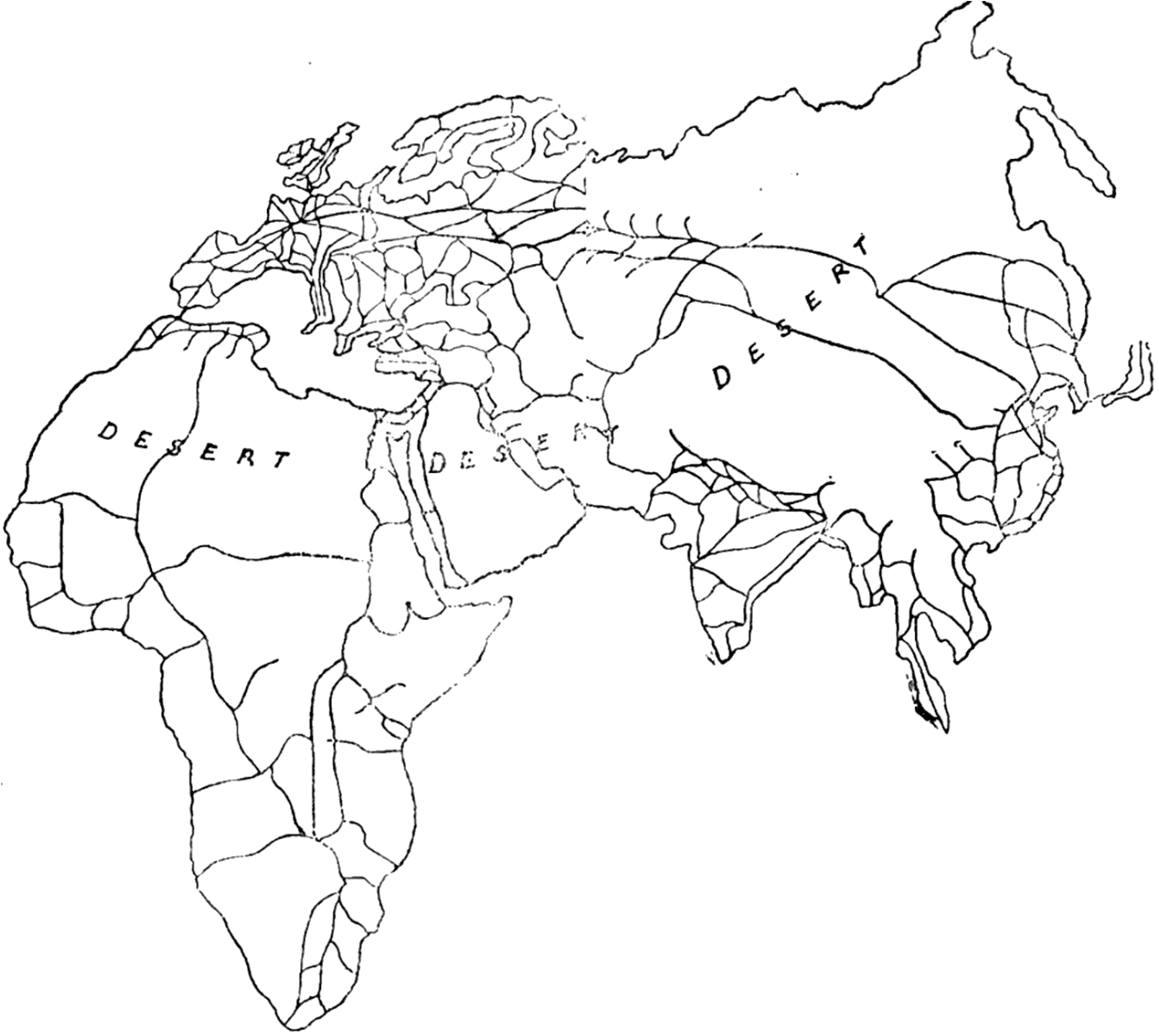

Световният остров, както скоро ще бъде обединен, чрез успоредни железопътни линии и др. пътища

Глава 5. Съперничеството на империите

Проникването на казаците в Хартленда; радикалното разширяване на границите на Русия; истинската Европа; разделението на Източна и Западна Европа; фундаменталното противопоставяне на двете Европи; тяхната фундаментална разлика; германците и славяните в Източна Европа; Трафалгар разделя европейската история на две в продължение на един век; Великобритания и „не-Европа“; Източна Европа принадлежи на Хартленда; историята е неделима; съгласуваната британска и френска политика през XIX век; Първата световна война като следствие от опитите на Германия да подчини Източна Европа и Хартленда; икономическата реалност на организираната работна сила (настоящото състояние на нещата); политическа икономия и национална икономика; голямата икономическа промяна от 1878 г.; политиката на Германия за натрупване на работна сила и използването ѝ за завземане на Хартленда; laissez-faire като политика на империята; сблъсъкът на двете политики; нейната неизбежност в резултат на наслагването на двата стремежа.

Трябва да направим любопитен паралел между настъплението на моряците през океана от Западна Европа и нахлуването на руските казаци в степите на Хартленда.

Казакът Ермак тръгва през Урал в Сибир през 1533 г., само 12 години след околосветското плаване на Магелан. Подобно сравнение може да направим и в наши дни.

През 1900 г., е безпрецедентния случай, в който Великобритания поддържа армия от 25 000 души на разстояние от 6000 мили през океана в Бурската война. Русия се оказва в не по-малко трудно положение, когато през 1904 г. извежда армия от над 250 000 души срещу японците в Манджурия, превозвайки войниците си на 4000 мили с железопътен транспорт.[135]

Свикнали сме да мислим, че морската мобилност е далеч по-добра от сухопътната и това някога е било вярно, но преди около 50 години 90% от световното корабоплаване се е извършвало с платна, когато първата железопътна линия се е появила в Северна Америка. Една от причините, поради които ни е трудно да оценим завладяването на степите от казаците, е че обикновено си представяме Русия като сила, разширяваща се (с постепенно и постоянно намаляваща гъстота на населението) на изток от германските и австрийските граници, заемаща хиляди мили територия, която е оцветена в същия цвят на картата и се простира до Беринговия проток.

Всъщност истинската Русия, тази, която е осигурила повече от 80% от наборниците за руската армия през първите три години от последната война, е много по-малка Русия, отколкото се предполага от карта. Русия, от която произхожда руският народ, принадлежи изцяло на Европа и заема само около половината от територията, която обикновено приписваме на държавата Русия.

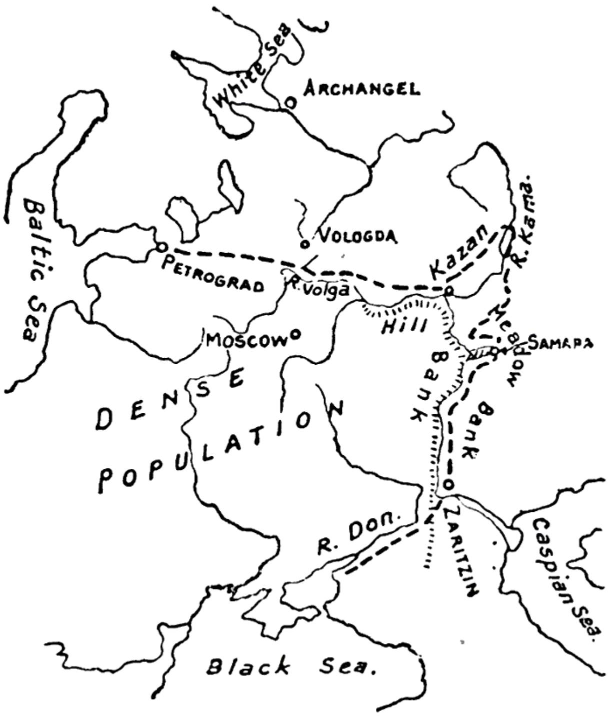

Най-гъсто населеният район на Русия

В това отношение сухопътните граници на Русия са на много места почти толкова отчетливи, колкото бреговете на Франция или Испания. Нека начертаем линия на картата от Петроград на изток по горното течение на Волга до големия завой близо до Казан, след това на юг по средното течение на реката до втория голям завой при Царицин, след това на югозапад по долния Дон до Ростов и Азовско море. На юг и запад от тази линия живеят повече от 100 млна руснаци. Те, основната „раса“ на Русия, обитават равнината между Волга и Карпатите, между Балтийско и Черно море, а средната гъстота на населението е около 150 души на кв. миля; тази непрекъсната „ивица на заселване“ се прекъсва доста рязко, подобно на линията на описаната по-горе карта. На север от Петроград и Казан се намира руският Север, обширна и мрачна гориста страна с много блата; тя е поне наполовина по-голяма от споменатата по-горе исконна руска земя. Населението на Севера е по-малко от 2 млна души, по-малко от трима души на кв. миля. На изток от Волга и Дон, чак до Уралските планини и Каспийско море, се намира Източна Русия, сравнима по размер със Севера и също с население от около 2 млна души. Но в долината на река Кама, между Северна и Източна Русия, има пояс на заселване, който се простира на изток от Казан и Самара до Уралските планини, след което се движи покрай мините на Екатеринбург в Сибир и достига до Иркутск в Западен Сибир, като всъщност излиза на езерото Байкал. Населението в този пояс отвъд Волга наближава 20 млна души. Като цяло територията от Казан и Самара до Иркутск е обитавана от уседнали земеделци, а не от конни номади, и е заселена сравнително наскоро. Волга в средното си течение, от Казан на юг до Царицин, е голяма бариера, защитаваща не само Русия, но и Европа. Западният ѝ бряг, известен като Холмистый[136], за разлика от Луговой [ливадите] на изток, представлява верига от хълмове с височина до няколкостотин фута, следващи реката в продължение на 700 мили, краят на населената равнина, леко издигната над морското равнище. Ако се качим до върха и погледнем на изток през широката река, осъзнаваме, че зад нас се намира гъсто населена Европа, а отпред ниските ливади се вливат в полубезжизнените, изсъхнали степи, прагът на степите на Централна Азия.

---

[135] *От януари до октомври 1904 г. в Манджурия са сформирани три армии – съответно 1-ва, 2-ра и 3-та Манджурска армия. Общият брой на руските войски в Манджурия в началото на войната е 215 000 души, а до 1905 г. достига 310 000 души.*

Последните няколко месеца от руската гражданска война предоставят поразителен исторически коментар върху географията на тези очевидни физически и обществени контрасти. В руския север има само два или три града, по-големи от села, и тъй като болшевиките разчитат на градското население, болшевизмът се утвърждава много бавно на север от Волга. Освен това, малкото селски селища, главно на горски обитатели, свикнали с простите колониални условия, не насърчават политическите стремежи сред земеделците, така че тук не се наблюдава съчувствието на селяните към болшевиките.

Железопътната линия от Архангелск до Вологда на Горна Двина[137] за доста дълго време осигуряваше комуникация с океана и Запада. Транссибирската линия минава от Петроград през Вологда, а има и директна линия от Москва до Вологда, което може да се тълкува като маршрут от сърцето на Русия до руския север през моста над Волга при Ярославъл. Ето защо съюзническите посолства се установиха във Вологда, когато трябваше да напуснат Петроград и Москва; освен удобната комуникация с Архангелск и Владивосток, посолствата се озоваха извън болшевишка Русия.

Още по-значими за нас бяха действията на чехословаците[138] по московския участък на Транссибирската железница.

Напредвайки от Уралските планини с подкрепата на уралските казаци, техните отряди превзеха Самара, град на мястото, където железопътната линия излиза на Луговския бряг на Волга, а се укрепиха на моста над реката при Сизран. Нещо повече, те дори успяват да проникнат дълбоко в истинска Русия, към Пенза, през сравнително слабо населените райони. И също така се придвижват нагоре по реката до Казан. По същество те се движат по границите на истинска Русия и я заплашват отвън.

Британските сили от Архангелск пътуват с кораби по Двина до Котлас, а след това с железопътен транспорт пробиват до Вятка, гара на Транссибирската линия; с оглед на описаните по-горе реалности, подобна операция не изглежда твърде безразсъдна.

Определението за истинска Русия, дадено по-рано, ни позволява да погледнем по различен начин не само на Русия, но и на Европа през XIX век.

---

[136] *Това казва авторът. Той има предвид е Жигулевските възвишения на десния бряг на Волга и самата Волжка височина.*

[137] *Това казва авторът. Всъщност Вологда се намира на едноименната река, която се влива в Сухона, а последната е приток на Северна Двина.*

[138] *Отнася се за бунта на Чехословашкия корпус (май 1918 г.). Този бунт има катастрофално значение за Бялото движение в Сибир. Действията на чехите преминават в пълна анархия и открит бандитизъм. Накрая чехите в заговор с френския представител ген. Жанен, пленяват и продават на есерите и болшевиките адмирал Колчак, за част от златния резерв взет от Казан и охраняван от хората на Колчак. (б. пр.).*

Нека изучим тази Европа с помощта на географска карта. Всички северни региони (Скандинавия, Финландия и Русия) заедно с Източна Русия на юг от Кавказките планини са изключени от нея, бидейки пусти, а същата съдба имат и земите на Балканския полуостров, владени от Турция.

Кинглейк в „Еотен“[139] (1844) твърди, че е достигнал Изтока, когато през река Сава стига до Белград. Границата между Австрийската и Османската империи, установена с Белградския договор през 1739 г., не се променя до 1878 г. Следователно, истинската Европа, домът на европейските народи, тази Европа, която заедно със своите отвъдморски колонии формира християнския свят, е много ясно дефинирано обществено-географско пространство; сухопътната ѝ граница се простира от Петроград до Казан, след това се извива по Волга и Дон до Черно море и по границата с Турция достига до шийката на Адриатическо море. Нос Сен Винсенте е единият край на тази Европа, другият е „носът“ на Поволжието в завоя на река Волга близо до Казан.

Берлин е почти по средата между нос Сен Винсенте и Казан. Ако Прусия беше спечелила неотдавнашната война, тя със сигурност щеше да превърне континентална Европа от нос Сен Винсенте до Казан (с добавянето на Азиатския Хартленд) във военноморска база, от която да действа срещу Великобритания и Америка в следващата война.

Нека сега разделим нашата Европа на Източна и Западна по линия, прокарана от Адриатическо море до Северно море, така че Венеция и Нидерландия са на запад, с онази част от Германия, която е немска от началото на европейската история, а Берлин и Виена са на изток, тъй като Прусия и Австрия са региони, които германците някога са завладели и отчасти насилствено са тевтонизирали. Върху карта, разделена по този начин, мислено ще „преразгледаме“ историята на последните четири поколения и ще открием, че тя придобива нова цялост.

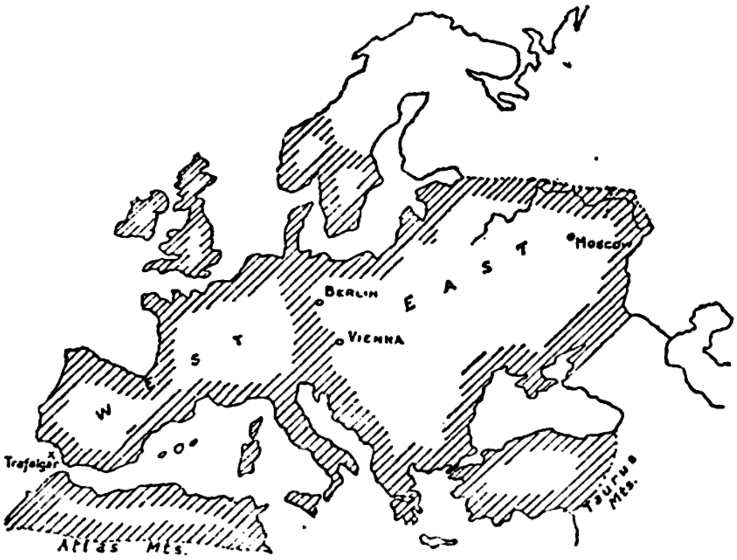

Английската революция ограничава правомощията на монарха, а Френската революция утвърждава правата на народа. След вълненията във Франция и нашествието от чужбина, организаторът Наполеон завзема властта. Той завладява Белгия и Швейцария, обгражда се с верни поддръжници-управители в Испания, Италия и Холандия и сключва съюз с подчинената Рейнска коалиция[140], с други думи, със „старата“ Германия.

Така Наполеон обединява цяла Западна Европа, с изключение на островната Великобритания. След това той се насочва срещу Източна Европа, побеждава Австрия и Прусия, но не ги анексира към своята държава, въпреки че впоследствие ги принуждава да участват в кампанията срещу Русия. Често се чува за широките пространства за отстъпление на руснаците отвъд Москва, но Наполеон, по пътя си към Москва, всъщност превзема цялата населена Русия по това време[141].

---

[139] *„Еотен, или Спомени за пътувания, направени на Изток“ е пътепис от английския писател и пътешественик А. У. Кинглейк, посетил Сирия, Палестина и Египет.*

[140] *Рейнският съюз, обединение на германски монархии (39 държави плюс свободни градове), извън Свещената Римска империя.*

Падането му, се дължи на изтощението на френската жива сила, но основната причина е, че владенията на Наполеон в Западна Европа са застрашени от британската морска мощ: Великобритания продължава да се снабдява чрез доставки извън Европа, като същевременно отрязва Западна Европа от подобни доставки. Съвсем логично за нея е да се съюзи със силите на Източна Европа, но единственият надежден начин за комуникация с тях е през Балтийско море. Това обяснява двете нападения над Копенхаген от морето.[142] [161]

По същото време, благодарение на военноморското си превъзходство, британците дебаркират в Холандия, Испания и Италия, като заплашват силите на Наполеон от тила. Решаващата победа при Трафалгар и ключовите събития в Москва се случват практически в двата края на реална Европа.

Наполеоновите войни са дуел между Западна и Източна Европа: има приблизително равенство в богатството и населението, но превъзходството на Запада, дължащо се на развитието на западната цивилизация, е неутрализирано от британската военноморска мощ. След Ватерло, Източна Европа е обединена от Свещения съюз на трите сили – Русия, Австрия и Прусия. Всяка от тях се измества леко на запад, сякаш привлечена от магнит в тази посока. Русия придобива по-голямата част от Полша, като разширява политическия си полуостров върху физическия полуостров Европа. Австрия взема Далматинското крайбрежие, Венеция и Милано в континенталната част на Северна Италия. Прусия получава отделна територия в стара Западна Германия и я разделя на две провинции – Рейнланд и Вестфалия. Това анексиране на Германия е далеч по-значимо от анексирането на Полша от Русия или на Северна Италия от Австрия.

Рейнланд е древен и цивилизован регион, толкова западен, че приема Гражданския кодекс на Наполеон (и все още го спазва). От момента, в който прусаците нахлуват в Западна Европа, конфронтацията между либералния Рейнланд и консервативния Бранденбург става неизбежна. Но тази конфронтация е отложена за дълго от изтощението на Европа.

Британската военноморска мощ продължава да защитава Западна Европа чрез бази в Хелголанд, Портсмут, Плимут, Гибралтар и Малта. Чрез промените от 1830–1832 г.[143] абсолютистката реакция на Запад отслабва и средната класа идва на власт във Великобритания, Франция и Белгия.

Между 1848 и 1850 г. демократичното движение се разпространява на изток от Рейн и идеите за свобода и национална държавност преминават през Централна Европа, но от наша гледна точка само две събития (само две!) са решаващи.

През 1849 г. руската армия нахлува в Унгария и отново подчинява маджарите на Виена, като дава възможност на австрийците да покорят италианците и чехите.[144] През 1850 г. се провежда съдбоносната Олмюцка среща[145]: Русия и Австрия отказват да предоставят на краля на Прусия изцяло германската корона, предложена му от Франкфурт.[146] Така единството на Източна Европа е потвърдено и либералното настъпление от Рейнската област е блокирано.

---

[141] *Тоест, територия, способна да изхранва противниковите армии.*

[142] *През 1807 г. Великобритания нанася превантивен удар срещу Дания, за която се подозира, че е готова да застане на страната на Наполеон: експедиционни сили дебаркират на остров Зеландия, а британският флот бомбардира Копенхаген три нощи поред. Дания капитулира два дни по-късно.*

[143] *Това се отнася до буржоазните революции и въстания в Европа (Франция, Папската държава, Нидерландия, Полша).*

[144] *Става дума за потушаването на Унгарската революция от 1848-1849 г.*

[145] *Немското име на древната столица на Моравия е Оломоуц.*

През 1860 г. Бисмарк, който присъства във Франкфурт, посланик в Париж и Петроград, се озовава начело на властта в Берлин и си поставя за цел да обедини Германия не чрез идеализма на Франкфурт и Запада, а чрез организацията на Берлин и Изтока.

През 1864 и 1866 г. Берлин побеждава Западна Германия, превзема Хановер и в резултат на това проправя пътя за юнкерския милитаризъм в Рейнската област. В същото време конкурентът Австрия е отслабен, тъй като Берлин помага на маджарите да установят двойното управление на Австро-Унгария и лишава Австрия от Венеция. Франция преди това е върнала Милано на Запада.

Войната от 1866 г. между Прусия и Австрия обаче е гражданска война; това става очевидно през 1872 г., когато Прусия, след като показва непобедимостта си във войната срещу Франция, сключва Съюза на тримата императори[147] и за известно време възстановява Източна Европа от времената на Свещения съюз.

Всъщност Прусия, а не Русия, сега е крепостта на властта в Източна Европа, а Източна Европа се превръща в „бастион“ на Рейн срещу Западна Европа. В продължение на около 15 години след Френско-пруската война, Бисмарк управлява Източна и Западна Европа. Той управлява Запада, като разделя трите романски сили – Франция, Италия и Испания. Той успява да направи това, като използва отношенията им с Берберия, арабския „Западен остров“.

Франция завзема централната част на Берберия, известна още като Алжир, и като я насърчава да се стреми на изток към Тунис и на запад към Мароко, Бисмарк цели френските интереси да влизат в конфликт с тези на Италия и Испания.

В Източна Европа съществува подобно съперничество между Русия и Австрия на Балканския полуостров, но тук Бисмарк прави всичко, за да предотврати окончателния конфликт между двамата си съюзници. Затова, след сключването на Двойния съюз с Австрия през 1878 г., Бисмарк подновява съюзът на тримата императори, а след като изтича срокът му, и Русия не желае да го поднови, той сключва отделен договор (договор за презастраховане) с Русия. Той иска да установи траен мир в Източна Европа под пруско управление и мечтае да раздели Западна Европа.

Събитията, които накратко припомнихме по-горе, в никакъв случай не са събития от отминали епохи, интересни само за любителите на древната история. Те отразяват фундаменталното противопоставяне между Източна и Западна Европа, противопоставяне, което придобива световно значение, когато човек осъзнае, че линията през Германия, историческата граница между Изтока и Запада, е същата линия, която по други причини сме се съгласили да считаме за граница на Хартленда, отделена стратегически от брега. Западна Европа се състои от два формиращи елемента – романския и тевтонския. За двете основни западни нации, британците и французите, не може да става въпрос за завладяване на едната страна от другата. Те са разделени от Ламанша. През Средновековието наистина френските рицари управляват Англия в продължение на три века, а англичаните се опитват да управляват Франция цял век. Но тези отношения остават в миналото, когато кралица Мария Тюдор загубва Кале.[148]

Големите войни между двете страни през XVIII век се водили главно, за да се предотврати подчиняването на европейския континент от френската монархия. В останалата част от времето това са войни на колониално и търговско съперничество. И ако говорим за тевтонския елемент по поречието на Рейн, е безсмислено да търсим в миналото някаква дълбока враждебност към французите. Елзасците, германци по език, са станали французи по душа; това е неоспорим исторически факт, очевиден и днес.[149]

---

[146] *След революцията от 1848 г. първият изцяло германски парламент започва да заседава във Франкфурт на Майн.*

[147] *Общото наименование на споразуменията между Русия, Германия и Австро-Унгария (1873–1884).*

[148] *Град Кале е превзет от французите след едноседмична обсада през януари 1558 г.; англичаните държат града повече от двеста години (от 1347 г.).*

Дори районът, който сега е Рейнската провинция Прусия, приема, както видяхме, Наполеоновия кодекс.

В Източна Европа също има два формиращи елемента, тевтонският и славянският, но между тях, за разлика от романския и тевтонския в Западна Европа, никога не е имало равновесие. Ключът към ситуацията в Източна Европа (факт, който, уви, не може да бъде напълно разбран в настоящия момент) е германската претенция за господство над славяните. Виена и Берлин, разположени точно зад границите на Западна Европа, заемат територия, която е принадлежала на славяните в ранното Средновековие; те са, ако щете, първите стъпки на германците отвъд родината им към завоевания на изток.

По времето на Карл Велики славяните са отделени от германците от реките Заале и Елба и до днес, на малко разстояние южно от Берлин, се намира Котбуският пояс[150], където селяните все още говорят вендски, славянският език на региона преди век.

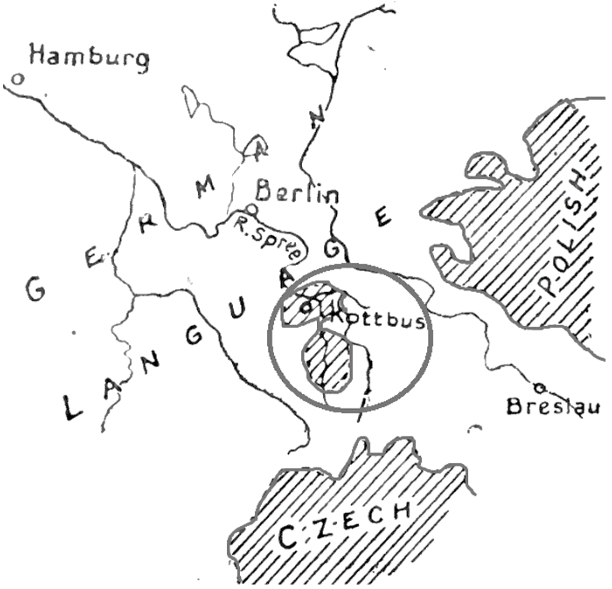

Вендският (лужицкосръбски / сорбски) анклав

Извън този малък вендски „анклав“ славянското селячество е възприело езика на германските барони, които са ги управлявали от големите си имения.

В южната част на Германия, където селячеството е първоначално немско, земята е разделена между дребни земевладелци. Няма и най-малко съмнение, че австрийците и прусаците от благороднически произход правят различно впечатление на чужденците; тази разлика несъмнено се дължи на факта, че австрийците са напредвали на изток от юга на германската родина, докато прусаците са се движели от суровия север. Но както в Прусия, така и в Австрия големите земевладелци се държат като автократи преди войната, въпреки че обикновено мислим за юнкерите само в Прусия. Селячеството и на двете страни до сравнително скоро е било в строго зависимо положение. Територията, присвоена от Прусия в североизточна и югоизточна посока, е от голямо историческо значение за всички, които могат да четат историята на картата, една от големите реалности, които трябва да вземем предвид в нашата реконструкция. Картата на разпространението на езиците казва дори повече в този случай от политическата карта, защото на нея виждаме три езика от германски произход, а не два. Първият се отнася до земите на североизток по крайбрежието на Балтийско море; той е следствие от завоеванията и насилствената тевтонизация на региона през късното Средновековие.

Чрез крайбрежните водни пътища ханзейските търговци от Любек и Тевтонските рицари, забравяйки за кръстоносните походи, завладяват всички съседни области – чак до мястото на днешния Петроград.[151] През следващите векове едната половина от тази ивица „*Deutschthum*“[152] става част от Германската монархия, а другата половина се превръща в балтийски провинции на Руската империя. В същото време тези провинции са запазили и до днес немски търговски общности в Рига, немски университет в Дерпт и немските барони в статут на земевладелци.

---

[149] *Изобщо не е неоспорим факт, а е наложен с реваншистката окупация на Версайския диктат. (б. пр.).*

[150] *Това се отнася до историческата Лужица – районът, населен от лужички сърби (сорби), тоест полабските славяни, западен остатък от прасръбския славянски праетнос.*

В съответствие с Брест-Литовския договор, тевтонският елемент отново става доминиращ в земите на Курландия и Ливония.

Вторият път на изток е река Одер до извора ѝ в Моравската порта, ниска долина, която води от Полша до Виена между планините на Бохемия от едната страна и Карпатите от другата. Немските селища по горното течение на Одер в крайна сметка се превръщат в Силезия, по-голямата част от която Прусия взема от Австрия при Фридрих Велики. Значението на тези североизточни и югоизточни райони на немскоговоряща територия се подчертава допълнително от наличието на полскоговорящата пруска провинция Позен[153], която се врязва в пруските земи.

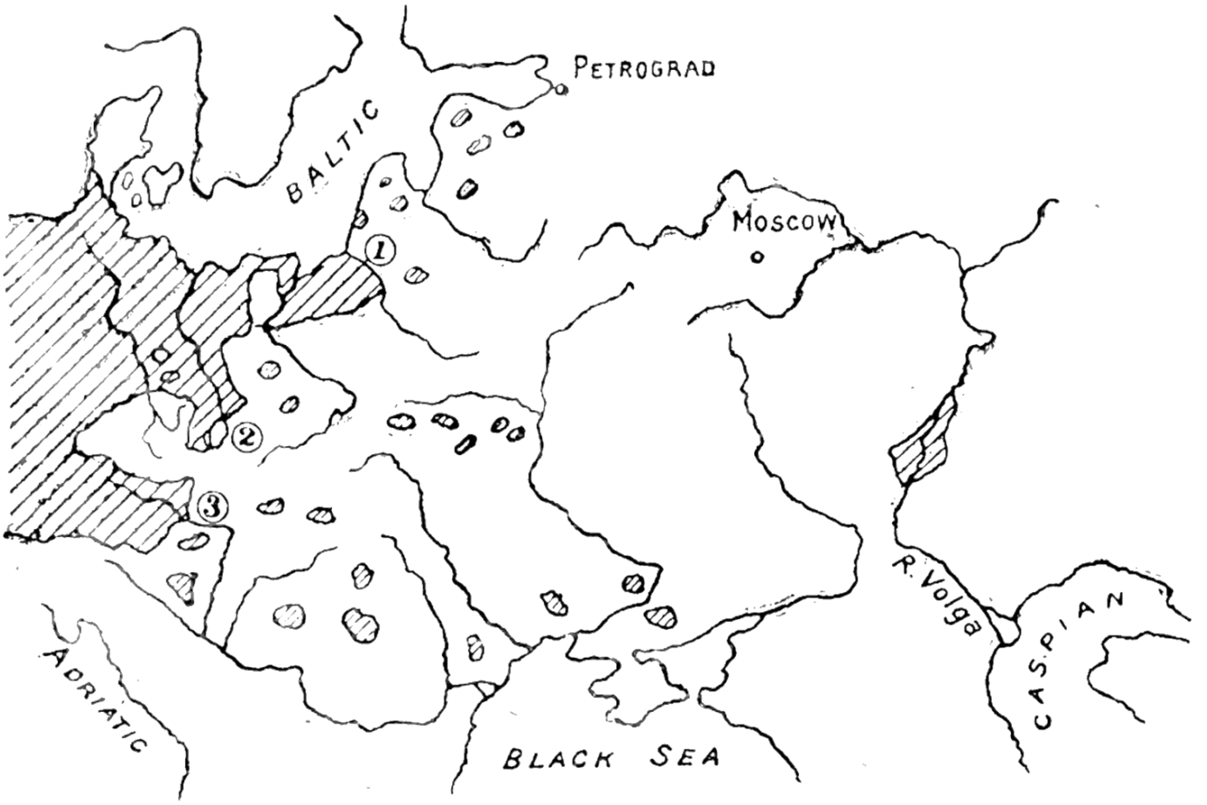

Германското население на изток: 1. Балтийски немци, 2. Силезийски немци, 3. Сакси в Унгария и немски колонии в Русия

Третият път на изток водил германците по Дунав или през южните проходи към Източните Алпи. Така възникват Ерцхерцогство Австрия със столица Виена и немскоезичното херцогство Каринтия и в Австрийските Алпи. Между силезийските и австрийските германци на запад се простира провинция Бохемия, която говори предимно славянски езици (всъщност един език чешки). Позен и Бохемия запазват родните си езици и трите немскоезични области са свидетели на три германски нашествия в тези земи. Освен крайните граници, достигнати от тези три големи нашествия, на картата има много разпръснати германски „огнища“, селски и минни колонии, някои от които са съвсем скорошни. Това се отнася за Унгария, въпреки че по политически причини германците там вече ефективно са се идентифицирали с маджарската тирания.

---

[151] *Историческата земя Ижора, където сега се намира Санкт Петербург, е била част от Новгородската република и преди това е била многократно подложена на нашествия от север и запад.*

[152] *Буквално „германщина“, тоест сферата на германско влияние.*

[153] *След Полското въстание през 1830 г. в тази провинция (Познан) започва активна германизация на населението, която е съпроводена с изместване на полския език от образованието и официалната работа.*

Саксонците в Трансилвания, заедно с маджарите от този регион, се радват на привилегировано положение сред подчиненото население, което се състои от румънски селяни. В Русия верига от германски селища се простира на изток през северната част на Украйна, почти до Киев.[154] Едва в средното течение на Волга, близо до град Саратов, откриваме последното звено от тази верига от германски колонии. Не бива обаче да се мисли, че германското влияние върху славяните се е ограничавало до тези нахлувания на немския език, въпреки че те също оказват влияние (германската култура се установява навсякъде, където прониква немският език).

Славянското кралство Бохемия е напълно интегрирано в системата на Германската империя; кралят на Бохемия е принадлежал към курфюрстите, които са избирали императора, в съответствие с имперската конституция, която е премахната едва през 1806 г., след битката при Аустерлиц.[155]

Поляците, чехите, южните славяни на Хърватия и маджарите са римокатолици, тоест привърженици на латинския, западен клон на християнството, и това е знак за германското влияние, което е изместило гръцката църква или православието.

След обсадата на Виена през 1683 г., австрийските германци постепенно засилват настъплението си през XVIII век, прогонвайки турците от Унгария, а Белградският договор от 1739 г. установява границата, която разделя исляма от християнския свят за повече от 100 години. Няма съмнение, че така австрийците са оказали голяма услуга на Европа, но страничният ефект, от гледна точка на хърватите, маджарите, словаците и румънците от Трансилвания, е само замяната на турското управление с германско.[156]

Когато Петър Велики премества столицата от Москва в Петроград в началото на XVIII век, той преминава от славянска в германска среда, както се доказва дори от германското име на града – Санкт Петербург. През XVIII и XIX век германското влияние постоянно се усеща в руската политика. Местната бюрокрация, на която се е осланя автокрацията, е набирана главно от потомците на германски баронски семейства в балтийските провинции. Така Източна Европа, за разлика от Западна Европа, не се състои от група народи, независими един от друг и нямащи (докато Прусия не е завзела Елзас) сериозни териториални претенции един към друг. В Източна Европа има тройно господство на Германия над предимно славянското население, въпреки че степента на влиянието е варирала в различните райони.

Именно тук се крие значението на обратния завой, трикът от 1895 г. на абсурдния френско-руски съюз между демокрацията и деспотизма. Когато Русия се съюзява с Франция срещу германците, залогът е много повече от просто разместване на картите на европейската игрална маса. От гледна точка на Берлин, в Източна Европа настъпва фундаментална промяна. Преди това знаменателно събитие руското и австрийското правителство редовно се сблъскват заради съперничества на Балканите, но те са по-скоро семейни кавги, като кратката война между Прусия и Австрия през 1866 г. Когато Русия достигна Дунав през 1853 г., заплашвайки Турция, и Австрия струпа войските си в Карпатите в отговор, Свещеният съюз съществуващ от 1815 г., на практика се разпадна и се обедини отново едва когато Бисмарк успя да организира съюза на тримата императори през 1872 г. Но се случва така, че през този период Русия не успява да атакува отново турците поради загубите, понесени в Кримската война, и следователно между нея и Австрия не възникнаха непримирими различия.

---

[154] *Представените тук аргументи характеризират състоянието на нещата преди неотдавнашната война; умишлено не промених нищо, защото паметта за миналото е по-силна от всяко преселение на народите в бъдеще.*

[155] *В тази решителна битка Наполеон получава надмощие над силите на Третата антифренска коалиция (Австрийска империя, Русия, Швеция, Великобритания). След победата при Аустерлиц французите превземат Виена и на практика насилствено разпускат Свещената Римска империя.*

[156] *Това е абсурдна мисъл, показваща повърхностните знания на автора или зле прикритата му германофобия. Не може да се сравни мюсюлманската тирания на един примитивен народ с просветената християнска австрийска монархия, която издига своите нови поданици в културно отношение и им предоставя възможност за национално развитие в рамките на империята. (б. пр.).*

Съюзът на тримата императори обаче не продължава дълго, тъй като Австрия показа балканските си амбиции, като окупира славянските провинции Босна и Херцеговина през 1873 г. След няколко неприятни години, през които Германия непрекъснато укрепва, Русия осъзна, че изборът пред нея е малък, или съюз с френските републиканци, или подчинение на Германия, подобно на ситуацията с Австрия.[157]

Може би е достатъчно казано за историята на Западна и Източна Европа през Викторианската епоха. Но има и съвременна история на света извън Европа и ние трябва да я вземем предвид. Военноморската война, която завършва при Трафалгар, води до разделянето на потока на световната история на две отделни течения в продължение на близо век. Великобритания прегърна Европа със своята морска мощ, но освен случаите когато е принудена да се намеси в Източното Средиземноморие поради контактите си с „Индиите“, тя участва слабо в текущата политика на Европейския полуостров.[158]

Британската морска мощ се простира и до великия нос на света, чийто край е нос Добра надежда; от бреговете на Индия, Великобритания влиза в съперничество с руско-казашката сила и след това постепенно започва да оспорва господството над Хартленда. В далечния север[159], преди Кримската война, руснаците слизат по голямата река Амур до бреговете на Тихия океан. Откриването на Япония обикновено се приписва на американския военноморски командир, комодор Пери (1853 г.), но руското присъствие на остров Сахалин и дори на юг до Хокайдо несъмнено подготвя пътя за това събитие. Великобритания усеща непосредствената заплаха от Русия, отвъд северозападната граница на Индия. През XIX век Великобритания е суверенна господарка на океана, тъй като САЩ все още не са придобили мощ, а Европа е изцяло потопена във вътрешни войни. Корабоплаването и пазарите се превръщат в цели на „нацията от търговци“ в рамките на политиката, пропагандирана от Манчестърската школа на политическа мисъл.[160] Основните нови пазари са открити сред голямото население на „Индиите“, тъй като Африка все още не е проучена и е напълно варварска, а Америка все още не е достатъчно населена. Следователно, имайки възможността да анексират почти цялата брегова линия извън Европа, без да броим атлантическото крайбрежие на САЩ, британците се ограничават до пристанища за океанско корабоплаване и онези колониални усилия в райони, свободни от чуждестранно присъствие, които собствената им пионерска дейност им налага (правителството напразно се опитва да го обуздае).

В Индия обаче е необходимо решително нападение, както някога е правил Древен Рим, анексирайки провинция след провинция, за да прогони потенциалните нашественици и да ги лиши от бази. Картата веднага разкрива основните стратегически характеристики на съперничеството между Русия и Великобритания през XIX век.

---

[157] *Изводите на автора са абсурдни. (б. пр.).*

[158] *Което изобщо не е вярно, британската политика е изцяло деструктивна за Европа, разпалваща конфликти с цел да не се допусне доминирането на една държава или съюз на континента. (б. пр.).*

[159] *Това казва авторът. Разбира се, говорим за развитието на Далечния изток.*

[160] *Тоест, поддръжници на икономическия либерализъм на А. Смит и защитници на свободната търговия. Терминът „Манчестърска школа“ е използван за първи път през 1848 г. от британския консервативен политик и бъдещ министър-председател на Великобритания Б. Дизраели.*

Русия, подчинява почти целия Хартленд, чука на сухопътните порти на „Индиите“. Великобритания, от друга страна, се втурва към морските порти на Китай и напредва дълбоко в континента от морските порти на Индия, за да отблъсне заплахата от северозапад. Руското господство в Хартленда се основава на живата сила на Източна Европа и е доближено до портите на Индия от мобилността на казашката конница.[161]

Британската мощ по морското крайбрежие на Индиите се основаваше на човешката сила от далечните острови на Западна Европа, превозвана на изток от мобилните британски кораби. Очевидно има две уязвими точки по маршрутите от Запад на Изток, точките, които сега наричаме Кейп и Ламанша. Нос Добра надежда избягва всички сухопътни заплахи в продължение на един век, тъй като Южна Африка е практически остров.

Суецкият канал е открит през 1869 г., но изграждането му е предрешено. Французинът Наполеон даде на Египет и Палестина, тяхното съвременно значение, а французинът Дюпле[162], през XVIII век, доказва че е възможно да се изгради империя в Индия, като се работи от брега, върху руините на Моголската империя, която е създадена и поддържана от Делхи.

И двете идеи, на Наполеон и на Дюпле, изразяват по същество желанието за морска мощ и възникват във Франция, на европейския полуостров. С експедицията до Египет Наполеон повежда с британския флот битката при Нил (в Средиземно море) и за първи път принуждава британската армия да напусне Индия и да дебаркира в Египет.

Следователно, с нарастването на руската мощ в Хартленда, погледите на англичаните и французите неизбежно се насочват към Суец; Великобритания се ръководи от очевидни практически съображения, докато Франция копнее за големите победи на Наполеон, но изхожда от факта, че свободата на Средиземноморието е от съществено значение за нейното положение на Западния полуостров.

Руската континентална мощ обаче не достига нужното ниво, което би позволило да се говори сериозно за заплахата от Арабия. Естественият европейски изход от Хартленда е морският път през Константинополския проток (Босфора). Вече видяхме как Рим измества границата си през Черно море и превръща Константинопол в местна база на своята средиземноморска морска сила, борейки се със степните скити.

Русия при цар Николай I се стреми да използва тази тактика „наобратно“: притежавайки Черно море с излаз на юг, тя иска да разшири континенталната си власт до Дарданелите. И както можеше да се очаква, Западна Европа се обединява срещу Русия. Когато руските интриги въвличат Великобритания в Първата афганистанска война (1839 г.), британците осъзнават, че не могат да позволят руски лагер да се появи на Босфора, дори за да спасява султана от нападението на Мехмет Али, бунтовническия хедив на Египет, настъпващ от Сирия.[163] Така Великобритания и Франция се справят сами с Мехмед, като го атакуваха в Сирия през 1840 г.

През 1854 г. Великобритания и Франция отново обединяват сили срещу Русия. Франция поема покровителството на християните в Близкия изток, но местната ѝ власт е подкопана от руските претенции към светите места в Йерусалим.[164][178] Следователно Франция и Великобритания трябва да подкрепят турците, когато руската армия ги атакува на Дунав. Лорд Солсбъри[165] заяви малко преди смъртта си, че като подкрепихме Турция, сме заложили на грешния кон.

---

[161] *Русия никога не е имала такива намерения, това е абсурден плод на британската параноя. Единствената цел на Русия са Проливите и Константинопол. (б. пр.)*

[162] *Ж. Дюпле, граф дьо ла Фериер – френски колониален чиновник, генерал-губернатор на Френска Индия (източното крайбрежие на Хиндустан до Мадрас).*

[163] *През 1830 г. управителят на Египет Мехмет Али отказва да преведе необходимите средства в хазната на Османската империя и на следващата година започва военни операции срещу бившия си господар.*

[164] *Робърт Гаскойн-Сесил, 3-ти маркиз на Солсбъри, е британски политик, държавен секретар на Индия, външен министър и три пъти министър-председател на Британската империя от 1885 до*

Колко прав е той по отношение на средата на миналия век? Времето е същността на международната политика, но има опортюнизъм, който се проявява в политическия такт. Що се отнася до по-малко фундаментални явления, не е ли всеобщо признато, че в обикновеното обществено взаимодействие правилните думи често се изричат в грешния момент?

През 1854 г. руската, а не германската сила, е центърът на организацията в Източна Европа, а Русия се движи през Хартленда към „Индиите“, докато се опитва да стигне на запад през Константинополския проток, а Прусия подкрепя Русия. През 1876 г. Турция отново е в беда и отново Великобритания я подкрепя, този път без Франция. Резултатът е, че възходът на Русия и падането на Константинопол са предотвратени, но с цената, да се позволи на германците да направят първата крачка към Балканския коридор - Австрия получава контрол над славянските, бивши османски провинции Босна и Херцеговина. По този повод британският флот, със съгласието на турците, преминава през Дарданелите в полезрението на минаретата на Константинопол. Голямата промяна в посоката на руската политика все още не е станала; нито Русия, нито Великобритания предвиждат икономическите методи за увеличаване на работната сила, към които Берлин ще прибегне. Когато погледнем назад към хода на събитията през стоте години след Френската революция и третираме Източна Европа като основа на това, което по-късно ще се превърне в основен фактор в световната политика, ни се струва, въпреки че викторианците разглеждат европейската политика като различна от неевропейската, че в действителност изобщо не е имало разделение?

Източна Европа управлява Хартленда, изправен пред морската мощ на Великобритания, над повече от ¾ от Хартленда, от Китай и Индия до Константинопол. Франция и Великобритания, като правило, действат заедно в защитата на Константинопол. Когато през 1840 г. в Европа възникна опасност от война поради спора между хедива и султана, всички погледи инстинктивно се насочват към Рейн, където Прусия укрепва своите аванпостове. Тогава е композирана известната немска песен „Wacht am Rhein“ (Вахта / Стража на Рейн)[166]!

Но войната, която заплашва Франция, не можеше да избухне заради Елзас и Лотарингия, а заради Русия; с други думи, конфликтът избухва между Източна и Западна Европа. През 1870 г. Великобритания не подкрепя Франция в конфронтацията ѝ с Прусия. С оглед на последвалите събития, не е ли оправдано да се запитаме дали не сме заложили на грешния кон?

Но островитяните все още са заслепени от победата, спечелена при Трафалгар. Те се наслаждават на морската мощ и на пълна свобода в океана, но забравят, че морската мощ зависи от производителността на базите и че Източна Европа с „хартленда“ е напълно способна да създаде мощна морска база.

Нещо повече, при Бисмарк, когато центърът на тежестта на Източна Европа започва да се измества от Петроград към Берлин, съвременниците им, което едва ли е изненадващо, не успяват да оценят „вътрешния“ характер на споровете между трите

1902 г. В изказването си за грешният кон е абсолютно прав. Конфронтацията с Русия е напълно изкуствена. (б. пр.).

[165] *Една от причините за началото на Кримската война е официалният отказ на Османската империя да предостави на Русия правото да управлява християнските църкви в Йерусалим и Витлеем.*

[166] *„Стража на Рейн“ е песен, изключително популярна в Германия по време на Френско-пруската война и Първата световна война.*

автокрации и да видят истинския разкол, въплътен във войната между Прусия и Франция.

Искрата на настоящата Първа световна война в Европа е въстанието на славяните срещу германците.[167] Първата връзка във веригата от събития, довели до войната, е австрийската окупация на славянските провинции Босна и Херцеговина през 1878 г. и съюзът на Русия с Франция през 1895 г. Антантата от 1904 г.[168][181] между Великобритания и Франция е от по-малко значение; двете страни си сътрудничат по-често, отколкото са воювали през XIX век, но Франция по-бързо осъзнава, че Берлин заменя Петроград като основна заплаха от Източна Европа и политиките на двете страни са определяни в продължение на няколко години от съображения от различен характер. Западна Европа, както островна, така и полуостровна, по подразбиране е против всяка сила, която се е опитвала да организира ресурсите на Източна Европа и Хартленда.

От тази гледна точка британската и френската политика през целия век придобива логичен и последователен характер. Ние бяхме против полугерманската руска автокрация, защото Русия е доминиращата, страховита сила в Източна Европа и Хартленда в продължение на почти половин век. Бяхме против германския кайзер, защото Германия е отнела инициативата в Източна Европа от руската автокрация и очевидно има намерение да смаже непокорните славяни в името на собственото си господство в Източна Европа и Хартленда. Германската култура и всичко, което тя представлява по отношение на организацията, биха превърнали германското господство в чума на скорпиони в сравнение с руския камшик.[169]

Дотук разглеждахме съперничеството на империите от гледна точка на стратегическите възможности и установихме, че Световният остров и Хартлендът са основните географски реалности по отношение на морската и сухопътната мощ, и определихме, че Източна Европа е по същество част от Хартленда.

Сега трябва да разгледаме икономическата реалност на човешката сила. Видяхме, че една база, не само сигурна, но и продуктивна, е от съществено значение за морската мощ; продуктивната база трябва да осигурява поддръжката на корабите и всички сухопътни дейности, свързани с корабоплаването. Това се разбира във Великобритания днес повече от всякога. Що се отнася до сухопътната мощ, видяхме че ездачите на коне и камили не са успели в миналото да създадат трайни империи поради липса на човешка сила и че Русия е първият представител на Хартленда, който притежава наистина многобройна и внушителна човешка сила. Но човешката сила не се ограничава само до броя на хората, въпреки че при равни други условия броят им наистина придобива решаващо значение. Нито пък се определя единствено от броя на трудоспособните мъже, въпреки че здравето и уменията със сигурност са от първостепенно значение.

Човешката сила, или силата на народите, днес зависи много от организацията или, с други думи, от текущата политика, тоест от обществения организъм. Германската *Kultur*, философията на практическото действие, е опасна за външния свят, защото признава всички реалности, географски и икономически, и мисли по този начин. „Политическата“ икономика на Великобритания и „националната“ икономика на Германия произлизат от един и същ източник – трудовете на Адам Смит.[170][182]

---

[167] *Груба и тенденциозна лъжа, няма такова въстание, а има варварско убийство на едно семейство извършено от сръбски престъпник ултрашовинист. Атентатът е подготвен в Белград и извършен с одобрението на Петербург. (б. пр.).*

[168] *Entente cordiale, буквално „сърдечно споразумение“ (от френски), първоначално съвкупност от колониални споразумения между Великобритания и Франция и Великобритания и Русия.*

[169] *Абсурдна пропаганда без частица истина, но това не е учудващо, тъй като авторът е един иделогизатор на британския империализъм, опитващ се да облече пропагандата си с псевдонаука. (б. пр.)*

И двете разчитат на разделението на труда и на конкуренцията, която установява справедливи цени за стокообмена. Следователно и двете икономики могат да твърдят, че са в пълно съгласие с онази централна характеристика на мисленето от XIX век, която Дарвин открои и описа.[171]

Но те се различават по своята концепция за единицата на конкуренцията. В политическата икономия индивидът или фирмата е единицата; в националната икономика акцентът е върху конкуренцията на държавите. Този факт е отправна точка за Лист, създателят на германската национална икономика[172][184], който се стреми да включи по-голямата част от Германия в пруския *Zollverein* (Цолферайн), или митнически съюз. Британските политици и икономисти хвалеха Цолферайн, смятайки го за континенталната версия на островната система за свободна търговия.

Всъщност националната икономика, насочва конкуренцията навън, и е призвана да замени конкуренцията на обикновените хора с конкуренцията на големите национални образувания. Накратко, националните икономисти мислят динамично, докато политическите икономисти мислят статично.

Този контраст в мисленето между *Kultur* и демокрацията в началото няма голямо практическо значение. През 50-те и 60-те години на миналия век германците се концентрират върху войните си. Британското производство не познава равностойното и, както веднъж каза Бисмарк, свободната търговия се смята за политика на силните. Едва през 1878 г., денят, в който е въведена първата митническа ставка, е изваден икономическият меч на Германия. Тази дата бележи голяма иновация в изкуството на транспорта, но въпреки това е пренебрегвана. Тогава построените от Великобритания железопътни линии в Америка и британските стоманени кораби в Атлантическия океан започват да превозват насипни товари. Какво означаваше тази иновация за транспорта на стоки - пшеница, въглища, желязна руда, петрол – може да се види, когато човек се замисли над това: днес в Западна Канада общност от 1 млн души отглежда зърно за 20 млна души, 19 млна от които живеят в отдалечените краища на Източна Канада, източните САЩ и Европа.

Преди 1878 г. сравнително малки количества стоки като памук, дървен материал и въглища са превозвани с платноходи през океана, но общият обем на трафика е незначителен по днешните стандарти. Германия обаче осъзнава, че при новите условия е възможно да увеличи работната си сила навсякъде, като внася храна и суровини, включително в самата Германия, в преследване на стратегически цели. Преди това германците, подобно на англичаните, са емигрирали свободно, но сред германското, както и сред британското население в новите страни, търсенето на британските производствени стоки непрекъснато се увеличава. Следователно броят на британците нараства у дома, в колониите и в САЩ. Кобдън и Брайт[173] са предвидили това; те се застъпват за евтина храна и евтини суровини, за да произвеждат евтин износ.

Но останалият свят вижда l нашата свободна търговия като налагане на империализма, като робство, а не като свобода; хората виждаха другата страна на монетата, като осъждане на тежък труд в полза на Великобритания.[174] За съжаление, британските островитяни направиха грешката да отдадат просперитета си главно на свободния внос, и просперитетът им се дължи на настоящата политика и че дълго време тази политика няма конкуренти. Благодарение на нашата „сила“ през 1846 г. успяхме да започнем свободната търговия, да получим незабавни предимства и да не понесем незабавни загуби.

---

[170] *Това се отнася до основния труд на А. Смит, „Изследване на природата и причините за богатството на народите“ (1776 г.).*

[171] *Вулгаризирането на теорията за биологичната еволюция на Дарвин или т.нар. социален дарвинизъм.*

[172] *Фридрих Лист, немски икономист и политик, теоретик и практик на протекционизма.*

[173] *Дж. Брайт е английски държавник, привърженик на свободната търговия и министър на търговията на Британската империя.*

От 1878 г. нататък Германия започва да увеличава работната си сила, като активно създава работни места. Един от начините е въвеждането на научно обосновани мита: чрез това „сито“ вносът се „пресява“ внимателно, като се проверява дали стоките съдържат минимални разходи, особено на квалифициран труд. Всички други средства са предназначени да установят нова политика на действие, която трябва да увеличи производителността на страната. Железопътните линии са изкупени от държавата, предоставени са данъчни облекчения, банките са поставени под държавен контрол чрез система от взаимосвързани акционерни участия, въведени са щедри кредити за промишлеността, картелите и други форми на сдружаване, намаляват разходите за производство и дистрибуция. От около 1900 г. нататък, германската емиграция, непрекъснато намалява и престава напълно, освен в случаите, когато броят на напускащите е незабавно попълнен от емигранти. Икономическият напредък се провежда на всички фронтове и включва настъпление в чужбина. Корабоплавателните линии са субсидирани, банките са превърнати в търговски пунктове в чужди градове. Международни асоциации под германски контрол възникват, основно чрез посредничеството на франкфуртските евреи.

Накрая, през 1905 г. Германия предлага търговски договори на седем съседни страни, които, ако бъдат одобрени, се равняват на икономическо подчинение. Един такъв договор е наложен на Русия, отслабена от войната и революцията. Казват, че на германците им отнема десет години, за да подготвят договорите – отличен пример за „съзряването“ на *Kultur*! Бързото развитие на Германия е триумф на стратегическото мислене, триумф на организацията или, с други думи, триумф на практичния подход.

Основните научни идеи са предимно внесени, а прехваленото немско техническо образование е просто форма на организация. Системата като цяло се основава на ясно разбиране на реалностите на текущата политика, насочена към увеличаване на организираната работна сила. Трябва да се помни обаче, че настоящата политика не познава съжаление, защото първият политически интерес на човека като животно е да задоволи глада си. Десет години преди войната, населението на Германия нараства със скорост от 1 млн души годишно (като се вземе предвид естественият спад на населението поради старост и болести). От това следва, че продуктивната настояща политика трябва не само да бъде подкрепяна, но и постоянно ускорявана. В продължение на 40 години алчността на Германия за пазари се беше превърнала в една от най-очевидните и плашещи реалности в света.[175] Търговският договор с Русия е трябвало да бъде подновен през 1916 г., и вероятно е имал нещо общо с избухването на войната; Германия отчаяно се нуждае от славянски поданици, за да отглежда храна за германците и да купуват техните стоки.[176]

---

[174] *И това е точно така, въпреки увъртанията на автора. Свободната търговия, либералната икономика и демокрацията са основните идеологически оръжия на англосаксонския империализъм. (б. пр.).*

[175] *Авторът премълчава незадоволяемата и безмерна англосаксонска алчност. Пропаганда зад която ясно се вижда, че германският икономически модел е много по-добър от британския. (б. пр.).*

[176] *Напълно невярно твърдение, всъщност Германия се нуждае от руския износ на зърно и от пазар за своите промишлени стоки. И това е напълно изгодно за Русия, обаче идеологическите предразсъдъци на панславизма и съюза с Франция пречат да се осъществи. (б. пр).*

Мъжете в Берлин, които дръпнаха лоста през 1914 г. и докараха върху земното кълбо трагичния потоп, като германската работна сила сякаш помете всички препятствия, носят отговорност, както е било напълно анализирано и доказано, доколкото ни е известно, от представителите на поколението, на което се падна да се справи.[177] Но по преценка на историята те трябва да споделят вината с онези, които преди това са обмислили проблемите на деня. Уви, британските държавници и британският народ трудно могат да бъдат считани за невинни. Според теорията за свободната търговия, различните части на земното кълбо трябва да се развиват въз основа на естествените възможности, а различните общности трябва да се специализират в производството и да си предоставят услуги чрез обмен на продукти.

Никой не се съмнява, че свободната търговия по този начин ще насърчи мира и братството. Това убеждение е било оправдано по времето на Адам Смит и за едно-две поколения след това. Но в съвременните условия политиката на деня, т.е. натрупването на финансова и индустриална мощ, е склонна да пренебрегва естествените възможности. Примерът с текстилната индустрия в Ланкашир е доста показателен. Най-малкото колебание в цените на евтините експортни линии или ще повиши, или ще понижи пазара, а днес политиката на деня диктува по-ниски цени. В продължение на век Ланкашир е изпреварил всички конкуренти в производството, въпреки че източниците на суровини и основните пазари за готова продукция са в отдалечени части на света.

Въглищата и влажният климат са единствените му естествени предимства, които се намират и другаде. А сега индустрията на Ланкашир съществува по инерция. Резултатът от всяка специализация, както и да я погледнете, е забавяне на развитието. Когато кризата дойде след 1878 г., британското селско стопанство отслабна, но британската индустрия продължи да се развива. Но сега кризата засегна дори британската индустрия; текстилната и корабостроителната промишленост все още растат, докато химическата и електротехническата промишленост, уви, изостават значително.

Не само че германската търговска политика ни лиши от ключови индустрии; в края на краищата, в свят, където царува специализация, подобни контрасти неминуемо се появяват извън Великобритания. Ние активно развивахме индустрии и постепенно концентрирахме усилията си. Следователно, подобно на Германия, ние станахме „гладни за пазари“ и само целият свят като пазар беше достатъчно голям за продажбата на специализираните ни стоки. Великобритания няма мита, с които да преговаря, и в това отношение се озовава, образно казано, гола пред целия свят.

Следователно, когато се чувства застрашена на някой жизненоважен пазар, може да заплаши в отговор само с морската си мощ. Кобдън в по-късните си години вероятно е предвидил това развитие, не без основание говори за необходимостта от силен флот, но редовите членове на Манчестърската школа са толкова убедени, че свободната търговия насърчава мира, че не обръщат много внимание на специалните индустриални нужди на морската мощ (според тях всяка сделка е добра, ако е печеливша).

Великобритания защити южноамериканските пазари, когато нейният флот налага доктрината Монро на германците по време на инцидента в Манила, и защити индийския пазар, когато същият флот уплаши Германия по време на войната в Южна Африка, и предотврати затварянето на китайския пазар, като подкрепи японците в Руско-японската война.

Осъзнава ли Ланкашир, че Индия е принудена да внася свободно памук? Индия несъмнено е спечелила значително от британското управление и никой не е склонен да настоява Ланкашир да признае вината си, но неведнъж, в рамките на Империята и извън нея, свободната търговия на миролюбивия Ланкашир е осигурявана с груба сила.

---

[177] *Напълно невярно твърдение. Вменяването на вината за войната на Германия е нагла диверсия на Антантата, вече окончателно оборена. Основният подпалвач на войната е Антантата, ръководена от Британия. Или с други думи „крадецът вика, дръжте крадеца“. (б. пр.).*

Германия взема предвид този опит и изгражда собствен флот; този флот, доста ефективен до края на войната, е неутрализиран от британците но ни попречи да подкрепим напълно ефективно сухопътната армия във Франция.

В една демокрация е изключително трудно да се промени настоящата политика. Единствената надежда за бъдещето е, че след настоящата война дори демокрациите ще се научат да мислят по-широко и в дългосрочен план. В общност, чието икономическо развитие е насочено към една единствена цел, мнозинството от жителите са тези, които губят от специализацията, но именно мнозинството избира управляващите. В резултат на това егоистичните интереси стават все по-изразени: интересите на работниците да получават заплати и да придобиват стоки, а интересите на капитала да реализира печалба; Като цяло, тук няма противоречие между труда и капитала, тъй като и работниците, и капиталистите мислят късогледо, предпочитайки да не гледат твърде напред. При автокрацията обаче промяната на текущата политика не е по-лесна, въпреки че трудностите тук възникват по различен начин.

В демокрацията мнозинството не е в състояние да промени икономическия ред, а автокрацията често просто не смее да направи такава промяна. Германия под управлението на кайзера мечтаеше за световна империя и за да постигне тази цел, прибягна до съответните икономически методи за увеличаване на работната сила; днес тя не смее да промени прекалено успешната си политика, дори когато въвлича страната във война, тъй като алтернативата е революция.

Подобно на Франкенщайн[178], Германия създаде неконтролируемо чудовище. Според мен, свободната търговия „*laissez-faire*“ (ненамеса на правителството) и хищната защита на собствените интереси са примери за имперска политика, която неминуемо води до война.

Англичаните и германците са заели местата си в експресен влак, който пътува по един и същ маршрут, но в противоположни посоки. Вярвам, че след около 1908 г. сблъсъкът е бил неизбежен; понякога спирачките не работят навреме. Разликата в отговорността между британците и германците може да се обобщи по следния начин: британският машинист е потеглил пръв и е управлявал влака безразсъдно, игнорирайки сигналите, докато германският машинист умишлено е резервирал влака си, за да издържи на удара, е насочил локомотива по грешен коловоз и в последния момент преди удара е увеличил скоростта. В наши дни настоящата политика се превръща в безспорна икономическа реалност; германците я експлоатират престъпно, британците ѝ се доверяват сляпо. Болшевиките обаче забравят, че тя съществува.

Глава 6. Свободата на народите

Спечелихме войната, макар че бяхме много близо до поражението; ако Германия беше спечелила, дори на сушата, щяхме да се справим с империя в Хартленда; Хартлендът като постоянна географска заплаха за световната свобода; как Германия допусна грешката да атакува на Западния фронт; Хамбург и политиката на човешката сила; трябва да държим Източна Европа и Хартленда отделно; разделяне на три, а не на две държавни системи; народите от „средния пояс“; полезността на Обществото на народите (ОН) в техния случай; не трябва да има доминиращи партньори; трябва да се вземе предвид настоящата политика; необходимо е разумно ра-

---

[178] *Героят на едноименния роман на английската писателка Мери Шели, е изобретател, създал изкуствен човек, превърнал се в чудовище.*

венство на силите между значителен брой членове на ОН; стратегически позиции със световно значение; настоящата политика в бъдеще и неравномерното развитие на народите; идеалът е независима нация с балансирано икономическо развитие; трагедиите на настоящата политика; политиката на истински свободните народи е насочена към постигане на мир.

Съюзниците спечелиха войната. Но как я спечелихме ние? В обобщение, откриваме много предупреждения. Бяхме спасени, на първо място, от бойната ефективност на британския флот и решението на правителството да пусне този флот в морето; така ние осигурихме комуникациите си с Франция. Тази бойна ефективност и решителност се родиха от британския светоглед, който откроява същественото и игнорира всичко останало; такъв е пътят на способния аматьор.

Второ, бяхме спасени от прекрасната победа на френския гений при Марна, подготвена от много години, след задълбоченият анализ във висшето френско Военно училище[179]; като цяло френската армия се оказа смела, но не толкова победоносна, колкото можеше да бъде.

Трето, бяхме спасени от саможертвата – няма как да се каже по друг начин, за старата британска професионална армия при Псира[180] (име, което отсега нататък ще стои до Термопилите).

Накратко, бяхме спасени от изключителен гений и несравним героизъм, въпреки отказа ни да предвидим и да се подготвим за бъдещето (красноречиво доказателство както за силата, така и за слабостта на демокрацията).[181]

В продължение на две години боевете затихнаха в окопна война на сушата и подводна война в морето; започна война на изтощение, съотв. подводната война срещу Великобритания, и войната на изтощение срещу Русия.

През 1917 г. Русия се разбунтува и след това се разпадна. Германия спечели на Изток, но отложи пълното подчинение на славяните, за да смаже първо враговете си на Запад.

Западна Европа трябваше да се обърне към Америка за помощ, тъй като сама Европа не можеше да обърне ситуацията на Изток. Отново отне известно време, защото САЩ, третата от големите демокрации, влязла във войната, беше много по-малко подготвена от другите две.

Този период беше осигурен от героизма на британските моряци, жертвите, направени от британския търговски флот, и упоритостта на френските и британските войници, които успяха да отблъснат вражеското настъпление във Франция. Накратко, отново противопоставихме силата на духа и правилния мироглед на германската организация – и едва удържахме; имахме късмета да спечелим.

В критичния момент Великобритания най-накрая приема принципа на единно стратегическо командване, отново приемайки идеите на френското Военната школа (*École Militaire*).[182]

---

[179] *Става дума за École Militaire или френската военна академия, основана в Париж от крал Луи XV. Сред нейните възпитаници са много отлични тактици, от Наполеон до маршал Фош, главнокомандващ на съюзническите сили в Първата световна война.*

[180] *Това се отнася до контранастъплението на британския корпус близо до Воден (Едеса) през 1916 г., когато българската армия е принудена да отстъпи Воден и Битоля. Въпреки авторовата пропаганда, това е напълно второстепенно сражение, и няма никаква важност за изхода на войната, но показва за пръв път слабостта на българската армия, тревожен предварителен симптом, за случилото се на Добро поле след 2 години. (б. пр.).*

[181] *Пълни глупости, бяха спасени едва след пробива на Солунския фронт и срамното дезертьорство на България. Добро поле реши изхода на войната, а не Марна! (б. пр.).*

Но цялата тази история на сухопътни и морски битки, толкова героични и същевременно толкова трагични, няма непосредствено отношение към текущите международни дела. Нямаше момент на спорове между Източна и Западна Европа; дните, когато Франция атакува Германия, за да си върне Елзас и Лотарингия са отминали.

Нека не забравяме, че войната първоначално е била опит на Германия да покори славяните, които се бяха разбунтували срещу Берлин.[183] Всички знаят, че убийството на австрийския (т.е. германския) ерцхерцог в славянска Босна е било само претекст, че австрийският (т.е. германският) ултиматум към славянска Сърбия всъщност е бил принуда за война.

И все пак никога не се уморявам да повтарям, че всички тези събития са произтекли от фундаменталния антагонизъм между германците, които се стремят да подчинят Източна Европа, и славяните, които отказват да им се подчинят.[184]

Ако Германия беше избрала да защитава късата си сухопътна граница с Франция и беше придвижила основните си сили срещу Русия, е напълно възможно военните действия да бъдат прекратени бързо, но щяхме да имаме германска Източна Европа, управляваща Хартленда.[185]

Британските и американските островни държави щяха да осъзнаят стратегическата опасност едва когато е твърде късно. Освен ако не възнамеряваме да си създаваме трудности в бъдеще, всеки изход от войната е неприемлив, освен този, който окончателно урежда дълбокия конфликт между германците и славяните в Източна Европа.[186]

Трябва да се намери баланс, при който германците и славяните могат да се помирят, без да се жертва истинската им независимост.

Не трябва да позволяваме такава ситуация, при която Източна Европа и Хартленда ще стигнат до сблъсък на амбиции в бъдеще, защото, повтарям, бяхме спасени по чудо в неотдавнашната война.

Победоносният римски генерал, влизайки в града сред оглушителни викове на радост и получавайки заслужени поздравления, умишлено е държал роб до себе си, за да му напомня тихо, че и той е смъртен като всички останали.

Когато нашите държавници преговарят с победен враг, трябваше някой невидим херувим от време на време да им нашепваше следното: **Който управлява Източна Европа, управлява Хартленда. Който управлява Хартленда, управлява Световния остров. Който управлява Световния остров, управлява света.**

Британският външен министър виконт Едуард Грей се опита да сведе всички трагични събития от последните времена до нарушение на международното право, позовавайки се на акта на Австрия, която наруши Берлинския договор и анексира Босна и Херцеговина през 1908 г.

---

[182] *Именно това не прави Германия, няма единно командване на всички съюзни армии. Затова се оголват вторичните фронтове, като всичко се хвърля в убийствените сражения на Западния фронт, особено след излизането на Русия от войната в 1917 г. вместо да се избере много по-лесния път през Италия да се нахлуе в гърба на Франция и тя за бъде принудена да капитулира! (б. пр.).*

[183] *Повтарям това е пълна идеологическа пропагандна глупост! (б.пр.).*

[184] *Вижда се че авторът добре е усвоил пропагандните клишета на руските панслависти и сръбските шовинисти. (б.пр.).*

[185] *Абсолютно наивно, или по-скоро тенденциозно, войната е наложена от Британия, Франция и Русия, с цел унищожаване на Германия. Единственият възможен изход за Германия е бърз разгром на Франция, елиминиране на английските сухопътни части и насочване срещу Русия, за да бъде сразена преди още да е разгърнала целия си военен потенциал. Ако Германия беше постъпила както пише автора, за няколко седмици след това френската и руската армии щяха да се срещнат в Берлин, защото англо-френско-белгийските сухопътни сили, през Белгия щяха да излязат в гръб на германските армии. Да се вярва в белгийския неутралитет е равносилно да вярваш в девствеността на стара проститутка. (б. пр.).*

[186] *Такъв конфликт никога не е имало, освен във въображението на руските панслависти. (б. пр.).*

Това несъмнено е важен етап в европейската история, но първоначалната окупация на тези две славянски провинции от Турция през 1878 г. е също по силата на Берлинския договор и изглежда е по-убедителната причина. За славяните това означава, че Прусия е зад Австрия (като германски държави), предявявайки претенции към техните земи, за които са се борили с турците. Да си спомним, че войната от 1876 г., която завършва с Берлинския договор, започва с въстанието на славяните от Босна и Херцеговина срещу Турция и става паневропейска благодарение на славяните в съседна Сърбия и Черна гора, които също въстават срещу турците.[187]

След 1878 г. Русия се колебае няколко години, докато Германия започва да натрупва своята човешка сила. След това, през 1895 г., е сключен съюз между автократична Русия и Френската република. Франция се нуждае от съюзник, защото раната на Елзас все още кърви; Русия се нуждаеше от съюзник, който да успокои прекалено войнствената Германия. Русия и Франция не са съседи на картата, така че несъвместимостта на демокрацията и автокрацията при тези обстоятелства не е пречка за съюза.

Въпреки това, този съюз е наложен на Русия.[188] През 1905 г., когато Русия е отслабена от поражението в Руско-японската война и от първата си революция, Германия налага протекционистични мита на страната.

През 1907 г. Русия е толкова отчаяна, че дори се съгласява да сключи мир с Великобритания, неин съперник от две поколения и съюзник на неотдавнашния ѝ враг (Япония).

Отново нямаме доказателства за подготовка за световна война, особено ако си припомним влиянието на Германия върху руския двор и руската бюрокрация. Така че, когато през 1908 г. Австрия предприе онези действия срещу Босна и Херцеговина, които виконт Грей толкова не харесва, тя удари там, където вече имаше синини. Малката Сърбия протестира, по-голямата ѝ сестра Русия подкрепя сърбите, защото действията на Австрия заплашват да сложат край на мечтите за собствена велика сръбска държава (тези мечти са били подхранвани от народа след съкрушителното поражение при Косово през XIV век).[189]

Но берлинският кайзер облича „блестящите си доспехи“ във Виена и размахва „желязната си десница“ на царя в Петроград. Минават няколко трудни години и през 1912 г. избухва Първата балканска война, когато балканските славяни се обединяват и прогонват обучената от германци турска армия. През 1913 г. славяните в България, вместо да се подчинят на руския цар в спора за разделянето на териториите, отнети от Турция, както се изисква от Балканския съюзен договор, водят война срещу сърбите, изкушени от германски обещания. Избухва Втората балканска война, в която българите са победени от намесата на румънците, а Букурещкият договор значително ограничава германските амбиции и вдъхва нова надежда сред славянските поданици на Австрия.[190]

Един много забележителен доклад на френския посланик Жул Камбон, изпратен от Берлин до Париж три месеца след подписването на Букурещкия договор, ясно показва, че Германия е решила да постигне целите си с огън и меч, когато е възможно (тези цели не могат да бъдат постигнати по мирен път).

Натрупаните доказателства показват, че в рамките на седмица след убийството на ерцхерцог Франц Фердинанд, Германия е решила да използва претекста, за да наложи решението. Австрия е била нетърпелива да наложи на Сърбия, заради предполагаемото ѝ съучастие в убийството[191], условия на наказание, които никой свободен народ не би приел; и когато Сърбия е направила наистина сериозни отстъпки и дори Австрия е започнала да обмисля дали не е необходимо да смекчи пламенността си, Германия е побързала да се скара окончателно с Русия, която е смятала за бастион на славянството.

---

[187] *Напълно повърхностни и наивни разсъждения на англичанин, който няма и понятие от истинските причини за Източната криза от 1875-78 г. (б. пр.).*

[188] *Наложен е от руската глупост, която автора не отчита! (б. пр.).*

[189] *А нима това не е груб и нагъл сръбски шовинизъм! На България ѝ беше отказано националното обединение, но сръбския шовинизъм щедро се подхранва от Петербург, Париж и Лондон! (б. пр.).*

[190] *Груба просръбска панславистка пропаганда! (б. пр.).*

Ако Русия тогава се беше подчинила, както е направила през 1908 г., щеше да се наложи да поднови митническия договор с Германия (1916 г.), и като единствената възможност е било да приеме икономическо робство. Всичко това е известно, разбира се, но трябва да се припомни ходът на събитията, ако искаме да признаем, че ключът към преустройството на света се крие на Изток, въпреки че военната победа е спечелена на Запад.

Как се случи така, че Германия допусна двойната грешка не просто да нахлуе във Франция, а да я нападне през Белгия? Германия знаеше за слабостта на Русия и не се страхуваше от илюзорната „източна заплаха“. Вероятно посоката на атаката е била определена от предположението, че британската и американската демокрации спят дълбоко (първата – не е изключено, а втората – със сигурност).

Германският свръхчовек беше предопределен да управлява света и германците решиха, че най-краткият път към тази цел е открит пред тях, вместо по-дългият път през Хартленда, контролът върху който неминуемо щеше да им падне в ръцете, ако можеха да лишат островитяните от „плацдарма“ във Франция.

Но имаше и друга, още по-убедителна причина, която подтикна Германия да започне война: икономиката диктуваше избора. Германците бяха нападнали славяните заради пазари, суровини и плодородна земя; в края на краищата населението на Германия нарастваше с един милион души всяка година. За да осъществи тази настояща политика на човешка сила, готова да завладее света, но страдаща от глад, Германия възроди Хамбург[192] и изгради всичко, което името на този град означаваше за чуждестранните авантюри и развитието на местната индустрия.

Самият Хамбург изобщо не е ориентиран на изток. Германската стратегия се определя от политическата необходимост. Но Берлин допусна фундаментална грешка; Германия воюва на два фронта, без сама да реши на кой фронт възнамерява да спечели. Разбира се, можете да ударите едновременно и двата фланга на врага, десния и левия, но ако нямате достатъчно войски, за да унищожите напълно врага, трябва предварително да прецените кой удар ще бъде за заблуда и кой ще бъде истинската атака. Берлин се поколеба при избора на политическите си цели – Хамбург и отвъдморско господство или Багдад и Хартленда – и следователно не успя да си постави ясна стратегическа цел.

Германската грешка, по ирония на съдбата, ни донесе победа и ни даде найполезната възможност да се съсредоточим върху окончателното уреждане на ситуацията в Източна Европа и Хартленда. Ако не се стремим към пълно уреждане на т. нар. „Източен въпрос“ в най-широкия смисъл на израза, просто ще отложим решението на проблема за бъдещето и нашите потомци ще трябва да се мобилизират отново за обсадата на Хартленда.

Уреждането трябва да преразпредели територията, защото в Източна Европа, и в останалата част на Хартленда, имаме работа с райони, чието икономическо развитие едва е започнало. Без да гледаме в бъдещето, нарастването на населението постепенно ще разруши всички договорености. Без съмнение някой ще каже, че германското мислене ще се промени в резултат на поражението на Германия. Всеки, който е готов да повярва, че световният мир може да доведе до промяна в мисленето на която и да е нация, със сигурност е наивен.

---

[191] *Абсолютно доказано, а не предполагаемо, при това одобрено предварително от Русия. (б. пр.).*

[192] *„До 1814 г. Хамбург принадлежи на Франция, а след обединението на Германия се превръща в най-голямото морско пристанище и един от най-важните индустриални центрове на страната“. Дори тази забележка под линия на автора е абсурдна, Хамбург и почти цяла Европа, но до 1813 г. принадлежи на Наполеон.*

Нека се обърнем към миналото, например към Фроасар[193][192] или Шекспир; сред тях откриваме англичани, шотландци, уелсци и французи, всички разпознаваеми днес по основните им характеристики.

Прусаците са особен тип човешки характер, със свои собствени добродетели и пороци, и е разумно да смятаме, че те ще продължат да бъдат верни на своя тип. Колкото и смазващо поражение да нанесем на врага, не бива да се радваме на победата; не бива да забравяме, че Северна Германия представлява една от трите или четирите найжестоки породи в човешката история.

Дори и да е имало революция в Германия, това не дава и най-малка причина да се надяваме на най-доброто. Германските революции от 1848 г. са почти комични в своята безсмисленост. След Бисмарк обединена Германия е имала само един канцлер с политическа проницателност (фон Бюлов), а в книгата си „Имперска Германия“ той пише, че „германците винаги са постигали най-големите си постижения под силно, надеждно и твърдо ръководство“.

Резултатът от настоящия безпорядък може да бъде само появата на нова безмилостна организация и безмилостните организатори никога няма да се спрат на постигането на първоначалните цели.[194]

Разбира се, може да се възрази, че макар пруският манталитет изобщо да не се е променил и бавно да се развива наистина в стабилна пруска демокрация, Германия въпреки това е толкова бедна след поражението си, че просто не е в състояние да заплашва никого поне половин век.

Но не крие ли подобно виждане погрешно тълкуване на истинската природа на богатството и бедността в съвременните условия? Не е ли важна днес производителната сила, а не мъртвото богатство?

Не пропиляхме ли всички, включително дори американците, мъртвия си капитал, не сме ли всички, включително германците, готови да започнем отново надпреварата за производителност, макар и практически от нулата?

Франция разтърси целия свят с бързото си възстановяване от катастрофата от 1870 г., въпреки че тогавашното индустриално производство беше незначително в сравнение с днешното. Трезвата сметка води до заключението, че увеличението на производителността на Великобритания, дължащо се на реорганизацията и новите методи на производство, изисквани от войната, трябва далеч да надхвърля общия обем на колосалните военни дългове.

Да, имаме Парижките споразумения; да, имаме право да лишим Германия от всякакви суровини, които биха ѝ позволили да се конкурира с нас. Но ако прибегнем до такива методи, няма смисъл да говорим за Общество на народите; ние сме обречени да останем общество на съюзниците. Не можем да бъдем сигурни, че непременно ще спечелим икономическата война?

Разбира се, ние имаме предимство пред Германия, но един хендикап[195] може да накара врага да удвои или утрои усилията си.

---

[193] *Жан Фроасар е френски летописец и поет, автор на „Хрониките на Франция, Англия, Шотландия, Испания, Бретан, Гаскония и съседните страни“, важен източник на информация за началния етап на Стогодишната война.*

[194] *Изключително точно прозрение, Версай постели пътя на Хитлер. (б. пр.).*

[195] *В англ. handicap – неравни възможности.*

Наполеон, след Йена, ограничи пруската армия до 42 000 новобранци, но желанието на Прусия да се отърве от това ограничение беше гаранция за постепенното установяване на съвременната система от националните наборни армии.

Икономическата война с Германия, експлоатираща славяните и разчитаща на Хартленда, в крайна сметка ще подчертае разликата между континента и острова, между сухопътната и морската сила, и никой, който мисли за единството на Великия континент, свързан с железопътни линии, няма право безотговорно да пренебрегва подготовката за неизбежната нова световна война и потенциалните резултати от тази война.

Ние, западните страни, пострадахме толкова много в неотдавнашния конфликт, че не можем да си позволим да приемем случващото се в Берлин само на доверие; трябва да гарантираме собствената си сигурност. С други думи, трябва да установим отношенията между германците и славяните, трябва да се погрижим Източна Европа, подобно на Западна Европа, да бъде разделена на автономни нации. Ако постигнем това, ние не само ще принудим германския народ да заеме подобаващо място в света (достатъчно важно за всеки отделен народ), но и ще осигурим условията за създаването на Обществото на народите.

Великата американска гражданска война беше водена до победоносен край и днес южняците са също толкова лоялни към Съюза, колкото и северняците; въпросите за робството на негрите и правото на отделните щати да се отделят са окончателно уредени и са престанали да служат като основа за междуособици.

Бурската война също беше водена докрай и днес генерал Смътс е уважаван член на британския кабинет.[196]

Войната от 1866 г. между Прусия и Австрия също беше водена докрай, а десет години по-късно Австрия сключи Двойния съюз с Прусия.

Ако не затвърдим победата с политически стъпки и не разрешим веднъж завинаги стария конфликт между германците и славяните, самите ние ще породим противоречия, които няма да се стопят в избледняващия спомен за поражението – напротив, милиони хора, чиято гордост е наранена, ще си ги спомнят ежедневно.

Условието за стабилност при териториалната реорганизация на Източна Европа е разделението, за предпочитане на три, а не две държавни системи.

Поясът от независими държави между Германия и Русия е жизненоважен.[197] Руснаците няма да устоят на германския натиск, поне в рамките на едно, ако не и две поколения; единствената им защита е военната автокрация и затова те трябва да бъдат защитени от пряка атака.

Руското селячество е неграмотно, то е намерило скромната си награда, като се е присъединило към градските революционери, а сега, превърнали се в дребни собственици, селяните едва разбират как да управляват собствените си имения.[198]

Средната класа в Русия е страдала толкова много, че е готова да приеме реда, установен дори от омразните германци.

Що се отнася до градските работници, малцинство от руското население, които благодарение на относителното си образование и поради обстоятелството, че контролират центровете за комуникация, се превърнаха във владетели на страната, смятам че са напълно подвластни на „влиянието“ на германската *Kultur*.

---

[196] *Той играе още в началото за Британия, като възпитаник на Оксфорд и приятел на Сесил Роудс и Алфред Милнър. Смътс изиграва един театър и предава Крюгер и бурската независимост. (б. пр.).*

[197] *Последвалите обсъждания за териториалната реорганизация ще загубят голяма част от смисъла си, след като решенията от мирните преговори бъдат обявени. Не се стремя да предлагам конкретни рецепти за справяне с проблемите днес; моята задача е да очертая по-ясно общата идея, която се излага на страниците на тази книга. Целта ми ще бъде по-ясна, ако читателят знае, че пиша тези редове на Коледа 1918 г., т.е. преди решенията на конференцията във Версай.*

[198] *Твърде рано е авторът да прави подобни изводи, без изобщо да знае какво означава болшевизма. (б. пр.).*

Според мнението на тези, които познават Русия най-добре, авторитарното управление от един или друг вид е практически неизбежно, ако страната е принудена да разчита единствено на собствените си сили в борбата си с германците. Славяните и сродните им народи, обитаващи граничните земи между германците и руснаците, обаче са изключително разнородни по характер.

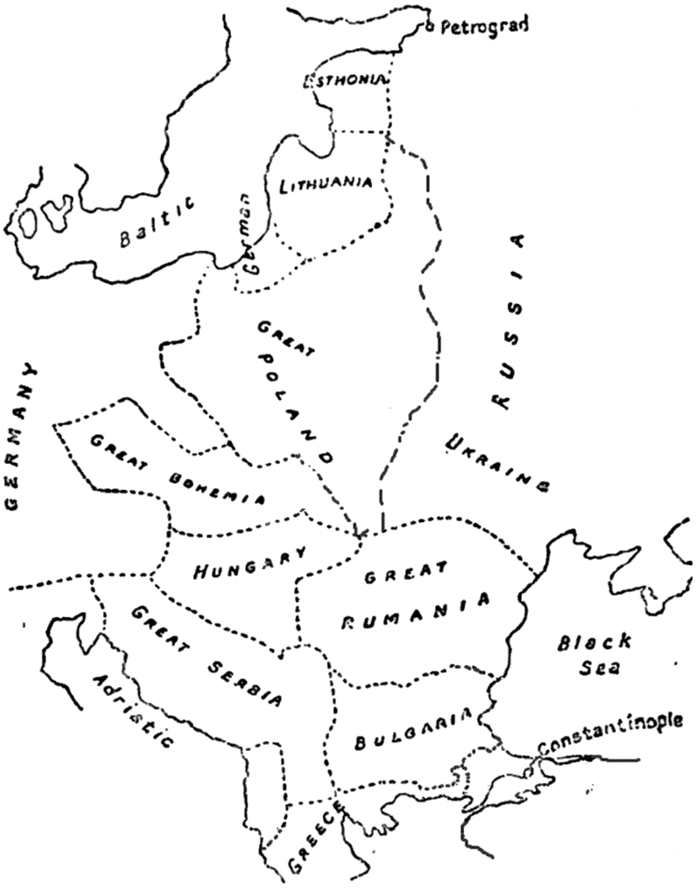

Вземете за пример чехите: не се ли противопоставиха на болшевизма и не отстояваха ли своята независимост, докато живееха в болшевишка Русия? Не проявиха ли изключителен политически талант, пресъздавайки славянска Бохемия, граничеща от три страни с Германия, а от четвъртата - с Унгария? Не превърнаха ли Бохемия в център на модерната индустрия, крепост на модерното образование? Те поне имат достатъчно воля, за да осигурят ред и независимост.

Междинните (лимитрофни) държави между Германия и Русия. Много гранични въпроси все още не са решени, когато автора публикува книгата си.

Между Балтика и Средиземно море живеят седем негермански народа, всеки от които, по стандартите на европейската държавност, може да се счита за второстепенен: това са поляците, бохемите (чехи и словаци), унгарците (маджари), южните славяни (сърби, хървати и словенци), румънците, българите и гърците.

От тях два народа днес се считат за наши врагове – маджарите и българите. Но те са заобиколени от пет други народа и нито един от тях не е в състояние да направи нищо без подкрепата на Прусия.

Нека разгледаме по-отблизо тези седем народа. Да започнем с поляците, те са около 20 млна, река Висла служи като техен главен воден път, а най-известните исторически градове на Полша са Краков и Варшава. Поляците са по-цивилизовани от руснаците, дори в онази част на Полша, която е попаднала във владение на Русия; в пруската провинция Позен те се радваха на предимствата на културата, с малко преследване от управляващите германци. Несъмнено има силни политически различия сред поляците, но сега, когато полската аристокрация в Галиция вече не е подкупвана да подкрепя Хабсбургите или да потиска русините от Източна Галиция, поне една причина за подобни различия трябва да изчезне. По някакъв начин новата Полша трябва да получи достъп до Балтийско море, не само защото това е необходимо за икономическата независимост на страната, но и защото се нуждаем от полски кораби в Балтийско море, което е стратегически „затвореното“ море на Хартленда; и е необходим пълен териториален буфер между Германия и Русия.

За съжаление, провинцията Източна Прусия, предимно с немски език и юнкерски манталитет, ще бъде отделена от Германия, ако Полша иска да получи някакъв достъп до морето.

Защо да не помислим за преселване на народите между Прусия на изток от Висла и Позен в Полша?[199] По време на последната война предприехме много по-обширни мерки по отношение на транспортните операции и организацията. В миналото, за да се справят с подобни трудности, дипломатите са прибягвали до всякакви „привързвания“ на населението, както би казал един юрист. Но правата на собственост върху имуществото обикновено са твърде строги и често са изпълнени със спорове. Ще е по-добре в този случай да се плати висока цена за лечението, за справедливо и разумно решение, което ще устройва всички. На всеки човек трябва да се даде възможност да размени имуществото си и да запази настоящото си гражданство или да запази имуществото си и да приеме ново гражданство. Ако избере втория вариант, не трябва да има условия относно специални права, независимо дали по отношение на образованието или други социални привилегии.

САЩ налагат английски език в училищата на всички деца на емигрантите. Завоевателите от миналото са били безмилостни и затова страни като Франция и Великобритания днес са хомогенни и свободни от многоезичието, което превръща Близкия изток в кошмар. Защо да не използваме съвременните методи за транспорт и организация за общото благо, за установяването на щастливо и справедливо състояние на нещата? Защото последствията в този случай са очевидни: полският Позен ще бъде заплашително вклинен в източната граница на Германия, а германската Източна Прусия ще бъде трамплин за проникване в Русия.[200]

Следващите сред нашите „гранични“ народи са чехите и словаците, доскоро разделени от линията, която разделяше Австрия от Унгария, точно както поляците бяха разделени от границите на Русия, Прусия и Австрия. Чехите и словаците заедно наброяват около 9 млна души; те са една от най-енергичните малки нации в Европа, живеещи в прекрасна страна, където има въглища, метал, дървен материал, водоснабдяване, зърно и вино, а самата страна се намира на главния железопътен маршрут от Балтийско море и Варшава до Виена и Адриатическо море.

Следват югославяните, думата „Юго“ означава „юг“, а именно словенците, хърватите и сърбите. Заедно те наброяват около 12 млна души. Тези народи също са били разделени преди това от вътрешната граница между Австрия и Унгария; освен това съществува съперничество между латинската (католическата) и гръцката (православната) църква. За запознатите с Балканите това е красноречиво следствие от споразумението, сключено в Корфу под натиска на австроунгарската тирания между католиците (словенци и хървати) и православните сърби. Южните славяни трябва да получат достъп до далматинските пристанища на Адриатическо море, а една от товарните железопътни линии ще минава по долината на Сава до Белград и по-нататък, през Моравския „коридор“, до Константинопол.

Румъния е следващата държава в този Близък изток на Европа. Естественият център на Румъния е трансилванският бастион на Карпатите с неговите плодородни долини, богати на метали планини, нефтени находища и великолепни гори. Трансилванското селячество е формирано от румънци, но е управлявано от „привилегировано“ малцинство от маджари и „саксонци“. Отново, вярвам, че е напълно възможно в рамките на новата държавна структура да се осигури справедливо преселване или да се задължи пълното приемане на румънско гражданство, въпреки че враждебността между „саксонците“ и румънците не е толкова остра, колкото тази между прусаците и поляците. Останалата част от Румъния, днешното кралство на изток и юг от Трансилвания, се мие от местни реки. Този плодороден природен „бастион“ снабдява Европа с петрол, пшеница и царевица; 12 млна румънци са предопределени да забогатеят. Галац, Браила и Констанца[201] са най-важните румънски пристанища на Черно море и всички свободни нации имат интерес от появата на румънски кораби в това море, тъй като то с право се счита за „затворен“ воден басейн в Хартленда. Не мисля, че някога ще дойде време, когато ОН ще спре да обръща внимание на Балтийско и Черно море, защото Хартленда поражда и ще поражда всемогъщ милитаризъм.

---

[199] *По-късно, преди тези редове да бъдат написани, г-н Венизелос, в интервю за вестник „Таймс“ в Париж, на 14 януари 1919 г., заявява следното: „Подобно решение би оставило няколкостотин хиляди гърци под турско владичество в Мала Азия. Има само едно средство за защита, а именно одобрението на масово взаимно преместване на население.“*

[200] *Предвиждайки хуманната аргументация (argutentum ad hotinet), смея да твърдя, че не виждам наистина сравнима стратегическа нужда в случая с Ирландия.*

Цивилизацията се състои в подчинението на природата и установяването на дисциплина в обществото; ОН като върховен орган на обединеното човечество, трябва да следи отблизо Хартленда и евентуалните организатори измежду неговото население, по същата причина, поради която полицейската служба в Лондон и Париж се счита за национална, а не чисто общинска грижа.

Гърците бяха първите от седемте нации в нашия междинен пояс, които отхвърлиха игото на германското потисничество в настоящата война, по простата причина, че страната им се намира извън Хартленда и следователно е отворена за морска мощ. Но в ерата на подводниците и самолетите, утвърждаването на власт над Гърция от която и да е велика сила от Хартленда ще означава завладяването на целия Световен остров, и така историята на древна Македония ще се повтори.

Нека сега преминем към маджарите и българите. Истината е, че и двата народа са експлоатирани от прусаците, въпреки че не са им пряко подчинени. Всеки, който е бил в Будапеща, знае дълбокото недоверие на маджарите към германците; неотдавнашният съюз се дължи на чисто прагматични съображения, а не на високи чувства. Управляващата маджарска каста, около милион души, потискаше останалото 9-млнно население не по-малко от другите подчинени народи. Съюзът с Австрия е всъщност съюз с Прусия, а не с Австрия и беше сключен с цел подкрепа на маджарската олигархия и в полза на Прусия. Унгарците несъмнено са предизвиквали силно отвращение у славяните и румънците, но ако славяните не бъдат поробени в полза на Германия в бъдеще, демократична Унгария рано или късно ще се адаптира към новите условия.

Българите, нека си спомним, бяха съюзници на сърбите във войната срещу турците, а конфликтите между сърби и българи, които днес станаха по-остри, всъщност са само семейна кавга. Те са резултат от текущите развития и се свеждат главно до религиозно съперничество. Не бива да се позволява на българите да се възползват от предателството си във Втората Балканска война, но ако съюзниците успеят да наложат справедливи мирни условия на тези народи, и двата народа, доста уморени от войната, ще приемат тези условия с радост. Само в продължение на двадесет години мнението на един човек, цар Фердинанд, германец по рождение[202], е било от значение в България.[203]

---

[201] *Тук авторът не е съвсем точен, тъй като само Констанца е разположена директно на морския бряг. Галац е пристанище на завоя на Дунав преди делтата, на 80 км от Черно море; Браила е пристанище на Дунав, разположено дори по-дълбоко от Галац.*

[202] *Фердинанд се е смятал за французин и за Бурбон, по родината на майка си, дъщеря на Луи Филип, а не за германец. До ПСВ, той има лична неприязън и към Франц Йосиф и Австро-Унгария и към Вилхелм II. По бащина линия Фердинанд принадлежи към саксонската династия Сакс-Кобург и Гота, така че патосът на автора е куриозен, защото същата династия управлява и във Великобритания (но от германофобски подбуди е преименувана на Уиндзор през 1917 г.).*

Най-важният факт от стратегическа гледна точка за тези междинни държави в Източна Европа е че най-цивилизованите страни, Полша и Бохемия (Чехословакия), са разположени на север и поради своето местоположение са най-уязвими за пруската агресия. С гаранции за своята независимост, Полша и Бохемия ще образуват върха на широк клин, който се простира от Адриатическо и Черно море до Балтийско крайбрежие. Тези седем независими държави, с общо население от над 60 млн души и с железопътни линии, надеждно свързващи ги помежду си, заедно с достъп до океана през Адриатическо, Черно и Балтийско море, ще създадат силна бариера срещу германците от Прусия и Австрия.[204] Изграждането на такава бариера сега изглежда спешно необходимо. В същото време ОН трябва да запази правото, в съответствие с международните закони, да изпраща военни кораби до Черно и Балтийско море.

Когато гореспоменатите точки от дневния ред на международната политика бъдат реализирани, вярвам че ще бъде напълно възможно да се осъществи демократичният идеал, да се създаде ОН, за която западните народи мечтаеха през цялата неотдавнашна война.

Кои са основните условия, които трябва да бъдат изпълнени, за да имаме пълноценно, ефективно ОН? Виконт Грей, в скорошна брошура, постави две такива условия. Първото е, че тази „идея трябва да бъде възприета с цялата сериозност и убеждение от държавните глави“. Второто условие предполага, че „правителствата и народите на държавите, желаещи да основат Обществото, трябва ясно да осъзнаят, че подобно действие налага определени ограничения върху националната политика на всяка страна и може да включва приемането на редица неудобни задължения. Следователно по-силните страни трябва да се откажат от правото да принуждават по-слабите да вземат решения в техен интерес“.[205]

Това са разумни, изключително важни условия, но достатъчни ли са те в настоящата ситуация? Преди да поемем каквито и да било общи задължения, е си струва да помислим какъв ще е техният конкретен израз? ОН има много определени реалности, които трябва да вземем предвид. Преди войната имахме нещо като Лига, съставена от държавите-страни по системата на международното право. Но не започна ли войната, защото две велики сили нарушиха правилата на международното право, първо срещу една, а след това срещу друга малка държава?

И въпросните две велики сили почти успяха да смажат могъщата Лига, която се застъпи за международното право? С оглед на това, достатъчно ли е да изразим желанието по-силните държави да „се откажат от правото на принуда“, налагайки интереси-

---

[203] Наивно разсъждение. Авторът изобщо не е наясно с корените на сръбския шовинизъм, експанзията му в българските земи, асимилационната сръбска политика спрямо българите и наложения тежък физически и духовен терор над българите в Македония, които дори нямат право на национално самоопределение, обявени за южни сърби! Не семейна кавга а антагонизъм на живот и смърт, които се притъпи едва когато българите бяха обезличени като народ с национално самочувствие и изява, от пораженческата психоза продължаваща и все по-задълбочаваща се днес, придружена с историческата амнезия. Затова и резултатите от Версайският диктат подготвиха ВСВ, защото такива експерти като Макиндер, чертаеха границите през 1919 г. във Версай. Макиндер, участва в подготовката на Версайския договор и по негово предложение, се появяват лимитрофните (гранични, граничарски, с гранично-опазващи функции) държави Полша, Румъния, Чехословакия, Естония, Латвия, Литва, които ще разделят германците и руснаците. (б. пр.).

[204] Колко е силна тази бариера се видя в 1938-39 г., когато Новият райх я разруши с един удар, а част от „граничарите“ открито минаха на страната на Германия (Словакия, Румъния, Хърватия). (б. пр.).

[205] ОН е първата проява на англосаксонският империализъм, който зад такива уж хуманни начинания, се опитва да отслаби и впоследствие (както е в наше време) да унищожи националният суверенитет на държавите, за да налага по-лесно своите решения, чрез т.нар. международни организации. (б. пр.).

те си на по-малките държави? Накратко, не ни ли въвличат нашите идеали в порочен кръг, който не може да бъде прекъснат чрез игнориране на реалностите?

За да продължи Лигата да съществува и да бъде ефективна, тя очевидно не трябва да включва за членове държава, толкова силна, че да може да се противопостави на общата воля на човечеството. Или, казано по друг начин, в ОН не трябва да има доминиращ партньор или група партньори. Кой може да даде пример за жизнеспособна федерация, подчинена на доминиращ партньор?

В САЩ има великите щати Ню Йорк, Пенсилвания и Илинойс, но всички те са равноправни с останалите членове на Северноамериканския съюз. В Канада, Квебек и Онтарио се балансират взаимно и следователно по-малките провинции не е нужно да се страхуват от натиск от тяхна страна. В Австралийската общност се намират относително равнопоставените щати Нов Южен Уелс и Виктория. В Швейцария дори големият кантон Берн не претендира за господство.

Но Германската федерация по същество е фикция заради пруското господство. Що се отнася до Великобритания, смея да твърдя, че основната пречка за единството на островите, дори допускайки споразумение между ирландците, е господството на Англия.

Неотдавнашната война избухна, защото позволихме на Германия да се утвърди в почти цяла Европа. Нека си спомним: не бяха ли големите войни от миналото в Европа започнати от това, че една държава от европейската система (при Наполеон, Луи XIV или Филип II) стана твърде мощна? Ако искаме ОН да успее, трябва да признаем тези сурови реалности и да не се опитваме да ги прикриваме.

Съществува и друга реалност, с която трябва да се съобразяваме, реалността на настоящата политика. Според мен, за да могат народите от ОН да се помирят и да живеят мирен живот, има два различни пътя и по всеки от тях ни е писано да започнем от текущата политика: пътят на настоящето и пътят на бъдещето.

Това, което имам предвид под тази настояща реалност, може най-добре да се разбере, като се опишат конкретните държави, които възнамеряват да се обединят в тази организация.

Британската империя може да служи като модел за настоящата политика. Никой няма да убеди мнозинството британци да рискуват единството на империя, която е издържала толкова твърдо изпитанието на войната, в името на ОН, която все още съществува само на хартия. От това следва, че управляващите органи на Британската империя могат само постепенно да се трансформират в съответните органи на тази организация.

Но шестте члена на империята вече са свързани помежду си в някаква връзка. Те всъщност са равни и в рамките на „Британската общност“ независими. Едва миналата година беше чута последната дума по този въпрос. Министър-председателите на доминионите вече имат пряк достъп до министър-председателя на Обединеното кралство и вече няма да се налага да прибягват до посредничеството на секретаря по колониите; а парламентът в Уестминстър вече не е Имперски и отсега нататък се счита изключително за парламент на Обединеното кралство. Остава само да се заяви, че монархът вече не е владетел на Обединеното кралство и отвъдморските доминиони; но равенството на всички доминиони трябва да се отрази в неговата титла, да речем, крал на всички британци.

Говорейки за реалности (по такива въпроси имената също стават реалности), не сме ли вече сигурни, че Обединеното кралство, Канада и Австралия трябва да имат свои собствени военноморски сили и армии, които да се поставят под единно стратегическо командване само по време на война?

Що се отнася до населението, съмнява ли се някой, че след няколко години Канада и Австралия ще изпреварят родината майка в това отношение? А трите малки доминиона, Нова Зеландия, Южна Африка и Нюфаундленд, са толкова по-важни, колкото по-голямо е равенството между трите големи доминиона.

Франция и Италия имат свои собствени текущи политики. Ще се съгласят ли да се присъединят към ОН, в която Британската империя ще бъде представена? За щастие, в по-късните етапи на неотдавнашната война успяхме да създадем единно стратегическо командване, така че името „Версай" придоби допълнително историческо значение.[206]

Вече не само чрез посланиците, а чрез пряка комуникация между министър-председателите, Великобритания, Франция и Италия установиха обща дискусия по най-важните въпроси. Тези три страни от Западна Европа са безспорни кандидати за членство в ОН, въпреки разликите си в териториите се, и не е трудно да си представим случай, в който министър-председателите на Канада или Австралия ще бъдат поканени на конференция с министър-председателите на Обединеното кралство, Франция и Италия. Такива конференции ще бъдат още по-полезни, ако се научим да вземаме предвид текущата политика на всяка страна и да спрем с чисто хартиено единство. Нека напомня, че е било нужно заплахата от германското настъпление да узрее, преди да може да се създаде единно стратегическо командване през 1918 г.[207]

А какво да кажем за САЩ? Няма смисъл да се преструваме, че отделни американски щати могат да бъдат членове на ОН; Американската република е преживяла най-страшната война в историята, без да броим последната, за да обедини териториите си в едно цяло. Но все пак САЩ изглеждат доминиращият партньор в сравнение със съюзническите страни от Западна Европа. САЩ трябва да бъдат в ОН, никой не оспорва, но това означава, че шестте доминиона на Великобритания трябва да оставят настрана различията си, ако институцията иска да бъде ефективна.

За щастие, 3000 мили неохраняема граница на Северна Америка (б. пр. между САЩ и Канада) изглеждат като добра поличба, въпреки, че щеше да бъде по-добре, ако страните от двете страни на тази граница бяха по-равностойни (тогава заключенията ще са били по-оправдани).

Необходимостта от разумен баланс на силите между значителен брой членове на ОН, трябва да гарантира, че при предстоящите и неизбежни кризи, никой не е в опасност да бъде подчинен, но е по-малко неотложна за острова и по-неотложна за континенталните държави.

Морската мощ има очевидни ограничения; естествените граници освен това определят границите на всяка дадена островна или дори полуостровна сила. ОН трябва да бъде изпитана в сърцето на Великия континент. Там природата осигурява всички предпоставки за установяване на пълно световно господство; предотвратяването на подобно развитие на събитията е по силите на проницателните политици и безусловното спазване на международните задължения.

Но германският и руският народ, въпреки революциите, се стремят към повече и всеки от тях има мощни исторически стимули. Нека идеалистите, следователно, които сега, когато народите са се обединили в единна световна система, са оправдани да виждат в Обществото на народите, единствената алтернатива на кървавата война, се концентрират върху справедливо разделяне на Източна Европа.

С междинен пояс от наистина независими държави между Германия и Русия, тази цел е напълно постижима. Всяка друга граница между германските държави и Русия, както предлага Науман в своята „Централна Европа“[208], означава, че германците и славяните ще продължат да се конкурират, така че трайната стабилност може да бъде забравена.

---

[206] *След поражението на Франция във Френско-пруската война, Версай става щаб на германската армия, а създаването на Германската империя е обявено в Огледалната зала на Версайския дворец. В края на Първата световна война именно във Версай е подписано предварителното споразумение, а след това е сключен и мирният договор.*

[207] *Тези редове са написани преди Парижката конференция да реши да разглежда Британската империя като хибридна единица по определени въпроси.*

Но междинен пояс, подкрепен от други членове на ОН, ще направи възможно разделянето на Източна Европа на няколко системи на управление. Нещо повече, държавите от този пояс, имайки относително равенство във властта, ще се окажат желани членове на бъдещата организация.

Когато се освободим от изкушението на претендентите за световна империя, кой ще каже каква съдба очаква германския и руския народ? Вече има признаци, че Прусия, която, за разлика от Англия или Франция, е чисто изкуствено образувание, ще се разпадне на няколко федерации.[209]

В една област прусаците исторически принадлежат към Източна Европа, в друга – към Западна Европа. Съвсем невъзможно ли е руснаците, заедно с някои съседни държави, да образуват хлабава федерация? Германия и Русия се превърнаха във велики империи чрез противопоставяне помежду си; но народите от междинната зона – поляци, бохеми, унгарци, румънци, сърби, българи и гърци – са твърде различни, за да образуват федерация за каквато и да е цел освен за отбрана, и всички те са толкова различни от германците и руснаците, че е логично да се очаква от тях да се съпротивляват на всяка нова организация от могъщи съседи, възнамеряващи да подчинят Източна Европа.

Има определени стратегически позиции в Хартленда и Арабия, които трябва да се считат за критично важни, тъй като тяхното притежание може да доведе до или да предотврати световно господство. От това обаче не следва, че е препоръчително незабавното им предаване на някаква набързо сформирана международна администрация; настоящата политика на отделните страни, тук е от голямо значение.

Изкуствените владения са склонни да се разпадат, защото агентите на съюзническите сили почти неизбежно застават на страната на местните националисти или местни партии.

Изглежда най-безопасно е, да се повери „пазителят на човечеството“ на една единствена сила (във всяка конкретна област, разбира се, на специфична сила). Този експериментален метод беше изпробван от Австро-Унгария, когато Берлинският конгрес ѝ повери управлението на Босна и Херцеговина; от гледна точка на материалното развитие на провинциите, успехът е сигурен.

Няма причина този принцип да не се приложи, според настоящата политика, към Панама, Гибралтар, Малта, Суец, Аден и Сингапур, ако поверим на САЩ и Британската империя опазването на мира на земното кълбо, защитата на моретата и проливите, които свързват океанските басейни.[210]

От друга страна, това е равносилно на потвърждаване на вече установената ситуация. Както в повечето други случаи, принципът ще трябва да бъде изпитан в Хартленда и Арабия. Островитяните не могат да бъдат безразлични към съдбата на Копенхаген, Константинопол или Килския канал, тъй като великата сила на Хартленда, след като е завладяла Източна Европа, може през Балтийско и Черно море, да разгърне война в океана. В неотдавнашната война съюзническите военноморски сили едва удържаха Северно море и източното Средиземноморие.

---

[208] *Немският политик и теоретик на германското превъзходство Ф. Науман е автор на книгата „Mitteleurora“ (1915), и този термин се утвърждава трайно в европейската геополитика.*

[209] *Наивно и глупаво разсъждение, но естествено желано от англосаксонците. (б. пр.).*

[210] *Англо-американски империализъм и стремеж към световно господство в най-чист вид! Това ще стане след ВСВ, но след като САЩ унищожи „с целувка“ Британската империя и превърна „голата без колонии“ Британия в най-верния си сателит. (б. пр.).*

Подводните операции в Черно море от самото начало на войната ще могат да осигурят силен тил за сухопътна армия, атакуваща Суецкия канал. Следователно Палестина, Сирия и Месопотамия, Босфорът и Дарданелите и Балтийският проток (Скагерак и Категат) трябва по някакъв начин да бъдат интернационализирани.

В случая с Палестина, Сирия и Месопотамия, Великобритания и Франция с общо одобрение въведоха правилната администрация. Защо да не решим проблема с Константинопол, като направим този исторически град Вашингтон на ОН?[211]

Когато железопътната мрежа покрие Световния остров, Константинопол ще бъде едно от най-достъпните места в света, с железопътен транспорт, параход или самолет. От Константинопол водещите нации на Запада ще могат да освободят онези райони, потиснати от векове, където свободата е най-желана от гледна точка на човечеството като цяло. От Константинопол можем да обединим Запада и Изтока и да направим Хартленда сигурен завинаги, като донесем там „океанска свобода“.[212]

Създаването на еврейска национална държава в Палестина ще бъде един от найважните резултати от войната. Днес можем да говорим за това директно. В продължение на много векове евреите, прогонени в гета и лишени от правото да заемат достойно място в обществото, съществуваха сякаш извън цивилизацията и бяха презирани от обикновените християни, както заради положителните, така и заради отрицателните черти, присъщи на този народ. **Проникването на Германия в големите търговски центрове на света се осъществи, наред с други неща, благодарение на посредничеството на евреите, а германското господство в Югоизточна Европа се установи благодарение на маджарите и турците, с подкрепата на същите евреи. Сега евреите заемат високи позиции сред болшевиките в Русия. Бездомни и преследвани, евреите доброволно се предадоха на интернационализацията и християнският свят вече няма право да се изненадва от този факт.[213]**

Но подобни действия няма да имат място в организация от независими и приятелски настроени нации. Следователно, национален дом във физическия и исторически център на света трябва да „примири“ евреите със съвременните условия на съществуване. Ще има модел на поведение, наложен от евреи на евреи, дори сред онези големи еврейски общности, които изберат да останат извън Палестина. Това ще означава, че евреите най-накрая ще се признаят за пълноправен народ със свои собствени права, въпреки желанията на отделни членове на този народ.

Някои хора се опитват да разграничат евреите като народ, от еврейската религия, но със сигурност гледната точка на лаика за дълбокото сходство между двете не е толкова далеч от истината.

Обширните и гъсто населени райони на Азия и Африка, отвъд големите пустини и планини, крият свои собствени опасности (Британска Индия е пример) и е глупаво да се отрича тяхното съществуване в стремежа да се установи световна симетрия в рамките на ОН. Но Киаочоу (Цзяочжоу)[214] или Източна Африка (Германска Източна Африка – Танганика и Занзибар) не бива да се допуска да се върнат под властта на сила, която има толкова далечни стратегически планове за тях, въобразила си, че нейните сухопътни армии един ден ще могат да използват тези точки на картата като подготвени крепости. Намерение е да се използват китайците и негрите като помощни войски при завладяването на Световния остров.

---

[211] *Но Ататюрк не мисли така и ще изхвърли оттам, наглите окупатори! (б. пр.).*

[212] *Износ на демокрация по англосаксонски, казано цинично ясно. (б. пр.).*

[213] *Хитлер обаче не мислеше така! Ротшилд също са германски евреи от Франкфурт, но работеха против Германия и за Британия. Но за болшевизма авторът е прав, основните му двигатели около Ленин са само евреи, начело с най-жестокият от тях, но и най-добър организатор – Леон Бронщайн или Лев Троцки. (б. пр.).*

[214] *Става дума за германското владение Циндао на п-в Шендун в Китайско море, по време на ПСВ е окупиран от Япония. След войната, окупираната територия е върната на Китай на 10 декември 1922 г., но японците отново окупират района от 1937 до 1945 г., по време на Втората китайско-японска война. Една от причините за охладняване на отношенията на Япония с англосаксонските „демокрации“ е че я лишават от владения на континента.*

Каква роля в крайна сметка може да играе половината от човечеството, населяващо „Индиите“, е въпрос, на който никой все още не може да отговори, но островните народи са длъжни да защитават индийците и китайците от посегателствата на Хартленда.

Германска Югозападна Африка и германските колонии в Австралазия (т.е. островите в Тихия океан) не трябва при никакви обстоятелства да бъдат възстановявани; принципът на независимост в Устава на ОН предполага, че при наличие на международно доверие в определени критични точки, всяка нация трябва да бъде господарка на собствения си дом и този принцип се прилага за Южна Африка и Австралия.

Всяко друго тълкуване е изпълнено с бъдещи спорове и възпрепятства разоръжаването.

Достатъчно казахме за създаването на ОН и необходимостта от отчитане на текущата политика за настоящето. Остава ни да обсъдим текущата политика за бъдещето. Виконт Грей посочи начина на мислене, от който ще се нуждаем, когато предприемем това велико международно начинание; има ли още нещо да се каже по тази тема?

По-горе заявих убеждението си, че свободната търговия по принципа *laissez-faire* и хищническата защита от германски тип са имперски тактики, които водят до война. За щастие, младите британци са изоставили свободната търговия в стила на Манчестърската школа; те са използвали финансовата независимост, дадена им от страната им, за да постигнат икономическия идеал, на който се е възхищавал великият американски държавник Александър Хамилтън, идеалът за наистина независимата нация, балансирана във всяко свое развитие.

Това не означава, че международната търговия не трябва да се осъществява; но тази търговия трябва да се контролира, така че нейното влияние винаги да подлежи на балансиране и да не изостря икономическата едностранчивост отвъд разумните граници. Според мен няма да има ефективно ОН, докато не забраним търговското „проникване“ от всички страни, защото то има за цел да лиши други страни от справедливия им дял от квалифицирана работна ръка и неизбежно води до общо разочарование и униние. Няма съществена разлика и когато някои страни се видят сведени до икономически „придатъци“ чрез индустриалната специализация на друга страна „кобденит“[215], където индустрията се е развила до такава степен, че апетитът ѝ може да се задоволи само от световния пазар, тогава икономическият баланс на другите страни ще е нарушен.

След неотдавнашната война никоя велика страна няма да си позволи да бъде лишена от „ключова“ или „съществена“ индустрия.[216] Докато тези две категории бъдат изчерпани, ще стане ясно за всички, че е също толкова добре да се стремим към привлекателния идеал за обща икономическа независимост, колкото и да се мятаме в защитния режим на протектционизма. Опитът да се запази кобденизма, който е по същество негативен, чрез въвеждане на изключения, много бързо в съвременния отворен свят ще доведе до появата на тромави социални договорености. Една обща система от ниски мита и възнаграждения ще улеснила справянето с трудностите, защото ще разполагаме с адекватен механизъм за контрол.

---

[215] *От името на Р. Кобдън, английски политик, който издига свободната търговия и ненамесата на държавата в икономиката на частните компании. Днес основен принцип на американския либерализъм и форма за налагане на американския диктат над отделните държави, като средство за сриване на местните икономики. (б. пр.).*

[216] *Разграничението между двата термина не винаги се спазва. Ключови индустрии са тези, които и сравнително малки, са от съществено значение за съществуването на други, много по-големи индустрии. Например, анилиновите багрила на стойност до 2 млна паунда годишно са използвани във Великобритания преди войната в текстилната и хартиената промишленост на стойност 200 млна паунда годишно. Човек си спомня за ключа, когато трябва да отвари вратата. Има и важни индустрии, които не са като такъв ключ; пример от нашия собствен XX век е стоманодобивната промишленост. Разграничението трябва да се прави внимателно, тъй като за всяка индустрия са необходими различни протекционистични мерки.*

Няма да навлизам повече в тези технически въпроси; интересуват ме идеалите и целите. Кобденистът вярва, че международната търговия е добра сама по себе си и че специализацията в отношенията между страните, ако възниква „сляпо“ от естествени причини, не бива да се елиминира насилствено.

Привърженикът на Берлинската школа[217], също одобрява икономическата специализация на държавите, но се основава на научната гледна точка, настоявайки за натрупване в страната на онези индустрии, които осигуряват най-голяма заетост за висококвалифицирани работници.

Резултатът е един и същ; настоящата индустриална политика стиска нацията в прегръдката си и я лишава, както и други страни, от истинска независимост. В резултат на това се натрупват противоречия, изпълнени с конфликти и сблъсъци.

Ще се спра на три вида възприятие на настоящата политика, които според мен заплашват с трагедия.

Първо, съществува политиката на невмешателство, политиката на капитулация и обреченост. Сякаш се намираме в състоянието на човек, поразен от някаква болест поради липса на грижа за себе си; както знаем, човешкото тяло изисква грижи и когато функциите му са небалансирани, то е подложено на органично влияние и ако това се пренебрегне, нито съветът на лекаря, нито скалпелът на хирурга ще помогнат, защото намесата на лекаря е равносилна на напускане на живота.

Разбира се, под топлото британско слънце в средата на миналия век, изглеждаше мъдра политическа философия да се живее естествено и да се вярва в Провидението. За щастие, болестта все още не беше достигнала фаталния стадий, когато легнахме на операционната маса през август 1914 г.

В същото време милион наборници, признати за негодни за военна служба, изглеждат като тревожен симптом: човек дори иска да благодари на Бог, че войната е започнала тогава.

Вторият тип възприятие на настоящата политика е паниката. Ето как реагира Прусия, маскирайки паниката с ласкателна философия на свръхчовека, не по-малко приятна от утешителната религия на ненамесата в политиката, но по-рационална. Ако обаче оставим настрана двусмислиците, *Kultur* предполага обсебеност от идеи за конкуренция и естествен подбор, същата, описана в дарвинизма; прусаците, уплашени, решили, че щом на хората е писано да ядат други хора, за да оцелеят, те са готови да станат канибали! Затова те усърдно изграждали сила и ловкост, както подобава на боец.[218]

Само чудовището, в което бяха превърнали собствената си страна, гладуваше и накрая трябваше да го хранят. Може би половината от всички жестоки действия на този свят се извършват именно от паника.

Третият тип възприятие е характерен за анархистите и болшевиките. Самите те няма да се объркат, но отвън няма фундаментална разлика дали ще счупите предмет до степен, в която не може да се поправи, или ще го разцепите на парчета: това променя малко. Всъщност този тип възприятие е равносилно на обществено самоубийство. Изключително важно е да се поддържа дисциплината в западните демокрации по време на периода на възстановяване, независимо колко ще бушува болшевизмът в Централна и Източна Европа.

---

[217] *Тоест, привърженик на ограничената, „прагматична“ държавна намеса в икономиката.*

[218] *Плоска и елементарна германофобия. (б. пр.).*

Западът победи и само ние можем да спасим целия свят от необходимостта да повтаря пътя, който често поемат отделните нации, от идеализъм до безредие, глад и тирания. При условие, че не бързаме да демонтираме съществуващите социални механизми, че прилагаме идеите си дисциплинирано и последователно, ще можем да запазим стабилното производство, тази фундаментална реалност, върху която цивилизацията сега се крепи по-здраво от всякога. Нека не забравяме, че безредиците в света предполагат липсата на каквато и да е национална основа, която да подкрепя възстановяването на реда, и следователно обещават безкрайна анархия и тирания.

Когато римският ред от древността се е разпаднал, са били необходими няколко века, Европа да се върне към предишното си ниво на цивилизацията. Но ако носенето по вълните на текущата политика води до болести на държавността, а паниката се превръща в престъпни деяния, докато бунтовете водят до национално самоубийство, кой път да изберем?

Този, който предполага контрол, разбира се в демокрацията това е самоконтрол. Ако скорошната война ни е научила на нещо, тя ни е научила, че тези гигантски сили на съвременното производство са способни да контролират обществото. Преди мнозина предполагаха, че една световна война ще завърши с финансов колапс и следователно не трябва, абсолютно не трябва, да се допуска да се случи.

Но когато войната се случи, стана ясно, че британската и германската кредитни системи се справиха чрез национални заеми, които са откъснали издънките на индивидуалния кредит от вражеската почва.

След като веднъж признахме, че целта е да се контролира текущата политика, ние едновременно с това заявяваме, че идеалната политическа единица на ОН трябва да бъде страна с балансирано икономическо развитие. Суровините са неравномерно разпределени по земното кълбо, но основните човешки дейности, освен производството на храна, което е специфично за всеки регион, в днешно време съставляват само относително малка част от общата производствена дейност. Минералите трябва да се добиват, тропическите плодове растат само в тропиците, но както минералите, така и тропическите плодове сега са относително лесни за транспортиране, така че съответните индустрии могат да бъдат разположени навсякъде. Хората са това, което ги правят техните професии; всеки възрастен показва характеристиките на своето призвание.

Същото е и с народите и никоя уважаваща себе си нация няма да позволи да бъде лишена от своя дял от производството. Но клоновете на труда са толкова взаимосвързани, че не могат да се развиват без баланс. От това следва, че всеки народ ще се стреми да развива важни клонове на индустриалната дейност и никоя нация не бива да бъде възпрепятствана в това.

Твърдо вярвам, че това е идеалът, който ще насърчи мира. В обикновеното общество е изключително трудно за хора с неравностойно богатство и положение да станат приятели в истинския смисъл на думата; искрените отношения са несъвместими с покровителството и зависимостта.

Цивилизацията несъмнено се основава на обмена на услуги, но обменът трябва да бъде равен. Нашата парична икономика разглежда услугите с различна стойност като еквивалент на качеството на производството, включено в цената. За доброто на народите и държавите трябва да се стремим към сравнително равенство на възможностите в името на националното развитие.

Глава 7. Свободата на хората

Свободни ли са мъжете и жените от свободните нации; необходимостта от управление за местните общности в рамките на една нация; алтернативната схема е национални класи и интереси; неизбежно води до международна класова война; балансираните провинции в рамките на балансираните нации се разглеждат като идеал; такива организации обещават най-добрите възможности за най-голям брой; причини за националистически движения; противоположното на свръхцентрализацията; братските народи трябва да се стремят към икономически баланс и да формират братски провинции; братството трябва да разчита на управлението на текущата политика за своето оцеляване.

След като разгледахме реалностите, отразени от географията на нашия свят, стигнахме до заключението, че свободата на нациите, ако искаме да бъде осигурена, трябва да включва разумно равенство на ресурсите, каквото съществува днес между няколко големи нации. Отбелязахме също, че предвид неустоимата сила на настоящата политика, е необходимо икономическото развитие на нациите да се насочва така, че то да не провокира конфликти.

Но какво общо имат тези принципи със свободата на отделните хора, мъже и жени? Способни ли са свободните народи, представени в ОН, да предоставят по-голяма свобода на отделните граждани? Със сигурност мъжете, които са се борили, мъжете, които са плавали по бурните морета, майките и съпругите, които са работили, чакали и скърбяли у дома, всички копнеят за нещо повече от просто свобода от опасност; те мечтаят за истинско щастие, за себе си и за тези, които са им скъпи.

Нека разгледаме от тази гледна точка последователните етапи от развитието на демократичния идеализъм, описан на първите страници на тази книга. Американската декларация за независимост провъзгласи правото на всички хора да търсят щастието си. Френската революция кристализира тази идея в думата „свобода“ и добави „равенство“, тоест управление на обществото, и „братство“, тоест самодисциплина.

Братството е същността на успешната демокрация, най-висшата и най-трудна за реализиране форма на управление, тъй като изисква най-доброто от обикновения гражданин. Това е първият етап на демократичното мислене, което мечтаеше, пряко и очевидно, за свободата на хората. В средата на XIX век започва вторият етап, чиято цел е свободата на народите. Националността е правото на местна група, желаеща да търси щастието си заедно, и те установяват равенство чрез собствените си методи за управление на групата.

Братството не е лесно за придобиване, освен ако не сте израснали заедно; ето защо историята е толкова важна в национален смисъл. Но обикновеният национализъм настоява само за правото да търсим щастието си заедно; може би само в Обществото на народите се отваря пътят към идеала, отразен в известната триада от думи от Френската революция, цитирана по-горе. Известна намеса от страна на ОН е необходима, за да се гарантира равенството на народите пред закона, и в идеала за балансираното развитие на всеки народ се крие дисциплината, подразбираща се от термина „братство“. Без балансирано развитие народите са обречени да страдат от ненаситен глад, да игнорират другите или да се отдават на престъпни намерения и този глад може да бъде задоволен само частично за сметка на други народи.[219]

С други думи, непоклатимото равенство на народите се постига чрез вътрешен и външен контрол. Но от това следва, че вътрешната политика трябва да се провежда с дължимото внимание на влиянието ѝ върху външната политика; тривиалност обещава последици, далеч по-дълбоки от общопризнатите. Според мен това означава, организацията на народите като местни общности, ако искат да просъществуват, трябва да се основава на общностите вътре в тях, а не на националните „интереси“.

---

[219] *Типичен пример са сърбите и гърците с техния шовинизъм спрямо българските земи, особено сърбите! Ненаситен глад за български земи. (б. пр.).*

Тук имаме въплъщение на старата английска идея за Камарата на общините. Самата дума „общност“ е, разбира се, подобна на френската дума „*commune*“, която означава общност; По-правилно е да се говори за камара от общности – от графства и граждани.[220] Рицарите и гражданите от Средновековието са били истински общности, много по-отличителни и жизнеспособни от изкуствено изваяните избирателни групи на нашето време.

Ако истинската организация на една нация се основава на класи и интереси – тоест, като алтернатива на организацията по местоживеене[221], тогава ще очакваме съответните класи на съседните нации да гравитират една към друга, и ще има хоризонтално разделяне на международната общност.[222]

За щастие, Вавилонската кула бележи началото на това, което може да се нарече политика на езиково разнообразие, което е пречка за развитието на интернационализма. За съжаление, настоящата нарастваща борба между капитала и труда доведе до използването на редица интернационализирани фрази и думи, които превърнаха няколко ключови идеи в един вид обща валута; и за съжаление, те съответстват на определени социални реалности, които бързо придобиха значително значение след избухването на неотдавнашната война.[223]

Международните капиталови асоциации придобиха толкова голяма власт, че успяха да подчинят отделни малки държави, а Германия е използвала този капитал, за да проникне в чужбина, тоест да разруши икономическото и социално равновесие на конкуриращите се с нея нации.[224]

Трудът следва този пример и се опитва да се организира на международно ниво. Тук се ражда идеята за класовата война между международния пролетариат и международния капитал. По време на неотдавнашната война положихме значителни усилия да разрушим международната организация на капитала. Но допустимо ли е трудът да унищожава всички наши постижения в тази област сега, вкопчвайки се в своята международна организация, която е създадена за справедлива борба срещу международния капитал? Може би такъв обрат е неизбежен, ако международният организиран труд укрепи позициите си, защото реакцията на това ще бъде възраждането на международния капитализъм.

Икономическата война, която е резултат от такъв конфликт, може да завърши или с болшевизъм, или с победа на една от партиите, и тогава победителят ще стане истинско световно правителство, установяващо нова империя от организатори. Ако трудът спечели, скоро ще стане очевидно, че организаторите на труда не се различават много от своите предшественици (военните и капиталистите) в същественото отношение, че те също се вкопчват във властта и продължават сляпо да организират обществото, докато не бъдат свалени от нова революция. Колелата на историята се въртят, принуждавайки човечеството да изпитва безредие и тирания отново и отново; Учениците на бъдещето ще четат в учебниците си за друга „ера“ – пролетарската, дошла след епохите на църковно господство, милитаризъм и капитализъм. След като постигнаха победа, лидерите на пролетариата, сигурен съм, без сянка на съмнение, ще заповядат да се стреля с картечници по тълпата, както всички останали „яхнали вихъра“ в момент на паника.[225]

---

[220] *На Британските острови традиционните единици за административно-териториално деление са: shire – област (позволява самоуправление), burgh – укрепен град.*

[221] *Както посочва г-н Х. Г. Уелс, но погрешно според мен, е склонен да се поддава на общоприетите възгледи и да се застъпва за организация според „интересите“. Х. Г. Уелс се интересува активно от социални реформи, принадлежи към умереното Фабианско общество и често публикува статии по социални теми.*

[222] *Идеалът на болшевиките – пролетарии от всички страни, съединявайте се. Класата се поставя над нацията и държавата. (б. пр.).*

[223] *Има предвид болшевишката революция в Русия и обособяването на комунистическите партии. (б. пр.).*

[224] *Германия нищо такова не е правила, но ще го направи САЩ в световен мащаб след ВСВ. (б. пр.).*

Но ако признаем, че организацията, основана на местните общности, е от съществено значение за плодотворния и следователно мирен живот на нациите, то те трябва да имат не по-малко плодотворен и балансиран характер, съвместим с природата на нацията. По никакъв друг начин няма да бъде възможно да се предотврати увереното нахлуване на организацията според „класи и интереси“ в организацията на местната общност. Докато позволяваме на големите метрополии безмилостно да извличат най-добрите млади умове от местните общности (за да посочим само един аспект от случващото се днес), организацията ще продължи да бъде прекомерно концентрирана в метрополиите, като се превръща в организация на национални класи и интереси.

Независимо дали разглеждаме настоящата ситуация от гледна точка на свободата на отделните личности или от гледна точка на свободата на народите, заключението, мисля, е очевидно: единственото което можем да направим, е да отхвърлим класовата организация, независимо от нейните бойни викове и уж полезни инициативи, и да се стремим към органичния идеал за балансиран живот в провинциите и малките местни общности.

Нека сега разгледаме въпроса от другата страна, започвайки от свободата на хората. Какво иска обикновеният човек? Мил[226] твърди, че след нуждите от храна и подслон идва нуждата от свобода, но съвременният демократ подчертава, че важната не е просто свободата на възможностите, а равенството на възможностите. Това е възможността да се реализират способностите, възможността да се живее чрез идеи и действия, въплъщавайки тези идеи; за това здравият човек мечтае все по-често.

Що се отнася до идеите, те могат да бъдат за любовта и благородното възпитание на децата, за занаята и усъвършенстването на уменията, за религията и спасението на душата, за някои постижения в спорта, за конституцията и подобряването на обществото, за красотата и нейното художествено изразяване; но човек иска да живее рационален живот и често латентно, мечтае за признание на собственото си човешко достойнство. Чрез всеобщото начално образование започнахме да учим на изкуството на манипулиране на идеи онези, които в древното общество са били смятани за роби. Напълно необразованият човек мисли изключително конкретно; ето защо великите религиозни учители от миналото са говорили с притчи.

Нито чарът, нито опасностите на идеализма са достъпни за необразованите. Със сигурност нашите западни общества преминават през опасен етап на развитие днес. Полуобразованите хора са изключително податливи, а светът днес се състои предимно от полуобразовани хора. Те са способни да възприемат идеи, но нямат навика да проверяват тези идеи за валидност и обоснованост. С други думи, повечето хора днес са изключително податливи на „внушение“; факт, добре известен на онези, които гласуват на избори и рядко се обръщат към гласа на разума, когато общуват с обществеността. Внушението, е основният метод на немската пропаганда.[227]

---

[225] *Тук е напълно прав. Руският болшевизъм го доказа. (б. пр.).*

[226] *Дж. С. Мил е британски философ и икономист, автор на „Есета върху някои нерешени въпроси в политическата икономия“ (1844) и „Принципи на политическата икономия“ (1848).*

Изразът „равенство на възможностите“ включва два елемента. Първо, контрол: предвид човешката природа, равенството без контрол е невъзможно; второ, свобода да се правят неща, а не просто да се мисли, тоест силата да се превръщат думите в реални дела. Както е отбелязал г-н Бърнард Шоу: „Който може, прави; който не може, учи“[228]. Ако тълкуваме думите „може“ и „не може“ като метафора за възможност и нейното отсъствие, ще разберем че това доста цинично твърдение изразява житейската истина.

Тези, които имат възможност да изпробват идеите си на практика, стават отговорни мислители, а тези, които не получават такава възможност, могат да се наслаждават на идеите си безотговорно, така да се каже теоретично за известно време.

Нека отбележа, че точно това прави значителна част от нашите интелектуалци, четящи вестници, и някои от тях го осъзнават и съжаляват.

В какво е проклятието на нашия съвременен индустриален живот? Разбира се, в монотонността – монотонността на работата и ежедневните домакински и социални дела. Неслучайно нашите мъже са търсили спасение (по-скоро развлечение) в залаганията на футбол, преди войната.

Повечето отговорни решения са дело на малцина, и ние не виждаме тези малцина на работа, защото са далеч от нас, някъде в големите градски центрове.

Какво е дало такава сила на националното движение през последните две или три поколения? Националността е била практически игнорирана през Средновековието и дори по-късно; изобретена е през XIX век. Възниква защото съвременните държави са се разраснали по размер и са придобили по-широки функции на управление. Националистическите движения възникват от неспокойствието на талантливите млади хора, които се стремят към възможността да живеят според идеите и да бъдат сред тези, които „могат да правят“, защото им е позволено да го правят.

В Античността и Средновековието обществото не е имало ясна сплотеност и във всеки малък град човек е имал изобилие от възможности. Този факт кара човек да погледне към градската история, но от XVIII век насам всичко се променя, всичко става банално. Нека вземем за пример историята на който и да е от нашите забележителни градове и да се опитаме да оценим колко е вярно това твърдение.

Последните няколко поколения градски жители показват, че пред нас е само статистиката за материалното развитие; в най-добрия случай градът някак си се специализира в нещо, но престава да бъде цялостен организъм. Всички негови институции са второстепенни, тъй като най-добрите хора си тръгват, освен ако в града няма някаква институция или предприятие, което е по-високо от местното ниво, и такава институция или предприятие обикновено разрушава, а не развива местния живот.

Защо Атина и Флоренция се превърнаха в бастиони на цивилизацията и светлината за човечеството? Те бяха малки градове по съвременните стандарти, но бяха политически и икономически суверенни. Мъжете, които се ръкуваха по улиците на тези градове и сключваха бракове със съседите си, не просто се конкурираха помежду си в определен занаят или в определен отрасъл на търговията; всяка важна сфера на съзнателната човешка дейност беше представена в тези градове от малък кръг работници.

---

[227] *И тук е една от основните слабости на „демокрацията“ изборът на тези които ще ни управляват да се дава на полуобразовани или необразовани хора, които са лесно манипулируеми и подкупни (т.нар. купуване на гласове). Затова възникват олигархиите и тайните елити, или дълбоката държава, които реално управляват демокрациите зад паравана на изборните фарсове с избраните политически кукли. Но тази организация на обществото състоящо се от повърхностно образовани глупаци, лесно внушаеми с всякаква реклама, стана идеалната среда за развитието на консуматорщината от която се нуждае либералния капитализъм. САЩ я приложиха първо в Западна Европа и сега в целия свят. (б. пр.).*

[228] *„Максими на революционерите“ в сборника „Човек и свръхчовек“ (1903).*

Нека си представим избора, пред който стои един млад и талантлив флорентинец в родния му град. Той не чувстваше нужда да се премести в далечна столица. Може да стане кмет, или върховен жрец, или генерал, водещ градското опълчение в битка (битка, разбира се, от местен мащаб, но разкриваща напълно военния талант на такъв човек); ако е художник, скулптор или архитект, нашият флорентинец пак ще работи в града си и гражданите няма да се налага да се обръщат към някакви гостуващи велики творци. Естествено, никой не призовава за връщане към институциите на атинския или флорентинския ред, но фактът остава: ние лишихме местния живот от повечето му ценности и интереси, усърдно развивайки национална класова организация.

Колко сигурни сме, че исканията за въвеждане на самоуправление (Home Rule) в Ирландия и в по-малка степен в Шотландия не идват от развълнувани млади хора, които, без напълно да го осъзнават, агитират за равенство на възможностите, а от убедени противници на съюза със „злонамерената“ Англия?

Бохемците (чехите) постигнаха значителен икономически просперитет под австрийската тирания[229], но все още продължават да защитават своята чешка и словашка националност. Не усещаме ли същата житейска истина в недоволството на фабричните работници от поведението на синдикалните лидери, седящи в Лондон? Именно принципът на *laissez-faire* на практика унищожи местния ни живот. В продължение на сто години ние покорно се подчиняваме на настоящата политика, дори ѝ се покланяме като на всемогъщо божество.

Без съмнение подобна политика е реалността на нашия живот, но тя може да бъде адаптирана към собствените цели, ако човек е вдъхновен от някакъв идеал. Но принципът на *laissez-faire* (ненамесата) просто предполага подчинение на съдбата. Може да се възрази, че централизацията е „характерната черта“ на нашия век; на това отговарям, че винаги е било така, защото не беше ли казано преди близо две хиляди години, че „на този, който иска, ще му се даде“? (библейска мъдрост)

Да разгледаме например Лондон. Население от 1 млн преди 100 години, днес надхвърля 7 млна; или, за да подчертаем факта по-ярко, Лондон преди векове е представлявал 1/16 част от населението на Англия, а сега представлява 1/5. Как се е случило това? Когато е бил сформиран парламентът, на членовете е било плащано, за да присъстват на заседанията, защото е трябвало да бъдат откъснати от забързания живот на техните населени места и скоро общините е трябвало да бъдат глобявани за това, че не са избрали свои представители. Ето правилното състояние на нещата – федерализация, основана на силен местен магнетизъм. Когато се появиха пътищата покрити с макадам[230], те образуваха звезда с център Лондон; тези пътища донесоха в града селския живот, който беше пожертван заради растежа на Лондон. Когато се появиха железниците, главните линии образуваха звезда с център Лондон, а експресите се носеха напред-назад, захранвайки Лондон и доейки провинцията. Днес държавата редовно се намесва, за да осигури по-нататъшна централизация, например чрез създаването на пощенска служба. Резултатът е, че красивите градове на стотици мили около Лондон са деградирали, що се отнася до разнообразието на живота им. Съмнително е дали типичният лондончанин извлича някаква съществена полза от това състояние на нещата. Той живее в предградията; метрото го вози до работа в градските офиси и след това го връща обратно в предградията за през нощта; само в събота и неделя има време за местната си общност и тогава се забавлява със съседи, които за него са просто случайни познати.

---

[229] *Ако беше тирания, щяха да са на нивото на населението в турските вилаети!? (б. пр.).*

[230] *Тоест, пътища с настилки от трошен камък, чието строителство започва в 1810 г. по предложение на шотландския инженер Дж. Макадам.*

В огромното мнозинство от случаите живият му контакт с великата мисъл е чрез печатната страница: за него, както и за селския пролетарий, животът на идеите е отделен от съзнателния живот и двата са обречени в крайна сметка да страдат.

Централизацията обаче не е единствената форма на по-общ процес, който бих характеризирал като разделяне на социалните и икономическите функции от националния фатализъм, вдъхновен от настоящата политика.

Ние позволяваме на индустриалния начин на живот да натрупва население в определени райони, докато други райони трагично се обезлюдяват. Признавам, че това до известна степен е неизбежно в миналото, поради необходимостта да се поддържат въглищните мини, но действителното обезлюдяване е неоправдано.

С правилно управление ще е напълно възможно „селската зона“ да се замени с общност, зависима от фабрика или малка група фабрики, в която богати и бедни, майстори и работници, биха могли да живеят заедно и да изграждат отговорни взаимоотношения.[231] Уви, вместо това ние позволихме на всички наши големи градове да имат своите Ист Енд и Уест Енд[232].

Съществената характеристика на доброто управление е да предвижда и да предотвратява социалните злини; но нашият метод през миналия век беше дрейфът и когато нещата се объркаха, прибягвахме до палиативни мерки – фабрично законодателство, жилищно законодателство и т.н.

Сега е останало само едно органично лекарство, да се намали градското население на всяка цена.[233] Това разсъждение се отнася не само за производствените индустрии, но и за нашите образователни институции и научните професии. Английската система се състои в купуване, нека наречем нещата с истинските им имена, защото никой не отрича съперничеството между колежите, на най-добрите млади умове чрез стипендии и национални състезания.

В средата на миналия век на практика премахнахме „затворените“ стипендии, които свързваха определени училища с определени колежи (според мен тази схема беше изключително разумна). Социалните изисквания принуждават набирането на ученици от щастливите деца на заможни семейства от цялата страна. Такъв е приемът в държавните училища, а също и в Оксфорд и Кеймбридж; ние изваждаме момчетата от местната среда от самото начало. След университета много от тях отиват в централизираната държавна служба, или в централизираната юридическа професия, или дори в централизираната медицинска професия. В Лондон те чакат своя шанс, губейки най-добрите си години в чакане. Някои предпочитат да излязат публично и да се състезават помежду си в безсмислено специализирани дуели на остроумие, а след това отиваме при адвокатите, за да се оплакваме от правителството. Цялата тази уредба е наследство от историята; Когато Мидландс[234], Източната и Южната част на Англия съставляваха Англия като такава, Оксфорд и Кеймбридж бяха местни университети, а Лондон беше пазарен център на определена местност.

Но през последния век пътищата и железопътната линия позволиха на този метрополис да привлече много мъже, които иначе биха направили кариерата си в други провинциални райони. Естествено е един изтъкнат човек да се опитва да води собствения си народ и да му помага да се справи с тежкото бреме на живота. Но талантът служи най-добре на нацията, като остава на собствената си земя.

---

[231] *Това е идеята на Арнолд Тойнби (старши), демонстрирана след смъртта му с изграждането на Тойнби-хол, квартал в който да живеят хора от различните класи, един вид за да се размият класовите различия, но това е утопия. Класовите различия могат да бъдат заличени единствено по силов начин по време на социализма. У нас днес ги виждаме отново в дразнещ, уродлив и парвенюшки вид. (б. пр.).*

[232] *Работническите квартали на Лондон, т.е. „Краен Източен“ и „Краен Западен“.*

[233] *Невъзможно, развитието на XX век го показа, урбанизацията става все по-засилващ се лавинобразен процес, неуправляем и стихиен. (б. пр.).*

[234] *Обширна равнина в южна Англия.*

Една от най-сериозните пречки пред появата на балансирани местни общности е разликата в диалекта между обикновените хора и говора на висшите класи. След Норманското завоевание нашите селяни говореха английски, нашите рицари говореха френски, а нашите свещеници говореха латински, в резултат на което за един рицар беше по-лесно да разговаря с рицар във Франция, отколкото с поданиците си, и същото важеше и за свещениците. Днес има любопитна разлика между шотландския и английския народ. В Англия професионалната класа посещава същите училища и университети като синовете на земевладелците, търговците и фабрикантите изпращат синовете си в същите тези училища. Така линията на социално разделение, както е показано от речта и стойката, минава между горната и долната средна класа.

В Шотландия, горната класа изпраща синовете си предимно в английски държавни училища и английски университети, докато свещениците на Шотландската църква, адвокатите на шотландските съдилища, лекарите и учителите се обучават предимно в местните университети, където синовете на търговци и занаятчии постъпват много по-често, отколкото в Англия. Така шотландската аристокрация е по-откъсната от народа, отколкото в Англия. Не мога да ги виня, защото те просто се носят по вълните на съдбата. Казват, че някой си шотландски баронет, който имал осем красиви дъщери на възраст за омъжване, ги качил всички в карета и ги закарал от Единбург до Лондон, защото всички млади шотландци, които познавал и които имали пари или интелигентност, за да печелят пари, вече се били преместили там!

В края на XVIII и началото на XIX век Единбург е бил един от фаровете на Европа и е излъчвал светлина от собствения си нюанс. Но днес той се е превърнал в поредно доказателство за безсмислието на опитите да се отдели икономиката от другите аспекти на живота града и неговите провинции.

Независимо дали изхождаме в разсъжденията си отгоре, от свободата на народите, или отдолу от свободата на отделните личности, заключенията са абсолютно едни и същи. Нация, която иска да бъде братска с другите народи, трябва да бъде независима икономически и във всяко друго отношение; тя трябва да води и поддържа пълноценен, напълно балансиран живот. Но една нация не може да бъде независима, ако е разделена според класи и интереси, тъй като такива групи винаги се стремят да се обединяват за военни цели с подобни групи в други народи.

Следователно, ние трябва да се стремим към национална организация, основана на провинциалните общности. Но за да може една провинция да придобие достатъчна сила, за да задоволи местните амбиции, тя самата трябва да живее пълноценен и балансиран живот (като се вземат предвид, изискванията на федералното правителство).

Именно това изисква истинската свобода на хората – възможността за пълноценен живот в собствената малка родина. Организацията според националните класи и интереси възниква в резултат на конфликти; тя не ни подхожда, тъй като прехвърля всички значителни кариерни шансове в метрополията. Освен това, бедняшките квартали, както повечето други материални прояви на упадък, могат да се считат за следствие от обезценяването на местния живот, тъй като всичко това е резултат от нарушаването на жизнения принцип, който предполага пълнота и баланс на битието.

Провинциите, живеещи пълноценен живот, са обединени във федерална система. Това предполага не просто децентрализация, а разпределение на различни социални функции, които подлежат на прехвърляне на местно ниво. Няма съмнение, че в момента в англосаксонския свят сме свидетели на установяването на нова схема на държавно управление. САЩ, Канада, Австралия и Южна Африка се федерализират в различна степен, а във Великобритания сякаш постепенно се движим по този път.

„Ирландският въпрос“ продължава да ни спъва, но всъщност това е дреболия и не можем да позволим на борбите на 4 млна души постоянно да възпрепятстват органичното лечение на болест, която измъчва повече от 40 млна души. Разделянето на Англия на северни и южни провинции може да е необходимо, за да се избегне ефектът на „доминиращия партньор“, и само по себе си е достатъчно полезно. Но за да се постигне тази цел, не е достатъчно да се дадат на провинциите оскъдни правомощия да управляват „горивото и водата“; хората трябва да бъдат толкова дълбоко ангажирани в икономическия живот на своите райони, че както стопаните, така и работниците да формират свои собствени организации в провинциите. Ако всяка единица на социалния ред – нация, провинция, общност е ангажирана да предприеме подходящи стъпки за постигане на пълнота и баланс в живота, необходимостта от широко разпространена организация по класи или интереси постепенно ще изчезне (освен с цел информиране на населението).

Помислете за живота на дърветата. В естествените гори конкуренцията преобладава, така че никое дърво не постига пълния и балансиран растеж, който е предназначен за него. Дървета със средна височина се стремят нагоре, към светлината; тези, които растат по края на гората, се простират по-нататък, сякаш искат да увеличат площта на гората; а в гъсталака има всякакви форми на гниене и разлагане.

Както в съня на Данте[235], ако духовете бяха затворени в стволовете на дърветата, човек би могъл да си представи такава горска класова разделеност – листа срещу корени, недоволни от изобилието от стволове и клони, или корени срещу листа, недоволни защото листата не пропускат светлина и въздух.

Но всяко недоволство е безполезно, защото всяко дърво се състои от корени и листа. Ландшафтният архитект (цивилизацията) може самостоятелно да постигне съвършена красота в дърветата по органичен начин. Той засажда издънките далеч един от друг, така че дърветата да растат свободно, както е подобаващо за техния вид; той се грижи за разсада, подрязва младите дървета, премахва умиращи клони и парчета кора. Благодарение на неговите усилия можем да се насладим на най-вдъхновяващата атракция на земното кълбо – парк от благородни дървета, всяко от които е достигнало пълно, балансирано развитие. Само маймуните и катериците, скачащи от клон на клон, страдат, един вид неуловими „международни“ експлоататори и спекуланти.

Тази притча показва също, че функциите на развитието и контрола са отделни и трябва да останат такива. Когато държавните служители се занимават със социализъм и се опитват да провокират, а не просто да осигурят развитие, те губят умението на основната си дейност, тази на критиката – разбираща и съчувствена критика. Критичните нагласи са несъвместими с артистичния, организиращ ентусиазъм.

В нашата страна например е имало твърде малко критика и не е имало достатъчно бдителност за признаци на дисбаланс в развитието. Британският търговски съвет, при *laissez-faire*, е толкова омагьосан от бездействието, че не е успял да създаде ефективен механизъм за наблюдение на текущата политика.

Федералните правителствени органи на всяко ниво, независимо дали е ОН или отделна държава, трябва да включват министерство на отбраната и министерство на развитието, а последното трябва да издава предупреждения и да ги повтаря, докато не се формира просветено обществено мнение на местно ниво; хората трябва да се наме-

---

[235] Препратка към XIII песен на „Ад“ в „Божествена комедия“ на Данте, която разказва за дървесните затвор на души на грешниците: „Ето“, започна доброжелателният спътник, „/ Готов е да извърши работата, която искаш. / И ти, о, дух, затворен в дънер, / Кажи ни как душата е пленена / От възлите на клоните; кажи ни, ако можеш, / Дали някога ще излезеш от тези окови.“

сят навреме, за да предотвратят плъзгането на текущата политика към бездната, тоест към фатален дисбаланс в държавата или в света като цяло.[236]

В САЩ грижата за земеделието е поверена на отделните щати, а Федералното бюро по земеделие се занимава с опазването на природните ресурси на страната. В Рим има Международен земеделски институт, който събира статистика за световните култури и издава своевременни предупреждения за колебанията на пазарите и цените; по време на последната война неговата помощ беше от голяма полза за съюзниците.

Практичните хора със сигурност ще ми кажат, че идеалът за пълен и балансиран икономически растеж във всяко населено място противоречи на условията на нашето време; и е безнадеждно остарял. Ще ми кажат, че отличното евтино производство произтича от схемата на световна организация на труда с местна специализация.

Признавам настоящите тенденции и съм съгласен, че те дават максимални материални резултати, но за известно време. Но всеки животновъд знае, че рано или късно идва време да се сложи край на вътрешното торене и да се прибегне отново до торене отвън.

Атина и Флоренция постигнаха величие, защото възприемаха живота като цяло. Ако безмилостно преследваме ефективността и ниската себестойност, покланяйки им се като на идоли, ще се озовем в свят, където младите ще преживяват живота само в отделните му проявления. Само националните и международните организатори ще държат ключовете към наблюдателната площадка с пълен обзор.[237] Възможно ли е по този начин да се осигури постоянен поток от млади и смели умове, поток от интелектуално активни работници?

Всяка специализация е изпълнена със стагнация и смърт; понякога дори найдоблестната армия трябва да чака провизии. Мисля, че развитието на човешкия мозък и нарастването на удовлетвореността са свързани с нещо повече от техническо образование или жилището. Толкова ли е очевидно, че в края на един век на отказване от желанието за бързо забогатяване не би трябвало да сме много по-богати, отколкото сме?[238]

По време на неотдавнашната война назначихме контрольори и създадохме международни комитети от контрольори, за да координираме управлението на световната търговия, и тези мъже ни спасиха от глад. Във времена на криза е логично да се разчита на собствения опит и интелектуален капитал. Хората са това което са, те формират частни предприятия със страх от фалит и живеят здраво държейки юздите на бизнеса на живота си. Великите организации, независимо дали са бизнес партньорства или държавни агенции, не могат да предложат толкова много шансове, въпреки че със сигурност обещават по-сигурен живот.

Някои ще кажат, че кредитът и застраховките трябва да покриват масата от населението и аз съм съгласен: тяхната функция е да елиминират местните дефицити, дължащи се на неуспеха на реколтата или прекъсванията в производството. Въпреки това, нека признаем, че зад тях се крие заплахата от финансов контрол над света. ОН трябва да поеме тези функции, защото иначе ще бъдем управлявани единствено от „интересите“ на обществото.

---

[236] *Авторът говори за т.нар. гражданско общество, но в наше време виждаме, че това е една утопия, ловко използвана от манипулатори като Сорос и неговите НПО-та и фондации, вируси разяждащи държавността. Гражданинът колкото и съвестен да е, което също е пълна утопия, не е в състояние да оказва контрол върху процеси които не разбира. Днес гражданското общество е един от инструментите на САЩ за постигане на световното господство. Ще дам за пример само екоидиотите които искат да унищожат енергетиката на определени страни, по нечие внушение и за нечии интереси, без изобщо да са наясно какво ще последва дори на битово ниво. (б. пр.).*

[237] *Авторът описва нашето съвремие.*

[238] *Наивно, капитализмът се движи единствено от стремежа за бързо забогатяване. За интелигентният човек има по-важни неща от битовизмите, но без да си осигурил материалното си съществуване като допустим минимум, няма как да надрастеш битовизмите. Или както казват марксистите, „бита определя съзнанието“. (б. пр.).*

Има два начина за действие – да се контролира на федерално ниво или да се опитаме да балансираме тези „интереси“ с международна организация с други „интереси“.

Федералната власт, международна или в една държава, се основава на развити общности и по своята същност не може да се стреми към създаване на империя, тъй като представлява балансираното човечество. Но големите специализирани организации, начело с експерти, неизбежно ще започнат да се стремят към надмощие и тази конкуренция неминуемо ще завърши с управлението на един или друг „специалист“. Това ще бъде империя, както показва липсата на баланс.

Осъзнаваме ли, че сме завършили изследването на земното кълбо и че всяка система в света вече е затворена, така че никаква конкретна промяна не е възможна без промяна в общия баланс, че вече няма пусти брегове, на които почиват фрагменти от непълни мисли?

Нека се опитаме да мислим логично, симетрично, но да действаме предпазливо, защото сме изправени пред мощната настояща политика. Ако се опитаме да я спрем или дори да я забавим, тя веднага ще нанесе наказващ удар. Ако ѝ позволим да продължи безконтролно, тя отново ще ни хвърли през ръба в пропастта. Тя не може да бъде насочена чрез издигане на огради и поправяне на тези огради, когато ги събори, защото тази настояща политика предполага участието на стотици милиони хора, които гонят щастието си, и те ще съборят всички огради масово, като орда от мравки.

Ние сме само в позиция да предложим привлекателни идеали на човечеството. Ето защо християнството триумфира, дори след деветнадесет века, и преодолява всички препятствия, въпреки критиките към самото учение и към неговите чудеса. Убеден съм, че трябва да ръководим нашата реконструкция от желанието за форма на управление, която цели балансирана държава от балансирани провинции, държава, която няма да бъде опетнена от свободна търговия или протекционизъм.

За едно или две поколения такъв идеал ще бъдат достатъчен, за да променим постепенно настоящата си политика, да имаме истински братски нации и братски провинции, вместо конфликтуващи организирани интереси, неумолимо стремящи се да разширят границите си в международното пространство и да заобиколят други интереси, характерни за малки национални мащаби.

Нека си спомним как любопитният негативен идеал за ненамеса в политиката в продължение на няколко поколения практически завладя цялото британско общество и как беше необходима световна война, за да се отървем от формираните коригирани интереси. В момента, ние замисляме частичната си реконструкция в съответствие с разпръснатите идеали на филантропите отпреди войната, достъпни жилища, умереност, сътрудничество между производители и работници и т.н.

Но ако просто построим 300 000 нови къщи там, където уж са „необходими“, рискуваме отново да се отклоним от течението, добавяйки към баласта. В хода на войната постепенно осъзнахме необходимостта от единно стратегическо командване и единна икономическа администрация.[239] Ще имаме ли смелостта да направим същото в мирно време, когато ситуацията е много по-деликатна, тъй като трябва да се занимаваме със строителство и развитие, а не с разрушение? „Не звездите, скъпи ми Бруте, а ние самите сме виновни, че сме станали роби.“[240]

---

[239] *Авторът, разсъждавайки разумно, клони към балансираната, планова икономика, днес заклеймявана като ерес от идеолозите на американския либерализъм и соросоизъм. (б. пр.).*

[240] *Шекспир У. Юлий Цезар. Акт I, сцена II.*

Глава 8. Послепис

Последните общи избори, тяхното значение в световен мащаб; спасителната стойност на добросъседството.

Откакто написах тази книга, имах възможност да гласувам в шотландския парламент срещу либералите и социалистите. Що се отнася до либерализма, за него в момента просто няма какво да се каже; грубият индивидуализъм винаги е бил и винаги ще бъде неразделна част от британския характер, каквото и да се е случило с политическата партия, която го е изразявала през XIX век. Но непрестанната пропаганда за социализма сега е достигнала най-важния етап. Чисто бюрократичният социализъм е изложен на критика от последните събития; колкото повече научаваме за работата на висшите служители по време на войната, толкова по-малко вероятно ми се струва тяхното управление да продължи.

Моят социалистически опонент поиска премахване на собствеността върху земята и премахване на лихвата върху капитала; с други думи, той призова за конфискация и революция; но дори това не е основният момент в аргументацията му. Поддръжниците на моя опонент – млади мъже с блестящи очи, уви, не много красноречиви и неспособни да обосноват аргументите си, смело защитаваха руските болшевики на почти всяка среща.

Болшевизмът, отбелязвам, има две превъплъщения: първо, това е елементарното насилие и тирания на якобинците, които биват унищожавани на определен етап от най-големите революции; второ, това е „синдикалистки“ идеализъм.

Отдавам дължимото на опонентите си: именно втората страна на болшевизма наистина привлича и вдъхновява моите млади шотландски съперници. Болшевиките се бунтуват срещу парламентаризма, основан на местни общности или, както биха казали, на множество социални пирамиди, всяка от които е увенчана с капиталистическа корона. Техният идеал е федерация от представителни съвети или съюзи – съвети на работници, селяни и ако щете, професионалисти (юристи, лекари, учители и др.). Затова болшевиките, както в Петроград, така и в Берлин, последователно се противопоставяха на свикването на национални събрания да приемат парламентарни конституции по „буржоазен“ западен модел. Техните бунтове предвиждаха организация според интересите, а не според местожителството.[241]

Поради причините, посочени в тази книга, подобна организация, както аз вярвам, неизбежно води до марксистка война на международните класи, на пролетариата и буржоазията, а след това на една част от пролетариата срещу останалите (руските градски работници, както знаем, вече се борят с руските селяни). Краят тук ще бъде или световна анархия, или световна тирания.

Върнах се в тишината на библиотеката си, убеден, че мислите, които бях пренесъл на хартия, съответстват възможно най-близо на бурния поток на реалния живот в годините на най-голямата криза, с която човечеството някога се е сблъсквало. Нашата стара английска идея за Камара на общините и комуните, нашата американска идея за федерация от щати и провинции и новият идеал за ОН са все методи за противодействие на политиката, въплътена в тиранията на Източна Европа и Хартленда, независимо дали е династична или болшевишка.

Разбира се, възможно е болшевишката тирания да се тълкува като най-жестоката реакция срещу династичната тирания, но все пак е неоспоримо, че руските, пруските и унгарските равнини, с тяхното широко разпространено еднообразие на социалните условия, са еднакво благоприятни както за триумфа на милитаризма, така и за пропагандата на синдикализма.[242]

---

[241] *Представителният съвет на селяните е местен само по име; той не е местен в смисъл, че не се стреми да обедини различни местни интереси в общност.*

Срещу този двуглав орел западняците и островитяните трябва да се изправят срещу континенталната сила. Дори на нашите полуострови и острови съвременните методи на комуникация са „изравнили“ естествените бариери до такава степен, че организацията според интересите е истинска заплаха. В Хартленда, където физическите контрасти са малко, само чрез съзнателен стремеж към идеал, чрез ориентиране на политическата воля към националното, можем да постигнем истинска свобода. Дори само за да „проникнат“ в този опасен Хартленд, народите от Океания трябва още по-решително и твърдо да защитават собствената си местна организация, като всяко населено място живее толкова пълноценен и балансиран живот, колкото позволяват обстоятелствата.

Нашите усилия трябва да бъдат насочени надолу, към провинциите към градовете. Ист Енд и Уест Енд разделят градовете ни на касти; Това разделение трябва да бъде премахнато, независимо от жертвите. Нашият идеал трябва да бъде провинциалния район, в който успешните лидери видимо служат на интересите на по-слабите си събратя. В миналото не е необичайно да чуем обръщения към „приятели и съседи“. Приятели имаме достатъчно, но твърде често те са разпръснати из страната и принадлежат към нашата собствена социална каста. Или, ако случайно живеят наблизо, това обикновено е защото нашата каста си е присвоила определен квартал на града. Сякаш сме се върнали в ранното Средновековие, когато според историческият анекдот, трима души се срещнали на пазара и единият от тях спазвал римските закони, вторият следвал обичаите на франките, а третият се придържал към обичаите на готите.

Подобна картина се наблюдава и в днешна Индия, където има индуси, мюсюлмани и християни. Нищо подобно не е съществувало нито във Флоренция през XIV век, нито в Атина при Перикъл, нито в елизабетинската Англия. Уви, за много от нас, свикнали с градската и крайградската цивилизация, тази прекрасна стара дума „съсед“ е загубила почти всякакъв смисъл.

Днешният свят силно копнее за добросъседство и мечтае да забрави безкрайната суматоха – толкова сме уморени от съвременните комуникационни възможности. Нека възвърнем самообладанието си, иначе сме обречени да станем роби на световната география, експлоатирани от материалистически организатори.

Съседството, или братският дълг към тези, които принадлежат към нашите съграждани, е единствената надеждна основа за щастлив живот. Тук вече има движение нагоре, от града към провинцията, от провинцията към държавата, от държавата към световното ОН. Това е начинът да се сложи край на бедняшките квартали на бедните и скуката на богатите, на войната на класите и на войната между народите.

Приложение

Бележки относно инцидента в Ке д'Орсе[243] на 25 януари 1919 г.

Представителите на съюзническите държави се срещнаха за втората пленарна сесия на Парижката конференция. На тях беше представена резолюцията за създаване на комитети, които да докладват за обсъжданото ОН и по други въпроси. Съставът на ко-

---

[242] Вид икономическа система, в която индустриите са организирани в синдикати под контрола на професионалисти и членове на работническата класа.

[243] Френското външно министерство.

митетите, който трябваше да включва по двама представители от всяка от петте велики сили (САЩ, Британската империя, Франция, Италия, Япония) и един представител от останалите пет държави, беше предложен от Съвета на десетте, който се състоеше само от великите сили, и тази схема беше представена на пленарната сесия за одобрение.

Естествено, по-малките държави не пропуснаха да изразят недоволството си. Сър Робърт Бордън[244] от името на Канада попита кой е решил да създаде комитетите и с какви правомощия, тъй като това в крайна сметка е прерогатив на делегатите на конференцията. Делегациите на Белгия, Бразилия, Сърбия, Гърция, Португалия, Чехословакия, Румъния, Сиам и Китай поискаха специално представителство в комитетите.

Тогава се намеси г-н Клемансо, който седеше на стола между президента Уилсън и г-н Лойд Джордж. Той посочи, че при прекратяване на военните действия армиите на великите сили са наброявали 12 млна души; само те могат да решат бъдещето на света, като преговарят помежду си, но отдадени на новите идеали, са съгласни да сътрудничат с други страни. Решението тогава беше прието *nemine contradicente*, тоест без опозиция.

Очевидно е, че светът все още се управлява със сила, въпреки всички правни приказки за равенството на суверенните държави, големи и малки.

Идеята че трябва да създадем ОН в съответствие с реалностите, в противен случай тя ще бъде краткотрайна, без да е остаряла.

Трябва да отбележа, че броят на Великите сили –5, съответства точно на предвоенния Двоен съюз (който стана Троен съюз с добавянето на Италия) и Тройното съглашение; именно враждебността на тези съюзи доведе до войната. От това следва, че нашето ОН ще остане жизнеспособна, докато 5-те сили, сега съюзени в съюз, са готови да си сътрудничат. Уви, това не е достатъчно, за да попречи на една от тях да предяви претенции за върховенство. Без съмнение новата Германия и новата Русия някой ден ще разширят списъка до 7.

Може би и по-малките сили ще предпочетат да се обединят, предвид очевидния факт (инцидент в частност). Например, мога да си представя такива групировки като скандинавска група, междинния пояс на Източна Европа (от Полша до Югославия) и испано-южноамериканска група (може би без Бразилия).

Във всеки случай, ОН трябва да помогне гласът на човечеството да бъде чут и остарелите договори да бъдат преразгледани своевременно, преди да се превърнат в непоносимо бреме. Но най-важното е да не си правим илюзии: демокрацията трябва да отчита реалността.

ЗЕМНОТО КЪЛБО И ПОСТИГАНЕТО НА МИРА

Mackinder, H. J. 1943. "The round world and the winning of the peace", Foreign Affairs[245], 21 (1943)

Бях помолен да развия темите, засегнати в предишните ми писания, и по-специално да обмисля дали концепцията за Хартленда, която бях изложил, е загубила своята актуалност с променящите се условия на съвременната война.

---

[244] *Канадски адвокат и политик, министър-председател на Канада от 1911 до 1920 г.*

[245] *Списанието е издание на Съветът за външни отношения, неправителствена организация в САЩ, финансирана от „Дж. П. Морган и Ко“, клон на британския КИМО (Кралски институт за международни отношения, известен и като Чатам хаус) – все структури на британския имперски елит, пропагандиращи неговата идеология. (б. пр.).*

За да я поставя в настоящия контекст, ще трябва да дам кратка история на нейния произход. Най-ранният ми спомен за обществените дела датира от септември 1870 г., когато като малко момче, току-що започващо местната гимназия, донесох у дома новината, която бях научил от съобщение на вратата на пощата, че Наполеон III и цялата му армия са се предали на прусаците при Седан. Това събитие шокира англичаните, които все още продължаваха да се гордеят с Трафалгар и да се присмиват на отстъплението на французите от Москва, но пълният мащаб на случилото се не беше напълно оценен до няколко години по-късно.

Превъзходството на Великобритания в морето все още беше неоспоримо и единствената опасност за отвъдморската империя, която британците виждаха, се криеше в азиатските амбиции на Русия. Лондонските вестници от онова време бяха пълни с доказателства за руски интриги във всеки слух от Константинопол и във всяко племенно безредие по северозападната граница на Индия. Британската морска мощ и руската сухопътна мощ се съревноваваха на международната сцена.

Тридесет години по-късно, в началото на века, адмирал фон Тирпиц започва да изгражда нов германски флот. По това време преподавах политическа и историческа география в университетите в Оксфорд и Лондон и записвах случващото се с усърдието на учител, събирайки материал за обобщение. Според мен действията на германците доказаха, че те вече притежават най-голямата организирана сухопътна мощ и заемайки стратегическо централно положение в Европа, възнамеряват да се укрепят в морето до степен, която да неутрализира морската мощ на Великобритания.

Освен това САЩ непрекъснато се стремяха към статут на велика сила. Възходът им обаче все още се отразяваше само в статистическите таблици, въпреки че в детството си спомням, че някои хора вече бяха вдъхновени от американската изобретателност и в нашата класна стая висеше картина на битката между „Меримак“ и „Монитор“, първия броненосец и първият кулов кораб.[246]

Накратко, Германия и САЩ очевидно бяха нетърпеливи да се присъединят към Великобритания и Русия. Ключовите събития, от които произлиза идеята за Хартленда, са Бурската война в Южна Африка и руските операции в Манджурия.

Войната в Южна Африка приключи през 1902 г. и през пролетта на 1904 г. кратката руско-японска война изглеждаше неизбежна. Така че докладът, който прочетох пред Кралското географско дружество в началото на 1904 г., озаглавен „Географската ос на историята“, беше от наши дни, но се основаваше на много години наблюдения и размисли.

Контрастът между войната на Великобритания с бурите, бушуваща в чужбина, на 6000 мили от Лондон, и войната, която Русия води на суша на сравнимо разстояние от столицата си, естествено предполага подобно сравнение между Васко Да Гама, заобикалящ нос Добра надежда по време на пътуването си до Индия в края на XV век, и кавалерийския поход на казака Ермак през Урал в Сибир в началото на XVI век. Това сравнение, ме накара да анализирам дългата поредица от нападения през класическата античност и Средновековието от номадските племена в Централна Азия върху уседналото население на полумесеца на субконтинентите (полуостровна Европа, Близкия изток, Индия и Китай). Стигнах до следното заключение: ...в настоящото десетилетие за първи път в историята имаме възможност да се опитаме да съпоставим широките географски и големите исторически обобщения. За първи път в историята имаме шанс да възприемем реалните пропорции на събитията и постиженията на световната сцена и можем да започнем да търсим формула, която ще изрази, поне в определени отношения, географската причинно-следствена връзка на събитията през вековете.

---

[246] *Това се отнася до най-известната морска битка от Американската гражданска война (1862 г.) – битката между броненосния кораб „Вирджиния“ от Южните щати (преустроена и реставрирана парна фрегата „Меримак“) и броненосния кораб „Монитор“ от Северните щати. Дизайнът на „Монитора“ е бил напреднал за времето си – плоска палуба с бойна кула и оръдейна кула.*

Ако имаме късмет, тази формула ще има практическо приложение, защото трябва да вземе предвид редица конкуриращи се сили в съвременната международна политика. Думата „Хартленд“ се среща само веднъж в доклада от 1904 г., описателно, а не като общо название. По това време предпочитах да говоря за „опорната зона“ и „опорната държава“ или „оста“, формулирайки мислите си по следния начин: *Изместването на баланса на силите в полза на опорната държава в резултат на разширяването на последната за сметка на отдалечените земи на Евразия ще направи възможно използването на огромните континентални ресурси за изграждането на флот, което е изпълнено с появата на световна империя. Това може да се случи, ако Германия влезе в съюз с Русия...*

В заключение може директно да се заяви, че желанието за установяване на власт над Русия, вместо господство над вътрешността на страната, няма да доведе до намаляване на географското значение на ключовата позиция.

Ако например Китай, с подкрепата на японците, реши да свали Руската империя и да завладее нейната територия, това ще се превърне в „жълта опасност“ за свободата на целия свят само защото към ресурсите на големия континент ще се добави океанско измерение. Русия, като собственик на ключовата позиция, все още е лишена от това предимство.

В края на Първата световна война книгата ми „Демократичните идеали и реалността“ беше публикувана в Лондон и Ню Йорк. Очевидно е, че терминът „ключова точка“, подходящ за академично изследване в началото на века, вече не съответства на международната ситуация, която се разви след първата голяма криза на нашата световна революция: оттук и „идеали“, „реалности“ и „Хартленд“.

Дори с всички резерви и уточнения, докладът от 1904 г. все още е полезен за оценка на текущата ситуация 15 години по-късно, вдъхва увереност, че търсената формула наистина е била намерена.

Нека сега се обърнем към основната тема на тази статия – желанието да разберем и оценим значението на концепцията за Хартленда, като анализираме състоянието на света в навечерието на сегашното положение на нещата. Трябва да се има предвид, че обсъждам стратегия, която трябва да бъде ефективна както в мирно време, така и в периоди на война. Нямам намерение да навлизам в широките дебати, които се водят днес и които засягат съдбата на бъдещите поколения; моите разсъждения ще се отнасят изключително до онези години, в които врагът трябва да бъде сдържан, докато, в стила на Казабланка[247], неговата философия на войната се разрушава.

Хартлендът е северните региони и вътрешността на Евразия. Той се простира от арктическото крайбрежие до пустините в центъра на континента, като западната му граница е обширният провлак между Балтийско и Черно море (т.е западната граница на Русия/СССР и половината Германия).

Концепцията не осигурява точно картографиране, тъй като се основава на три независими факта от физическата география, които, се подсилват взаимно, но въпреки това се различават.

На първо място, в този регион имаме най-широката ниска равнина на повърхността на земното кълбо.

---

[247] Срещата на двамата военнопрестъпници Рузвелт и Чърчил, когато се решава войната да се води безкомпромисно до пълна и безусловна капитулация на противника независимо от жертвите които ще дадат, което е проява на наглият цинизъм на англо-американския стремеж към световно господство. (б. пр.).

На второ място, през тази равнина текат редица големи плавателни реки, някои от които текат на север към Северния Ледовит океан и са недостъпни от океана, защото устията им са покрити с лед, докато други се вливат във вътрешни морета, като Каспийско море, които нямат излаз на океана.

На трето място, имаме тревиста зона или степ, която до последния век и половина е осигурявала идеални условия за активен номадски начин на живот с използването на коне и камили.

Сред тези три характеристики, речните басейни са най-лесни за картографиране: водосборният басейн, който поставя цялата група арктически и „континентални“ реки в една група, очевидно маркира на картите обширна област, която по този критерий попада под определението за „Хартленд“. Изключването от разглеждане на свободата на движение по море и на морската мощ обаче е отрицателен, дори и важен фактор; именно равнината и „тревният“ степен пояс се оказват необходимите положителни условия, които създават другия вид мобилност, характерна за прериите и степите.

Ливадите и пасищата, се простират по цялата ширина на равнината, но не покриват цялата ѝ територия. Въпреки тези поразителни обстоятелства, Хартлендът е в състояние да предложи достатъчна физическа основа за стратегическо мислене.

Грешка е да се отива по-далеч, опростявайки изкуствено географията. За настоящата ни цел е достатъчно да посочим, че територията на СССР е еквивалентна на Хартленда, с изключение на една посока. За да отбележим това съществено изключение, нека мислено начертаем на картата права линия, дълга около 5500 мили, от Беринговия проток на запад до Румъния. На 3000 мили от Беринговия проток тази линия ще пресече река Енисей, която тече на север от границите на Монголия до Северния ледовит океан. На изток от тази голяма река се намира до голяма степен сурова страна (планини, плата и долини), покрита почти навсякъде с иглолистни гори; наричам този регион „Леналенд“ от главната му характеристика, голямата река Лена. Този регион не принадлежи към руския Хартленд.

Леналенд обхваща площ от ¾ млна кв. мили, но населението му е само около 6 млна, от които близо 5 млна живеят по протежение на трансконтиненталната железопътна линия от Иркутск до Владивосток. В останалата част от територията има средно повече от 1 жител на 3 кв. мили. Богатите природни ресурси от дървесина, водна енергия и минерали са практически неизползвани.

На запад от Енисей се намира това, което наричам Руски Хартленд, равнина, простираща се на 2500 мили на север и юг и толкова на изток и запад. Тя има площ от 4,5 млна кв. мили и население от над 170 млна. Населението се увеличава с 3 млна души всяка година.

Най-простият и вероятно най-ефективен начин да се представи стратегическата стойност на Руския Хартленд е да се сравни с Франция. Трябва да се помни обаче, че в случая с Франция историческият фон е Първата световна война, а в случая с Русия – Втората световна война.

Франция, подобно на Русия, е страна с удължена ширина и дължина на картата, но не е толкова кръгла, колкото Хартленда, и следователно разполага с относително малка площ, пропорционално на дължината на границите, които трябва да защитава. Тя е заобиколена от море и планини от всички страни, с изключение на североизточната. През 1914-18 г. не е имало враждебни сили, дебнещи зад Алпите и Пиренеите, а военноморските сили на Франция и нейните съюзници доминираха в океана. Френските и съюзническите армии, разположени на откритата североизточна граница, са имали сигурен тил и са били добре защитени по фланговете. Прословутата ниско разположена „порта“ на североизток, през която враговете толкова често са прониквали в страната, се простира на 300 мили ширина между Вогезите и Северно море.

През 1914 г. фронтовата линия се завърта от Вогезите обратно към Марна; в края на войната, през 1918 г., тя прави абсолютно същия завой. В продължение на 4 години тази линия се изкривява и измества, но не се срива дори по време на голямата германска офанзива през пролетта на 1918 г. Така, както се оказва, страната разполага с достатъчно територия за дълбока отбрана и за стратегическо отстъпление.

За съжаление на Франция обаче, основната ѝ индустрия също е в североизточния сектор, тоест където се водят непрекъснати боеве. Русия по същество следва френския модел, само че в по-голям мащаб, а откритата ѝ граница е обърната на запад, вместо на североизток. В настоящата война руската армия е разположена по тази открита граница. В тила ѝ се простира обширната равнина на Хартленда, достъпна за дълбока отбрана и за стратегическо отстъпление. На изток тази равнина се простира към естествените бариери, образувани от комбинацията на „недостъпния“ арктически бряг, пустошта на Леналенд отвъд Енисей и предпланините на планините от Алтай до Хиндукуш, отвъд които се намират пустините Гоби, Тибет и Иран.

Трите бариери, посочени по-горе, са внушителни и далеч превъзхождат по отбранителна стойност бреговете и планините на Франция. Вярно е, че арктическото крайбрежие вече не е недостъпно в строгия смисъл, в който думата се използваше преди няколко години. Конвои от търговски кораби, ескортирани от мощни ледоразбивачи, и самолети, разузнаващи водните пътища сред леда, се движат по Об и Енисей, дори по Лена; но враждебно нашествие от обширната област на циркумполярен лед, тундра и тайга на Северен Сибир изглежда практически невъзможно, предвид наземните средства за съветска противовъздушна отбрана.

За да завършим сравнението между Франция и Русия, нека разгледаме относителните величини на редица паралелни факти. Руският Хартленд наброява четири пъти повече хора от откритата граница и двадесет пъти повече от Франция, а самото сърце е четири пъти по-широко от откритата граница. Тази открита граница не е непропорционална на населението на Русия; за да съответства на военното разполагане на СССР, Германия е трябвало значително да увеличи собствените си ограничени сили, допълвайки ги с по-малко ефективни части от окупираните страни.

В едно важно отношение обаче Русия започва втората война с Германия в не по-добра позиция от тази, в която Франция е била окупирана през 1914 г.; както и във Франция, най-развитите селскостопански и индустриални райони са били директно на линията на инвазията. Вторият 5-годишен план със сигурност би коригирал тази ситуация, ако Германия беше забавила агресията си дори с няколко години. Това може да е една от причините Хитлер да наруши пакта със Сталин през 1941 г.[248]

Но огромните ресурси на Хартленда, да не говорим за природните ресурси на Леналенд, са стратегически изгодно разположени. Промишлеността се развива бързо в райони като Южния Урал (ядрото на Опорната зона) и богатия Кузнецки въглищен басейн отвъд могъщите естествени бариери на изток от горното течение на река Енисей. През 1938 г. Русия произвежда повече храна от която и да е друга страна в света, измерена в пшеница, ечемик, овес, ръж и захарно цвекло.

Русия произвежда повече манган от която и да е друга страна. В производството на желязо и стомана Русия съперничи на САЩ и е вторият по големина производител на петрол в света. Що се отнася до въглищата, Михайлов твърди, че Кузнецкото и Красноярското въглищно находище могат да задоволят световните нужди за 300 години.[249]

---

[248] *Причината е двуличната политика на Сталин, паралелно договарящ се с англичаните. (б. пр.).*

[249] *N. Mikhailov. Soviet Geography. London: Methuen, 1937. Авторът се позовава на книгата на известния съветски пътешественик Н. Н. Михайлов „Съветска география: Новите индустриални и икономически разпределения на СССР“, чието първо издание на английски език е публикувано през 1935 г.*

Политиката на съветското правителство е да балансира вноса и износа до края на първия 5-годишен план. С изключение на много малък брой потребителски стоки, страната е в състояние да произведе всичко необходимо. Като се вземат предвид всички обстоятелства, стигаме до заключението, че ако Съветският съюз победи Германия в настоящата война, той трябва да се превърне в най-голямата сухопътна сила на планетата. Освен това, той ще заеме стратегически изгодна отбранителна позиция. Хартлендът е най-голямата естествена крепост на земното кълбо.

За първи път в историята тази крепост разполага с достатъчен брой и качествени бойци. Няма да се преструвам на лицемер и да твърдя, че темата за Хартленда, цитаделата на сухопътната сила на великия континент, може да бъде изчерпателно разгледана в толкова кратка статия.

Но си струва да се кажат няколко думи за друга концепция, противоположна на моята. В Казабланка, неотдавна, имаше призив за унищожаване на доминиращата немска философия. Това може да се постигне само чрез измиване на тевтонския ум в чистите води на съперничеща философия.[250]

Предполагам, чев рамките на две години от заповедта за прекратяване на огъня, съюзниците ще са превзели Берлин, ще са осъдили престъпниците, ще са определили границите и ще са извършили всички други хирургически интервенции, така че по-старото поколение германци, умиращо в отчаяние и негодувание, няма да може да изкривява историята наново за по-младото поколение.[251]

Но очевидно е безсмислено и дори порочно да се канят чуждестранни учители в Германия с цел преподаване и насаждане на теорията за свободата. Свободата не може да се преподава; тя се дава само на тези, които са готови да я използват. Замърсените канали обаче могат да бъдат прочистени доста лесно, ако и двете сили действат едновременно – сухопътни сили от изток, от Хартленда, и морски сили от запад, от Северноатлантическия басейн.

Внушете в тевтонския ум непоклатимата увереност, че всяка война, разгърната от Германия, ще бъде война на два пълноценни фронта и самите германци ще уредят всичко щастливо. За да се случи това, е необходимо преди всичко да се установи ефективно и трайно сътрудничество между САЩ, Великобритания и Франция, като първата ще осигури дълбочината на отбраната, втората ще създаде предна крепост, един вид нова Малта[252], а третата ще действа като защитим плацдарм.

Франция е не по-малко важна от другите две държави, защото морската сила задължително трябва да стане „амфибийна“ (да има подводници), ако иска да балансира сухопътната сила. Необходимо е също така трите изброени държави и четвъртият завоевател Русия, да се закълнат във взаимна помощ в случай на каквато и да е заплаха за мира, така че германският дявол никога повече да не вдигне глава и да умре от безсилие.[253]

---

[250] *Американската идеологическа пропаганда го направи, и не само за германците а за всички западноевропейци, превръщайки ги в „щастливи и затъпени политкоректни консуматори“. (б. пр.).*

[251] *Т.е. окупаторите ще изкривят историята така, че да затъпят максимално по-младото поколение, което го правят успешно и днес виждаме плачевните резултати в „управляващият елит“ на ЕС. (б. пр.).*

[252] *Упоритата защита на Малта от страна на съюзниците от 1940 до 1942 г. е важен епизод в Средиземноморската война по време на Втората световна война. Уинстън Чърчил нарича острова „непотопяем самолетоносач“. Б. пр.: Хитлер просто няма време да се занимава с острова, а италианците отказват да го окупират сами, и предвид какви трагикомични войници са, нямаше да се справят.*

[253] *Тази германофобия сваля катастрофално научната стойност на трудовете на Макиндер. показвайки го като оксфордски „академичен“ нагаждащ и пропагандатор на британския империализъм. (б. пр.)*

Някои хора днес сякаш мечтаят за глобална въздушна сила, която ще „ликвидира“ както флота, така и сухопътните армии. Но признавам, че бях дълбоко поразен от неотдавнашните думи на един опитен пилот: „Въздушната сила зависи изцяло от ефективността на наземната ѝ организация.“

Обсъждането на този въпрос би ни отклонило твърде много от основната тема на статията. Ще кажа само, че досега не са представени убедителни доказателства, че въздушните формирования няма да следват обичайния път на всички видове въоръжени сили, няма да предлагат да редуват настъпателни и отбранителни операции, като същевременно въвеждат редки постоянни промени в стратегията на военните операции.

Не претендирам да предсказвам бъдещето на човечеството. Занимавам се само с условията, при които започваме да установяваме мир, след като войната е спечелена. Що се отнася до структурата на следвоенния свят, която в момента се анализира и предсказва от много експерти, е важно внимателно да се разделят идеалистичните фантазии от реалистичните, научно обосновани планове, зад които стоят идеи (политически, икономически, стратегически и др.), основани на признаването на неопровержими факти.

От това можем да се съсредоточим върху най-важната характеристика на световната география, а именно „пояса“, който сякаш обхваща северните полярни региони. Започвайки от пустинята Сахара, тя се простира на изток през Арабската, Иранската, Тибетската и Монголската пустини, след което през пустошта на Леналенд, Аляска и „Лаврентийския щит“[254] на Канада, преминава в субаридния пояс на западната част на САЩ. Този пояс от пустини и пустошта е изключително важен за световната география. В него се намират два региона с почти еднакво значение: Хартлендът и басейнът на Средния океан (Северният Атлантик) с неговите четири „ръкава“ (Средиземно море, Балтийско море, Арктика и Карибско море).

Отвъд пояса се намира Великият океан (Тихият и Индийският океан и Южният Атлантик) и земите, прилежащи към него („мусонните“ краища на Азия, Австралия, Южна Америка и Африка южно от Сахара).

Архимед твърдял, че може да обърне света с главата надолу, ако има опорна точка за лоста си. Разбира се, целият свят не може да бъде върнат към просперитет наведнъж. Районът между Мисури и Енисей, с основните си въздушни маршрути за товарен транспорт от Чикаго и Ню Йорк до Лондон и Москва, с всичко, което този транспорт осигурява, трябва да бъде нашата първа и най-важна грижа, тъй като опорната точка е там.

Разумно е да отложим умиротворяването на Япония засега. Китай с течение на времето ще получи значителен приток на капитали като почетен дълг и по този начин ще бъде подпомогнат в романтичния си стремеж да изгради за ¼ от човечеството нова цивилизация, нито съвсем източна, нито строго западна.[255]

След това, подреждането на външния свят ще бъде сравнително лесно, Китай, САЩ и Обединеното кралство ще поведат пътя, а всяка от последните две ще бъде последвана от членовете на съответните им общности на свободни нации (въпреки че историите им може да се различават, резултатът ще бъде сходен).

Но първите усилия за икономическо възстановяване със сигурност трябва да бъдат положени в пустинния пояс, в противен случай цивилизацията там ще бъде потопена в хаос. Колко жалко, че съюзът, който САЩ, Великобритания и Франция обсъждаха след Версай, никога не се осъществи! Колко нещастия и бедствия можеше да предотврати!

Сега, за да завърша описанието на земното кълбо, както го виждам аз, накратко ще допълня двете вече описани концепции с трета.

---

[254] *Лаурентийдският леден щит е ледник, който покрива по-голямата част от Канада и Аляска.*

[255] *Това се осъществи в наши дни.*

За целите на политиката, която в американските изследвания, се нарича „голяма стратегия“, са необходими широки географски обобщения, които не са по-малко важни от историческите или икономическите обобщения. По-горе дадох моята концепция за Хартленда, която съм напълно сигурен, че е по-валидна и полезна днес, отколкото преди 24 години. Показах къде се намира Хартленда, заобиколен от широк пояс от естествени бариери, включително покритото с лед Полярно море (Северноледовития океан) гористия и див Леналенд, Централноазиатските планини и сухите равнини. Но този пояс не е непрекъснат, защото има отворена „порта“, широка до 1000 мили, водеща от полуостровна Европа към вътрешната равнина през широкия провлак между Балтийско и Черно море.

За първи път в историята на човечеството тази огромна естествена крепост притежава достатъчна сила, способна да устои на проникването на германските нашественици. С оглед на това и с описаните по-горе защитни прегради по фланговете и в тила, самата ширина на отворената „порта“ е предимство, тъй като позволява на врага да бъде победен, като го принуждава да разположи силите си широко.

На повърхността и под повърхността на Хартленда се намират най-богатите запаси от ресурси (почва, руда, гориво), сравними по обем с ресурсите на САЩ и доминиона[256] Канада. Предположих, че пречистващата философия, наложена на Германия от могъщите победители, е способна да избави тевтонския ум от предишната му обсесия. Разбира се, никой няма да полудее и да наеме чуждестранни учители да прогонват злите духове от победения германски народ. Нещо повече, освен първите неизбежни и необходими наказателни мерки, не виждам достатъчно основания да вярвам, че победителите демокрации ще могат да разположат гарнизони с необходимата сила и вяра в правотата на своята кауза в завладените земи; защото е безполезно да се иска от демократите да подкрепят начинания, противоречащи на самия дух и същност на демокрацията.

Пречистването трябва да бъде по-добре организирано чрез някакъв новооткрит и лечебен германски източник, но под надзора на победителите, както вече беше казано; едната сила е Хартленда, а другата е територията на трите земноводни сили (Америка, Великобритания и Франция). Двете приятелски сили, обърнати една срещу друга и наблюдаващи пречистването, ще бъдат равни и винаги готови (трябва да бъдат готови) еднакво за необходимите действия.

Тогава Германия ще трябва да съществува под постоянната заплаха от обявяване на война на два фронта, ако бъде призната за виновна в каквото и да е нарушение на договорите, забраняващи действителна подготовка за война или подвеждане на младежта (това е друг начин за подготовка за война). А демократичните гарнизони[257] там, ще бъдат съставени, доброволно или под принуда, от учители.

От това твърдение следва втората ми географска концепция: Средният океан – Северният Атлантик – и неговите „зависими“ морета и речни басейни. Без да навлизам в подробностите на тази концепция, просто ще я очертая, отново в три компонента: плацдарм във Франция, летище във Великобритания и резерв от квалифицирана работна ръка, селско стопанство и промишленост в източната част на САЩ и и Канада. Що се отнася до военния потенциал, САЩ и Канада са атлантически страни и тъй като говорим за предстояща сухопътна война, плацдармът и летището, заобиколено от ров, са от първостепенно значение за десантната сила.

---

[256] *Уестминстърският статут от 1931 г. определя положението на доминионите в рамките на Британската империя като „автономни общности... равни по статут, по никакъв начин не подчинени една на друга във вътрешното или външното си отношение, но обединени от обща вярност към Короната и представляващи свободна асоциация на членовете на Британската общност на нациите“.*

[257] *Т.е. окупационните войски, и „учители“ като Фр. Фишер, които ще „превъзпитават“ германците, вменявайки им комплекса за вина, и унищожавайки националното им съзнание и традиционните ценности.*

Ще очертая останалите три концепции много накратко, единствено с цел да опиша света като цяло и по балансиран начин. Блокът от близнаци, описан по-горе – Хартлендът и Средноокеанският басейн – е обграден около земното кълбо от поредица пустини, образувайки практически непрекъснато пространство от земя с площ от около 12 млна кв. мили или около 1/4 от повърхността на планетата. На тази огромна територия днес живеят общо по-малко от 30 млна души, тоест приблизително 1/17 от населението на света. Самолетите ще летят по различни маршрути над този пустинен пояс; със сигурност ще бъдат построени пътища за камиони през него. Но за дълго време този пояс ще разруши социалната цялост на големите човешки общности на планетата.[258]

Четвъртата от моите концепции се отнася до двата бряга на Южния Атлантик – тропическите гори на Южна Америка и Африка. Ако там се развие земеделие и тези земи бъдат населени със сегашната гъстота на тропическа Ява, те ще могат да изхранят 1 милиард души, при условие че медицината превърне тропиците в регион, толкова продуктивен за човека, колкото умерените зони.

Накрая, петата концепция обхваща хилядите милиони хора, принадлежащи към древната източна цивилизация и обитаващи „мусонните“ земи на Индия и Китай. Тези хора трябва да просперират за същото време, което ни е необходимо, за да опитомим и цивилизоваме Германия и Япония.

След това те трябва да уравновесят хилядата милиона (1 милиард) души, които обитават пространството между Мисури и Енисей. Така на планетата ще възникне балансирано общество – щастливо и подредено общество от свободни хора.

ГЕОПОЛИТИКАТА КАТО СРЕДСТВО ЗА СВЕТОВНОТО ГОСПОДСТВО

Волфганг Ефенбергер, 2025.
Die Geopolitik als Vehikel zur Weltherrschaft.
Wolfgang Effenberger, 2025.

В зората на ХХ век, който ще се превърне във век на световните войни и студената война, се появяват две англосаксонски геополитически теории, очертали пътя към световната мощ.

Британският географ Халфорд Макиндер (1861–1947) и американският адмирал Алфред Тейър Махан (1840–1914), „Клаузевиц на морето“, все още са високо уважавани като бащи-основатели и класици на англо-американската геополитика. Всеки, който иска да разбере световната политика днес, трябва да е запознат с теориите на Макиндер и Махан. Те са ключът към разбирането на днешната глобална политика на фона на дългосрочните стратегии на САЩ, особено стратегията „Победа в един сложен свят 2020–2040“ от септември 2014 г.

Много преди Макиндер и Махан, е писал по въпроса, известният и мистериозен Джон Дий (1527–1608), математик, астроном, придворен астролог на Елизабет I, и географ с геополитическа визия. Терминът „геополитика“ е въведен от шведския политолог Рудолф Кйелен (1864–1922), вдъхновен от германеца Фридрих Ратцел (1844–1904) и неговата книга „Политическа география“ (1897).

---

[258] *Някои твърдят, че когато въглищата и петролът свършат, Сахара може да се превърне в огледало за производство на слънчева енергия.*

Без съмнение, Халфорд Макиндер, който представя човешката история като част от живота на световния организъм, оказва най-голямо влияние върху геополитическата мисъл. От 1903 до 1908 г. той е съосновател на престижното „Лондонско училище по икономика и политически науки“, което открива врати през 1895 г. и се основава на идеите на Сидни Уеб (1859–1947) и Фабианството.

Този университет се превръща в крепост на атлантическия глобализъм и такъв остава до днес.

За да разберем Макиндер, е необходимо да разгледаме интелектуалните течения, преобладаващи в Англия в края на XIX век. Някои от неговите водещи принципи, могат да бъдат проследени до идеите на Чарлз Дарвин (1809–1882) и по-силно от идеите на Хърбърт Спенсър (1820–1903).

Терминът „социален дарвинизъм“, документиран за първи път в началото на 70-те години на XIX век, често се използва за метода на приложението на теорията за еволюцията на Дарвин към човешките общества.

Всъщност еволюционните теории за социалната промяна са съществували още преди Чарлз Дарвин. Теорията за еволюцията на Дарвин е просто катализатор за развитие, което започва по-рано и в което Дарвин е използван единствено като научен авторитет.[259]

Историческият социален дарвинизъм процъфтява през втората половина на XIX и началото на XX век и не пощадява нито социалистите, нито либералите, нито националсоциалистите. За баща на социалния дарвинизъм се смята британският философ и социолог Хърбърт Спенсър (1820–1903), който основава всеобхватна етика, обществена и научна теория, върху идеята за еволюцията.

Според Спенсър, конкуренцията между хората за средства за препитание насърчава качества като трудолюбие, иновации, адаптивност и самоконтрол и по този начин прогреса на човечеството като цяло.

Спенсър въвежда термините „борба за съществуване“[260] и „оцеляване на най-приспособените“, основани на природните закони, и ги прилага към човешкото общество. Според него „най-приспособените“ са тези, които са най-добре адаптирани към изискванията на пазара и обществения живот. Дарвин възприема тези концепции, както и концепцията на Спенсър за „еволюцията“.[261]

Най-важното вдъхновение за Макиндер обаче идва от британския духовник и икономист Томас Робърт Малтус (1766–1834). Когато Малтус анализира английското общество, което бързо се променя в резултат на индустриализацията в края на XVIII век, той заключава, че населението расте по-бързо от производството на хранителни продукти; и съотв. бедствията или глада ще коригират този дисбаланс. Резултатът от този процес, твърди той, е постоянна борба за пространство и източници на храна.

За Дарвин (и за Алфред Ръсел Уолъс, който формулира теорията за еволюцията независимо от Дарвин по същото време), „Есе върху принципа на населението“ на Малтус (1798 г.) е тласъкът да се разглежда „борбата за съществуване“ като движеща сила на еволюцията.

Според либерала Спенсър всички хора имат еднаква свобода да се утвърждават в борбата за съществуване; той отхвърля държавната намеса в икономическия живот. Този *laissez-faire*, или манчестърски либерализъм, е типичен за ранните форми на социалния дарвинизъм, които приемат, че точно както слепият ход на природата води до по-високо развитие на живите същества, така и сляпата игра на пазарните сили, води до прогрес на обществото. Следователно социалният дарвинизъм не е започнал като реакционна и расистка идеология.

---

[259] Vogt, Markus: *Sozialdarwinismus. Wissenschaftstheorie, politische und theologisch-ethische Aspekte der Evolutionstheorie, Freiburg 1997, S. 151.*

[260] *Sarasin, Philipp: »Kampf ums Dasein«, in: Sarasin, Philipp, Sommer, Marianne (Hrsg.): Evolution. Ein interdisziplinäres Handbuch, Stuttgart 2010, S. 34.*

[261] *Merz-Benz, Peter-Ulrich: »Soziologie und Sozialwissenschaften«, in: Sarasin, Philipp, Sommer, Marianne (Hrsg.): Evolution. Ein interdisziplinäres Handbuch, Stuttgart 2010, S. 314.*

Карл Маркс (1818–1883) разглеждал теорията на Дарвин като „научна основа на борбата на социалните класи“ и дори иска разрешение от Дарвин да му посвети втория том на „Капиталът“, което Дарвин отказва.[262]

За Макиндер политическите и икономическите отношения в крайна сметка се определят от властта. Властта търси експанзия и се стреми да завладее стратегически територии (поради тяхното географско местоположение или ресурси). Той смята изолационизма за неустойчива политика.[263]5

Според него защитата на Империята има две цели: „Първо, да се осигури върховенството (над пространството и властта) на англосаксонската раса, не само във Великобритания, но и във всички доминиони и САЩ; второ, да се цивилизоват другите народи и да се научат на висшите ценности на англосаксонците“[264]6: „Енергичност, честност, вяра, и високо ниво на знанията“. За Макиндер няма съмнение, че тези ценности са пряко свързани с английската кръв. Той вижда в бъдеще ожесточена борба между трите мъжествени и следователно висши народа: англосаксонците, германците и руснаците.

На този фон се включва в либералното империалистическо движение, заедно с Алфред Милнър, водещ представител на висшите финансови кръгове и дясна ръка на „диамантения крал“ Сесил Роудс, който започва Втората англо-бурска война през 1899 г. Дори британският историк Джон П. Кафърки смята Милнър за „мозъка“ на Първата световна война.[265]7

Също повлиян от английския философ Джон Ръскин, Макиндер, заедно с приятелите си от финансовите кръгове, участва в появата на англосаксонския глобализъм. Този глобализъм е подкрепян от британския империализъм и англо-американския капитал и се стреми да трансформира света по подобие на англосаксонското общество.

Твърд противник на ирландското самоуправление и пламенен поддръжник на британската война срещу бурите в Южна Африка, както и защитник на превъоръжаването срещу Германия, Макиндер подкрепя декларацията на Джоузеф Чембърлейн (представител на имперския елит), за имперските преференции, и митнически съюз в рамките на Британската империя, който да замени свободната търговия, защото е убеден в превъзходството на англосаксонската раса.

Финансовата подкрепа, която Макиндер получава от висшите финансови кръгове, чрез Тръста но Роудс, му позволява да напусне поста си в Лондонското училище по икономика и да влезе в политиката като член на Камарата на общините през 1910 г.

Две исторически събития оформят Макиндер и силно повлияват на работата му: разполагането на британски войски в Южна Африка (1899–1902 г.) и транспортирането на руските войски до Манджурия (1904 г.).

Той написва доклад, изнесен през 1904 г. като лекция в Кралското географско дружество в Лондон, малко преди избухването на Руско-японската война, в който очертава ключовите си геостратегически идеи, които се превръщат в движещите сили на британската имперска мисъл.[266]

---

[262] *Bundeszentrale für politische Bildung: »Was ist Sozialdarwinismus?«, https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/214188/was-ist-sozialdarwinismus/*

[263] *Chauprade, Aymeric: »Halford Mackinder und das Heartland«, https://web.archive.org/web/20120816000222/https://theheartlandblog.wordpress.com/2012/07/01/halford-mackinder-und-das-heartland/*

[264] *Също*

[265] *Cafferky, John P.: The Rhodes-Milner Secret Society; The Origin of World War I; and the Start of the New World Order, North Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013.*

Той вижда идеята за Англия и английския народ, като изкована от датските и нормандските завоеватели, появили се и покорили седемте англосаксонски малки кралства съществували от края на VI до IX век.

Той виждал идеята за Франция и френския народ, като наложена на съперничещите си франки, готи и римляни от хуните след битката при Шалон (Каталунските поля) и в Стогодишната война срещу Англия.

Идеята за САЩ набира скорост поради намаляващия британски колониален патриотизъм по време на дългата Война за независимост.

Идеята за Германската империя (Обединена Германия) е приета неохотно в Южна Германия след съвместната борба със Северна Германия (Прусия) срещу Франция.

В продължение на повече от два века Русия, разположена в северните гори, е трябвало да плаща данък на монголските ханове в Кипчакската степ, което забавя и изкривява руското развитие, докато останалата част от Европа напредва бързо, покривайки океана с флотите на своите морски народи. Това позволява на западноевропейските сили да колонизират външните континенти и в различна степен да наложат своя контрол на океанските покрайнини на Азия.

Благодарение на своите казаци, Русия успява да напредне далеч на изток до Тихия океан, след най-дългата и ефективна окупация на Руската степ от хазарите (арабските географи познават Каспийско море само като Хазарско море).

Макиндер оформи идеята за Евразия като единна, непрекъсната земя, заобиколена с лед на север и вода на другите места. Земя, чиято площ от 54 млна кв. км е три пъти по-голяма от Северна Америка и два пъти по-голяма от Европа. Земя, която няма водни пътища към океана, но освен субарктическите си гори, е благоприятна за придвижването на конници и камилски кервани.

Междувременно, според Макиндер, руските железници покриват разстояние от 9000 км между Вирбален на запад и Владивосток на изток. А руската армия в Манджурия е толкова значима демонстрация на континентална мощ, колкото британската армия в Южна Африка демонстрира военноморската мощ. Русия се явява населдник на някогашната Монголска империя.

Нейният натиск върху Финландия, Скандинавия, Полша, Турция, Персия, Индия и Китай замества центробежните набези на степните жители. Тя заема централната стратегическа позиция в целия свят, която Германия заема в Европа. Тя може да атакува и да бъде атакувана от всички страни, освен на север. Пълното развитие на съвременната ѝ железопътна мобилност е само въпрос на време.

На изток, юг и запад от сърцевината или ядрото, разположено от Макиндер в центъра на Световния остров (Евразия), който се простира от Волга до Яндзъ и от Хималаите до Арктика, се намират периферни региони, които се простират в широк полумесец и са достъпни за корабоплаване. Физически тези региони са четири на брой и е много забележително, че всеки от тях съответства на сферите на четирите основни религии – будизъм, брахманизъм, мохамеданство и християнство. Първите две са мусонните страни, едната с лице към Тихия океан, а другата към Индийския океан. Четвъртата е Европа, напоявана от атлантическите дъждове от запад.

Сухопътната (континенталната) и морската сила за световно господство. „Рядко признаван феномен е, че до края на XIX век историческите изследвания почти не са разглеждали връзката между историята на военноморските войни и световното политическо развитие“, пише контраадмирал Едуард Вегенер в предговора към новото издание на книгата на американския адмирал Алфред Тайер Махан от 1890 г. „Влиянието на морската сила върху историята, 1660–1812“.

---

[266] *Mackinder, Halford: »The Geographical Pivot of History«, in:* The *Geographical Journal, Bd. XXIII, 1904, S. 421 ff.*

Той посочва, че Махан е първият, който прави това и поставя влиянието на морската сила върху историята, като предмет на систематично изследване. Публикацията на Махан, полага основите на съвременната доктрина на ВМС на САЩ за военноморско превъзходство, съвпада с началото на епоха, в която голямата политика се разширява в световната политика.

Дори днес въпросите за морската сила определят хода на световните събития; тяхното значение, ако не друго, е нараснало в ерата на глобалната взаимозависимост и ядрения баланс.

Махан пише история с този стандартен труд, който остава до голяма степен валиден и днес. Той е обсипан с внимание и играе важна роля в желанието на САЩ да се превърнат в световна сила в края на XIX век.

Заедно с другите велики сили, те участват в надпреварата за окончателното разпределение на глобална зона, която става управляема и е разглеждана като доставчик на суровини, или като привлекателен и печеливш пазар. Тези икономически и политически мотиви са духовно преобразени от погрешно интерпретираната теория на Чарлз Дарвин.

Биологичните и религиозни основи на англосаксонския стремеж към световно господство. Английският социален дарвинист Хърбърт Спенсър, с недовършената си теория, извлечена от Дарвин, предвижда триумфа на англосаксонските протестанти.[267] Еволюционизмът на Спенсър и предпочитанието, дадено на германо-англосаксонските народи от общото тълкуване на дарвинизма, резонират силно с американските философи и историци, и техните европейски колеги.[268]

Кембъл уместно обобщава посланието на Спенсър към САЩ: Една нововъзникваща световна сила трябва „фанатично да се съревновава с другите нации... за мястото си под слънцето... и трябва да погълне по-слабите страни“[269] 11, за да избегне упадъка.

Средностатистическият американец също с готовност приема това. Сесил Роудс го обобщава още през 1877 г.: „Аз твърдя, че ние сме първата раса в света и че колкото по-голяма част от света обитаваме, толкова ще е по-добре е за човечеството.“[270]

От това се извлича оправданието за унищожаване на „местните култури“ и въвеждане на европейския начин на мислене изразяващ се в егоизъм, индивидуализъм, стремеж към печалба, вяра в прогреса и идеала за свобода.

Един от най-важните привърженици на учението на Дарвин в САЩ, историкът от Харвард, Джон Фиске, подчертава превъзходството на германо-англосаксонската „раса“ над останалите. Фиске заявява[271], че англосаксонците в частност, и следователно американците, са предопределени да доминират над океаните и световната търговия и да се разпространят по целия свят.

По-специално, той обръща внимание на американската нация към нейната „мисия“ да създава колонии, за да наложи англосаксонския начин на живот в света.

---

[267] *Johnson, Paul A.: A History of the American People, London 1997, S. 623; vergleiche auch: Darwin, Charles: Über die Entstehung der Arten (Origin of Species, 1859), Stuttgart 1860.*

[268] *Pratt, Julius W.: Expansionists of 1898, Baltimore 1936, S. 3 ff.*

[269] *Campbell, Charles: The Transformation of American Foreign Relations, 1865-1900, New York 1976, S. 147 ff.*

[270] *Също, с. 622 и сл.*

[271] *В този контекст, особено неговият манифест „Съдба“ (Destiny) от 1885, виж Прат 1936, стр. 4 и сл.*

Като историк и политолог, хегелианецът Джон У. Бърджис подхваща същата тема.[272] Германо-англосаксонските нации, които той нарича още „тевтонски“, са „политическите нации *par excellence* (по превъзходство)“. Те доминират над света чрез своя „превъзходен политически гений“[273] и следователно са задължени, ако е необходимо със сила и чрез завземане на земя, да поемат работата по цивилизоване на слабо развития свят.[274] Той се стреми да успокои съвестта на американците, като говори за „трансцендентното право и задължение да се установи политически и правен ред навсякъде“.[275]

Докато Фиске и Бърджис консолидираха интелектуалните, моралните, религиозните и философските аспекти на американския експанзионизъм, американският военноморски офицер Алфред Тейър Махан успява да събуди национален интерес с теориите си. Книгата на Махан за военноморската мощ има статут, втори след този на Библията, за младия политик на име Теодор Рузвелт.

Бъдещият президент на САЩ назначава капитана, който е в оставка от 1896 г., за адмирал през 1906 г. и верен на любимото си мото „Носете голяма тояга и говорете тихо“, накара голяма част от новия военен флот, „Белият флот“, да плава по света в зрелищно пътешествие от началото на декември 1907 г. до края на февруари 1909 г., за голяма радост на Махан и като корона на неговото президентство.[276]

Тази световна демонстрация на мощ на бъдещият втория по големина флот в света, демонстрира неговото превъзходство, ударна мощ и мобилност пред очите на всички. С такава публичност, книгата на Махан бързо е преведена на много езици и ентусиазирано посрещната от империалистите във Великобритания, Германия и Япония: така започва надпревара във въоръжаването за военноморска експанзия и борбата за колониите.[277]

Днес САЩ поддържат 11 флота от самолетоносачи в световните океани, които могат бързо да разположат в горещите точки на света, заедно със 70 подводници.

Освен това, най-геостратегически важните проливи, известни като „тесни точки“, се контролират от САЩ[278] (Гибралтар, Панамски канал, Суецки канал, Магелановият проток, Малакски проток, Босфора и Дарданелите, Ормузкият проток, Баб ел Мандеб).[279]

Не бива да се подценява идеологическият фон на манията по световното господство. В началото на XX век, в известния си труд „Протестантската етика и духът на капитализма“, немският философ и социолог Макс Вебер, се спира върху идеята за властта и парите в САЩ, като формиращото влияние върху определени пуритански секти, които са решаващият организиращ фактор, особено в провинциалните, селските райони, и прониква в обществения живот чак до най-личните му сфери.[280]

---

[272] *Burgess, John W.: Political Science and Comparative Constitutional Law 1890, Band 1: Sovereignty and Liberty, Boston 1898.*

[273] *Също, 4.*

[274] *Също, с. 46.*

[275] *Също.*

[276] *Effenberger, Wolfgang: Pfeiler der US-Macht: Seefahrermentalität und Puritanismus, Gauting 2005, S. 129.*

[277] *Raico, Ralph (1995): »American Foreign Policy – The Turning Point, 1898-1919 Part 1«, https://www.fff.org/explore-freedom/article/american-foreign-policy-turning-point-18981919-part-1/.*

[278] *Не само пряко, но чрез НАТО, съвр. дебела тояга на САЩ. (б. пр.).*

[279] *»Wichtige Engpässe der Welt», https://www.greelane.com/de/geisteswissenschaften/erdkunde/major-chokepoints-of-the-world-4090112#*

[280] *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus ist ein im November 1904 und Juni 1905 in Form zweier Abhandlungen im Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik (Bd. XX und XXI) erschienenes Werk von Max Weber.*

За разлика от Германия, където сред протестантите преобладава лутеранската вяра в спасението на всички живи същества чрез Страстите на Исус, предимно калвинистки ориентираните американски секти се придържат към доктрината за предопределението, според която Бог разделя хората от самото начало на избрани и прокълнати. Никой не може да знае дали е сред избраните, нито може да спечели Божията благодат чрез особено благочестив начин на живот (това се подчертава и от Лутер, който обаче твърди, че никой не може безвъзвратно да отпадне от благодатта).

Така външният успех и просперитет, както и добродетелният начин на живот, се считат за признаци на избраност. Това води до безмилостна конкуренция за външните признаци на състоянието на благодат – тоест за пари, власт и показна добродетел. Към това се добавя и калвинистката трудова етика, според която християнинът трябва постоянно да прави нещо полезно и да не се отдава на безделие, особено след като неуморната работа е добър антидот на страха и съмненията относно собствената избраност или проклятие.

Докато за Лутер само вярата е решаваща за спасението на душата и човек трябва да запълни мястото на което Бог го е поставил, със смирение и вътрешна свобода, страхът и стремежът към светския успех водят до перманентен духовен смут сред последователите на калвинистките секти.

Този начин на живот напълно съответства на капиталистическата динамика, която, съчетана с чувството за превъзходство и произтичащото от него чувство за мисия, се стреми все повече и повече, да подчини целия свят на този безмилостен инструментален рационализъм.

Така първоначалните християнски добродетели (смирение, милосърдие, справедливост, честност, щедрост) се превръщат в своята противоположност.

Имануел Кант (1724–1804) също е убеден, че човекът носи моралния закон в себе си и в своите етични размисли, изцяло в духа на германската пиетистка традиция, винаги набляга на вътрешната воля за добро, въпреки всяко самоовластяване. Още по-важното е, че Кант последователно подчертава, за необходимостта да обмисляме последствията от действията си, а не само моментния ефект.

Англосаксонската ориентирана съвременна етика, е склонна да се придържа към количествено-утилитарните резултати (възможно най-голям просперитет за най-голям брой хора). Въпреки всички други прилики между западноевропейската и американската мисъл (рационализъм, функционализъм, парична организация), може да се установи една съществена разлика, поне между германския и англоамериканския мироглед: Докато първите безсрамно се стремят към все по-голяма експанзия и глобално господство и искат да бъдат „победители“ навсякъде, вторите се обръщат навътре, за да усъвършенстват душата си (вярата) или личността си (философията) и да живеят в мир помежду си и със себе си.

Следователно, дори в германската политика, с изключение на двете тоталитарни системи на източногерманския социализъм и националсоциализма, които прегърнаха доктриналния социализъм и потъпкаха християнските ценности, социалната справедливост винаги е била високо ценена.

Днес германците, борейки се със своите съмнения и вина[281], трудно предприемат каквито и да било действия и затова предпочитат да бъдат водени от своята „защитна сила“ – САЩ, е съвсем друг въпрос.

Като цяло обаче германската мисъл се различава (или би трябвало да кажем „различаваше се“, тъй като вече сме успешно американизирани, дори в науката и културата) значително от англо-американската мисъл.

---

[281] *Внушена, а не реална вина, внушена от англосаксонските победители и окупатори след двете световни войни. (б. пр.).*

Германският философ Фридрих Ницше (1844–1904) вече отбелязва иронично: „Германецът не се стреми към щастие; само англичаните го правят.“[282]

С това той има предвид, че германците са и трябва да се интересуват от нещо повече от собственото си щастие. Мартин Лутер вече е подчертавал приоритета на духовното и умственото развитие и зрялост, пред външното щастие, когато е говорил за „духовно господство“ във физическото потисничество и за „духовното царство“ в следването на Христос.[283]

Доктрината за предопределението в калвинизма, води до прекомерно наблягане на външния успех (като знак за благодат), което насърчава измамата (и самозаблудата), както и конкуренцията и стремежа към власт. Това, между другото, характеризира и „морския манталитет“ на англосаксонците.[284] Преди Първата световна война на германските дипломати просто им е липсва разбирането за престъпната енергия, с която са били планирани морската блокада и Съглашението, за да влязат във войната.

Евразийските мечти на Ницше? През 1886 г., почти едновременно с раждането на двамата мъже, които ще водят германската експедиция в Афганистан през 1915 г., по време на Първата световна война., Фридрих Ницше пророкува: „Времето на дребната политика е отминало: следващият век вече ще донесе борбата за световното господство – стремежа към голяма политика.“[285]

В началото на XX век Ницше си представя новия свят на германската образована средна класа. В своите видения той виждал велики сили, борещи се за планетарно господство с цел да доминират континентите и световните пазари. Глобалната конкуренция на англосаксонците познавала само победители и губещи – в съответствие с мотото „Победителят взема всичко“. Така въпросът е за самоутвърждаване или упадък, дори за разруха.

Дали политическото и интелектуално ръководство на Германия по това време изобщо е имало възможност да избегне „стремежа към голяма политика“? Това вероятно е възможно само с цената на радикално отхвърляне на политическата и индустриалната конкуренция. Един поглед към земното кълбо обаче трябва да ни накара да се замислим.

Британската империя доминира над голяма част от света и безмилостно води политиката на „баланс на силите“ в Европа. Като никоя друга страна в света, Германия е заобиколена от много съседи, които не са непременно приятелски настроени към нея и със сигурност имат териториални интереси. Страната е в несигурно геостратегическо положение, което Великобритания и САЩ никога не могат да си представят.

Франция успешно се възползва от Тридесетгодишната война (получавайки епископствата в Лотарингия и Елзас). С помощта на Великобритания и САЩ още повече съседи ще се възползват след двете световни войни. Сегашната ситуация е резултат от това развитие.

Сега Германия е заплашена от съдбата на Картаген, както Бертолд Брехт (1898–1956) предупреждава още през 1951 г.: „Великият Картаген води три войни. След първата той все още беше могъщ. След втората все още беше обитаем. След третата вече не можеше да бъде намерен.“[286]

---

[282] *Nietzsche, Friedrich: Götzen-Dämmerung, Sprüche und Pfeile 12: »Hat man sein warum? des Lebens, so verträgt man sich fast mit jedem wie? – Der Mensch strebt nicht nach Glück; nur der Engländer thut das.«, Leipzig 1889.*

[283] *Luther, Martin: Von der Freiheit eines Christenmenschen (De libertate christiana), Wittenberg 1520.*

[284] *Effenberger, Wolfgang: Pfeiler der US-Macht: Seefahrermentalität und Puritanismus, Gauting 2005.*

[285] *Nietzsche, Friedrich: Jenseits von Gut und Böse, Aphorismus 208, Leipzig 1886.*

[286] *Brecht, Bertolt: »Offener Brief an die deutschen Künstler und Schriftsteller«, in: Schwarz, Georg, Tralow, Johannes (Hrg.): Worte wider Waffen: Schriftsteller mahnen zum Frieden, München 1951.*

Може би Германия е трябвало да остане земя на поети и мислители, обогатяващи света с интелектуални импулси, вместо да се поддава на „принудата към голяма политика“.

Ницше въплъщава духа на времето от края на XIX век, който се характеризира с голямо интелектуално напрежение. Началото на XX век предвещава сенките на технологичната епоха: принудата да се конкурираме с други сили на икономическо, политическо и интелектуално ниво и тенденцията към глобализация.

През лятото на 1914 г. „борбата за световното господство“, пророкувана от Ницше през 1886 г., действително започва. Тя веднага обхваща целия свят, поради усилията на Британската империя. Тя оформя... целия XX век и завършва едва с разпадането на СССР през 1991 г. САЩ триумфират повсеместно. Воденият от Вашингтон съюз от сили, свързани през Северния Атлантик НАТО, последователно побеждава най-силните държави на евразийската суша, Германският Райх и Съветския съюз.

Борбата за еднополюсно господство и глобален ред обаче продължава. Афганистан и съседните му региони изиграват ключова роля в това.

Американецът Хоумър Лий (1876–1912) също е сред визионерските англосаксонски геостратези. Хоумър Лий е роден в Сан Франциско през 1876 г., син на богат бизнесмен, и подобно на много далновидни членове на американската висша класа, вижда САЩ като наследник на Британската световна сила.

Здравословни проблеми му пречат да получи военно обучение в Уест Пойнт, така че той се посвещава на самообучение по стратегически, географски и политически въпроси. Китайският реформатор Сун Ятсен (1866–1925) го назначава за свой военен съветник и го повишава в генерал, като осигурява неговата военна и политическа ефективност, международно внимание и обществено признание.

Според Лий, Британската империя може да осигури продължаващата си лидерска роля само като по-малък брат в съюз със САЩ.

Германската икономическа конкуренция, опасността от германо-руско сътрудничество и възходът на Япония представляват заплаха за Британската империя и според прогнозата на Хоумър Лий, не ѝ оставят друг избор.

Най-голямата опасност за англосаксонските военноморски сили, според Лий, се крие в разбирателството между Германия, Русия и Япония. Той предсказва война между Япония и САЩ, като Пърл Харбър е първата цел на японската атака.

През 1912 г., в книгата си „Денят на саксонците“, Хоумър Лий използва аргументи на социален дарвинизъм, за да призове американския и британския елит да обединят сили като „англосаксонци“ в борбата за глобално господство срещу „тевтонците“, германците и техните съюзници.

В германската общественост, политически влиятелните кръгове разглеждат Лий като доказателство за слабостта на Британската империя и за умната и хитра англосаксонска контрастратегия, която най-късно след споразумението между Лондон и Руската империя през 1907 г. се възприема като фатална заплаха за „обкръжената“ Германия.[287]

Махан срещу Макиндер? Махан вижда морето като основен комуникационен път, чийто контрол е от съществено значение за мощта и просперитета на една нация. Според него, успешният контрол изисква както военноморски флот, така и колонии и стратегически бази, на които корабите, търговски и военни, да разчитат за непрекъснато товарене и разтоварване, убежище и снабдяване. За да се възползва напълно от корабоплаването, морската нация трябва да разполага с икономически и стратегически ценни владения по пътя и в края на своите корабни маршрути.

---

[287] *Reiter, Erich: »Ein Essay zur neuen globalen Geopolitik«, in: Reiter, Erich, Schöpfer, Gerald: Wirtschaft und Sicherheitspolitik, Wien 1999.*

Една военноморска сила може да допринесе за мощта и просперитета на нацията само ако са изпълнени три условия: 1.производство с необходимостта от търговия, 2. корабоплаване като средство за търговия и 3. колонии като търговски зони и бази.

Според Махан, САЩ се нуждаят от развито корабоплаване, за да свържат производствените си зони с отвъдморските пазари. Той твърди, че САЩ се нуждаят от корабоплаване: „Независимо дали американците искат или не, и сега трябва да започнат да гледат навън.“[288]

Търговският флот ще трябва да бъде последван от военен флот. Като военноморски офицер, историк на военноморските войни и глобален стратег, Махан естествено предвижда възможността за война и настоява сънародниците му да бъдат подготвени за евентуалната война. Той пише, че за благосъстоянието на цялата нация е от съществено значение животът в страната да може да продължи възможно най-необезпокояван от евентуалната война. За да се постигне това, врагът трябва да се държи не само далеч от пристанищата, но и далеч от бреговете – това отразява ориентирания към сигурността, подход на военноморските сили още от древността.

Махан определя военноморската мощ като произведение от силата на флота и стратегическата военноморска позиция. Според неговата аксиома, ако коефициент в това изчисление е нула, тогава произведението на военноморската мощ също е нула.

Тъй като Германия не разполага със значителни бази по моретата и океаните, германската военноморска мощ е напълно незначителна в Първата световна война, с изключение на краткото разполагане в Скагерак през май 1916 г., германският флот остава в защитените германски пристанища през цялата война.

Като 5-та по големина военноморска сила в света тогава, през 1898 г. САЩ атакуват бившата световна колониална сила Испания, и ѝ отнемат Куба и Филипините. До началото на века САЩ вече се издигат до 3-то място сред военноморските сили.

До 1898 г. „антиимпериалистическият“ лагер се оказва по-силен от защитниците на „голямата“ политика и успява да забави реализацията на експанзионизма с няколко години. Въпреки това, чрез влиянието на общественото мнение (например от Пулицър), настроението се променя. Автори като Фиске, Стронг, Бърджис и Махан просто подготвят обществеността за събитията от 1898 г.; те допринасят, по думите на Прат, за „интелектуалния климат“, който преобладава вече в края на века.[289]

Махан, за разлика от учения Макиндер, е ясно аналитичен военен стратег, и посвещава журналистическите си усилия през последните две десетилетия на XIX век да пропагандира, че САЩ се нуждаят от военноморски флот в открито море. Според него, „доктрината Монро“ може да бъде осигурена само чрез силен флот. Само чрез военноморска мощ може да се предотвратят блокадите на американските брегове и заплахите за американските пристанища. Махан вижда единния непрекъснат океан, ограждащ разделените островни страни, като естествена географска предпоставка за крайно единство в господството на морето и за цялата теория на съвременната военноморска стратегия и политика.

Така той разработва плановете за предотвратяване, разширяването на конкуриращата се британска военноморска сила в Карибския и Тихоокеанския региони.

В своето новаторско есе от 1904 г., също толкова проницателно аналитичният географ Макиндер, противопоставя тези антиизолационистки мечти за военноморска сила на вечно доминиращите сили в световната политика: древното, постоянно променящо се противопоставяне на Великата централностепна сила на Стария свят, която многократно се изправя срещу доминираните от морето страни.[290]

---

[288] *Mahan, Alfred Thayer: The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783, 25. Auflage, Boston 1918, S. 25, 52, 28, 6, 21, 19.*

[289] *Pratt, S. 19.*

Докато Махан вижда морето като първична среда за разбирателство, търговия, и комуникация, Макиндер смята краят на „Колумбовата епоха“ за вече започнал, а с него и краят на Британската глобална мощ.[291] Той смята, че разцветът на глобалната военноморска мощ е отминал. Макиндер осъзнава, че алчният поглед на търговците, завоевателите и благодетелите на света е насочен към съкровищата на този свят, които обаче не са в морето, а са разпределени много неравномерно на континента.

Тъй като евразийската сушата съдържа най-голямото материално богатство на Земята, Макиндер я обявява за сърцевина (Хартленд) или основен регион (опорна зона, ос) и потенциален център на силата и гравитацията на Земята. Според него който може технически да развие този център, да овладее организационната му структура и да контролира природните му ресурси, ще доминира и над планетата.

Стратезите от Пентагона включват предложенията на ученика на Макиндер, Николас Дж. Спикман, и изместват сърцевината леко на юг в Близкия и Средния изток (т. нар. Римленд). Така този регион е стратегически използваем за военноморската сила, превръщайки това нововъведение в компромис между Махан и Макиндер.

След иранската революция президентът на САЩ Джими Картър разработва своя доктрина, която разглежда Персийския залив като зона, пряко засягаща американските интереси за сигурност. Съветникът по сигурността Збигнев Бжежински създава основата на тази стратегия през 1982 г.: Централното военно командване на САЩ (CENTCOM)[292], трябва да обхваща региона от Египет до Казахстан и да бъде разположено южно от Каспийско море. Това разделение демонстрира все още силното влияние на теорията за Хартленда на Халфорд Макиндер.

Годишните учения на САЩ/НАТО DEFENDER също трябва да се разглеждат на този фон. Геополитическите компоненти в борбата за световно господство, дори и скрити, остават изненадващо постоянни. Американските военни северно и южно командвания съотв. NORTHCOM и SOUTHCOM са създадени по време на Кубинската ракетна криза.

Европейското командване EUCOM и Тихоокеанското командване PACOM, са реликва от Втората световна война. Щабът на американските ВВС в Европа се намира във военновъздушната база Рамщайн близо до Кайзерслаутерн, центърът за транспортиране на войници и оборудване; общо 38 000 войници и цивилни са заети в Рамщайн. Командните центрове за военни операции на САЩ в Европа, Близкия изток и части от Африка се намират в югозападна Германия.

Летище Франкфурт многократно е служило като център за американските военни в Европа, а американски логистични части са разположени във военновъздушната база Рейн-Майн. По време на военни операции, като Югославската война и нахлуването в Афганистан, други бази са снабдявани със самолети оттук и подкрепят интервенциите.

Според Вашингтон, общо около 35 000 американски войници са разположени в региона на Персийския залив, като по-голямата част от тях са на военни кораби от 5-ти флот. Това включва два самолетоносача, плаващи в северната част на Арабско море, и няколко ескортни кораба.

---

[290] *Haushofer, Karl: Weltpolitik von heute. Berlin 1934, S. 51.*

[291] *Werber, Niels: Geopolitik zur Einführung. Hamburg 2014, S. 63.*

[292] *CENTCOM ръководи операцията „Пустинна буря“ (1991 г.) и войните в Афганистан и Ирак. От 2015 г. войските на CENTCOM са разположени предимно в Афганистан под егидата на Sentinel в рамките на операция „Свобода“, която е част от мисията „Решителна подкрепа“ на НАТО (от 2015 г. до момента), а в Ирак и Сирия от 2014 г. като част от операция „Вродена решителност“ в поддържащ и консултативен капацитет.*

САЩ поддържат и въздушни бази с няколкостотин бойни самолета в Кувейт и Саудитска Арабия. Близо 10 000 военнослужещи от армията и военновъздушните сили са разположени и в двете страни.

САЩ са създали и мрежа от бази в Азия. Само в Япония са разположени 40 900 американски войници, около половината от които на тропическия остров Окинава.

Южна Корея следва с приблизително 36 000 войници. Под натиск от Вашингтон, филипинското правителство се съгласява да отвори отново американските бази, затворени през 1990 г. след падането на Желязната завеса.

След 11 септември 2001 г. американските войски изграждат и окупират широк коридор за достъп между Индия и Афганистан, целящи се в сърцето на Централна Азия.

В Киргизстан американските военновъздушни сили изграждат база с до 3000 войници близо до международното летище Манас.

В Ханабад, Туркменистан, приблизително 1000 войници от 10-та планинска дивизия на САЩ са установени във военновъздушна база. Американците разполагат с три въздушни бази в Пакистан: в Джакобадад, Далбандин и Пасни. Американските части наскоро бяха разположени и в Грузия. Те обучават там антитерористични части, следят внимателно Чечения и Русия и сега искат да се установят там на постоянна.[293]

Макиндер 1919 – тогава Инициативата „Две морета“, сега Инициативата „Три морета“. През 1919 г. Макиндер пише своя геополитически шедьовър „Демократичните идеали и реалността“ като ръководство за британските представители във Версай, как да се справят с Германия. Като постоянна предпазна мярка срещу несломените германски амбиции за власт, той препоръчва „санитарен кордон“ между Германия и Русия – Йозеф Пилсудски (1867–1935) го нарича Междуморие – от Балтийско до Черно море. Скоро пояс от държави, действително се простира от Финландия през балтийските държави и Полша до Румъния, предназначен да отдели СССР от останалата част на Европа, уж за да се предпази от „болшевишката световна революция“.

Геополитиката на САЩ отпреди 100 години се възражда днес. Усилията за разделянето на Германия и Русия, постигнати във Версайския договор, чрез укрепване на Полша, продължават. „Съвместното американско-германско изявление в подкрепа на Украйна, европейската енергийна сигурност и нашите климатични цели“, подписано на 21 юли 2021 г. от президента на САЩ Джо Байдън и германския канцлер Ангела Меркел, звучи достатъчно безобидно. То обаче изисква от Германия да се ангажира с „разширяване на сътрудничеството си с инициативата, включително по отношение на финансовата подкрепа за проекти по инициативата „Три морета“ [Балтийско море-Черно море-Адриатическо море] в областите на регионалната енергийна сигурност и възобновяемата енергия. Освен това Германия ще подкрепи финансирането от бюджета на ЕС до 1,77 милиарда долара за проекти от взаимен интерес в енергийния сектор през периода 2021-2027 г. САЩ остават ангажирани с инвестирането в инициативата „Три морета“ и ще продължат да търсят конкретни инвестиции от своите членове и други.“[294]

Макиндер, който сериозно изучава особеностите на сухопътните и морските сили, иска, според германския географ Хано Бек, като патриот преди всичко да запази военноморското превъзходство на страната си.[295]

---

[293] *Militärpräsenz in Eurasien«, https://www.eurasischesmagazin.de/artikel/Militaerpraesenz-in-Eurasien/104*

[294] *Федерално министерство на външните работи, прессъобщение: „Съвместно изявление на Съединените щати и Германия в подкрепа на Украйна, европейската енергийна сигурност и нашите климатични цели“, https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/gemeinsame-erklaerung-usa-und-deutschland/2472074*

[295] Beck, Hanno: *Große Geographen. Pionier – Außenseiter – Gelehrte*, Berlin 1982, S. 236.

Макиндер ясно осъзнава, че Британската империя може да оцелее само докато може да контролира задморските си комуникации. Така всички опасения от далечно прекъсване на тези комуникационни линии и нарастваща заплаха от близкото европейско крайбрежие са разсеяни.

Макиндер смята, че Германия, Русия и Япония заедно за непобедими и предвижда „безредиците в политическата земетръсна зона на вътрешния полумесец: Балтийските страни, Полша, Балканите, Турция, Персия, Китай и Корея“.[296]

Повече от 100 години британците и американците се опитват да поемат контрол над тази „политическа земетръсна зона на вътрешния полумесец“ с военни средства. Изследователската служба на Конгреса на САЩ открито признава това в средата на ноември 2022 г.

През октомври 2022 г. президентът на САЩ Байдън повтори основните цели в новия си стратегически документ: „Намаляване на нарастващата мултидисциплинарна заплаха, породена от Китай, и възпиране на предизвикателството, породено от Русия в Европа“ (както вече беше посочено в „Победа в един сложен свят“ от септември 2014 г.).

След по-малко от четири седмици по-късно, Изследователската служба на Конгреса на САЩ издаде насоки до членовете на Конгреса, в които се казва: „За да се предотврати регионалната хегемония в Евразия, многото военни операции на САЩ през Първата и Втората световна война, както и многобройните военни и рутинни операции на САЩ след Втората световна война, бяха проведени изцяло в подкрепа на тази цел.“[297]

Това включва, още Закона за националната сигурност, приет на 26 юли 1947 г., един от най-важните законодателни актове в следвоенната история на САЩ. Този закон остава основата на американската глобална военна мощ и до днес.

На 4 април 1949 г. НАТО е официално основан като отбранителен съюз срещу СССР. Целта е да се подготви Европа за война срещу СССР. Първият генерален секретар на НАТО лорд Исмей, небрежно формулира мисията на НАТО по следния начин: „да държи руснаците вън, американците вътре и германците долу.“[298]

Договорът за съюза гласи, че икономическото възстановяване и икономическата стабилност са важни елементи на сигурността – оттук и планът „Маршал“. На 19 декември 1949 г. САЩ приемат военния план „Дропшот“, който има за цел да атакува Съветския съюз през 1957 г. „Основното предположение“ гласи буквално: „На или около 1 януари 1957 г. войната трябва да бъде наложена на САЩ, чрез акт на агресия от страна на СССР и/или неговите сателити.“[299] Последват допълнителни военни планове.

Днес амбициозните цели на малкия елит от американски стратези, са разклатени от китайският инфраструктурен проект, предназначен да се разпростре по целия свят. Някои анализатори разглеждат мащабната китайска инициатива „Един пояс, един път“ – известна в Германия като „Инициативата за новия път на коприната“, като обезпокоително продължение на китайската мощ, а САЩ се затрудняват да предложат конкурентна визия.[300]

---

[296] Beck, Hanno: *Große Geographen. Pionier – Außenseiter – Gelehrte*, Berlin 1982, S. 236.

[297] *Congressional Research Service – Informing the legislative debate 1914: »Defense Primer: Geography, Strategy, and U.S. Force Design«*, *https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10485*.

[298] *Logan, Justin: »Nordatlantische Allianz – fünf Thesen auf dem Prüfstand«, https://internationalepolitik.de/de/nordatlantische-allianz*.

[299] *Впоследствие 300 атомни бомби и 29 000 мощни фугасни бомби трябва да бъдат хвърлени върху 200 цели в 100 града, унищожавайки 85% от индустриалния капацитет на СССР с един удар. Времето несъмнено е съобразено с първоначално планираната дата за завършване на ремилитаризацията на Западна Германия. Когато обаче съветският „Спутник“ обикаля от космоса земното кълбо през 1957 г., военните планове трябва да бъдат преразгледани и датата за Dropshot е отложена. За Москва обаче планът остава незабравим. https://www.allworldwars.com/Dropshot%20-%20American%20Plan%20for%20War%20with%20the%20Soviet%20Union%201957.html*

Заключение. Дори след повече от 100 години, англосаксонските стратези се опитват да приложат две аксиоми.

Първата, от 1674 г., е формулирана от Джон Евели (1620–1706), който определя водещия принцип за британската военноморска мощ: „Който управлява океаните, управлява световната търговия, а който управлява световната търговия, управлява световното богатство и следователно е владетел на света.“[301] 44

През 1919 г. Макиндер възприема тази линия на аргументация в книгата си „Демократичните идеали и реалността“ и я прилага към сухопътната сила: „Който управлява Източна Европа, управлява Хартленда; Който управлява Хартленда, управлява Световният остров; Който управлява Световният остров, управлява света.“[302] 45

За Макиндер решаващият фактор е контролът върху оста, простираща се от Сибир през Кавказ, Каспийския басейн, Иран, Персийския залив, до Арабския полуостров.[303] 46

Макиндер вярва, че англосаксонците са длъжни, да разделят европейците, особено руснаците и германците. Буферните държави трябва да бъдат създадени навсякъде между и около тях (Полша, в Кавказ, Балтийските държави, Централна Азия), като така се ограничи разширяването на Русия към топлите морета и германското настъпление на изток. Той разглежда Франция като полуостров, който след падането на Наполеон вече не притежава средствата да се превърне в Хартленд на континента самостоятелно.

Всички полуострови (Франция, Италия, Египет, Индия, Корея) са предопределени да станат предмостие на островните сили (Великобритания, САЩ) на Евразийския континент и да се съюзят с тях, за да противодействат на континенталната империя.

В една от последните си статии, „Земното кълбо и установяването на мира“, публикувана през съдбоносната 1943 г. във „*Foreign Affairs*“, списанието на силно влиятелния Съвет по външни отношения в САЩ, Макиндер изяснява своя геополитически проект за следвоенния свят.

Той премества центъра на англосаксонската империя от Великобритания към САЩ. Така е установена наследствеността и Макиндер поверява защитата на англосаксонската раса на зараждащата се Северноамериканска империя. Той умира през 1947 г., годината, в която Индия се оттегля от Британската империя и САЩ влизат в борбата срещу новодоминиращия Хартленд.[304] 47

От това развитие Макиндер заключава, че от една страна, морската сила е недостатъчна за установяване на световно господство, а от друга, сухопътната сила може да превъзхожда морската при съвременните технологични условия. Затова той противоречи на тезите на адмирал Махан.

Оформен от имперския контекст, идеологическите влияния (Спенсър, либералното империалистическо движение, Ръскин и т.н.) и историческите събития (Бурската война и руската проекция на силата в Манджурия), Макиндер развива геополитическа школа на мисълта, която се превръща в израз и оправдание на победоносния англосаксонски империализъм през XX век.

---

[300] *Council on Foreign Relations, McBride, James, Berman, Noah, Chatzky, Andrew: »China's Massive Belt and Road Initiative«, https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative.*

[301] *Chauprade, Aymeric: »Halford Mackinder und das Heartland«.*

[302] *Nils Hoffmann: Renaissance der Geopolitik? Die deutsche Sicherheitspolitik nach dem Kalten Krieg, Wiesbaden 2013, S. 35.*

[303] *von Bülow, Andreas: Die CIA und der 11.September. Internationaler Terror und die Rolle der Geheimdienste, München/Zürich 2003.*

[304] *Chauprade, Aymeric: »Halford Mackinder und das Heartland«.*

Развитието на Хартленда, където Русия изглежда географски най-подходяща за това, според Макиндер ще промени решително глобалния баланс на силите. Кошмарната визия за съюз между Германската и Руската империи, непревземаем от военноморските сили, е нарисувана на стената. За да се осуетят подобни хегемонистични планове, е необходимо да се намерят предмостия в държави в непосредствена близост до Хартленда – от Европа през Близкия изток до Китай. Според Макиндер, само двуполюсен баланс между съюз на военноморските сили и сухопътните сили, може да предотврати евразийското световно господство.[305]

В светлината на днешната борба за еднополюсен световен ред, концепцията за Хартленда може да се счита за „вероятно най-значимата идея в историята на геополитиката“.[306]

В годините след Първата световна война до края на Втората световна война Махан и Макиндер остават класици в областта.[307] 50 Те се различават от Ратцел и Кйелен по това, че не разглеждаха държавите като организми, следователно не използват „политическата зоология или биополитическата география“.[308]

Един нов геополитически аспект е окончателно добавен през 1921 г. с влиятелния труд на италианския генерал Джулио Дуе върху въздушното превъзходство („*Il Dominio dell'Aria*“ (Господството във въздуха).

Халфорд Макиндер е пионер на британската география на своето време, според географът Хано Бек, за който той въплъщава германските географи Рихтхофен, Ратцел и Кирхоф в едно лице.

След избухването на Руско-японската война Макиндер, който създава условия за преподаване и изследвания само в три университета, успява успешно да промотира своя революционен мироглед. Той иска Британската империя да просъществува възможно най-дълго и да се постигне това, трябва да се контролират връзките с чужбина.

Той признава, че ресурсното богатство на Сибир и европейската част на Русия, както и завладяването на периферните страни на Евразия, ще позволят огромните ресурси на континента да бъдат използвани за изграждането на военен и търговски флот, и така очертава световна империя. Но омаловажава тази опасност, твърдейки, че Русия все още не разполага с необходимия капитал, за да експлоатира ресурсите си (затова този капитал трябва да е на разположение на англосаксонския свят), но добавя, че евентуален германо-руски съюз ще отстрани този недостатък.

Визионерът Макиндер предвижда това, което германският генерал[309] от Първата световна война, по-късно географ и геополитик Карл Хаусхофер, професор в университета „Лудвиг Максимилиан“ в Мюнхен, желае: континентален съюз между Берлин и Москва – това води до разрив с Хитлер по време на нападението срещу Русия през 1941 г.

Макиндер също пророкува съюза на геополитиката с англосаксонския финансов свят, за да осуети стремежите на континенталните сили.

---

[305] *Mackinder, Halford: »The Geographical Pivot of History«.*

[306] *Hoffmann, Nils: S. 35.*

[307] *Werber, Niels: S. 63.*

[308] *Maull, Otto:* Politische Geographie, *Berlin 1929.*

[309] *В началото на Първата световна война Хаусхофер е щабен офицер на 7-ми полеви артилерийски полк „Принц-регент Луитполд“ и се сражава в Лотарингия и Франция. По-късно Хаусхофер командва 9-ти резервен полеви артилерийски полк, в края на май 1915 г. се сражава в Полша, Елзас и Румъния. С чин полковник Хаусхофер напуска полка през април 1917 г. и служи като командир на артилерията в 30-та дивизия в Лотарингия до края на войната. След сключването на Компиенското примирие и изтеглянето на войските в Германия, Хаусхофер се пенсионира през 1919 г. с почетно звание генерал-майор. Същата година защитава докторат по география в Мюнхенския университет и е удостоен със званието почетен професор през 1921 г.*

На 4 февруари 2015 г. Джордж Фридман, основател и председател на водещия частен американски мозъчен тръст *Stratfor* (съкратено от *Strategic Forecasting, Inc.*), подема тази идея. В речта си пред Чикагския съвет по глобални въпроси той потвърди, че САЩ се стремят да предотвратят германо-руското сътрудничество с всички необходими средства повече от 100 години.

За Англия основната заплаха от 1871 г. нататък е обединена и икономически развиваща се Германия, а от 1871 г. елитът в англосаксонските страни използва всички средства (икономически и търговски войни, интриги, целенасочени мерки за дестабилизация), за да предотврати появата на сила в Средна Европа: Духът на Макиндер все още доминира цялото американско стратегическо мислене до днес.

Американският географ Николас Дж. Спикман адаптира това мислене към контекста на Втората световна война със своята теория за Римленда.

Съветско-американската студена война и „Доктрината за сдържане“ са геополитически погледнато, борбата на атлантическата военноморска сила срещу съветския Хартленд. От реалистите като Кисинджър и Бжежински до днешните неоконсерватори, цялата американска геополитика, в традицията на Макиндер, е насочена срещу двойната опасност (от гледна точка на САЩ) от съюз между Европа и Русия или съюз между Русия и Китай. Никълъс Дж. Спикман формулира, че който контролира (евразийската) „периферия“, контролира Евразия, а който контролира Евразия, контролира съдбата на света.

Поради тази причина външната политика на САЩ трябва да направи невъзможно в евразийският мегаконтинент да се появи доминираща сила в Европа и Далечния изток; по-специално, е необходимо да се предотврати установяването на политически или военен контрол от враждебна, тоталитарна нация над Централна Евразия, както и над която и да е значителна част от евразийските „периферии“.

Карл Хаусхофер казва, че е развил своите геополитически теории само в отговор на англосаксонския стремеж за месианско господство. Днес неговите размисли са табу.

Наследството на Макиндер обаче се радва на известност. И все пак именно той силно подкрепя войната срещу бурите (и следователно английските концентрационни лагери в Южна Африка), привърженик е на потискане на ирландското население и найвече мечтае за англосаксонското расово господство над света, осъществено благодарение на съюза на геополитиката с капитала.

Мисленето на Макиндер живее и днес в съзнанието на повечето евроатлантически елити, и на американските стратези, които го адаптират към текущите геополитически развития. То се усеща през целия XX век, чак до наши дни.

Независимо дали става дума за геополитическата школа на САЩ (с Никълъс Спикман и неговата теория за Римленда), реалистичната школа на Хенри Кисинджър и Збигнев Бжежински или неоконсерваторите), в Германия (Карл Хаусхофер) или Русия (Александър Дугин), всички те се позовават на Макиндер.

Той е създателят на геополитическите понятия Опорната точка, или Оста и Хартленда.

Подобно на бившия си колега и почитател от Харвард Хенри Кисинджър, Самюъл Хънтингтън е също поддръжник на „геополитическата“ доктрина, изобретена от сър Халфорд Макиндер в началото на XX век. Тази доктрина за предотвратяване на развитието в „Евразийския Хартленд“ е отговорна за двете световни войни на XX век. Сега геополитическият вариант на „сблъсъка на цивилизациите“ заплашва да предизвика Трета световна война в началото на XXI век.

Геополитическите анализи и концепции също преживяват бум в Русия на Владимир Путин. В края на май 2002 г., в навечерието на посещението на Джордж Бушмладши в Русия, публицистът и философ Александър Дугин основава „Евразийската партия“ в Москва.[310]

Трудовете и призивите на Дугин срещу атлантизма, либерализма и глобалната хегемония на САЩ могат да накарат някои да го считат за един от многобройните сектантски противници на глобализацията. А догматичното му разграничение между Евразия и морските англосаксонски сили изглежда, не без основание, е старомодно във време, когато американските въздушно-десантни войски могат да бъдат разположени непрекъснато в цяла Централна Азия.

В крайна сметка, какъв е смисълът да се мисли за правилността на термините за обозначаване на континенталните региони, когато САЩ се стремят към стратегическо въздушно превъзходство и контрол над околоземното пространство?

Тези критични забележки обаче не променят факта, че книгата на Дугин „Основи на геополитиката“ в момента е най-успешното произведение на рускоезичната политическа наука. Тя безпрепятствено черпи от идеите на Карл Хаусхофер и неговия кръг, като продължава дълга руско-съветска традиция: Още през 20-те години на миналия век, водещи болшевики, както и антиболшевишки кръгове сред руските емигранти, изучават трудовете на Хаусхофер.

Великият континентален блок, който е трябвало да обедини европейци, руснаци, китайци и мюсюлмани срещу англосаксонските морски сили, не е просто плод на въображението на Оскар фон Нидермайер, който публикува статии в „*Zeitschrift für Geopolitik*“ (Списание за геополитика) на Хаусхофер под псевдонима „Евразиатикус“.[311] Мечтата на Нидермайер, която днес се продължава от Александър Дугин и неговите приятели в Москва, остава кошмарът на американските стратези.

Х. МАКИНДЕР И „ГЕОГРАФСКАТА ОС НА ИСТОРИЯТА“[312]

Александър Дугин
https://www.geopolitika.ru/article/h-makinder#_ftn34

Повратен момент в историята на геополитическата дисциплина е публикуването през 1904 г. в английското списание „*The Geographical Journal*“ на статия от Халфорд Макиндер (1861 - 1947), наречена „Географската ос на историята“.[313]

С нея Х. Макиндер полага основите на методологията и темите на цялата геополитическа наука, определя нейните методи, обосновава принципите, показва формите и мащабите на приложение. Текстът на Макиндер е в основата на геополитическия мироглед, светосъзнанието и е в основата на развитието на цялата геополитика на ХХ век.

Макиндер е основател на „новата география“, чийто манифест той публикува през 1887 г. - „За методите на новата география“.[314]

---

[310] *За Александър Дугин вижте: Туман, Михаел: Песента на руската земя. Борбата на Москва за единство и величие, Щутгарт/Мюнхен 2002, стр. 239 и сл., и Лукс, Леонид: „Евразия от неототалитарната перспектива към ренесанса на една идеология в съвременна Русия“, в: Тоталитаризъм и демокрация. Списание за изследвания на международната диктатура и свобода, том 1, брой 1, март 2004 г., стр. 63 и сл.*

[311] *Eurasiaticus (Pseudonym für Oskar Ritter von Niedermayer): »Grenzprobleme Sowjetrusslands«, in:* Zeitschrift für Geopolitik, *VI. Jahrgang, Heft IX (September 1929), S. 776 ff.*

[312] *Статията е глава 3. от книгата на Ал. Дугин. „Основи н геополитиката“, Москва, 2000.*

[313] *Mackinder H. J. The geographical pivot of history The. Geographical Journal.1904.№ 23, C.421–437.*

[314] *Mackinder H.J. On the Scope and Methods of Geography. Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography. 1887. New Monthly Series, Vol. 9, No. 3 (Mar.). C. 141-174.*

Той става и основател на Британското географско общество и един от съоснователите на Лондонското училище по икономика, където е директор от 1903 до 1908 г.

Макиндер е и практичен политик. От 1910 до 1922 г. е член на парламента от Шотландската юнионистка партия. През 1919-1920 г. е британски върховен комисар за Украйна във войските на Антантата. Той разбира мисията си като предоставяне на материална, политическа, техническа и финансова помощ на „Бялото движение“ на генерал Деникин.

Макиндер има тесни връзки с британския политически елит и е в приятелски отношения с лорд Кързън. Така геополитиката за Х. Макиндер е не само сфера на теоретични интереси, но и въпрос на живот: той се стреми да приложи идеите си на практика. Вероятно без да го осъзнава, в своята знакова статия „Географската ос на историята“ той излага нещо повече от практически наблюдения върху въпроса от онова време (края на XIX и началото на XX век) наречен „Голямата игра“.[315]

„Голямата игра“ се разбира като конфронтацията между Англия и Руската империя за контрол над най-важните стратегически райони на Евразийския континент, Индия, Афганистан, Кавказ, Иран и Близкия изток.

В целия простор на Евразия, от Средиземно море до Тихия океан, е имало територии, чийто контрол е ключът към запазването на глобалното господство на Британската империя, а за Русия – възможността да се превърне във велика световна сила със свободен достъп до топли морета.

Англия се опитва да укрепи позициите си, Русия периодично прави опити да оспорва англосаксонското господство над азиатските колонии от континента, за да се превърне сама в пълноценна планетарна геополитическа сила.[316] Това се нарича „Голямата игра“.

Р. Киплинг, апологетът на Британската империя, пише много за това. „Голямата игра“ е призната и разбирана от почти всички стратези през XIX век, а Макиндер се опитва да я формализира в термините на „новата география“, т.е. геополитиката.

В резултат на това се получава не просто концептуализация на конфронтацията между британския и руския империализъм, а напълно нова наука.

Занимавайки се с практическа политика, Х. Макиндер всъщност намера подходи и ключове към дисциплина, която е много по-важна от решаването на конкретни исторически проблеми за укрепване на имперските позиции на Великобритания чрез отслабване и разчленяване на Руската империя. Британската империя изчезва от историческата арена половин век по-късно, но геополитиката, чиито основи са положени от сър Х. Макиндер, запазва своето значение и до днес.

Геополитическата топика: Номадите и политическата организация на пространството. След появата на статията на Х. Макиндер, интуицията на Ф. Ратцел, че „държавата е форма на живот“ и че пространството, ландшафтът и околната среда имат решаващо влияние върху нея, както и идеята на Р. Кйелен[317] за необходимостта да се вземе предвид пространственият фактор в политологията и да му се отдаде особено значение в хода на всеки политически анализ, се трансформират в последователна представа за света, в теория и наука.

---

[315] *Johnson R. Spying for Empire: The Great Game in Central and South Asia, 1757-1947. London: Greenhill, 2006.*

[316] *Дугин греши, Русия изобщо няма такива намерения, единствената ѝ цел са Проливите и Константинопол. В Средна Азия, Русия не оспорва пряко английските колонии, а успява да завземе все още малкото останали незаети от англичаните територии – Хива, Бухара и Коканд, като се въздържа от проникване в Афганистан.*

[317] *Йохан Рудолф Кйелен (1864 –1922) е шведски социолог и политолог, автор на термина „геополитика“. Научната му работа е силно повлияна от трудовете на немския теоретик и пионер на „политическата география“ Фридрих Ратцел. Кйелен, заедно с Ратцел, фон Хумболт и Ритер, са признати за бащи на немската класическа школа по геополитика. Възгледите на Кйелен са изложени в неговите трудове „Въведение в географията на Швеция“ (1900 г.) и „Държавата като форма на живот“ (1916 г.), където за първи път се споменава понятието геополитика. Според Кйелен, има три основни факто-*

Именно Х. Макиндер създава и развива геополитическата топика. Какво е „топика“? Топика е карта, диаграма на концептуално знание, произлиза от гръцката дума „τοπος“, „място“: тук говорим не за физическо, а за концептуално място.

С други думи, това е графично, пространствено представяне на идея и връзката на идеите помежду им. Геополитическата топика е съвкупност от основни идеи, които могат да бъдат подредени симетрично една спрямо друга, очертавайки техните взаимовръзки и взаимни влияния, и всичко това в специално интелектуално измерение на научното мислене, върху схематична карта.

Смисълът на геополитическата топика се вижда в схематичното, но изключително продуктивно описание от Макиндер на пространствената логика на историческия процес. Ако Ф. Ратцел говори за „пространствения смисъл“ (Raumsinn) обобщено, то Х. Макиндер предлага своята визия за „пространствения смисъл“ в специфичен модел.

В него движещите сили на историята са динамичните номадски народи (както Ф. Ратцел, така и немската школа говорят за „културни кръгове“ и се придържат към тази теория). Именно под натиска на номадите, се създават всички основни политически образувания: империи, държави, политически съюзи или тези образувания се създават от уседналите народи, за да се предпазят от тяхното нашествие.

Номадските култури, органично въплъщаващи принципа на експанзията, са основният принцип на политическата организация на пространството.

Първият постулат на геополитическата теория на Х. Макиндер може да се формулира така: политическото пространство (т.е. държави, империи и др.) придобива своите характеристики, граници и форми под влияние на импулсите на номадските народи.

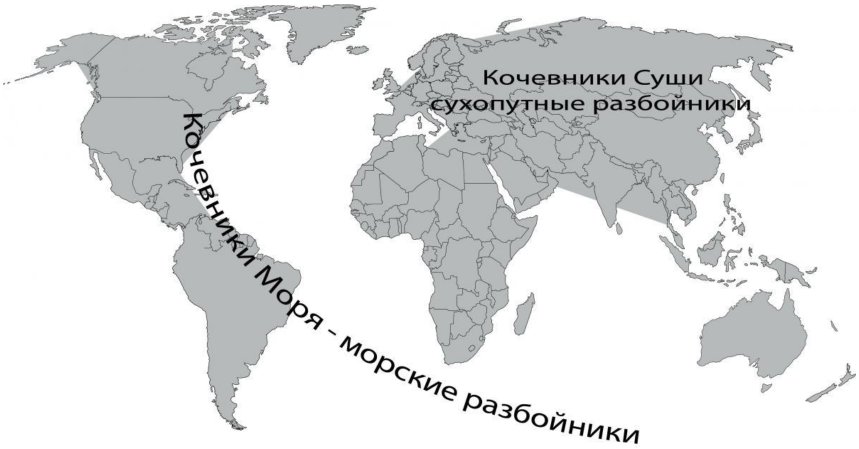

Карта 3. *Геополитический дуализм в видении Х.Макиндера.*

Същевременно Х. Макиндер проследява тези импулси не само в древността, в епохата на възникването на държавите, но и в съвремието, вярвайки, че териториалното, политическото и икономическото разширяване на съвременните държави продължава динамичната логика на номадските култури в нов исторически обрат. И ако номадският принцип отслабне в някоя държава, то по-оживената и динамична, т.е. по-„номадската“, политическа единица веднага се стреми да се възползва от това.

Тук лесно можем да разпознаем влиянието на политическата география на Фридрих Ратцел, и твърдението му за динамиката на границите, свързани с органицистката

ра, влияещи върху положението на една държава от гледна точка на геополитиката: разширяване, териториална цялост, свобода на движение.

идея[318] за природата на държавата. В англосаксонската култура също има мислители в подобна насока, но за разлика от германците, те са съчетават органицизма и еволюционизма с индивидуализма и либерализма (например според един от основателите на социологията, англичанина Г. Спенсър[319]).

Признаването на ролята на номадските племена във формирането на държавите е и един от фундаменталните принципи на „етносоциологията“ (Р. Търнвалд, В. Мюлман и др.).

Дуализъм на сушата и морето: основният закон на геополитиката. Вторият постулат на геополитическата топика на Макиндер е разделянето на всички номадски култури на две фундаментални категории: номади на сушата и номади на морето.

Самият Макиндер ги нарича иронично: „сухоземните разбойници“ и „морските разбойници“. Тези два типа номади придават динамика на историческите процеси, постоянно, от различни страни, както от сушата, така и от морето, упражнявайки политическо, военно и културно влияние и принуждавайки съществуващите уседнали държави, култури и народи постоянно да отговарят на тези предизвикателства. Динамиката на номадите генерира съдържанието на политическата история. Предизвикателствата на „номадите на сушата“ и „номадите на морето“ носят различни качествени характеристики. Двата типа имат различни стилове в стратегията, тактиката и ценностните системи: това, което попада под влиянието на „номадите на сушата“, гравитира към йерархично-героичния тип цивилизация и култура, а това, което попада в сферата на интересите на „номадите на морето“, напротив, поглъща динамиката на „търговския“, технологично изобретателен, „прогресивен“ принцип, гравитирайки към „демокрацията“ и „отворения пазар“.

Така преминаваме от номадските народи към два типа цивилизация, организирани по различни модели, преследващи противоположни стратегически цели и основаващи се на алтернативни цивилизационни и културни принципи.

Единият от тях може да се нарече „цивилизация на морето“, другият - „цивилизация на сушата“. Цивилизацията на морето, „таласократия“ (от гръцки θαλασσα – море и κρατος – сила, мощ) или „морска мощ“ (*Sea Power* – А. Махан[320]), въплъщава специфичен стратегически подход към света, свързан с уникални цивилизационни характеристики.

Цивилизацията на сушата, „телурократия“ (от латински *tellus* – земя, суша, и гръцки κρατος – сила, „мощ), „сухопътна или континентална мощ“, носи съвсем различен, противоположен но също уникален цивилизационен патос.

Цивилизацията на морето или просто „Морето“ (като геополитическа, а не географска концепция):

- е склонна да развива само крайбрежната зона, въздържайки се от проникване дълбоко в сушата,
- утвърждава динамизма и мобилността като най-висши социални ценности,
- насърчава иновациите и технологичните открития,

---

[318] *Органицизмът е методологичен принцип, разглеждащ обществените явления по аналогия с физиологията на живите организми и законите на природните явления. Светът е единен организъм, състоящ се от отделни органи, всеки от които е относително самостоятелен, но всички те функционират комплексно и в хармония.*

[319] *Spencer H. The Proper Sphere of Government. London: W. Brittain, 1843; Idem. First Principles. London: Williams and Norgate, 1904; Idem. The Principles of Sociology. 3 vols. London : Williams and Norgate, 1882-1898.*

[320] *Мэхэн А.Т. Влияние морской силы на историю 1660-1783. СПб.: Terra Fantastica, 2002; Он же. Влияние морской силы на французскую революцию и империю. 1793-1812. СПб.: Terra Fantastica, 2002.*

- развива търговски форми на общество, протокапитализъм и капитализъм (наемна армия, морска търговия и др.),
- насърчава развитието на обмена и автономността на финансовата сфера. Тези характеристики на „морската сила“ напълно съвпадат с критериите, определени от А. Махан.

Континенталната цивилизация, от своя страна:

- се простира във вътрешността на континента и произхожда от земи, отдалечени от брега,
- формира твърди, йерархични общества от мъжки, войнствен тип, основани на строга субординация, идеали за доблест и чест, агресивност, преданост и лоялност,
- допринася за създаването на подредени, но твърди (неподвижни) социално-политически формации, които не са склонни към икономическо и технологично развитие,
- благоприятства формирането на империи, деспотични и феодални общества с високо ниво на сакрализация на централната власт и милитаризация на широки слоеве от населението (идеята за народа като армия),
- ограничава културния обмен и иновациите с консервативни и традиционни нагласи в културата.

На това ниво на дешифриране на „пространствения смисъл“ на историческите процеси, Макиндер преминава от географски и стратегически, както и икономически подходи към социологически обобщения относно качествените аспекти на цивилизациите от различен тип. Пространството и географията, събитията от древната история преминават тук на ниво култура, политическа организация и ценностна система на обществото. Така социологическият елемент навлиза в самата същност на геополитическия метод, а геополитическата топика включва не просто историческа ретроспекция и фрагменти от пространствен анализ, а напълно новаторска теория за обществото, оригинална социологическа концепция за културна, цивилизационна и политическа типология.

В същото време самият Макиндер не акцентира върху общото ниво на своите идеи, предпочитайки да говори на един дъх за стратегия, икономика, специфични политически и международни проблеми, въоръжаване, международни съюзи и др.

Социологическият компонент на твърдението за структурния дуализъм на цивилизациите, противопоставянето на Сушата и Морето като два цивилизационни типа, не е осмислен от него, не е обособен и остава имплицитно заложен в неговата теория.

Липсата на задълбочено внимание към този философско-теоретичен и социологически момент, се превръща в съществена пречка в хода на научната институционализация на геополитиката.

Макиндер неусетно преминава от историята, стратегията и географията към сферата на чистата социология, без да посочва по никакъв начин този преход, въпреки че по-късно той както всички геополитици, оперира с тази сложна научна тема, като по подразбиране приема формулата за отъждествяване на оригиналното качество на политическа единица (държава, създадена или от „номади на морето“, или от „номади на сушата“) със специален тип цивилизация – „морска“ или „сухоземна“.

Може би опростеното свеждане на Макиндер би предизвикало буря от критики, но яснотата на геополитическите обобщения и конкретен анализ на външнополитическите събития в света на XX век принуди всички да оставят настрана теоретичните обосновки.

От прагматична гледна точка геополитическият метод работи с пълен капацитет, а прилагането на критериите за „цивилизацията на сушата“ и „цивилизацията на морето“

за анализ на текущите събития е толкова удобно, плодотворно и конструктивно, че теоретичната обосновка на подобно социологическо обобщение е просто пренебрегната.

От разделянето на номадите на „номади на морето“ и „номади на сушата“, Макиндер прави заключение от голямо значение – за дуалността на цивилизациите, за неизбежната конфронтация на „телурократията“ и „таласократията“ не само в стратегически и специфичен ключ, но и от гледна точка на фундаменталната разлика и непримиримото противоречие в дълбоките ценностни и културни насоки. Този цивилизационен дуализъм - „Суша срещу Море“ и „Море срещу Суша“ става основата на цялата геополитическа топика.

Ето, че стигнахме до основното. Геополитиката, като сложен политически, географски, стратегически, социологически, културен, икономически подход към интерпретацията на международните отношения, основан на фундаменталния и неотстраним цивилизационен дуализъм „Суша срещу Море“, „телурократия“ срещу „таласократия“.

Други определения на геополитиката, в които тя се тълкува само като учение за връзките на държавата с пространството и т.н., без да се посочва фундаменталният цивилизационен дуализъм, не разкриват същността ѝ като научен метод.

Съществуват области на политическия анализ, и по-специално, широко разбираната „стратегия“ или „стратегически анализ“, които трябва да отчитат пространствения фактор при анализа на международните отношения. Но това все още не съдържа нищо от геополитиката.

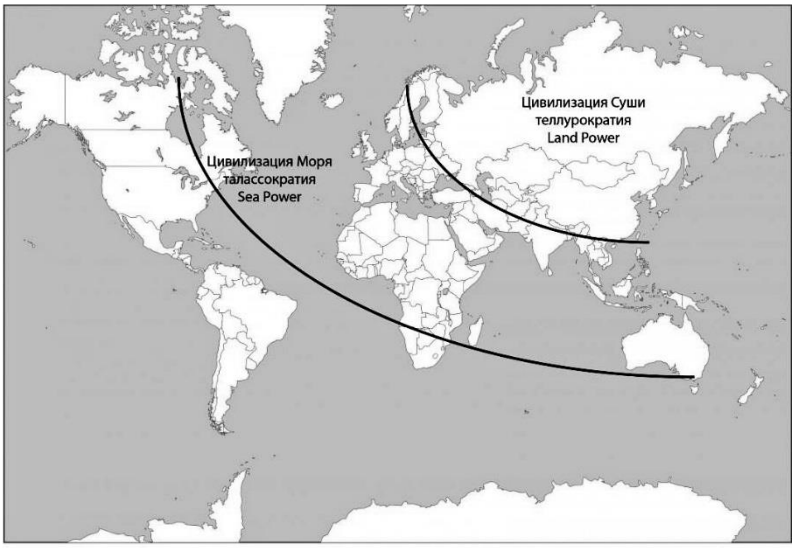

Карта 4. *Геополитическая карта мира. Пространство планеты состоит из двух геополитических зон, с переменными границами баланса влияний и смешенными промежуточными территориями.*

Геополитиката по Макиндер е дисциплина, основана на методологията на цивилизационния, политико-стратегическия и ценностно-културния (социологически) дуализъм, който не е особеност и отделна тема в геополитиката, а същността и смисълът на геополитиката като такава.

Всички геополитически школи – англосаксонска, немска, френска и руска, са изградени изключително върху признаването на фундаменталния характер на този дуализъм, неговата теоретична „валидност“ и „аксиоматичност“.

Ако се опитаме да го пренебрегнем, веднага се озоваваме извън проблемите, методологията и теорията на геополитиката като такава.[321]

Друг е въпросът, че някои автори в съвременната американска политическа наука съзнателно си поставят за цел да преминат от „класическа геополитика“, която задължително се основава на признаването на основния дуализъм на цивилизациите, към „критическа геополитика" или „постгеополитика" (Дж. Агню, Г. О'Тотил и др.[322]).

---

[321] *Тази грешка се допуска от някои руски учени, които смятат, че „геополитиката“ трябва да се разбира като „стратегически анализ на международните отношения“, без да се отчита основният дуализъм на суша/море. Вижте например: Гаджиев К. С. Въведение в учебника по геополитика. Москва: Логос, 2000. Това не съответства на реалността и подвежда онези, които се опитват да си формират представа за геополитиката, основана на подобни неправилни подходи.*

Но те не грешат относно това какво е „класическа геополитика". Те се стремят да изградят нова наука в различна тема, започвайки от отделни аспекти на геополитиката и оспорвайки някои от нейните фундаментални постулати.

Подобна инициатива е съвсем легитимна: в края на краищата учените често се опитват да изградят научни формализации, като променят основни аксиоми (по аналогия например с геометрията на Лобачевски или теорията на веригите на Марков).

Ще е странно, ако геометрията на Лобачевски се преподаваше в училищата и университетите под прикритието на простата „геометрия". Фактът, че паралелите се пресичат, е аксиома на геометрията на Лобачевски, но в обикновената Евклидова геометрия това е безсмислица.

По същия начин, ако умишлено изграждаме математика, в която 2 Х 2 = 15 или 16, въпреки усилията ни, едва ли имаме шанс да завършим първи клас без двойки, ако твърде много настояваме за това от самото начало.

В нашата област този подход е формулиран по следния начин: ясно осъзнавайки, че цивилизационният дуализъм е основната аксиома на геополитическата топика, можем да се опитаме да го изоставим и да изградим нещо друго на мястото на „класическата геополитика" (това правят представителите на „критичната геополитика" в САЩ).

Но ако, говорейки за „геополитика" като такава, публикувайки учебници, предназначени да запознаят читателите и студентите с темата и игнорираме тази фундаментална позиция, тогава нашата професионална компетентност ще бъде поставена под въпрос.

И така, започвайки с Х. Макиндер, дуализмът на Сушата и Морето (като два вида цивилизации) е същността на геополитиката като такава.

Рим и Картаген. Третият постулат на геополитиката на Макиндер е зонирането на територията на планетата Земя в съответствие с принципите на цивилизационния дуализъм на Сушата и Морето. Тук има няколко исторически фази, от древни времена до наши дни. Съвсем очевидно е, че политическите организми на различните етапи от историята са имали различен мащаб.

Планетата като географско цяло и като съвкупност от политически образувания започва да се разпознава като такава едва в Новата ера, започвайки с ерата на Великите географски открития. Тя „става" сферична, тоест затворена, и съответно геополитическите процеси придобиват планетарен обхват.

Планетарният период в противопоставянето между цивилизацията на морето и цивилизацията на сушата, следователно, има няколко века зад гърба си, започвайки с Колумб и ожесточената борба за колонизация на света от европейските сили.

В древните етапи конфронтацията между сушата и морето е била локална по природа. Сред най-изразителните примери за нея в Древния свят, Макиндер откроява следните: 1) конфронтацията между „морската" Атина и „сухопутната" Спарта, която получава ярък израз в дългата Пелопонеска война от 431-404 г. пр.н.е.;

2) Пуническите войни на Рим (сушата) и Картаген (морето);

3) Венецианската търговска република като израз на чиста „таласокрация";

4) създаването на „морска" Нидерландска империя;

5) конфронтацията между Испания, която приема идентичността на „сушата", и „морската" Великобритания с постепенното ѝ превръщане в единствена господарка на моретата и световна океанска империя.

---

[322] *AgnewJ., Mitchell K. & O'Thuatail G.(eds.) A Companion to Political Geography. London: Blackwell, 2002; O'Thuatail G. Critical Geopolitics : The Politics of Writing Global Space. Minneapolis: University of Minnesota, 1996; Idem. Rethinking Geopolitics. Londres, New York: Routledge, 1998.*

Нека разгледаме по-подробно един от тези примери - Пуническите войни (264 - 146 г. пр.н.е.), Рим срещу Картаген.

Картаген е по всички параметри типична морска цивилизация, с наемна армия, с ценности с ясно изразен търговски, пазарен, финансов характер, с активно процъфтяващ „бизнес“ и елементи на либерална демокрация. Рим социологически представлява пълната антитеза на Картаген.

Римската култура е героична, смела, основните ѝ ценности се състоят в йерархично подчинение, военно послушание, подреждане на пространството в съответствие с твърда класова структура. Рим е твърд, праволинеен стил на властова цивилизация, фокусирана изключително върху вертикала,

Картаген е гъвкава търговска цивилизация. Можем да кажем, че Картаген е на „либералите“, а Рим е на „силовиците“.

Картагенските „либерали“ са купили всичко необходимо, включително армия. А римските „герои“ са взели всичко необходимо.

Конфронтацията между цивилизацията на Сушата и цивилизацията на Морето засега социалните ценности, културния кодекс, правните разпоредби и дори методите за завладяване на полезни и необходими ресурси.

Картагенците са „крали“, римляните са „ограбвали“, „заграбвали“. В тези нагласи ясно могат да се разграничат два стила: „номадите на морето“ и „номадите на сушата“.

Кражбата и грабежът са различни неща. Крадецът идва тихо, промъква се, тайно краде това, което има стойност, и оставя всичко така, сякаш нищо не е станало.

Разбойникът гърми, плаши, разбива вратата, взема всичко и си тръгва, ритайки жертвите, които е ограбил за сбогом.

Това са два стила – морският и сухопътният. Освен кражбата, разбира се, цивилизацията на морето е имала и положителни страни. Картагенците са развивали търговията, като обикалят цялото Средиземноморие с корабите си. Но в същото време те успешно се отличават в търговията с роби, не забравяйки за своите небесни покровители, те са принасяли в жертва деца на кървавите идоли Молох и Ваал (кървави жертвоприношения са се правили през нощта, но през деня всичко е било доста прилично).

Римляните са жестоки: забавляват се с гладиаторски боеве, насъскват кръвожадни животни срещу пленени роби и се наслаждават на кървавото зрелище.

В същото време римската цивилизация има много привлекателни страни – героизъм, усвояване на обширни територии, рационална архитектура и създаване на гениална градска и транспортна логистика, както и великолепно военно изкуство.

Рим е открито и прозрачно насилие, Картаген е скрито, завоалирано насилие. Картаген се промъква тихо, внимателно, невидимо, като змия, оплитайки всичко със своите търговски мрежи, търговци, интриги и конспирации.

Рим се сражава с Картаген в три пунически войни. Тези войни имат подчертан геополитически характер, тъй като са не просто между две държави, а между две цивилизации, две различни общества, две различни култури.

И затова настояването на римския сенатор Катон Стари, който не се е уморявал да повтаря, че „Картаген трябва да бъде разрушен“ („*Carthago delenda est*“), придобива особен дълбок смисъл: той интуитивно е предположил, че става въпрос за избор, който ще предопредели цялата бъдеща история на Европа, и „западното човечество“ ще следва или „пътя на морето“ (Картаген), или „пътя на сушата“ (Рим).

Английският писател Г. К. Честъртън е добре запознат с цивилизационното значение на Пуническите войни, техния геополитически и ценностен контекст: „От другата страна на Средиземно море стоеше град, наречен Нов. Той беше по-стар, много по-силен и много по-богат от Рим, но в него имаше дух, който оправдаваше такова име. Наричаше се Нов, защото беше колония, като Ню Йорк или Нова Зеландия. Дължеше живота си на енергията и разширяването на Тир и Сидон, най-големите търговски градове. И както всички колониални центрове, той беше доминиран от духа на търговската наглост. Картагенците обичаха да се хвалят и хвалбите им бяха звънтящи като монети. Например, те твърдеха, че никой не може да си мие ръцете в морето без тяхно разрешение. Те зависеха почти изцяло от мощен флот, като двете големи пристанища и пазари, от които идваха. Картаген донесе от Тир и Сидон изключителна търговска ловкост, опит в навигацията и много други“.[323]

И по-нататък: „Защо практичните хора са убедени, че злото винаги триумфира? Че жестокият е мъдър и дори глупакът е по-добър от мъдреца, ако е достатъчно подъл? Защо мислят, че честта е чувствителност, а чувствителността е слабост? Защото те, както всички хора, се ръководят от вярата си. За тях, както и за всички, основата на основите е собствената им представа за природата на нещата, за природата на света, в който живеят; те вярват, че светът е движен от страх и следователно сърцето на света е зло. Те вярват, че смъртта е по-силна от живота и следователно мъртвите са по-силни от живите. Ще се изненадате, ако ви кажа, че хората, които срещаме на приеми и на масата за чай, са тайни поклонници на Молох и Ваал. Но именно тези интелигентни, практични хора виждат света така, както го е видял Картаген. Те притежават онази осезаема, груба простота, която доведе до падането на Картаген. (…) Под самите порти на Златния град, Ханибал води последната си битка, губи я и Картаген пада както никой не е падал от времето...“ на Сатана. Всичко, което остана от Новия град, беше името му – макар че за това беше необходима още една война. И онези, които разкопаха тази земя много векове по-късно, откриха мънички скелети, стотици от тях – свещените останки на най-лошите религии. Картаген падна, защото беше верен на своята философия и я доведе до логичен край, утвърждавайки своето възприятие за света. Молох погълна децата си“.[324]

Пуническите войни, от гледна точка на Х. Макиндер, са вечни войни, които никога не свършват. „Картаген“ и „Рим“ (както и „Атина“ и „Спарта“) са не само исторически, но и цивилизационни, геополитически концепции. В същото време Макиндер най-вероятно не би се съгласил с Честъртън относно моралната оценка на Картаген – в края на краищата Британската империя, която той защитава и поддържа през целия си живот, е продължение на същата финикийска цивилизация, с която героичният Рим се сблъска до смърт.[325]

Световният остров и геополитическата карта на света. Идентифицирането на таласократичните и телурократичните елементи в древните общества е изключително полезно за демонстриране, доказване и прилагане на геополитическите методи към историческия анализ, но за практик като Х. Макиндер тази страна на геополитиката има само приложен и илюстративен интерес. Той е най-загрижен за правилното геополитическо зониране на световното пространство през XX век, на което са посветени основните му трудове. И това е най-известната част от трудовете му: неговото учение за ролята на Евразия, „сърцевината“ или Хартленда. Макиндер прилага геополитическия метод към съвременната политическа карта на света и стига до следните заключения.

Цивилизацията на морето в началото на XX век е политически въплътена в Англия, идеологически – в либералната демокрация, икономически – в световния индустриален капитализъм, културно – в модернизма и съвременния европейски рационализъм и индивидуализъм.

---

[323] *Честертон Г. К. Вечный Человек/ Честертон Г. К. Собрание сочинений 5 т. Т. 5. СПб.: Амфора, 2000. с.111.*

[324] *Пак там, с. 114-115.*

[325] *А манталитета на британците е същия като описания от Честъртън за картагенците.*

Великобритания е класическа „морска сила“, център на световната океанска империя. Но едновременно с това парламентаризмът, демокрацията, свободният пазар, индустриализацията и съвременният капитализъм имат ясно изразена „английска“ характеристика. Следователно Англия е сложен израз на морската цивилизация, а нейните интереси (стратегия, икономика, сигурност, контрол върху колониите и др.) и нейните ценности (либерализъм, демокрация, индивидуализъм и др.) са неразривно преплетени в едно общо кълбо, слети в единен синтез, който е геополитиката.

Следователно интересите на Англия са интересите не само на една от националните държави, а интересите и ценностите на цялата европейска цивилизация на Новото време, на цялото „европейско човечество“, на цялата капиталистическа система, на цялата буржоазно-демократична система.

В Англия, разбирана геополитически като „морска сила“, националното съвпада с универсалното, тясно държавното – с общоевропейското, егоистичното – със световното, зоната на интересите с зоната на правото.

В лицето на Англия, съзнателно геополитически Макиндер откроява това, което може да служи като пречка за запазването и укрепването на нейната планетарна мощ.

И това е Евразия – континентална маса, в чието ядро е „Хартлендът“. Политически, в Новата ера тя е обединена под властта на Русия. Ако се ограничим до Европа, то най-„сухоземната“ ѝ „континентална“ част съвпада с Централна Европа и с Германия. Друг континентален фрагмент, политически съвпада с историческите очертания на китайската държава.

Макиндер нарича цяла Евразия „Световен остров“. Около него са разположени два полумесеца - „големият океански полумесец“ (външен полумесец), съвпадащ в общи линии с обхвата на британското световно господство, и един „малък полумесец“ (вътрешен полумесец).

В центъра на „световния остров“, в зоната „Хартленд“, се намира „географската ос на историята“, тоест ядрото на цивилизацията на Земята през периода на разширяване на политическата география в глобален мащаб. Така се конституира геополитическата карта на света, предложена за първи път от Макиндер и впоследствие превърнала се в основен модел на цялата геополитическа наука.

В геополитическата карта на света на Макиндер, концептуална цивилизационна тема е насложена върху специфично политико-географско пространство на Земята. Оттук и централното място на значението на тази карта: тя едновременно има географско, политическо, стратегическо, историческо, социологическо, цивилизационно и културно значение. Тази карта е толкова фундаментална за геополитиката, колкото законът за всемирното привличане е за съвременната физика.

Разбирането на тази карта може да се осъществи на няколко нива едновременно; геополитическото значение се получава чрез наслагване на всички тези интерпретации.

Трябва да отбележим, че през 1904 г.[326] Х. Макиндер е мислил за „цивилизацията на морето“ като синоним на Британската империя. Но има един важен детайл. „Цивилизацията на морето“, таласократията, е много по-дълбоко явление от просто метафора за „британския империализъм“; тя е фундаментална геополитическа, цивилизационна и социологическа концепция.

По-нататъшното развитие на геополитическите възгледи на Макиндер ще го доведе до по-широко тълкуване на „морето“. През 1904 г. той все още не включва САЩ в ядрото на тази цивилизация, считайки ги за периферия на света и „континентална сила“.

---

[326] *Година на публикуване на програмната статия „Геополитическата ос на историята“.*

Само няколко десетилетия по-късно той ще преосмисли това отношение и детайлите на картата ще се променят. Но ако се абстрахираме от нюансите, ще видим, че Макиндер, след като е очертал зоната на „външния полумесец“, тоест зоната на „таласократията“, всъщност е очертал границите, в които се развиват всички основни политически, стратегически и международни процеси през XX и първото десетилетие на XXI век. Нещо повече, има всички основания да се смята, че тази карта ще запази значението си и в бъдеще, тъй като отразява дълбоки исторически тенденции.

Същото може да се каже и за директно противоположната зона – „ядрото, сърцевината“ или „Хартленда“ (*Heartland*), в която Макиндер локализира ядрото на „цивилизацията на Земята“.

През 1904 г. това е Руската империя, по-късно, от 1917 до 1991 г. – Съветска Русия. От 1991 г. до наши дни, в орязан вид, това е Руската федерация.

Идеологии, режими, политически системи се променят. Но геополитическото значение на политическото пространство, разположено в зоната на „географската ос на историята“, остава непроменено – то е крепостта на телурократията, Сушата, планетарен и цивилизационен екземпляр, противоположен във всяко отношение на „цивилизацията на морето“. На запад и югоизток от „Хартленда“, който може да се счита за „абсолютната Суша“, се намират две изключително важни политически пространства, които могат да се нарекат „относителна суша“ – Германия и Китай.

През 1904 г. Макиндер ги нарича „вътрешен полумесец“, който теоретично може да се доближава както до Сушата, така и до Морето и да бъде под влиянието на „Хартленда“ или „Океанската империя“. И все пак, двата пространствени блока – Германия и Китай, имат специални геополитически свойства, които правят тяхната континентална ориентация най-вероятна.

Битката за Римленда. Макиндер нарича „вътрешния полумесец“ още „Римленд“ (буквално „крайна земя“, „крайна територия“). Тази зона играе огромна роля в общата структура на геополитическата визия за света, тъй като в нея се сливат основните движещи сили на политическата история. От Сушата (от „Хартленда“) идват влиянията на континенталния ред, насочени към поставяне на цялата крайбрежна зона (Римленд) под техен контрол и чрез това директно достигане до Морето.

Зоните на „относителна Суша“ в пространството на „Крайната земя“ са ключови трамплини за мощен сухопътен съюз, който създава всички необходими условия за интеграцията на „Световния остров“ под егидата на телурократията. Но същият Римленд е и основният фокус на „Морската цивилизация“ (което през последните векове се отразява в специфичната география на Британската империя с нейните колониални владения). Таласократията се стреми да повлияе на „Римленда“, който географски представлява крайбрежието на Евразийския континент от Западна Европа през Среди-

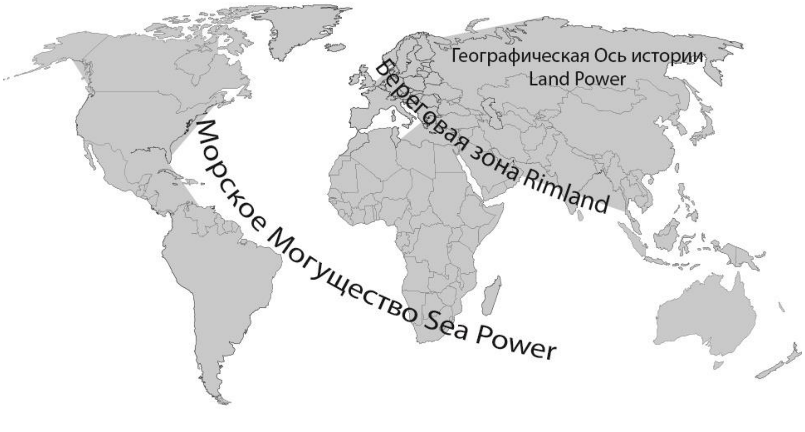

Карта 6. *Геополитическое районирование планеты по версии Х.Макиндера. Rimland.*

земно море, Близкия изток, Турция, Кавказ, Иран, Централна Азия, Индия чак до Китай, страните от Далечния изток, Япония и Тихоокеанския регион.

Контролът над Римленда от „Морската цивилизация“ осигурява ограничаването на Сушата в нейните граници, отдалечени от „топлите морета“, позволявайки създаването и поддържането на планетарно господство с океански характер. Следователно именно „Римленда“, с цялото си разнообразие, се превръща в основна арена на световната политика. А геополитическият смисъл може да се определи като безкрайната „битка за Римленда“.

По същество структурата на геополитическия анализ, включително планиране, интерпретация, прогнозиране и др. се свежда до тази битка и подробен анализ на отделните ѝ театри на военни действия (горещ, топъл и студен). „Битката за Римленда“ е друг закон на геополитиката, а основните ѝ процедури включват идентифициране във всеки конкретен случай на логиката на тази битка, разположението на водещите ѝ сили и статута, характера и замисъла на онези междинни инстанции, които участват пряко в локалните политически отношения – войни, конфликти, преговори, съюзи, идеологически и религиозни сблъсъци, блокове и т.н.

Ако внимателно разгледаме този фундаментален закон на геополитиката на „Битката за Римленда“, ще се окажем пред една напълно нова и неочаквана картина.

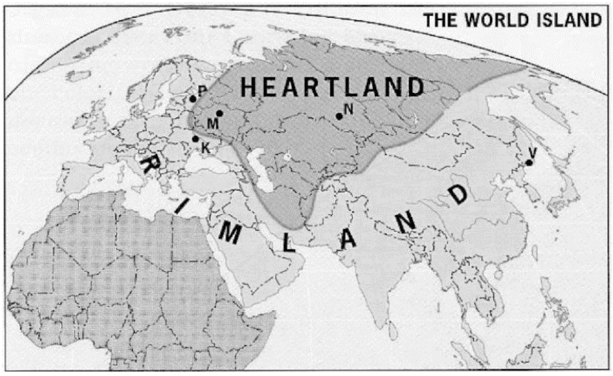

В европейската политика от XVII до XX век ще трябва внимателно да търсим силовите линии на два фундаментални цивилизационни принципа - „цивилизацията на Морето“ (съвпадаща по същество с европейската и световната политика на Великобритания през този период) и „цивилизацията на Сушата“, представена, на първо място, от Русия и проруските сили (в славянския свят, сред православните народи и др.[327]), второ, от Германия, която ще се появи на историческата арена като самостоятелна континентална сила на Европа едва през XIX век (преди този момент отделни германски държави и княжества играят ролята само на посредници в една по-обща европейска игра), и трето, от Франция – доколкото тя е европейският антипод на Англия, което най-ясно се проявява в епохата на Наполеон.

В тази политика самите европейски национални държави със своите специфични политически, териториални, династични, религиозни и икономически интереси, действат като междинни участници, теоретично способни да обслужват както „цивилизацията на Морето“, така и „цивилизацията на Сушата“.

Именно тук се проявява цивилизационната особеност на Римленда. Цялата тази зона има „двойна идентичност“; тя може да направи избор в полза на „Морето“ или в полза на „Сушата“, тъй като първоначално представлява територия на сблъсък между две фундаментални геополитически сили.

Оттук произтичат политическата мобилност и динамизмът на европейската история: съюзи, блокове и опозиции могат да се формират тук бързо и по най-разнообразни сценарии. Само граничните полюси на Европа – Англия и Русия, остават непроменени и не могат да участват в „политическия кадрил“: техните позиции на геополитическата карта са твърдо фиксирани: в крайна сметка именно те се борят помежду си през цялата бушуваща европейската политическа суматоха. А цената на тази битка е световното господство.

---

[327] *Панславистка заблуда, Русия не може да разчита на тях, защото те имат съвсем други и разнопосочни интереси. В най-добрия случай Русия може само полезно да бъде използвана от тях, напр. от Сърбия в 1876-77 г. и през 1914 г.*

Въвеждането на понятието „Римленд“ ни принуждава да интерпретираме европейската история по съвсем различен начин. Тази история, дешифрирана геополитически, сега се разкрива не като свободна игра на суверенни и абсолютно независими национални държави (атоми, елементарни частици на „политическата физика“), а като единно поле, състоящо се от вълни, генерирани от два противоположни геополитически центъра, като поле, пропито със златни нишки на геополитическата съдба. Така геополитиката на Римленда трансформира нашия поглед върху събитията от европейската история: в нея се извършва геополитическа йерархия на участниците, разпределящи по нов начин техните партии и роли. Англия („цивилизация на Морето“) и Русия („цивилизация на Сушата“), понякога напълно несъзнаващи това, се борят помежду си за световно господство, а всички останали, съзнателно или най-често несъзнателно, играят заедно с единия или другия. Богатството и разнообразието на Римленда в цивилизационен смисъл произтичат от променливата геополитическа идентичност на тази структура, от необходимостта постоянно да се отговаря на предизвикателствата на „номадите на морето“ и „номадите на сушата“ и техните съвременни наследници.

Понякога Римленда се обръща срещу един от участниците, както беше в Кримската война (срещу Русия) или в действията на Наполеон по време на Тилзитския договор и Рибентроп през Втората световна война (срещу Англия).

Но по-често Европа е разделена според шахматния принцип и създава много по-сложни и объркващи геополитически ситуации. Трябва да се отбележи, че до ден днешен нямаме пълноценен и изчерпателен геополитически анализ на европейската политическа история, въпреки че отделни геополитици са натрупали огромно количество материал в тази област, който очаква систематизация. Ако се движим по дъгата на Римленда („вътрешен полумесец“) през Близкия изток до Далечния изток, ще видим подобни тенденции, но само пренесени в областта на колониалната политика. Борбата за колонии, а по-късно и процесът на деколонизация и конфликтите в Азия, следваха строго аналогичен геополитически модел. Англия се стреми по различни начини да установи своите стратегически опорни точки в арабския свят, Гърция и Балканите (оттук и активното участие на англичаните в антитурската политика, б. пр.: но кога, едва в началото на XX в. преди това е силно протурска); в Иран и Кавказ; в огромните си колонии Индия и Китай (оттук и болезненото внимание към Афганистан и териториалната експанзия на Русия в Централна Азия, която всъщност беше наречена „Голямата игра“) и прилежащите към тях територии, върху които Русия теоретично би могла да посегне и реално е посегнала (например Тибет, Манджурия и др.).

Тази тема, както и геополитическата интерпретация на европейската политика, също е далеч от това да бъде усвоена с необходимата степен на научна разработка и представлява гигантски материал за стотици (ако не и хиляди) научни монографии.

Битката за Римленда следователно не е епизод, не е детайл, а същността на геополитиката и следователно има централно значение за цялата дисциплина.

В различни периоди различни сегменти от „Римланд“ се оказват в центъра на световното внимание. Европейската политика и световните войни са най-ярките, кървави и драматични примери за „битката за Римленда“.

Но събитията в района на „вътрешния полумесец“ също имат огромно историческо напрежение, дълбок смисъл и фундаментално влияние върху логиката на политическата история.

Стратегическо и социологическо четене на картата на Макиндер. На политическо и стратегическо ниво интерпретацията на картата на Макиндер дава сравнително ясна картина, която може да се нарече „карта на стратегическите интереси“. Според него за да запази световното си господство, Англия като крепост на световната талазократия трябва да засили контрола си над „външния полумесец“, да укрепи максимално позициите си във „вътрешния полумесец“ и да блокира достъпа на Русия като въплъщение на „континенталната цивилизация“ до моретата, особено до „топлите морета“.

Сухопътното разширение на Русия, и особено в евентуален съюз с Германия и Китай, ще направи „Хартленда“ основна световна сила и ще срине влиянието на Британската империя. Това не може да се допусне при никакви обстоятелства, следователно задачата на „морската сила“ е да заключи Русия възможно най-далеч в североизточната част на Евразия, да я обгради от всички страни със „санитарен кордон“, да предотврати разпространението на влиянието ѝ към Далечния изток, Афганистан, Иран, Близкия изток и Средиземноморието, а също така да блокира всяко сближаване с Германия.

Фактът на световното господство зависи от това коя сила ще управлява Евразия, „сушата“ отвътре или „морето“ отвън.

Това е специфично политическо четене на картата и ако хвърлим поглед върху основните международни събития на XX век, линиите на конфликт и зоните на сблъсъци, ще видим колко точно и задълбочено Макиндер е схванал логиката на световната политическа история.

Събитията от Първата, и Втората световна война, периодът на „Студената война“, интервалите между тях и накрая, разпадането на СССР, Ялтенският мир и установяването на еднополюсен модел на американско господство – всички тези етапи са логически предварително вписани в картата на Макиндер като епизоди от изпълнения от епичния сериал „Битката за Римленда“.

И накрая, можем съвсем спокойно да предложим социологическо четене на същата тази карта. „Външният полумесец“ е търговската цивилизация на „новия Картаген“, зоната на бързото развитие на капитализма, модернизацията и индустриализацията, както и зоните от Третия свят, уверено контролирани от западноевропейските сили.

Характерът на този контрол се е променил качествено през XX век, но самата му география напълно възпроизвежда картата на Макиндер.

„Външният полумесец“ е зона на особено общество от „картагенски“ тип. „Хартленда“ или „географската ос на историята“ въплъщава алтернативен социален модел – „героичната“, „могъщата“, „йерархична“, „спартанска“, „цивилизация на Рим“.

Не е случайно, че Московска Русия е познавала теорията за „Москва – Третият Рим“, а съветският период е преминал под знамето на противопоставянето на „капитализма“.

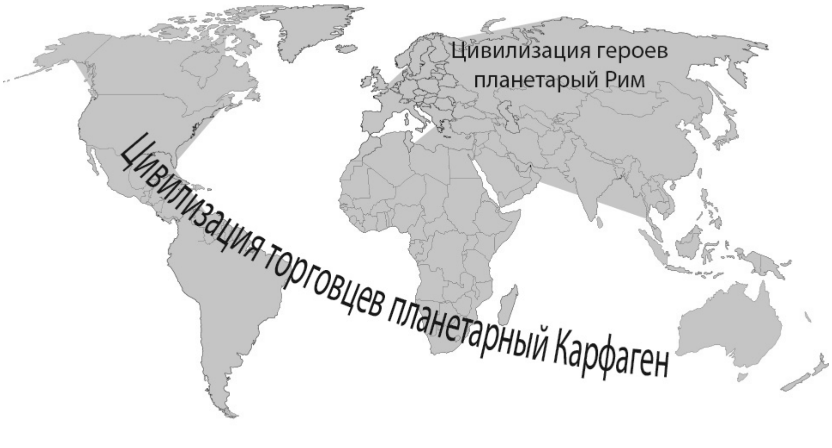

Карта 7. *Геополитический дуализм и цивилизационный дуализм.*

Идеологическото противопоставяне на две политически и икономически системи по този начин се явява само частен случай на по-дълбоко и по-парадигматично противопоставяне на две цивилизации – морската и континенталната. И тази гледна точка ни позволява да интерпретираме картата на сър Халфорд Макиндер като карта на цивилизационните ценности. Зоната Римленд е по същество двойна от социологическа гледна точка: тя може да бъде доминирана или от капиталистическия, търговския, либерално-демократичния, или от „тоталитарния“, „героичния“, „аскетичния“ или „социалистическия“ принцип.

Това е социологическото значение на много европейски процеси: англосаксонският морски либерален капитализъм се конкурира тук с континенталния модел на европейския социализъм, вариращ от „демократичен“ до „християнски“ или дори „национален“.

Геополитиката обединява всички слоеве в един обобщен модел, в който политиката, стратегията, географията и социологията са неразделни една от друга. Картата на Макиндер, може да се приеме като фундаментална геополитическа аксиома, въз основа на която през 1919 г. той формулира друг основен закон на геополитиката: „Който контролира Източна Европа, който управлява „Хартленда“, управлява „Световния остров“; който управлява „световния остров“, управлява света“.[328]

Източна Европа през 1919 г., след края на Първата световна война, представлява ключова зона на Римленда, от организацията на контрола върху която зависи бъдещият геополитически баланс на силите в цялата европейска и световна история.

Значението на Х. Макиндер за геополитическата наука. В теорията на Макиндер виждаме съчетание от всички основни съставни елементи на геополитическата мисъл. Тя изразява принципите на „антропогеографията“ и „политическата география“ на Фридрих Ратцел. Идеята за геополитическите закони на историческия процес, законите на разширяването, обективният характер на политическите и стратегически конфликти за контрол върху териториите са доразвити от Х. Макиндер.

Идеята на А. Махан за „морската сила“ е издигната от Макиндер до цивилизационен принцип, съчетан с разширен модел на ценностно-базирани социални нагласи, довеждайки интуициите на американския адмирал до пълна концептуална яснота.

Нещо повече, виждаме, че „морската мисия“ на САЩ, за която настоява А. Махан, скоро ще бъде призната от самия Макиндер, което ще позволи двете англосаксонски геополитически и стратегически традиции – английската и американската, да бъдат обединени в едно цяло.

И накрая, определението на Киелен за геополитиката като дисциплина, изучаваща връзката на държавата с пространството, получава окончателната си форма от Макиндер: в неговата картина на света, държавите се превръщат в единици, които получават своето политическо значение чрез връзката си с пространството, но с качествено, цивилизационно, културно и социологически маркирано пространство.

Именно с Макиндер геополитиката наистина започва. В неговите трудове геополитическите аксиоми, принципи, методи и технологии са изложени кратко, но задълбочено, а зад привидния „публицистичен“ характер на текстовете му, внимателният поглед е способен да различи основните контури на една смислена, многостранна и фундаментална научна дисциплина, оказала много по-голямо влияние върху политическите процеси на ХХ век, отколкото е общоприето да се смята.

Съществуващото преди Макиндер може да се приеме като предварителни търсения, подготвили появата на нова научна дисциплина. Самите му текстове, въпреки лаконизма си, означават раждането на науката, в зародишна но фундаментална форма.

Всички последващи геополитически текстове, изследвания и обобщения, всички апологетики, критики и полемики около геополитиката задължително се обръщат към идеите на Макиндер и започват с техния анализ. Следователно, за правилно запознаване с тази дисциплина е силно желателно да се прочетат и внимателно осмислят основните му трудове, както и да се поинтересуваме от традициите на тяхното тълкуване.

---

[328] *Mackinder H. Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction. Washington, D.C.: National Defense University Press, 1996. C. 106.*

КАТАСТРОФАТА НА АНГЛОСАКСОНСКИЯ СВЯТ. НОВИТЕ КРЪСТНИЦИ НА СЪР ХАЛФОРД МАКИНДЕР

автор Вили Вимер

Статия към немския превод на Макиндер, *Der Schlüssel zur Weltherrschaft: Die Heartland-Theorie mit einem Lagebericht von Willy Wimmer Paperback – 4 Nov. 2019*

Катастрофата в политиката за сигурност на Великобритания се задава още от времето, когато на 25 януари 1904 г., уважаваният учен и член на парламента сър Халфорд Макиндер изнася лекцията си „Географската ос на историята“ пред членовете на Кралското географско дружество.

В началото на XX век Британската империя е изправена пред нови стратегически предизвикателства. Огромният потенциал, на различни държави, включително военният, сега трябва да бъде взет предвид. Това е очевидно защото 85 години по-рано руско-австрийската идея за колективна европейска сигурност издигната на Виенския конгрес през 1815 г., е провалена от Лондон, още през 1819 г. поради британските военни интереси в Европа.

Оттогава Великобритания разширява и увеличава колониите си по целия свят, практически безпрепятствено. Това е дълъг период, ясно демонстриращ новите съперничества между Русия, Франция, Германия и САЩ, независимо дали са реални или въображаеми. Това е период на борба за международно надмощие, след като през предходните години увеличаването на британския военен флот в родните води, има революционни последствия за бъдещето.

Става дума за новия мироглед, за това кой род войски от въоръжените сили ще може да претендира за най-голям дял от държавния бюджет.

От 1902 г. насам Комитетът за имперска отбрана (CID) се събира няколко пъти седмично поради променящият се свят, и съперничеството между гореспоменатите държави. Необходими са визии и прогнози, защото вече няма бели петна на географската карта и неизследвани територии по земното кълбо.

Сър Халфорд Макиндер, професор в Лондонското училище по икономика, развива британската стратегия според глобалните географски реалности, и излага концепцията си в доклад, за това как Британската империя да се поддържа жизнеспособна, и да си осигури стабилност в бъдещето.

25 януари 1904 г. е денят, в който за първи път е формулирана съвременната геополитика. Макиндер не е единствен, заел се с тази задача, както е очевидно от работите и на други стратези от други страни, почти по същото време.

С течение на времето, идеите на сър Халфорд Макиндер започват да избледняват в общественото съзнание, докато в годините на Ваймарската република и ранните години на националсоциализма, запасният генерал Карл Ернст Хаусхофер не ги доразвива в търсенето на пътища за възстановяването на старото величие и по-добро бъдеще за своята държава, жестоко засегната от „Версайския диктат“, след Първата световна война.

Текстът на сър Халфорд Макиндер за британския мироглед е написан преди 115 години, достатъчно отдавна за да бъде забравен. Защо тогава неговата теория за „Хартленда” е толкова актуална? Или разсъжденията му за английската световна сила, зависят от л важния пост който заема автора в Кралското географско дружество?

Или непреходното значението на този важен текст се дължи на обстоятелството, че днес протичат непредвидими процеси в англосаксонския свят. Няма по-подходящ момент за съвременен анализ на идеите на дългогодишния председател на тази известна британска институция: Англия вече не е империя, заменена е от САЩ, но те изглежда се колебаят, след като поеха щафетата на Макиндер.

Възниква въпросът дали настоящата американска слабост е предизвикана от британския партньор или просто се използва от него? Ще бъдат ли постулатите на Макиндер приложени от британската „държава в държавата“ – лондонското Сити, като световна политика, разчитаща на силата на ядрените подводници в шотландските пристанища и оръжията за масово поразяване, срещу други държави и континенти.

Завръща ли се ролята на Великобритания като глобална сила и завръща ли се тя към териториите „на изток от Суец“? Към онези територии, простиращи се до държавите-членки на петстранното „бътъруъртско споразумение“[329], което обхваща Сингапур, Малайзия, Нова Зеландия и Австралия?[330]

Защо демонстрантите в Хонконг през лятото на 2019 г. демонстративно развяха британското знаме в сградата на парламента в Хонконг, за да сигнализират за британското настъпление ли?

Или значението на Макиндер се определя от обстоятелството, че неговата теория за значението на „глобалния Хартленд“ остава предмет на обучение на офицерите във въоръжените сили на САЩ?

Извлечени ли са поуки или не, от практическото приложение на тезите на Макиндер, представени преди повече от век, със забележителният му доклад в Лондон?

Дължи ли се днешното разполагане на американски войски по света, единствено като следствие от практическото приложение на учението на Макиндер?

Какво очакваме днес и как изглеждаше светът във време, когато Макиндер формулира своите идеи за глобалното политическо развитие, представяйки ги на съотв. среди в Лондон, отговорни за формирането на общественото мнение във Великобритания?

Днес въпросът за сътрудничеството в разузнаването между англосаксонските нации получава още по-голямо внимание при отразяването посещението на президента Тръмп в Лондон. Политиката на Тръмп следваща правилото „Америка на първо място“ сериозно опасява британците за бъдещото сътрудничество в споразумението „Пет очи“, сключено след Втората световна война, за тясното сътрудничество в разузнаването между Нова Зеландия, Австралия, Великобритания, Канада и САЩ, за да се гарантира основата за глобалното господство на англосаксонските нации в продължение на десетилетия.

Какво ще стане с това гарантиращо влияние тясно сътрудничество, ако американският партньор, изправен пред собствените си проблеми, поеме по свой собствен път?

След обединението на Германия, един американски посланик, когото познавам добре от много години, ми заяви много категорично на среща във Виена: „По време на Студената война САЩ и ФРГ си сътрудничеха тясно в много области, защото ситуацията беше продиктувана от конфронтацията със СССР. Днес светът е различен и ние ще поемем по различни пътища.“

---

[329] *Английски юридически термин – споразумение за взаимни услуги.*

[330] *Става дума за споразуменията за отбрана между петте сили (FPDA), сключено под внушение на Великобритания, когато тя губи колониалната си власт в региона. В началото на 70-те години на XX век изтеглянето на британските войски от региона поражда опасения, че остава празнина в отбраната на Малакския проток, от която може да се възползва враждебна сила. Споразуменията гарантират целостта на Сингапур се договарят, присъствието на британски, новозеландси и австралийски военни части. От 1971 г. този контингент е около 7000 души разположен в Сингапур. Австралия обаче изтегля своите пехотни батальони през 1974 г., останалите британски войски напускат през 1976 г., а Нова Зеландия изтегли последния си батальон през 1989 г. Но през 2016 г. Великобритания отново увеличава на броя на военните си кораби и самолети в региона.*

Тези два въпроса заемат централно място в отразяването на BBC (Би Би Си), а опасенията на британските журналисти, ясно намекват за дилема. С избирането на Доналд Тръмп[331] за американски президент започват времена на несигурност за специалните отношения между Великобритания и САЩ, защото ядрото на британските разузнавателни служби обяви „огън“ срещу новия американски президент. Обвиненията срещу новия президент Тръмп не са само в британски печат.

Обвиненията на британското правителство към Москва, създават ясни пречки за новото американско правителство да подобри отношенията си с Русия, и американският президент дори не може да обмисли планираното си разбирателство с руснаците и президента им Путин.

Лондон, подобно на Берлин, е толкова вкоренен в света на Обама, Клинтън и Маккейн, че е невъзможно и не желае, да се откаже от мултилатерализмът[332] под американско ръководство, прилаган от тези американски политически фигури. Този мултилатерализм е глобално ориентиран. В духа на бившия американски президент Дуайт Д. Айзенхауер, в тази мрежа за сигурност, представляваща политико-военнопромишления комплекс, британското влияние е много важно.

Избирането на кандидата на Републиканската партия Тръмп за наследник на президента Обама заплашва да сложи край на това превъзходство и затова британският премиер Тереза Мей отправи страстен призив към Конгреса на САЩ, да съхрани глобалното си господство такова, каквото беше преди.

Но какво е нормалното в тези времена на международни катаклизми? На този въпрос е невъзможно да се отговори, защото в ерата на информационното претоварване, вече не сме в състояние да научим нищо за вътрешнополитическото развитие, дори в съседните ни страни или най-близките ни партньори, да не говорим за съюзниците. Бившите големи вестници толкова са съкратили мрежите си от кореспонденти по целия свят, и всъщност чуваме само това, което ни съобщават BBC или CNN навсякъде. Не е по-различно и с обществените радио- и телевизионни оператори. Що се отнася до репортажите от Вашингтон и за САЩ, очевидно е достатъчно, само да са против Тръмп.

Линията вече е поставена, тъй като главните редактори на вестниците, считани за релевантни от правителството, трябва да получават обаждане директно от канцлерството, преди ежедневните си коментари по ключови въпроси. Дори и това да се спазва, не увеличава шансовете на аудиторията да формира собствено, обосновано мнение. Качеството на информацията за най-важните ни партньори е под нивото, което някога е било приложимо за страна, толкова потайна, като ранния СССР.

Защо ние тук трябва да знаем нещо за конфликтите, подобни на „гражданската война“ в САЩ, причинена от силни играчи в т. нар. „Интернет“? Добре осведомени вътрешни хора ми разказват за масови дебати в дигиталните медии по въпроси, за които германските граждани тук не знаят нищо, защото се мълчи по тези въпроси.

Кой в Германия е чувал нещо за бунта на германо-американците срещу силното британско влияние в САЩ? За какво става въпрос? Именно за британското влияние в САЩ, което с всички средства на пропагандата, до влизането на САЩ във войната срещу Германия и Централните сили през 1917 г., изтласква германо-американците в периферията на страната. Други въпроси, които се изплъзват от всяка дискусия в Германия, се обсъждат горещо там, като се позоваваме на правото на „свобода на словото“, което е гарантирано от конституцията. Напълно разумно е да се предположи, че тези спорове в новите дигитални медии рано или късно ще сложат край на британското доминиране в правителствения живот на САЩ и осигуряването на британското влияние от британски ориентирани сили в САЩ с големи възможности за влияние върху структурно решаващите центрове на властта във Вашингтон.

---

[331] *Става дума за първият му мандат.*

[332] *Многостранност на американските интереси.*

Англия е изправена пред решителни предизвикателства, както и самите САЩ. Но какво остава от Англия и какво от САЩ?

В годините на дебатите за Брекзит, Англия е в опасност да се сведе до финансовия си център на Лондонското Сити, и британските територии Шотландия, Уелс и Северна Ирландия, след Брекзита, да се възползва повече от всякога от услугите на Брюксел, като изразят ясно предпочитанието си да останат в Европейския съюз в гласуването за Брекзит.[333]

За Северна Ирландия например въпросът е: Ще бъде ли възможно ирландското национално единство с края на вековната британска окупация на Северна Ирландия или Великобритания ще успее да запази Северна Ирландия в рамките на Обединеното кралство?

Това е възможно само ако „Споразумението от Разпети петък“[334], което сложи край на гражданската война благодарение на американското и европейското посредничество, бъде запазено по същество, така че физическата граница между двете части на Ирландия да запази трайно острова от опасността на гражданската война. [335]

Всяко изместване на баланса в настоящата деликатно балансирана ситуация носи риск от ескалация, която вече е коствала живота на повече от 30 000 души в миналото.

Благодарение на преговорните умения на френския комисар Мишел Барние, Европейският съюз, остана по-обединен, отколкото мнозина предполагаха, и трябва да гарантира в дългосрочен план, че все още съществуващо британско икономическо пространство е интегрирано с Република Ирландия тако, че притокът на конкурентни британски стоки през отворената врата на несъществуваща граница между Белфаст и Дъблин да не бъде вреден за европейския единен пазар.

Уелс вече се е подготвил за предстоящото развитие на истински Брекзит в Обединеното кралство. Докато мнозинството там гласува за Брекзит на референдума, сега те са променили мнението си, защото никой в Кардиф не вярва на Лондон да осигури на Уелс субсидиите, което Брюксел в момента предоставя. Референдумът за Брекзит и събитията в Консервативната, и Лейбъристката партия задействаха центробежни сили в Обединеното кралство до такава степен, че продължаващото съществуване на „Великобритания“, трябва да бъде сериозно поставено под съмнение.[336]

Това напомня за изказването, приписвано на бившия германски канцлер Хелмут Шмит. Описвайки икономическата мощ на СССР, той говори за „Горна Волта[337] с ядрени ракети“.

Тенденцията на вътрешнополитическо развитие на днешните Британските острови прави възможно тези гореспоменати подводни ядрени ракети на лондонското Сити, да са разположено не в британски, а в шотландски води.

Бившите британски посланици в САЩ, интервюирани от Би Би Си по време на официалното посещение на президента Тръмп във Великобритания, в началото на лятото на 2019 г., подчертаха нещо с основно значение за съответните им възгледи. Те твърдят, че президентът Тръмп, и САЩ, вече не са склонни да водят войни. Това важно изявление на бившите британски посланици на практика ни принуждава да зададем два въпроса: Точна ли е тази оценка, и каква е основата за това твърдение?

---

[333] *Тази опасност отмина, Великобритания запази целостта си.*

[334] *Споразумението от Разпети петък, известно като Белфасткото споразумение, е сключено на 10 април 1998 г. в двореца Стормонт край Белфаст. То регламентира бъдещето на Северна Ирландия. Подписано е от Република Ирландия (Ейре), Великобритания и Северна Ирландия. Прието е от повечето политически партии в Северна Ирландия, включително от тероистичната Шин Фейн и от по-малки партии.*

[335] *Няма такава опасност. Културната граница между католици и протестанти, бетонира британското владичество в северната част на острова.*

[336] *Засега ситуацията е овладяна, няма опасност от разпад на Великобритания.*

[337] *Изостанала африканска държава, сега се нарича Буркина фасо. Един скандален български премиер, нарече Русия остроумно „бензиностанция с ракети“, в същия стил*

Изявленията са направени от представители на управляващите кръгове на Обединеното кралство, и преценката не идва единствено от фигури, заинтересувани гореспоменатите специални отношения. Същите изявления повдигат и въпроса дали Великобритания е готова да води война сама, единствено въз основа на собствените си национални интереси – както САЩ са правили в близката история на европейския континент, и дали Великобритания е готова да следва несъмнено големите стъпки на САЩ?

Светът видя колко актуални са тези въпроси, когато преди години израелският премиер Нетаняху заплаши да започне военна атака срещу Иран, който преди това беше в приятелски отношения с Израел. Това е твърде много дори за САЩ, което ясно показа на Тел Авив, че правото кой да решава за война или мир остава единствено на Вашингтон.

Между 1995 и 1998 г., при разговорите ми в Техеран от името на канцлера Хелмут Кол с иранското ръководство за размяна на затворници между Иран и Израел, разбрах колко ограничени са нашите германски възможности да допринесат за мира. Споразумението за размяна беше финализирано и германските военни самолети „*Transals*" кацнаха на израелско летище, превозвайки останките на убити израелски войници.

По време на разговорите ми, с иранския президент Рафсанджани и др. официални лица, имах основателното впечатление, че инерцията от успешните германски преговори може да бъде използвана за мира в Близкия изток. Но ми стана ясно, че достигнах позволената границата. Други запазват и продължават да запазват изключителното право да решават не само за войната, но и за мира.

„Дайте шанс на мира" не е от правомощията на държави като Германия. Става въпрос за впрягане на политическия, икономическия или военния потенциал на друга държава в собствена полза. Както на 1 септември 1939 г. когато Германския III райх, започва войната срещу Полша. Достатъчно е да се погледнат директивите на американския президент, които формулират правото му да води война. Има малка разлика от подхода, възприет през септември 1939 г., или водене на война единствено в собствен национален интерес, без да се вземат предвид международните организации.

Единственият критерий са неопределените „интереси на САЩ" коти винаги са легитимни, не са обвързани от Устава на ООН, и не се нуждаят от предварително одобрение от Съвета за сигурност на ООН.

Във Великобритания няма пълно единодушно с тези едностранни действия, както стана ясно от масовите демонстрации на британски граждани срещу западната агресия от 24 март 1999 г. срещу Югославия. Но тези, получили своето образование в Оксфорд и Кеймбридж, и от които зависи всичко, обаче са решили да действат докрай.

Какво движи Лондон? Защо теорията на Макиндер, далновидно все още се преподава днес в въоръжени сили на англосаксонските страни, например?

Именно Кралското географско дружество в Лондон даде изненадващ отговор на този въпрос преди няколко години, когато видни учени проведоха дебат как да се оценят Великобритания и имперска Германия в навечерието на Първата световна война. Четиримата поканени учени бяха британци. Вероятно никой германски учен не е способен на толкова балансирана преценка за собствената си страна, колкото двамата британци, които бяха поели „германската част".

Според тази гледна точка Германия е била изцяло миролюбива страна, просперираща, социално отговорна и егоцентрична. Съвсем различна е Великобритания, която преминава от една война в друга и вижда как икономическото ѝ превъзходство – въображаемо или не, в Европа се изплъзва на конкурента ѝ от Берлин?

Ролята, която Великобритания играе на европейския континент от 1819 г. насам, се характеризира с британското желание да отстоява собствените си интереси на континента срещу всички останали. На Виенския конгрес, който завършва през 1819 г. с неуспешния опит за установяване на стабилен мирен ред в Европа, противоречието между британските идеи и усилията на континенталноевропейските държави става ясно. Дори след края на Наполеоновото владичество над големи части от Европа, механизмът на европейските мирни конференции първоначално остава непокътнат след Вестфалския мирен договор през 1648 г., позволявайки на всички държави, участващи в конфликта, да участват на масата за преговори на равни начала. Целта е да се постигне баланс между силите, участващи във войната, за евентуален мирен ред.

Това не е по-различно и във Виена през 1818/1819 г., когато Франция, победена в Наполеоновите войни от антинаполеоновата коалиция, присъства на масата за преговори на равни начала. Съвсем различна е ситуацията сто години по-късно с Германия и Австро-Унгария във Версай и Сен Жермен, (доп. пр. и България в Ньой) където споразуменията за прекратяване на войната и постигането на евентуален мир са наложено чрез диктат, без никакво равенство и вземане предвид мненията на победените, с по-късни опустошителни последици за Европа и света.

Сто години по-рано нещата са различни във Виена, но въпроса за мира или войната, Великобритания ясно изразява своя военен избор на европейския континент, против вота на другите европейски държави, участващи във Виенския конгрес. Така опитът на руския цар Александър I и австрийския канцлер Метерних, които имат нужда от вътрешно възстановяване, и искат да въведат в Европа стабилен мирен ред чрез постоянно балансиране на интересите на големите европейски сили, е окончателно обезсмислен от Лондон, с катастрофални последици за Европа. Британците изрично отказват тези усилия, заявяват че не са обвързани от гласовете на другите и си запазват свободата да водят война, когато им е удобно.

В столиците Санкт Петербург и Виена се смята, че ново опустошение от война с мащаба на Наполеоновите войни трябва да се избегне на всяка цена.

Поради мащаба на последните военни конфликти се приема, че днес при такъв нов конфликт от такъв мащаб, самата Европа няма да оцелее.

Следователно е необходим стабилен мир и това може да се постигне чрез постоянно търсене на компромиси, между големите сили на общия европейски континент. Русия и Австрия избраха мир, докато Великобритания гласува за отстояване на собствените си интереси на европейския континент, включително и преди всичко с военни средства, без да се прави компромис на конференции с другите.

Лондон гласува за война и разруши съвместния подход на Санкт Петербург и Виена за гарантиране на мира в Европа, чрез т. нар. Свещен съюз. Този подход на Санкт Петербург към преговори е повтаряща се тема в руската политика в продължение на над 200 години европейска история.[338]

През лятото на 1988 г. ръководството на ЦРУ във Вашингтон обясни това на политиците занимаващи се с отбрана, от парламентарната група на ХДС/ХСС в Бундестага, твърдейки, че дори съветското военно присъствие в Централна Европа е мотивирано от „защитата на Майка Русия“ след Наполеон и Хитлер и е с чисто отбранителен характер.[339] Горбачов използва образа на „общия европейски дом“, а Конференцията за сигурност и сътрудничество в Европа, стартирала в Хелзинки през 1975 г., успя да положи основите за временен край на т. нар. конфликт Изток-Запад и впоследствие краят на разделението на Германия, е в съответствие със съветско-руския подход за полагане на основите за мирен баланс на интересите на европейския континент, а не за военен крах на Европа.

---

[338] *Русия далеч не е толкова миролюбива държава, както я представя автора.*

[339] *Абсолютно вярно, страхът че 1941 г. няма да се повтори. Ролята на страните от Варшавския договор, беше те да бъдат бойното поле и там да се водят опустошителните военни действия с НАТО, например на БНА, съветското военно ръководство даваше живот от няколко денонощия да*

Виенският конгрес завършва през 1819 г. с правото на Лондон, води нови войни в британски интерес. Срещу Свещения съюз, замислен от Александър I и Метерних, за да се избегне унищожаването на Европа, Лондон, наложи собствената си концепция.

Тя означава ясно и просто, правото на Лондон да води война в Европа в собствен интерес, винаги когато мнимо или реално, е необходимо да се запазят или наложат британските интереси.[340]

Поемането от САЩ на старото британско поведение, вече в световен мащаб, вкл. и за Европа, дава правото на американският президент в „директивите за политиката на сигурност“, да води война изключително в съответствие с американските интереси. Въпреки сдържаността на настоящия американски президент Доналд Тръмп в използването на военни средства, ситуацията си остава непроменена, както остава и експанзионистичната държавна същност на САЩ.

Разликата на Тръмп с президентите Клинтън, Буш и Обама е много очевидна.[341] Например бившия президент на САЩ Бил Клинтън, тържествено подписа през ноември 1990 г. Парижката харта обещавайки да не бъде допускана война в Европа, която застрашава да унищожи европейската цивилизация, но на 24 март 1998 г. започна войната в Югославия, забравяйки какво е подписвал по-рано.

Изчерпателното и честно отразяване на събитията в германските медии вече не съществува както десетилетия наред във ФРГ преди обединението; това важи дори за близки съюзници като Франция или САЩ. Независимо от вътрешноамериканските спорове, които се разпространиха в медиите и оформиха политическото мнение там, три явления определиха номинацията и избирането на президента Тръмп:

1. опасенията от колапс на инфраструктурата на САЩ в резултат на безкрайните войни и тяхното финансиране от американските данъкоплатци;
2. световната финансова криза, която започна през 2007 г. с фалита на *Lehman Brothers* и не е разрешена и до днес;
3. *Main Street America*, малкият град, т.е. обикновеният американец, е изключително разтревожен от връщането на ковчезите с убити американски войници от войните на САЩ по света, които ставаха все по-непопулярни;
4. и накрая, мащабът на антисемитските престъпления в САЩ.[342]

В Европейсикя съюз, настояването на президента Тръмп да се придържа към предизборните си обещания, дадени преди изборите през ноември 2016 г., е осмивано навсякъде.

забави настъплението на Южния фронт на НАТО, докато съветските войски достигнат България и я превърнат в бойно поле. Такава беше цената на задушаващата „българо-съветска дружба“. Но същата съдба САЩ определя и на ФРГ и европейските си съюзници от континента.

[340] *Примерите с Кримската война, и британската позиция по време на руско-турската война от 1877-78 г., ясно демонстрират това поведение.*

[341] *Но Тръмп няма да бъде вечен, след него Байдън, по-скоро „дълбоката държава“ стояща зад демократите, разпали войната в Украйна и изостри конфронтацията с Русия чрез малоумните еврогейски политически лидери, отгледани в „детската градина“ на Сорос, до опасността от пряк военен сблъсък. Сега Тръмп се върна, но за последен мандат и укроти положението, но след него…!?*

[342] *Броят на антисемитските инциденти с нападения, вандализъм и тормоз в САЩ достигна рекорд през 2023 г., защото антиеврейските настроения се засилиха след началото на войната на Израел срещу терористичната групировка „Хамас“, сочи доклад, публикуван във вторник и цитиран от „Ройтерс“.*

Всъщност трябва да разберем, че предизборните обещания са специална форма на самозащита, срещу рецидива към американската военна политика на неговите предшественици, която доведе до сегашното състояние на САЩ.

Но как това състояние на САЩ се проявява днес? И това най-добре се вижда от разглеждането на идеите за Хартленда, както Макиндер ги е формулирал преди повече от сто години в „горещата епоха“ на британския империализъм. Не става въпрос за мир в смисъла на Александър I и Метерних, а за налагането на американските и в по-широк смисъл на англосаксонските интереси в района, който се простира между главния филипински остров Лусон и Британските острови, простиращ се през Евразия и Африка.

Докато Макиндер се опитвал, според собствените си научни и географски критерии, да направи този огромен мегаконтинент достъпен и отворен за британските интереси, ситуацията е ясна за онези, които поеха британското наследството след Втората световна война до наши дни. Не е нужно първо да разбират с какво си имат работа. Те са наясно с този обширен регион по-добре от всеки, който живее там. САЩ имат достъп чрез командните правомощия на своите военни лидери, обхващат целия свят и използват базовата система, които имат и са имали потенциалните им съперници, преди дори си помислят за съперничество.

Това е видно в няколко примера, въпреки че могат да се посочат много. Това става ясно, само от един поглед към картата, която подписват Дън Сяопин, Джордж Буш, Джон Мейджър и неговият японски колега на Конференцията на държавите от Тихоокеанския регион след края на Студената война.

Картата заема цяла стена, и всички подписали я, очертават бъдещото развитие на региона между остров Лусон, през Шанхай и Москва до Дуисбург и Лондон: Връзката на инфраструктурно и икономическо сътрудничество ще се простира през половината земно кълбо и открива новите възможности. Но замислената електрификация на железопътната линия между китайската граница и Москва в средата на 90-те години на XX век, се протаква умишлено, чрез американския и японски натиск върху Европейската банка за развитие в Лондон, защото тази логистична сухопътна двупосочна връзка от Тихия океан до Европа се изплъзва от морския контрол и политическите и икономически интереси, на тези две държави. Доп. пр. Отново тих бойкот на проект с евразийско значение!

Афганистанският племенен лидер Масуд, с който разговарях редовно по време на посещенията си в Афганистан, ясно постави един много важен проблем, свързан с желанието за участието на групи, племена или цели държави, в търсене на икономическата изгода. Той заяви, че ще използва последната ръчна граната, с която разполага, за да унищожи тръбопровода, транспортиращ афганистански петрол на юг, ако на неговата етническа група не се предостави постоянен достъп до приходите от продажбите на петрол. И Масуд загина изненадващо непосредствено преди американската инвазия в Афганистан.[343]

Като изключително популярен водач на афганистанските племена, той беше станал водеща фигура за Кабул, преди американската инвазия. След убийството му този въпрос приключи.

Същите идеи, които той изрази в афганистанско-таджикския граничен регион и за това плати с живота си, след почти две десетилетия по-късно, станаха причина за убийството на китайски служители в пакистанско пристанище, което се развиваше в друг център на китайски и трансконтинентален инфраструктурен проект. Не бива гласно да се изразяват твърди „съображенията за Хартленд“ на целия евразийски континент, ако се предполага, че ще промени в глобалната структура на властта. Почти невъзможно е да се тълкува по друг начин случилото се в пакистанското пристанище на Индийския океан или за откриването на американска военна база в непосредствена близост до германския център на съвременния „Път на коприната“ в Дуйсбург, Северен Рейн-Вестфалия, най-голямото вътрешно пристанище в Европа и крайната точка на т. нар. железопътна линия Бетуве, която минава от Ротердам до Дуйсбург.

---

[343] *Съвсем не е изненадващо, защото е засегнал „жизнените интереси на САЩ“.*

Съперничеството, което се заражда между Китай и САЩ, се случва на прага ни и в нашата страна. Китайската страна не крие това: Още през втората половина на 90-те години, по време на разговорите в Макао, като представител на германския Бундестаг, ми беше ясно казано, че те искат и са способни да наследят старите бивши колонии на Португалия.

Всички нишки на властта се сливат в Китай, както е видно от концепциите за гигантски региони с над 3 милиарда потребители и производители. Кунмин, в китайската провинция Юнан, е един такъв център. Нашите холандски съседи отдавна са осъзнали това и например и присъстват в търговията с цветя, тъй като оттам може да се контролира оптимално цялата метрополия между Индонезия, Сингапур и Токио.

Германските държавни железници не бездействат в тази област, както се вижда от хилядите китайски служители, работещи за Германските железници (*Deutsche Bahn*) в Китай, офисите в Банкок и другаде, и работят за създаване високоефективни железопътни връзки между Европа и Сингапур.

В глобалния регион, който Макиндер нарича „Хартленд“, от десетилетия текат процеси, които ще му придадат ново лице, особено с участието на Лондон като финансова столица, свързваща Китай с Европа. Досега не Лондон, а Вашингтон успява да преодолее всички препятствия в района, изброени от Макиндер, според наличните в неговото време знания.

Лондон обаче се готви да се намеси и чрез Брекзит, да реактивира Британската общност, както демонстрират британските колониални знамена на демонстрациите в парламента на Хонконг през лятото на 2019 г., както и официалните британски изявления.

А Вашингтон? Вашингтон показва предела на своите възможности, което предвещава бури. Два примера в момента са показателни, ако не вземем предвид Сирия.

Венецуела и Иран са примери за последствията от новата американска политика на глобално ниво при президента Тръмп в момента, когато американската военна и политическа мощ по целия свят, дори и да не е оспорвана, очевидно показва предела на възможностите си.

В началото на 2019 г., във Венецуела се очакваше да успее подготвеният от САЩ преврат в Каракас. Световната общественост беше изумена, от десанта на скромен контингент руски войници във Венецуела, който бързо смаза опита за преврат. Американските дървета вече не виреят в американския заден двор.

Подобна е ситуацията и с Иран. Американската глобална сила има удавящата хватка и възможности да постави тази държава на колене, както направи с имперска Япония след Втора световна война.

За Иран възниква въпросът дали САЩ са способни да използват военната си мощ, сами или с други, срещу една привидно непокорна страна. И това ще доведе ли Израел да се откажат от фактическото си подчинение на САЩ, които единствено решават въпросите за войната или мира в света?

Макиндер остави на света, съвета си как интересите могат да се отстояват срещу други държави, като се фокусира върху войната, а не върху сътрудничеството.

Сага американският президент Тръмп дава отсрочка на света. Но въпреки желанието си, във Вашингтон той е с ограничени възможности за координацията с руския президент Путин по тези въпроси.

Сред съюзниците в Европа германският канцлер формира фалангата на демократическата и републиканската фронда[344] срещу президента Тръмп и активно възпрепятства сътрудничеството между Вашингтон и Москва.

Въпросът от Виенския конгрес насам остава непроменен: Възможно ли е сътрудничеството в Европа, или следващият конфликт, в името на бившия британски или настоящия американски интерес, ще доведе до повтаряне на ужасите на Втората световна война в по-голям мащаб?

Опитът ми като представител на германското министърство на отбраната по време на последното голямо учение на НАТО през 1989 г., т.е. в последните дни на Студената война ме накара да осъзная, че няма да има за какво да се оплакваме, не само в Европа. „Хартленда“ на Макиндер ще се превърне в крайната зона на смъртта. Въпросът за нас е, кой да изберем: цар Александър I и Метерних, или Лондон и Вашингтон – тогава и до днес.

НЯКОИ РАЗСЪЖДЕНИЯ

от съставителя

Ал. Дугин надценява много Русия като съперник на Британия през XIX век, съревноваваща се с Морската империя за надмощие в света. Русия е твърде слаба и изостанала икономически за да има такава роля. Тя никога не се е стремяла към световно господство. Единствената ясна геополитическа цел, която Петербург осъзнава, но не знае как да постигне, е владеенето на Константинопол и Проливите, или да държи „ключа за своя дом в собствения си джоб“.

Инвазията в Средна Азия – завладяването на Хива, Бухара и Коканд е дело на отделни ентусиасти – граф Игнатиев и ген. Черняев, и не е целенасочена външна колониална политика.

След Кримската катастрофа, британо-руските отношение се характеризират с един панически страх на Русия от Британия. Затова Александър II продава на безценица Аляска на САЩ, страхувайки се, че Британия може да я окупира през Канада. Също този страх най-добре се вижда от поведението на Русия в Източната криза 1875-78 г., треперенето пред волята на Лондон, спирането пред Константинопол и особено на Берлинския конгрес, където чрез груб шантаж, Британия постига всичките си цели и максимално ощетява Русия.

Въпреки че владее Хартленда, Русия няма силата, организацията и възможностите да го овладее изцяло, за да и помогне в съперничеството с морската сила Британия. Единствената държава която може да помогне на Русия в тази посока, с организационните си способности, икономическа и военна сила, е Германия след 1871 г.

В стремежа си да неутрализира Франция, дори без да го осъзнава, Бисмарк действа геостратегически правилно, като многократно предлага на Русия, тесен двустранен съюз „в огън и вода“ и в духа на старата вековна руско-пруска дружба. Така Хартлендът ще бъде организиран в едно хармоничен цяло, в бастион на мощен континентален консервативен монархичен съюз, който ще неутрализира деструктивната морска сила.

Но Русия не е дораснала до ранга на водеща велика сила за каквато другите в Европа я смятат, и не разбира посланията на Бисмарк, а се впуска в алогичните ухажвания на стария си враг Франция, за запазване на равновесието в Европа, от което руснаците нямат никаква полза. Ползата е изцяло за Британия. Но както казва Тютчев, „Русия с ум не може да се разбере“… защото той липсва в руската политика и манталитет изобщо.

---

[344] *Съпротива, заговор. Става дума за безумната политика и поведение на безмозъчните лидери в ЕС, направлявани от Сорос и глобалния задкулисен елит, който не приема политиката на Тръмп. Така еврогейските либерасти вървят изцяло срещу интересите на Европа.*

Затова и Бисмарк е принуден да създаде междинният проект „Съюз на тримата императори“ който обаче е доста хлабав, въпреки външната си демонстративна монолитност, а след това да се задоволи със заробващия за Германия, двустранен съюз със западащата Австро-Унгария.

Именно от съюз на трите континентални империи, най-много се страхува лорд Биконсфилд. Той е голям враг на Германското обединение. Още в 1871 г. като водач на опозицията, в реч в Камарата на представителите, по повод френско-пруската война той заявява: „*Тази война въплъщава в себе си всичките елементи на германската революция през последното столетие. Ние виждаме пред себе си един нов свят, един непознат обект, една опасност. Европейското равновесие е напълно разрушено и Англия е тази която ще понесе най-болезнено неприятните последици от настъпилите промени в Европа*“. В Съюза на тримата императори той вижда един мощен континентален блок, срещу който морската империя е безсилна особено след разгрома на Франция. А това е в разрез с вековната британска политика, да се подкопава всяка по-силна държава или съюз от държави на континента, като се поддържа „баланс на силите“ изцяло в угода на Лондон. Затова Дизраели казва, че за него границите на Българското княжество на практика изобщо не са били важни, важното е във всяка една дискусия на конгреса да се посява раздор в Съюза на тримата императори“. Най-големият дългосрочен и стратегически успех на Берлинския конгрес е постигнат от Великобритания, по думите на Дизраели, казани през 1880 г.: *„Нашата първа и най-важна цел на Берлинския конгрес беше да пречупим гръбнака на Съюза на тримата императори, да го направим невъзможен завинаги. Тази наша цел е постигната, дори и това да не се забелязва в протоколите на конгреса“*. За Бисмарк резултатите от конгреса се превръщат в катастрофален провал на дългосрочната му външнополитическа стратегия, дори и той без да го осъзнава тогава.

Идеята за континентален съюз е провалена от развилата се в следващите десетилетия руска панславистка германофобска и астроунгарофобска истерия и от Хартелнд, Русия се превръща в Римленд, подобно на Франция. Двете страни плътно попадат под внушенията на британската политика, целяща обкръжението и унищожението на Германия като велика сила. Това се изразява в създаването на руско-френския антигермански съюз, който е допълнително организиран в тройната Антанта от Британия, с последващо изглаждане на всички колониални търкания с Париж и Петербург, и очертаването на сферите на глобално влияние в Африка и Азия.

По време на Втората световна война, геополитиката отново сближава Германия и Русия (тогава СССР), въпреки че техните лидери изпитват дълбока подозрителност един спрямо друг, а двете идеологически системи – германският националсоциализъм[345] и съветският болшевизъм са антагонистични и враждебни. Нито Хитлер, нито Сталин не могат да разберат, че техните държави са като две части на счупения магнит на Хартленда. В крайна сметка идеята е опорочена в зародиш от тази подозрителност и от двуличната политика на Сталин, който има прекалено големи претенции към Хитлер, а зад гърба на Германия преговаря и действа съвместно с британците, провокирайки антигерманският преврат на Душан Симович в Югославия. Така СССР отново се превръща в Римленд, подчинен на морските сили Британия и САЩ и воюва за техните интереси.

---

[345] *Неправилно и поголовно наричан в социалистическия период и днес – „фашизъм“. Германският националсоциализъм, така и не се развива в някаква избистрена и строго формулирана теория за устройство на обществото и държавата, поради нежеланието на самия Хитлер, който я използва изключително популистки за да укрепи собствената си диктатура.*

След Втората световна война, СССР слага ръка на цялата Източна Европа, точно както Макиндер е отразил на картата си, зоната която може лесно за бъде привлечена от Хартленда. Нещо повече СССР успява да наложи своята идеологическа система не само в Европа но и в Китай, Северен Виетнам и Северна Корея. В един момент виждаме най-големите страхове на Макиндер да се превръщат в реалност, Хартлендът вече владее и Тихоокеанския азиатски Римленд и застрашава да се превърне в господар на планетата.

Но това не се осъществява, защото руснаците нямат способността да организират и сплотят тази огромна територия. Европейският и Тихоокеанският азиатски Римленд много бързо отпадат от съветското влияние – първо поради глупостта на Сталин, който не завладява Гърция в 1944 г., след това поради „измъкването на Тито“ и отпадането на Югославия от социалистическата общност, независимо че привидно се води социалистическа страна, последвано от отпадането на албанския, китайския е севернокорейския социализъм от съветското влияние. Така СССР остава отново затворен без излаз на топло море или океан.

През целия период на Студената война между СССР и другата световна сила САЩ, балансът се поддържа единствено заради взаимния страх от използването на ядреното оръжие.

САЩ първоначално използват СССР и Британия за да унищожат Германия. След това поставят Британия и Франция под свой контрол, унищожават колониалните им империи, превръщат цяла Западна Европа в послушен колониален придатък и неутрализират СССР с надпреварата във въоръжаването, налагането на долара като основна световна валута и контрола върху производството и търговията на нефта. Освен това икономическата система на САЩ – либералният финансов капитализъм[346] се оказва по-жизнен, развиващ се и нагаждащ се към променящите се условия в света, от тромавия и напълно застинал държавен капитализъм от съветски тип.

За разлика от СССР, САЩ е изцяло господар на своя континент, където никой не заплашва господството му, а Латинска Америка се превръща в задния двор на Вашингтон. Така САЩ съчетава силата и ресурсите на своя континентален Хартленд, със морската сила на широкия достъп да откритите океани.

В крайна сметка СССР се оказа колос на глинени крака, и рухва поради глупостта на съветските ръководители и неспособността на икономическата социалистическа система да се реформира, а САЩ се оказват в началото на 90-те години на ХХ век като единствен господар на планетата.

Следвайки принципите на Макиндер, първоначално САЩ налагат контрола си върху цяла, обединена в 1989 г. Германия, а след това с разпадането на социалистическата система и самият СССР, които се срутват като „кула от карти“ и започват своята методична експанзия на Изток. Бившите социалистически държави в Източна Европа, изграждани като васали и сателити на СССР, с управляващи елити неспособно за самостоятелен живот, много бързо „стават демократи и атлантици“, минават през АОНСУ-то[347] „детската градина“ на Сорос, за да бъдат идеологически посветени в новата вяра, преориентират се и сменят васалството, присламчвайки се към новият световен господар САЩ, съотв. това става чрез приемането им, почти под строй в американските структури – НАТО и ЕС.

---

[346] *Първоначално чрез сливането на банковия с промишления капитал и създаването на финансов капитал, а след това с деиндустриализацията на Запада и САЩ, водещ е банковия и търговския капитал.*

[347] *Академия за обществени науки и стопанско управление – идеологическата школа на БКП, за ръководни кадри, по време на социализма.*

Овладявайки целия Източноевропейски Римленд, бързо и без никаква съпротива, САЩ продължават експанзията, започвайки проникването си, чрез износа на демокрация и в самия Руски Хартленд, в бившето съветско пространство, в бившите граници на СССР и руското имперско пространство, или в „самата бърлога на Руската Мечка“. Първоначално са усвоени бившите Балтийски съветски републики (в който антируските настроения, са затаени още от 1940 г.), като са включени в НАТО и ЕС, а впоследствие започват опитите за проникване в Северен Кавказ, чрез подкрепата на крайноагресивните чеченски отцепници, после прозападните режими в Грузия, Армения, и накрая – в Украйна.

САЩ провокират местните национализми, потиснати дотогава от социалистическия режим и ерозират руското пространство.

След като САЩ тестват способността на Русия да реагира на провокация с грузинската агресия в Абхазия и Южна Осетия, виждайки че реакцията е слаба и предпазлива, в крайна сметка провокират сегашната бушуваща вече 3-та година, руско-украинска война.

Русия също поема по пътя на националната си консолидация, с идването на власт на Вл. Путин. Първоначално той е привърженик на сближението със Запада, предлага влизането на Русия в ЕС и НАТО, но среща американското неодобрение и е отблъснат. И естествено заема отбранителна позиция, смазва прозападната олигархия и безотговорната опозиционна интелигенция, като налага по-твърда националистическа власт.

„Прозападната интелигенция“, тези изпълнени уж с „добри намерения“ местни, продажни глобалисти, възпитаници на Сорос, са много удобен инструмент на САЩ за да държи в подчинение новозавоюваните „източноевропейски демокрации“, но в Русия този инструмент не сработва напълно и в момента е неутрализиран.

Като добри ученици на британския имперски елит от първата половина на XX век, САЩ продължават с деструктивната си политика, унищожавайки един по един светските режими в Северна Африка и Близкия изток, сътворявайки там истински хаос, с надеждата да го контролират – според американският принцип на „контролирания хаос“. Както посочва Ефенбергер, владеенето на Близкия изток е жизнено важно за САЩ, за да заобиколят Хартленда от юг. Русия се впусна в битката за Сирия, но в крайна сметка я загуби. Верният сателит на САЩ в региона Израел се опитва да неутрализира проиранските групировки, и както се очаква, следващата цел на американската експанзия, ще е сломяването на Иран. Тук обаче е конфликтна точка, защото интересите на САЩ ще се сблъскат с интересите на Китай, съотв. и на Русия. И както виждаме от статията на Вили Вимер, опасността ще дойде, ако възникне остра конфронтация между Китай и САЩ, ако „англосаксаксонските нации“ се опитат да действат срещу Китай, както направих с Германия през 1914 г., натрапвайки и общоевропейската война, преминала в световна.

Отделно САЩ правят опити да проникнат в бившите средноазиатски републики на СССР, сега превърнали се в полуфеодални емирства, управлявани от родовете на бившите генсекове[348] от съветско време. Доколко тази тактика ще е успешна е съмнително, защото отново се намесватт китайските интереси.

А конфронтацията САЩ – Русия, съотв. чрез васалите ЕС/НАТО – Русия се задълбочава все повече, във връзка с войната в Украйна, провокирана от Вашингтон точно с тази цел. Както Британия създаде тройната Антанта за да обкръжи Германия и да я унищожи, принуждавайки я да влезе във война, така и днес САЩ се опитват да правят същото с Русия. Ако направим аналогия с 1914 г., днес „Централните сили“ са Китай и Русия.

---

[348] *Генерални секретари на местните комунистически партии от съветската епоха.*

Самата война се превръща и в „квадратура на кръга“ или „Параграф 22“ за Путин. Влизайки неподготвена, Русия не можа да осъществи победоносен блицкирг в самото начало. Последва стабилизирането на фронта и преминаване към позиционна война. За да обърне хода на войната, Русия трябва да извърши всеобща мобилизация и да осъществи масирано настъпление, естествено свързано с много повече жертви, отколкото сега дават доброволците-наемници, т.нар. „контрактници“[349]. Но това пък рязко ще настрои общественото мнение срещу управляващите, защото съвр. руснаци отдавна попаднали под влиянието на „консумативистките ценности“ не са като онези от 1914 или 1941 г., това пък ще създаде удобна вътрешна обстановка за „прозападна оранжева революция“ и „победа на демокрацията“, тъй като прозападната опозиция е сломена но не е унищожена съвсем. А още по-опасно ще стане, ако след такава „смяна на караула в Кремъл“, дойдат на власт крайни идеалисти патриоти, националисти и реваншисти с непредсказуеми действия. Така че войната ще продължава със слаба интензивност и ще се води до пълно изтощение, предполага се за Украйна. Някак си се повтарят събитията от Първата световна война, но в умален и регионален вариант. Това което Русия направи на Германия през август 1914 г., сега ѝ се върна в обратен вариант от САЩ.

Възниква въпросът, дали ще се стигне до глобален конфликт или Трата световна война, или не. Решението на този въпрос е изцяло в ръцете на новият геополитически играч Китай, чиято поява Макиндер смътно прогнозира.

Китай успя да вземе най-положителните неща от двете обществено-политически системи, либерално-капиталистическата и държавно-капиталистическата (социалистическата) и да изгради своя собствена система, съобразена с националните особености на китайския народ и китайската култура, която се развива много успешно, превръщайки Поднебесната империя в първостепенна световна икономическа сила. Да не забравяме, че Китай е единствената държава в света, която се развива без смяна на културната и цивилизационната си парадигма, от дълбоката древност и неолита (културата Яншао) до сега.

Китай се превърна в „световната работилница“ – основната промишлена световна сила, използвайки много умело, самоубийствената западна тенденция към деиндустриализация. Тъй като либералният финансово-банкерски спекулативен капитализъм се интересува само от бързата печалба, Западът стигна до идеята, че е по-добре производството да се изнесе в страни с евтина работна ръка, а печалбите да се генерират от банкови машинации, което доведе до световната банкова криза започнала в 2008 г.

Така днес светът се дели на Зона за производство – Китай, Япония, Южна Корея, изобщо Далечния Изток и в по-слаба степен Индия, Иран, Турция и др., и Зона на потребление, на консуматорското общество – Северна Америка и Европа. Между тях е Русия като основен източник на суровини. И трите фактора са като скачени съдови, въпреки привидната конфронтация между тях. САЩ и Западна Европа, са главен пазар на Китай. А Китай е главен производител. Русия пък е основен източник на суровини. За Китай е много важно да ползва тези суровини, като главен техен потребител.

Изкуствено разпалената от САЩ конфронтация ЕС – Русия, води до отказа на ЕС от руските енергоизточници и пренасочването им към Китай. САЩ предотвратява естественият съюз ЕС-Русия, „Европа от Брест до Владивосток“ на Де Гол и Марин Льо Пен, за да запазят властта си над Западния Римленд. Неслучайно Британия излезе от ЕС, за да бъде плътно привързана като най-вярното куче на Чичо Сам. А на Германия, която дръзна да покаже собствена воля, построявайки с Русия газопроводите „Северен поток“, тръбите им просто бяха взривени, без обяснения.

---

[349] *Русия воюва в Украйна изцяло с доброволци и наемници, а не с насила мобилизирани хора.*

Съответно по още по-прост начин, с методите на Дивия Запад от XIX век, се реши съдбата на „Южен поток“, който трябваше да минава през България. Пратеникът на „Великият Бял баща[350] отвъд Голямата вода“ – сенаторът Маккейн, кацна в София и мимоходом нахока вождовете на местното индианско балканско племе, които „напълниха гащите“ от страх и прекратиха проекта.

Но глобално, Китай печели от тази работа защото се превръща в господар на Хартленда, прегръщайки Русия и задушавайки я с целувка. Русия е похитена и ще бъде източвана като извор на евтини суровини за могъщата китайска промишленост и може би един ден, ще осъмне с граница на Урал, но това в по-далечното бъдеще на което няма как да сме свидетели. Предвид пренаселеността на Китай и почти пълната ненаселеност на Азиатска Русия, въпросът за жизненото пространство, може отново да стане актуален.

САЩ виждайки, че времето им на световен хегемон изтича, искат да се оттеглят с достойнство от играта, осигурявайки си място на основен търговски партньор и потребител. А ЕС не трябва да бъде допускан да се превърне в самостоятелен геополитически играч, при което той ще запада все повече и повече, и може би един ден ще се разпадне, превръщайки се в зона на контролиран хаос от САЩ. Възможни са различни сценарии – 1. победа на исляма в Западна Европа, заради самоубийствената „политкоректна“ идеология и безумието на западните демокрации, да пълнят страните си с взривоопасен ислямски отпадък и да му предоставят отлични условия за неговото размножаване, 2. расова деградация, поради ръста на ЛГПТ общностите, феминисткото движение изобщо на вътрешната деградация на западноевропейците и постоянния приток на чернокожо население от бившите колонии, 3. възраждане на европейските национализми, което е малко вероятно, 4. издигането на крайнодесни режими, след неминуемият крах на парламентарната демокрация, отдавна доказала своята нежизнеспособност. Хаосът ще бъде пълен, а дали ще бъде контролиран, или ще излезе от контрол, ще покаже бъдещето.

За съвр. Русия, Китай изобщо не може да е онзи равностоен партньор, какъвто можеше да бъде Германия на Бисмарк за Руската империя. Русия изтърва шанса си да стане геополитически субект и затова се превръща в геополитически обект на чуждите интереси.

Така че най-вероятно Трета световна война няма да има, защото основните играчи, нямат полза от такъв катаклизъм, освен ако властта в един от тези основни играчи не попадне в ръцете на крайни идеологизирани елитарни идиоти.

***

Нека видим, как се е развивала нашата българска история в схемата на Макиндер. Балканският п-в ясно може да се очертае на две зони – Зоната на морската сила и Зоната на Балканският Хартленд. В края на VII век един малък народ от Северозападен Кавказ, обитавал съвр. Краснодарски край, поречието на реките Кубан, Лаба, Балк (Малки), около Българската планина (хребета Бургустан / Болгъур тав) и западното течение на Терек, се изсипва на Балканите, в търсене на нова родина, след като е прогонен от старата си родина, от своите съседи хазарите.

По това време Византия владее както Балканският Хартленд и морската зона, така и Анатолийския Хартленд и прилежащата морска зона. Но въпреки това Империята не е достатъчно силна, и притисната от юг от „сарацините“ не е в състояние да се справи с новите северни натрапници. Те се установяват в Балканския Хартленд и започват планомерно да го усвояват в следващите няколко века.

---

[350] *Нищо че тогава „великият бял Баща“ беше мулатът Обама. Изразът се използва в приключенските романи на Джеймс Фенимор Купър. Индианците в Канада така са наричали британският крал – „Великият Бял Баща, отвъд Голямата вода“. През XX век, ситуацията се обърна изцяло, Великият Бял Баща стана президента на САЩ.*

Първоначално Първата Българска държава се развива съобразно теорията на Макиндер. До IX век, въпреки загубата на извънбалканската периферия на север от Дунав, тя овладява почти целия Балкански Хартленд, притискайки Морската империя до владеенето на основните морски крепости (Дирархиум, Солун, Пелопонес, Атика и Константинопол с района на Проливите).

Първата голяма геополитическа грешка е направена от княз Борис I, Покръстителя, който сбърква културната парадигма към която да насочи народа и държавата, приемайки християнството от смъртния враг – Византия. Вместо да бъде привилегированият преден пост на Рим, България се превръща в задния двор на Константинопол.

Следващият владетел Симеон изтощава максимално държавата с прекалено голямата си амбиция да завладее Константинопол, без да е лишил империята от останалите ѝ опорни точки на Балканите. Така той не постига нищо съществено и трайно, въпреки непрекъснатите войни, които води.

Оказва се, че българите лесно овладяват почти целия балкански Хартленд, но не са в състояние да го организират и усвоят трайно в стабилна държава. И развръзката не закъснява, след дългото и бездарно управление на Симеоновия син Петър, с унищожителният поход на руският авантюрист Святослав Киевски от север и византийския император Йоан Цимисхий от юг. Монолитната българска държава престава да съществува, като се лишава от първоначалния си Хартланд в историческата област Мизия. Остатъчна България, концентрирана в Македония, Косово и Моравско, хваната в клещи от Византия, агонизира в неравна борба до 1018 г. и престава да съществува.

В периода на византийското владичество, българите като етнос претърпяват голяма демографска катастрофа и са на границата на изчезването си като народ. Думите на Йоан Зонара, че „България, която била празна в по-голямата си част, понеже малко преди това този народ е бил унищожен“, много добре представят демографската катастрофа. Кръстоносците, които минават през българските земи в края на византийското владичество, единодушно съобщават, че цялата земя от Белград, където се влиза в България, до Ниш е пуста и необитаема, обрасла с гъсти гори, и наричат тази територия „българска гора“ или „българска пустош“, същото е положението от Браничево до Ниш. Всичко това доста ясно показва демографската катастрофа, сполетяла българите по време на византийското владичество, запазили се основно в бившата Самуилова България (византийския катепанат България), Западните Родопи, Софийското поле, и в придунавските градове, оказало се много по-фатално по последствията си, от по-късното османско владичество.

Опустошителното руско нашествие[351] е последвано от преселенията на късните тюркски номади, печенези, узи и кумани, които се заселват и усядат на бившите български земи. Отделно старото пастирско население на Балканите, власите също се разселват около Стара планина и в Мизия. Така бившият български Хартленд се населва от „миксоварвари“ или смесено население, сред които има остатъци от стария българския етнос.

Уседналите тюркски номади постепенно се смесват с местното население. Така възникват шопите от българизирани печенези, заселени между София, Ниш и Овче поле в Македония, в Мизия потомци на узите са двете етнографски групи гаджали (тюркоезични мюсюлмани) и гагаузи (тюркоезични християни), хърцоите (полянците) –

---

[351] *Днес Украйна претендира за Святослав Киевски като украински владетел, както Северна Македония за Самуил, типичен комплекс на изкуствените нации, та според идиотската западноевропейска политкоректност, не знам как е по-правилно да се каже, руско нашествие или украинско нашествие!*

вероятно потомци на печенези или кумани, а капанците и торлаците са потомци на куманите. За капанците се предполага, че имат и по-стара тюркска основа – печенежкото племе Кхопон, съобщено от Константин Багрянородни.

Втората Българска държава възниква по чиста случайност, след успешния бунт на християнизираните кумани Петър и Асен Белгун, подкрепени от местното влашко мнозинство, избухнал заради повишаването на данъците. Затова и до управлението на Иван Асен II, западните извори свързани с установилите се в Константинопол авантюристи от IV-тия кръстоносен поход и създадената от тях Латинска империя, наричат съседната си държава зад Стара планина – Влахия, а нейните владетели – крале на Влахия, на власите и пр.

В крайна сметка българският елемент постепенно надделява, поради необходимостта на историческа идентичност на новата държава, но началото не е българско.

За съжаление политиката на умният и далновиден владетел Калоян, не е продължена от наследниците му. Съвсем логично, той потърсва закрилата на Рим и сключва уния със Западната църква. И успява отново да овладее целия Балкански Хартленд, като използва липсата на силна морска империя. Византия не съществува а земите ѝ са разделени между няколко по-слаби и враждуващи владетели.

При Иван Асен II, когото българските историци определят съвсем невярно като голям дипломат, започва залеза. Основната му грешка е, че се отказва от унията с Рим и се съюзява със смъртния враг Йоан Ватаций, като преди това не унищожава напълно другия византийски остатък на Балканите – държавата на Комнините, въпреки че е имал властта и силата до овладее всички владения на Комнините на Балканите и така да унищожи византийското зло до корен. Тази непростима грешка ще струва скъпо на България. Веднага след смъртта на българския цар, Комнините се отделят, сривайки българската власт в Албания и Македония, а Йоан Ватаций в 1261 г. успява да се справи с Латинската империя и да обедини византийските земи, поглъщайки и владенията на Комнините. Така средновековна България трайно губи своя Хартленд, изхвърлена е отново в Мизия, Морската империя се възражда, а в западната част на полуострова се появява нов и силен съперник за владеене на Хартленда – Средновековна Сърбия. Отделно скъсването с унията, отваря българския тил от север и страната е напълно незащитена от унгарската агресия.

Последната борба за Хартленда завършва неблагоприятно за България след битката при Велбъжд в 1330 г., когато Сърбия взема превес, развил се в създаването на Душановото царство.

В последният период преди идването на османските турци, нито една държава на Балканите не е в състояние да обедини Хартленда. Сърбия и България се разпадат на по-малки владения, а Византия държи само няколко опорни точки по крайбрежията на полуострова, загубила изцяло своя Анатолийски Хартленд.

Петте мрачни века, колкото и неблагоприятни да са за нас, все пак унищожавайки границите на полуострова, позволяват постепенното разселване на българския етнос и установяването му в трите исторически области Македония, Мизия с Моравско и Добруджа и условно казано Северна Тракия (по Беломорсото крайбрежие преобладават гърците, а в Одринска Тракия – турците, в тези райони българите не са основен етнос).

Развитието на Третата Българска държава, повтаря последните десетилетия на XIV век. България не успява да овладее своя Хартленд, заради яростната агресивна и експанзионистична политика на Сърбия, в по-малка степен Гърция и румънската експанзия от север. Изцяло сбърканата геополитическа стратегия на Третата Българска държава, да разчита на погрешната велика сила – т.нар. освободителка Русия, закономерно доведе до пълният крах на държавата, напълно и завинаги проваленото национално обединение и превръщането ни в сателит и третостепенна държава на Балканите.

1. Първата грешка е че възрожденския ни елит се втурна изцяло в краката на Русия с надежда да политическо освобождение, втурвайки се в безумни въстанически авантюри като Априлската в 1876 г.

2. Вместо това правилната стратегия е била, да се развива и укрепва трайно Екзархията, като единствена институция на неосвободената българска държава. България трябваше да узрее за своята еманципация, борейки се с много по-опасните врагове – сръбската и гръцката асимилаторски пропаганди и политики. Дори смятам, че най-правилно беше Екзархията да сключи уния с Рим, като защита срещу тази асимилация, извършваща се много лесно върху „православната" основа и да скъса напълно с Русия.

Укрепвайки и разширявайки границите на своята църква, българите трябваше да изграждат своята интелигенция, просветно дело, и чрез него да укрепват още твърде слабото национално самосъзнание сред неграмотното селячество, мирно да организират и укрепват своята народност до най-крайните си етнографски предели, за да я запазят от всякакви чужди покушения и да спечелят благоволението на султана. Трябваше да се укрепи и увеличи имотната класа, търговците, предприемачите, да са създаде достатъчно развита българска градска среда. Рано или късно Османската империя ще се разпадне и тогава българите ще излязат от оковите си, национално обединени и целокупни, минавайки през някаква форма на автономия, а България ще наследи османското наследство на Балканите.

3. Отношенията с турците, трябваше да се подобряват, а не да се влошават, защото целостта на Европейска Турция, предпазваше българските земи от сръбската, гръцката и румънската експанзия и агресия. Както ще покаже историята впоследствие, турците са били най-малкото зло и потенциален съюзник.

4. Дори след некадърното руско освобождение и след Съединението, особено след сръбско-българската война в 1885 г. на българинът трябваше да му „светне лампата" кой е основният му враг на Балканите – сърбите. И българската политика трябваше да има една цел – осигуряване на тила откъм Турция с добросъседски отношения, укротяване на всякакви авантюристични четнически своеволия на ВМОРО, и насочване към Сърбия, към нейното унищожение като претендент и изхвърлянето ѝ от Моравско и Тимошко, в Шумадия, или както казва Г. Занетов „Пътят за Македония минаваше през Ниш". Пълното скъсване с Русия и нейната убийствена за българската кауза политика, щеше да ни даде възможност за по-свободно развитие.

Но в 1912-13 г. се случи най-лошият сценарий, България, сляпо вярваща на Русия, да бъде използвана от сърби и гърци, за да осъществят своята експанзия, с българска кръв и за сметка на българските земи. Много точно определя ситуацията през 1912-13 г., канадският автор Дж. Кафърки: „България се оказа сляпа за геополитическите реалности, като не успя да види стратегическата роля на Сърбия като „котешка лапа"[352] на Тройното съглашение (Антантата).[353]

Днес поне се радваме, че все още съществуваме…. неясно до кога!

---

[352] *Котешка лапа – аналог на по-популярния български израз „кози крак" – лост за влизане със взлом, инструмент използван от престъпниците. (б. пр.).*

[353] *Изключително верен и точен извод, който досега не е направил нито един български академичен историк! Балканските войни, са само част от глобалната британска стратегия, за разпалване на война между Австро-Унгария и Русия. Разочарована от непослушната България, Русия ще я замени с Румъния. (б. пр.).*